ГОЛОДОМОР

1932-1933 років в Україні: каральні органи більшовицького режиму

Матеріали V Міжнародної наукової конференції

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

МІЖНАРОДНА
КАДРОВА
АКАДЕМІЯ

МКА

ГОЛОДОМОР 1932–1933 років В УКРАЇНІ:

каральні органи більшовицького режиму

Матеріали V Міжнародної наукової конференції
м. Київ, МАУП, 24 листопада 2006 р.

Київ 2007

ББК 63.3(4УКР)6я43
Г61

Відповідальний редактор В. М. Чирков
(видання здійснене в рамках проекту
“Наукові праці МАУП”)

Голодомор 1932–1933 років в Україні: каральні органи більшовицького режиму: Матеріали V Міжнар. наук. конф. (Київ, МАУП, 24 листоп. 2006 р.). — К.: МАУП, 2007. — 212 с.

Г61

ISBN 978-966-608-838-6

У пропонованому збірнику подано доповіді учасників V Міжнародної наукової конференції — відомих учених, істориків, громадських і політичних діячів України та колишніх республік СРСР. На форумі розглянуто низку питань, серед яких основним є з’ясування причин, що призвели до застосування органами більшовицького режиму каральних заходів проти беззахисного населення України.

ББК 63.3(4УКР)6я43

ISBN 978-966-608-838-6

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2007

ЗМІСТ

Г. В. Щокін
Вітальне слово 5

М. С. Дорошко
Комуністичний терор 30-х років
у Радянській Україні:
причини і наслідки 7

В. В. Омельчук
Державна політика щодо
увічнення пам'яті жертв
Голодомору як чинник
становлення національної
історичної пам'яті 12

В. Ф. Козел
Застосування методів непрямого
управління процесами
голодомору в Україні 32

О. І. Неживий
Організатори і практичні
виконавці геноцидів-голодоморів
в Україні 37

О. В. Корнєв
Голодомор 1932–1933 років
на Балаклійщині: правда історії
в архівних документах
і спогадах свідків 46

Вальдемар Мих
К вопросу о голоде немцев
в Поволжье 54

І. М. Філіппова
Системний підхід зразка
1892 року 81

В. Ф. Мицик
Винародовлення триває 89

М. В. Мелинти
Депортация молдавских
священнослужителей
в 1945–1947 гг. 95

С. И. Мелник
Большевистское гонение
на Церковь Бессарабии
(1940–1941 гг.) 106

Г. Д. Бадунь
Голодомор 1932–1933 років:
політико-правовий
і морально-етичний аспекти 110

А. М. Маслюк
Проблема самосвідомості
у лімінальному стані
(на матеріалах самозвітів
жертв голодомору) 114

А. Я. Скрицький
Як сільським радам
донести молоді правду
про Голодомори в Україні? 120

Ю. В. Скрицька
Голодомор 1932–1933 років —
гуманітарна катастрофа
XX століття 131

В. М. Кухарський
Методологія злочинних
голодоморів у талмудичних
джерелах 142

С. П. Білик
Голодомор 1932–1933 років
на Вінниччині — закономірний
наслідок сталінської політики
суцільної колективізації

(Документи і матеріали,
спогади рідних і близьких
про страшні роки голодомору,
зібрані студентами Вінницького
технічного коледжу)..... 145

О. І. Неживий
Більшовицька преса
як каральний орган у період
голодомору 1932–1933 років
на Луганщині 155

В. Я. Ревегук, Н. К. Кочерга
“Червоний терор” на Полтавщині:
організатори і виконавці
(1918–1923 рр.) 158

Г. М. Охріменко
Директор школи рятував
дітей від голоду 171

В. Сухенко
Голодомор 1932–1933 років
на Фастівщині за свідченнями
очевидців 179

Г. Т. Капустян,
А. А. Лабунець
Репресії минулого,
або боротьба із “саботажем”
хлібозаготівель по-сталінськи 193

Ю. М. Дмитренко-Думич
Чи бути в Україні третій
Хазарії, або Голодомр
1932–1933 років як одна
з багатьох спроб винищення
українського народу
більшовицько-єврейським
режимом 198

Л. Г. Рибалка
Системний аналіз уроків
історії. Репресії та голодомор
в Україні — результат
політичної діяльності
більшовиків 208

Г. В. ЩОКІН
голова Наглядової ради МАУП, д-р соціол. наук, проф.,
Заслужений працівник народної освіти України

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 5–6

Шановні пані та панове!
Дорогі співвітчизники!

П'ять років поспіль МАУП разом з іншими українськими та міжнародними організаціями проводить на своїй базі науково-практичні конференції з питань вивчення найжахливішого злочину XX століття — українського Голодомору-геноциду. Цей наймасштабніший геноцид відбувався, щонайменше, у три етапи: у 1921–1923, 1932–1933 та 1946–1947 рр. Жертвами цього небачуваного за своїми масштабами і методами злочину стали близько 10 мільйонів українців, що катастрофічно відбилося на всьому генофонді української нації. Ці національні втрати ніколи і нічим не можуть бути поновлені. Нам залишається лише пам'ять про невинно закатованих і величезний борг перед загиблими мільйонами наших співвітчизників. Ця пам'ять і цей національний борг полягає передусім в об'єктивному та всебічному дослідженні причин, механізмів і наслідків українського геноциду. Робити це потрібно ще й для того, аби голодоморні жахіття ніколи не повторилися на нашій багатостраждальній землі.

Історія завжди має здатність повторення, якщо не зроблено відповідних висновків з попередніх уроків. Тому ми намагаємося говорити чесно, відверто і правдиво про все, що стосується ідеологів, організаторів і виконавців масового винищення українців. І хіба ми винні в тому, що абсолютну більшість керівництва більшовицької партії та її каральних органів складали в той час представники єврейської меншини? Хіба можна спростувати офіційно оприлюднені дані, у тому числі більшовицькі, згідно з якими близько 80 % керівних посад належало саме цим представникам? Спростувати ніяк не виходить, тому сьогодні робиться все, аби ці факти замовчати. І робиться це на найвищому державному рівні, в тому числі на президентському.

Саме в цьому полягає основна причина систематичних, планомірних і репресивних переслідувань МАУП — що за часи президентства Л. Кучми, що за нинішнього президента В. Ющенка. Не маючи змоги заперечити правду, яка лунає з трибун і видань МАУП, сіоністично налаштовані можновладці намагаються звинуватити український навчальний заклад у вигаданих ними ж ксенофобії та антисемітизмі або знайти якісь неіснуючі чи дріб'язкові порушення в його діяльності. Ми категорично відкидаємо всі неправдиві зви-

нування українських зрадників і нащадків україножерів і наполягаємо на нашому вистражданому праві знати поіменно кожного з усіх катів української нації!

Ми повторювали і повторюємо знову, що ніколи не виступали проти євреїв загалом, оскільки людина не обирає своєї національності, вона з нею народжується. Але ми виступали і виступаємо проти доктрини єврейського расизму, який, відповідно до історичних часів, може набувати різних форм — шовіністичного сіонізму, інтернаціонального більшовизму чи космополітичного лібералізму. Не змінюючи при цьому своєї расистської сутності, яка полягає у встановленні єврейської етнократії — як це відбувалося в більшовицькій Росії або відбувається сьогодні в сіоністському Ізраїлі чи лібералізованих США. Не дослідивши витоків існування та механізмів встановлення цієї смертоносної етнократії, ми ніколи не зрозуміємо, яким чином влада, банки, підприємства, землі, засоби масової інформації в сьогоднішній Україні, як і в інших пострадянських країнах, знову опинилися в руках однієї національної меншини.

Правда про це вкрай небезпечна для нащадків і прихильників єврейського тоталітаризму. Тому, мабуть, президент Ющенко віддає вказівки Службі безпеки України та Міністерству освіти влаштувати ретельні перевірки МАУП, наполягаючи при цьому на припиненні оприлюднення результатів наших досліджень так званого "єврейського питання" в історії світу та України. Тому, мабуть, вже два роки лежить без руху в Міністерстві освіти розроблена МАУП навчальна програма "Голодомори в Україні у XX столітті". Водночас випадковий міністр освіти Ніколаєнко витрачає кожний свій робочий день, аби знищити МАУП. Дуже цікавляться нашою сьогоднішньою конференцією і співробітники СБУ.

Ми переконані в тому, що президенти та міністри приходять і йдуть зі своїх посад у небуття, водночас академії та університети залишаються. Ми працюємо і працюватимемо згідно з Конституцією України та Загальною декларацією прав людини ООН, відстоюючи свої права на свободу думки і слова, свободу наукових досліджень та вільне висловлювання своїх переконань. Лише правдиве і чесне життя варте пошани, тому всім нам треба зробити все від нас залежне, аби воно було саме таким. Сподіваюся, що наша конференція зробить ще один суттєвий внесок у дослідження правди про тоталітарний єврейсько-більшовицький режим та його зловісні каральні органи.

Дякую за увагу.

М. С. ДОРОШКО
д-р іст. наук, проф.
Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

КОМУНІСТИЧНИЙ ТЕРОР 30-х РОКІВ У РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 7–11

Тема комуністичного терору в Україні та його найтрагічнішої сторінки — Голодомору 1932–1933 рр. — має обширну літературу[1]. Її аналіз переконує нас у тому, що більшість сумлінних науковців, які досліджують злочини комуністичного режиму в СРСР, кваліфікують Голодомор як масове вбивство за етнічною ознакою, себто вважають його геноцидом українського народу. Вже десять країн світу, а також Верховна Рада України четвертого скликання у постанові від 14 травня 2003 р. визнали цей голод актом геноциду українського народу. Але ще й досі світова громадськість і, що особливо прикро, велика частка населення України перебуває під впливом штампів радянської пропаганди, згідно з якими Голодомор в Україні не вважається свідомою акцією сталінського керівництва СРСР, спрямованою на винищення українського народу. Значно частіше (як це засвідчує, наприклад, остання офіційна заява Міністерства закордонних справ Російської Федерації, оприлюднена на початку листопада 2006 р.) голод 1932–1933 рр. кваліфікується як спільна трагедія всіх народів Радянського Союзу.

Російську сторону, що називає Голодомор 1932–1933 рр. "так званим голодомором", ще якось можна зрозуміти, оскільки принципове визнання Голодомору геноцидом за етнічною ознакою може мати для Російської Федерації, як правонаступниці СРСР, серйозні наслідки як морального (до-

[1] Див., наприклад: Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917–1941 рр.): Джерелознавче дослідження. — К., 1999. — 448 с.; Голод 1932–1933 років в Україні: причини та наслідки. — К., 2003. — 887 с.; Дорошко М. С. Сталінська "селекція" партійно-державної номенклатури УРСР у 1930-ті роки: причини та наслідки // Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика: Зб. ст. — К.: Ін-т історії України НАН України, 2005. — Вип. 8. — С. 147–155; Марочко В., Хілліг Г. Репресовані педагоги України: жертви політичного терору (1929–1941). — К., 2003. — 302 с.; Нікольський В. М. Репресивна діяльність органів державної безпеки СРСР в Україні (кінець 1920-х — 1950-ті рр.). Історико-статистичне дослідження. — Донецьк, 2003. — 624 с.; Тоталітарна держава і політичні репресії в Україні у 20–80-ті роки. — К.,1998; Шаповал Ю. І. Україна 20–50-х років: сторінки ненаписаної історії. — К., 1993. — 351 с.; Шаповал Ю., Пристайко В., Золотарьов В. ЧК — ГПУ — НКВД в Україні: особи, факти, документи. — К., 1997. — 608 с.

ведеться взяти на себе відповідальність за всі злочини комуністичного режиму), так і матеріального характеру (чого найбільше побоюються нинішні кремлівські керманичі, так це ймовірного звернення родичів жертв Голодомору з вимогою матеріальної компенсації за завдані збитки до країни-правонаступниці СРСР).

Але як зрозуміти тих в Україні, хто попри наявність неспростовних аргументів про свідомо спланований геноцид українського народу сталінським режимом досі перебуває у полоні міфів офіційної радянської пропаганди? Вочевидь, нам, науковцям, варто звернути увагу не лише на пошук додаткових свідчень злочинної політики Сталіна та його найближчого оточення, а й переконливо довести українській і світовій громадськості, що в основу цієї політики було покладено маніакальне побоювання комуністичних лідерів СРСР втратити Україну, а як наслідок цього — перманентне поборювання ними справжнього й удаваного українського сепаратизму (в ньому підозрювались навіть найвідданіші сатрапи Сталіна, що впроваджували його політику в Україні).

Відомо, що про складнощі утвердження більшовицького режиму в Україні генеральний секретар ЦК ВКП(б) Й. Сталін знав чи не найліпше, оскільки саме він за дорученням московського партійного центру в 1919–1920 рр. був куратором КП(б)У. Вочевидь, саме драматичні події того часу посіяли у свідомості генсека ті зерна недовіри до Радянської України та її керівної верхівки, які періодично "проростали" впродовж усього періоду його керівництва Радянським Союзом й дали такі жахливі "сходи" у 30-ті роки.

Доки українське партійно-радянське керівництво йшло у фарватері політики Кремля і беззаперечно виконувало його рішення, організаційні висновки чи репресивні заходи щодо нього не застосовувалися. Тільки-но республіканська номенклатура виявляла певний непослух або прихований спротив реалізації планів офіційної Москви, вона одразу ж ставала об'єктом репресій.

Згадаймо, наприклад, як Москва без зайвих церемоній розформувала ЦК КП(б)У, обраний "продецистським" складом IV конференції КП(б)У у 1920 р.; про наслідки боротьби за розширення повноважень союзних республік, яку вів зі Сталіним голова уряду УСРР Х. Раковський у 1922–1923 рр.; про "зачистку" керівної верхівки УСРР та КП(б)У сталінським емісаром Л. Кагановичем у 1925–1928 рр.; про перманентну боротьбу з "націонал-ухильництвом" у лавах КП(б)У і так званим українським націоналізмом, яку Кремль вів особливо цинічно та безпощадно.

Вочевидь, Сталін довго виношував план викорінення українського сепаратизму, але вирішив форсувати його реалізацію тільки після подолання впродовж 20-х років спротиву всіх опозиційних груп у керівництві більшовицької партії і кагановичевої "зачистки" КП(б)У. Цілком логічно, що "вирішення" української проблеми збіглося у часі з початком впровадження політики нового комуністичного штурму, реалізація якої розпочалася в кінці 20-х років XX ст. і передбачала здійснення форсованої індустріалізації промисловості й проведення суцільної колективізації сільського господарства.

Україна — найбільша житниця СРСР — відповідно отримувала й найбільші хлібозаготівельні плани. Як свідчать архівні джерела та матеріали листування, що її вели між собою у першій половині 30-х років

партійно-державні лідери СРСР, саме виконання цих нереальних планів визначало ставлення сталінської верхівки до керівництва УСРР й до населення республіки в цілому. Неможливість виконати плани, накинуті Україні московським партійним центром, давала легальний привід до втручання у справи "суверенної" радянської республіки.

І якщо відрядження у 1925 р. на посаду генсека КП(б)У Л. Кагановича пояснювалося необхідністю примирити угруповання, що вели боротьбу за владу в КП(б)У, то призначення у січні 1933 р. на посаду "другого першого секретаря" ЦК КП(б)У П. Постишева означало не що інше, як висловлення недовіри керманичам УСРР з боку центру. Символічно, що це призначення практично збіглося у часі з приходом до влади в Німеччині нацистів, ідеологи яких пропагували ідею німецького походу на схід з метою відриву України від СРСР і перетворення її на плацдарм боротьби з комунізмом.

Про те, що побоювання Кремля втратити Україну внаслідок ускладнення на рубежі 1920–1930 рр. міжнародної ситуації було не вигадкою, а слугувало одним із приводів до втручання у справи "суверенної" УСРР, свідчать архівні документи. Так, зокрема, обґрунтовуючи необхідність змін у керівній верхівці КП(б)У у листі до Кагановича від 11 серпня 1932 р., Сталін писав: "Якщо не візьмемося тепер за виправлення становища на Україні, Україну можемо втратити. Майте на увазі, що Пілсудський не дрімає.., що в Українській компартії (500 тисяч членів, хе-хе) перебуває немало (так, немало!) гнилих елементів, свідомих і підсвідомих петлюрівців... Як тільки справи погіршаться, ці елементи не забаряться відкрити фронт всередині (та за межами) партії, проти партії. Найгірше це те, що українська верхівка не бачить цих небезпек"[1].

Пропонуючи провести кадрові зміни в керівництві УСРР, Сталін сформулював також стратегічне завдання радянського керівництва щодо України: "...Поставити собі за мету перетворити Україну у щонайкоротший термін на справжню фортецю СРСР, на справді взірцеву республіку. Грошей на це не шкодувати. Без цих і подібних ним заходів (господарське та політичне зміцнення України, у першу чергу — її прикордонних районів тощо), повторюю — ми можемо втратити Україну (виділено нами. — М. Д.)"[2].

Щоби не втратити Україну, Сталін ретельно спланував і глибоко продумав акцію терору голодом українського населення. Терор голодом, застосований щодо українського народу, давав змогу ортодоксальному марксисту Сталіну реалізувати два головних постулати політичної доктрини К. Маркса — фізично знищити ядро українського етносу — селянство, яке разом з українською інтелігенцією було найбільшою перешкодою на шляху реалізації програми соціального переустрою суспільства на комуністичних засадах, а також ліквідувати приватну власність на селі, змусивши українського селянина вступити до колгоспу. Окрім того, знищивши, як потенційних сепаратистів, українську інтелігенцію і селянство, майже 90 % якого було українським за походженням, Сталін водночас убезпечив свої тили на випадок майбутньої війни.

Удавана небезпека окупації України Польщею або Німеччиною, яка зумисно перебільшувалася офіційною

[1] Сталин и Каганович. Переписка. 1931–1936 гг. — М., 2001. — С. 274.

[2] Там само.

Москвою впродовж 30-х років, стала також ідеологічним підґрунтям для розправи з усіма колишніми та потенційними, з точки зору Кремля, опозиціонерами в керівництві УСРР. Жертвами політичних репресій 1937–1938 рр. стала й переважна більшість представників української партійно-радянської номенклатури, яка ще у 1932–1933 рр. була слухняним знаряддям Москви і сприяла нечуваному у світовій історії голоду-геноциду українського селянства і погрому кадрів української інтелігенції, що його свідомо вчинив Сталін.

Найтрагічнішими наслідками комуністичного терору 30-х років у Радянській Україні стали смерть від голоду щонайменше 4–4,5 млн людей, "розстріляне відродження", що забрало життя понад 500 найталановитіших українських поетів, мислителів, учених, письменників, знищення національно-свідомих українців у середовищі керівної верхівки УСРР. Щодо останнього з наслідків, то, як зазначав американський дослідник Джеймс Мейс, "репресії попередніх кадрів КП(б)У і радянського апарату, починаючи з кінця 1932 р. аж до арешту майже всього ЦК в 1938 р., добивали навіть відносну політичну самодіяльність керівництва УРСР попереднього періоду. Це уможливило створення нових кадрів, позбавлених будь-яких стосунків з попередньою українською історією. Вони були цілковито продуктом сталінського конструювання, повністю сприймали цінності та безумство ортодоксальності"[1]. Внаслідок цього УРСР як республіка була практично позбавлена національного змісту.

Колосальні демографічні втрати України під час голоду 1932–1933 рр. призвели до залюднення її території переселенцями (переважно з РСФРР). Усіляко заохочувані Кремлем, з осені 1933 р. вони прибували передовсім до степових районів УСРР, де внаслідок голодного мору дефіцит робочої сили був найбільшим[2]. Масова міграція російського населення в УСРР стала можливою ще й завдяки тому, що політбюро ЦК КП(б)У у жовтні 1933 р. в черговий раз піддалося тиску Москви і погодилося з пропозицією Всесоюзного комітету переселення "про відстрочку проведення внутріукраїнського переселення на I квартал 1934 р. в зв'язку з тим, що в IV кварталі цього року проводиться намічене переселення в степові райони України з РСФРР"[3]. Словосполучення "намічене переселення" означає не що інше, як заздалегідь спланований офіційною Москвою терор голодом, метою якого було винищення українського селянства і заміна його населенням РСФРР.

У той час, як українське селянство стало об'єктом найбільшого в новітній світовій історії геноциду, 20 тис. сімей, переселених з Росії в обезлюднену степову Україну, отримало низку пільг. Зокрема, їх було звільнено терміном на два роки від сільськогосподарського податку, "самообкладання" і 50 % страхових платежів, а ще на рік — від сплати м'ясного податку[4]. Переселенців з Росії направляли насамперед до Харківської, Донецької, Дніпропетровської та Одеської областей[5], тобто саме до тих українських регіонів, населення яких найголосніше вимагає від владних струк-

[1] Мейс Дж. Україна як постгеноцидна держава або Як успадковані від СРСР структури блокують будь-які реальні реформи // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр. — Вип. 7 (спеціальний). — К., 2003. — С. 213.

[2] Центральний державний архів громадських об'єднань України. — Ф. 1. — Оп. 6. — Спр. 285. — Арк. 27, 90.

[3] Там само. — Арк. 90.

[4] Там само. — Арк. 112.

[5] Там само. — Арк. 90.

тур уже незалежної України надати російській мові статусу другої державної.

Проаналізувавши причини та наслідки комуністичного терору в Українській РСР у 30-ті роки, доходимо висновку, що терор голодом, який більшовики застосовували в Україні тричі (у 1921–1923, 1932–1933 і 1946–1947 рр.), знищення української інтелектуальної еліти — носія історичної пам'яті нації та масові репресії в середовищі партійно-радянської номенклатури УСРР, пік яких припав на 30-ті роки, були складовою системної політики радянського комуністичного режиму, спрямованої на винищення українського народу. Іншими словами, це був спланований геноцид українського народу, наслідки якого Україна відчуває й донині.

Понад 70 років минуло з часу голоду-геноциду 1932–1933 рр., 15 років виповнилося незалежній Українській державі, але досі ніхто не поніс відповідальності за безпрецедентний голокост української нації. І це попри те, що резолюцію Генеральної асамблеї ООН "Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього" від 9 грудня 1948 р., зокрема статтю 11, в якій ідеться про те, що "зумисне створення для членів групи умов життя, розрахованих на проведення її фізичного знищення повністю або частково", вважається однією з ознак геноциду, ніхто не скасовував.

Головною причиною такого стану речей, як нам видається, є відсутність політичної волі у керівництва України, яке у своїй переважній більшості успадкувало від своїх попередників — партійно-державної номенклатури УРСР — комплекс національної меншовартості, що перешкоджає йому висунути законні претензії Російській Федерації як правонаступниці СРСР (між іншим, Радянський Союз ратифікував згадану резолюцію Генеральної Асамблеї ООН у 1954 р.) щодо компенсацій жертвам комуністичного терору в Україні матеріальних і моральних збитків, завданих їм свідомими діями правлячої верхівки СРСР. Адже саме Росія має нести відповідальність за злочини Сталіна, у тому числі за Голодомор 1932–1933 рр.

В. В. ОМЕЛЬЧУК
канд. іст. наук, докторант НАДУ при Президентові України

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО УВІЧНЕННЯ ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ ГОЛОДОМОРУ ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 12–31

> Москва, узявши з вас присягу, як захоче, так з вами і з Вітчизною нашою вчинить, і тоді присяга ваша й душу вашу занапастить, і Вітчизну в безодню кине, і вольності позбавить.
>
> Пилип Орлик

Державна політика формування єдиного національного гуманітарного простору України, забезпечення його цілісності, однорідності є важливою складовою подальшої розбудови української державності, об'єктивації національної ідеї українства як титульного етносу в державі. У свою чергу, його формують заходи органів державної влади та місцевого самоврядування. Наше завдання — визначити вплив діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, спрямований на формування відповідного ставлення широкого загалу до подій однієї з найбільших національних трагедій України, яка поставила українців під загрозу не лише морального, а й фізичного знищення.

Правда про Голодомор відіграла знакову роль у процесі національного відродження, ставши чинником здобуття Україною незалежності. Позитивні зрушення у дослідженні, висвітленні фактів Голодомору, вшануванні його жертв вже окреслилися. Проходять наукові конференції, "круглі столи", мітинги-реквієми, встановлюються пам'ятні знаки, здійснюється пошук, видаються документи. Активізувалася діяльність правозахисних та інших громадських організацій, які безпосередньо займаються вивченням Голодомору. Увічнення пам'яті жертв Голодомору стало важливим чинником становлення національної історичної пам'яті. Саме тому державна політика формування єдиного гуманітарного простору України включає у себе комплекс заходів з відновлення істини про цю національну трагедію.

Аналізуючи ступінь наукової розробки проблеми, відзначимо наявність низки дотичних праць. Низку статей присвячено різноманітним аспектам вироблення та реалізації дер-

жавної політики формування єдиного гуманітарного простору. Проаналізовано як державну мовну політику, так і досвід реалізації гуманітарної політики у державах світу[1]. Значну увагу було приділено історичним дослідженням Голодомору 1932–1933 рр., вивченню його перебігу в регіонах, введенню в науковий обіг нової фактографічної інформації щодо нього[2]. Велику роль в дослідженні Національної трагедії 1932–1933 рр. відіграє Міжрегіональна Академія управління персоналом. МАУП започаткувала щорічні наукові конференції, присвячені цій болісній сторінці вітчизняної історії, видає наукові збірки.

Наявне нормативно-правове забезпечення проблеми. Це відповідні закони України, укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України (КМУ), Ради міністрів (далі РМ) Автономної Республіки Крим, розпорядження голів обласних (ОДА), Київської та Севастопольської міських (МДА) та районних (РДА) державних адміністрацій. Організаційні заходи на державному рівні регламентувала низка указів Президента України, зокрема "Про додаткові заходи щодо увічнення пам'яті жертв політичних репресій і голодоморів в Україні" від 22 липня 2005 р. № 1087, "Про увічнення пам'яті жертв і постраждалих від голодоморів в Україні" від 4 листопада 2005 р. № 1544, "Про увічнення у 2006 р. Дня пам'яті жертв голодоморів і політичних репресій" від 12 жовтня 2006 р. № 686/2006. Окремий указ Президента України визначив порядок утворення Координаційної ради з підготовки заходів у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932–1933 рр. в Україні[3]. Важливе місце у виробленні та реалізації державної політики формування єдиного гуманітарного простору України посів Закон України "Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні". Він став механізмом національної солідаризації навколо ключової для всього народу події[4].

Заходи щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору були регламентовані КМУ постановами "Про утворення Українського інституту національної пам'яті" від 31 травня 2006 р. № 764, "Про затвердження Положення про Український інститут національної пам'яті" (далі у тексті УІНП) від 5 липня 2006 р. № 927, "Про 65-ті роковини голодомору в Україні" від 26 жовтня 1998 р. № 1696; розпорядженнями "Про утворення Організаційного комітету з підготовки та проведення заходів у зв'язку з 70-ми роковинами голодомору в Україні" від 17 серпня 2002 р. № 448-р, "Про увічнення пам'яті жертв голодомору 1932–1933 років" від 21 травня

---

[1] Омельчук В. В. Державна мовна політика та особливості її реалізації // Проблеми національної безпеки України в умовах сучасного розвитку України: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (К., МАУП, 15 верес. 2006 р.). — К.: МАУП, 2006. — С. 339–344; Омельчук В. В. Державна політика створення єдиного гуманітарного простору: зарубіжний досвід // Діалог цивілізацій чи Четверта світова війна: Матеріали П'ятої Всесвіт. конф. (К., 25 трав. 2006 р.). — К.: МАУП, 2007. — С. 273–283.

[2] Голодомор 1932–1933 рр. в Україні (До 70-річчя): Бібліогр. покажч. / Уклад. О. Г. Люта, Л. О. Смочко; За наук. ред. М. М. Вегеша. — Ужгород, 2006. — 176 с.

[3] Указ Президента України "Про координаційну раду з підготовки заходів у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932–1933 років в Україні" від 14 березня 2007 р. № 207/2007 // Держ. вісн. України. — 2007. — № 5(217). — С. 34–35.

[4] Лапчинська Н. Закон України "Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні" не декларація, а питання державної політики // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр. — Вип.7 (спеціальний). — К., 2003. — С. 465–470.

2003 р. № 264-р, "Про утворення Організаційного комітету з підготовки та проведення заходів у зв'язку з 75-ми роковинами голодомору в Україні" від 23 грудня 2005 р. № 561-р.

Для розуміння тогочасних процесів в Україні визначимо ті незворотні процеси, які набували силу. Радянська влада поступово втрачала контроль над українською елітою. Остання стала двигуном політики українізації. Якщо в 1927–1928 рр. українською мовою вийшло 54 % книг, то у 1930 р. — вже 70 %. Питома вага українських книг у загальних накладах зросла з 65,8 % у 1928 р. до 77 % у 1929 р.[1] Увагу було приділено українізації вищої школи, яка була доведена у Кам'янці-Подільському до 100 %, Полтаві — 96 %, Києві — 92 %, Чернігові і Миколаєві — 86–87 %. Проблемними залишалися Одеса і Харків, де відповідні показники складали 75 %. Професуру було українізовано на 39,5 %, аспірантуру — 18,6 %, викладачів — 40 %, наукових співробітників — на 48,5 %[2]. В етнічному складі України відбулися зміни, передусім на Донбасі, куди у ході масованої індустріалізації спрямовувався потік робітників з усього Радянського Союзу. Однак і в аграрних регіонах чітко простежувалися нові явища. Так, у Деражні на 1 січня 1926 р. з проживаючих тут 5824 осіб 86,6 % складали євреї, 5,3 % — росіяни, 2 % — поляки, 0,06 % — німці, тоді як українці — 5,6 %[3]. У 20 — на початку 30-х років в Україні було створено 117 німецьких, 89 російських, 63 польських, 28 болгарських, 27 грецьких, 20 єврейських, 13 чеських, 9 молдаванських, 1 білоруську сільради. Достатньо показовою була поява на землях з переважаючим українським населенням Молдавської Автономної СРР[4]. У ході реалізації політики коренізації 1923–1932 рр. було створено національні судові камери для етнічних меншин України[5]. На першу половину 30-х років національні меншини були інтегрованою частиною українського соціуму[6]. Тому події Голодомору стали важким ударом і для них. Згідно з телеграмою № 523(ш) від 9 грудня 1934 р. обкоми мали вислати у німецькі й польські райони своїх працівників для роз'яснення жорсткості дій у разі опору (вислання у віддалені райони СРСР або за його межі). Для залякування етнічних спільнот вирішили організувати показові процеси[7]. Вже 10 квітня 1935 р. нарком внутрішніх справ УСРР В. Балицький інформував С. Косіора та П. Постишева про проведення невдовзі показового слухання справи німецьких священиків

[1] Солдатенко В. Ф. У пошуках соціальної й національної гармонії (ескізи до історії українського комунізму). — К.: Світогляд, 2006. — С. 336.

[2] Там само — С. 335.

[3] Горбатюк В. І., Слободянюк П. Я. Місцеве самоврядування Хмельниччини: нариси історії місцевих громад Деражнянського району. — Хмельницький: Поділля, 2003. — С. 230.

[4] Солдатенко В. Ф. У пошуках соціальної й національної гармонії (ескізи до історії українського комунізму). — К.: Світогляд, 2006. — С. 338.

[5] Ладига Л. Архівні джерела про створення національних судових камер в Україні за часів коренізації // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики: Зб. наук. пр. — Число 13. — Ч. 2. — К.: Ін-т історії України НАН України, 2006. — С. 251–259.

[6] Кузьменко В. Б. Специфіка правозастосовної практики статті 54 (контрреволюційні злочини) Кримінального кодексу Української СРР щодо представників етнічних меншин у середині 1930-х років // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. пр. Одеської нац. юрид. академії МОН України. — Вип. 27. — Одеса: Юрид. літ., 2006. — С. 229.

[7] Там само — С. 230.

у Карло-Лібкнехтівському районі Одеської області[1].

Україна продовжувала залишатися і окремим антропорегіоном. Відомий московський антрополог В. Кунак у 1932 р., ґрунтуючись на територіальному критерії, в межах України виокремив чотири морфологічні варіанти: волинський (довкола р. Горинь); правобережний; чернігівський і центральноукраїнський (лівобережжя Дніпра). Відповідно до порядку групи збільшується середній зріст (168–171 см), коливається пігментація та головний показник (індекс 82–84). Чотири антропологічні групи расових первнів виокремив Р. Єндик: 1) динарський, субнордійський, сублапоїдний (лемки, бойки, буковинські гуцули, східні галичани, жителі деяких районів Харківщини, Полтавщини); 2) динарський з легкою домішкою арменоїдного (галицькі та угорські гуцули, жителі Поділля від Дністра до Західного Бугу, Таврії, Північної Кубані); 3) нордичний з легкою домішкою динарського (жителі Волині, Південної Кубані, Курщини); 4) динарський, середземноморський, сублапоїдний, субнордійський (Центральна Україна, Чернігівщина, Вороніжчина)[2].

Все це стало поштовхом до проведення Голодомору — превентивного удару по українській еліті, яка стала небезпечною для загальнодержавної політики Радянського Союзу, по тенденціям до автономізації, носію української етнокультурної самобутності — українському селу. Розуміння логічності подій 1932–1933 рр. дає підстави істотно коригувати кроки Української держави на зовнішньополітичній арені та у внутрішньополітичному житті сьогодення. Послідовне винищення мільйонів українських хліборобів штучним голодом стало свідомою та логічною акцією сталінської політичної системи. Про цю національну катастрофу ще в 1933 р. писали на Заході. У 1963 р. Василь Барка у книзі "Жовтий князь" вперше вжив слово "Голодомор". Українській нації істина про ці події почала відкриватися напередодні розпаду СРСР. У 1983 р. комісія американського конгресу під керівництвом Джеймса Мейса вперше вжила слово "геноцид". Конгрес США у 1988 р. офіційно визнав Голодомор 1932–1933 рр. в Україні (далі Голодомор) геноцидом української нації, це зробила і Міжнародна комісія юристів. Парламенти Австралії, Канади, Угорщини, Аргентини, Литви визнали факт Голодомору. Український Голодомор визнала Декларація ООН у 2003 р. Її підтримали представники 63 країн світу.

Причини Голодомору, його штучний характер, механізм організації і масштаби ретельно приховували від світової громадськості і від поколінь українців. ЦК КПУ змушений був 26 січня 1990 р. окремою постановою "Про голод 1932–1933 років на Україні та публікацію пов'язаних з ним архівних матеріалів" визнати цю трагедію. Було зауважено, що вчені Інституту історії партії при ЦК КПУ — філіалу Інституту марксизму-ленінізму при ЦК КПРС провели роботу з виявлення документів про Голодомор. Верхівка КПУ під тиском неспростовних фактів визнала, що в основі Голодомору лежали насильницькі методи колективізації, масове "розкуркулювання" з боку тогочасного керівництва країни, примусове, з широким застосуванням репресій, проведення згубної для селянства

---

[1] Там само — С. 234.

[2] Крисаченко В. Сутнісні риси українського етносу як теоретико-методологічний супровід становлення української політичної нації // АПВП. — 2004. — № 1. — С. 57.

хлібозаготівельної політики. Стверджувалося, що керівництво республіки не змогло протистояти диктату. У постанові відзначалася політична і наукова значущість документальних матеріалів про Голодомор. Їх публікація мала допомогти правдиво висвітлити проблеми нашого минулого. КПУ визнала, що голод став справжньою трагедією народу, наслідком злочинного курсу сталінізму щодо селянства, засудила безпринципну політику тодішнього керівництва республіки у проведенні хлібозаготівель. ЦК КПУ відмежувався від насильницьких методів вирішення проблем суспільного розвитку та доручив Інституту історії партії при ЦК Компартії України — філіалу Інституту марксизму-ленінізму при ЦК КПРС разом з Політвидавом України у 1990 р. підготувати і видати збірник наукових статей та архівних документів про Голодомор. Редакціям газет, журналів, телебачення і радіо рекомендували забезпечити правдиве, на основі документальних матеріалів, висвітлення подій, пов'язаних з Голодомором[1].

Помітну увагу приділив відновленню національної історичної пам'яті про Голодомор Л. Кравчук. Указ Президента України "Про заходи у зв'язку з 60-ми роковинами голодомору в Україні" від 19 лютого 1993 р. № 38/93 встановлював у вересні 1993 р. Дні Скорботи і Пам'яті жертв Голодомору. Під час офіційного вшанування пам'яті жертв Голодомору відбулося відкриття на Михайлівській площі Києва Пам'ятного знаку "Жертвам Голодомору 1932–1933 років" (автор В. Фалін). Підтримуючи ініціативу кількох об'єднань громадян у нашій країні та за рубежем, на знак вшанування світлої пам'яті безневинних жертв Голодомору та з метою привернути увагу світової громадськості до цієї трагічної події Президент України Л. Кравчук постановив провести у вересні 1993 р. Дні Скорботи і Пам'яті жертв Голодомору. Для цього було утворено Організаційний комітет з підготовки та проведення заходів у зв'язку з 60-ми роковинами Голодомору, головою якого став М. Жулинський, затверджено його персональний склад. Оргкомітету доручили подати КМУ план заходів і кошторис витрат, пов'язаних з проведенням Днів Скорботи і Пам'яті в Україні. Міністерству культури України за участю Міністерства освіти України, МЗС України, Академії наук України, РМ Республіки Крим, ОДА, Київської та Севастопольської МДА, а також творчих спілок, інших громадських і релігійних організацій доручили забезпечити належну підготовку проведення заходів Днів Скорботи і Пам'яті в Україні. Державна телерадіомовна компанія України, інші ЗМІ мали організувати широке висвітлення трагічних подій Голодомору та заходів, пов'язаних із проведенням Днів Скорботи і Пам'яті в Україні. МЗС України та Комісію України у справах ЮНЕСКО зобов'язали звернутися до ЮНЕСКО з пропозицією про внесення 60-х роковин Голодомору до Календаря річниць видатних людей та історичних подій у галузі освіти, науки, культури і комунікацій. КМУ доручили забезпечити фінансування витрат на проведення Днів Скорботи і Пам'яті в Україні[2].

Вже під час опитування "Молодь України: квітень 2003 р.", проведено-

[1] Постанова ЦК КПУ "Про голод 1932–1933 років на Україні та публікацію пов'язаних з ним архівних матеріалів" від 26 січня 1990 р.

[2] Указ Президента України "Про заходи у зв'язку з 60-ми роковинами голодомору в Україні" від 19 лютого 1993 р. № 38/93.

го Державним інститутом проблем сім'ї та молоді і Українським інститутом соціальних досліджень, 8 % респондентів серед знакових подій, які мали негативний вплив на долю України, назвали Голодомор[1]. Важливе місце у відповідній діяльності органів державної влади займає відновлення та збереження історичної пам'яті щодо знакових подій українського минулого, зокрема Голодомору. Його на законодавчому рівні визнано актом геноциду щодо українців. Зауважимо, що це стало результатом системної діяльності органів державної влади, передусім Президента України В. Ющенка, який ініціював створення УІНП на чолі з І. Юхновським, винесення питання щодо Голодомору на розгляд ВР України, внесення його у контекст міждержавних домовленостей.

З'ясуванням правди про Голодомор глибоко опікувався Б. Олійник. Київська міська організація всеукраїнського товариства "Меморіал" ім. В. Стуса як структура, як організація першою підняла ідею створення музею Голодомору, політичних репресій. Ідею увічнення пам'яті жертв Голодомору висловив ще у 1990 р. у відкритому листі до Українського фонду культури письменник О. Коломієць. У серпні цього ж року на Горі Зажури біля Спасо-Преображенського монастиря, поблизу Лубен, відбулося освячення місця спорудження меморіалу народної скорботи "Голодомор 1932–1933 рр.", який було урочисто відкрито у 1993 р. Щорічно тут відбуваються увічнення пам'яті загиблих, здійснюється відповідне інформування загалу області, проводиться виховна робота у навчальних закладах. Активну участь у цій загальнодержавній діяльності беруть місцеві органи виконавчої влади та місцевого самоврядування Полтавщини, зокрема комісія обласної ради з питань поновлення прав реабілітованих, відповідні комісії районних і міських рад. Виконкоми сільських, селищних, міських рад створюють банки людей, які пережили Голодомор. У 2002–2003 рр. полтавські історики провели нові дослідження архівів, конференції та наукові слухання, матеріали яких видано за участю Полтавського краєзнавчого музею, Державного архіву Полтавської області, Полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка, Полтавської і Кременчуцької міських рад. Обстежувалися райони області з метою виявити невідомі досі поховання жертв Голодомору. З 2000 р. працівники архіву ведуть записи свідчень людей, які пережили Голодомор. Керівництву вищих закладів освіти області всіх форм власності рекомендовано внести до програми планів навчальних дисциплін теми, присвячені Голодомору на Полтавщині[2]. Створено тематичні добірки літератури у бібліотечних закладах: "Трагедія XX століття в пам'яті нащадків", "Дзвони пам'яті", "Жнива скорботи", "Чорне крило 1933", "Їм дзвони не дзвонили. Голодомор в Україні". 31 серпня 2003 р. за участю голови Полтавської ОДА О. Удовиченка та голови обласної ради В. Гришка урочисто відкрито експозицію "Забуттю не підлягає — хроніка комуністичної інквізиції" в обласному центрі у Полтавському націо-

[1] Пірен М. Національна свідомість і громадянська позиція особистості в сучасному українському суспільстві // Актуальні проблеми внутрішньої політики. — 2005. — № 1. — С. 10.

[2] Нестуля О., Лихожа М. Реалізація на Полтавщині заходів до 70-річчя голодомору 1932–33 років на Україні // Актуальні проблеми внутрішньої політики. — 2004. — № 1. — С. 121–122.

нальному технічному університеті ім. Ю. Кондратюка. Упорядковуються поховання, встановлено пам'ятники та пам'ятні знаки, меморіальні дошки (найбільше на 2003 р. у районах: Лубенському і Великобагачанському — по 14, Кобеляцькому — 13, Пирятинському — 10). Регіональні ЗМІ запровадили тематичні рубрики до 70-х роковин Голодомору в Україні. Зокрема, "Зоря Полтавщини" 14 травня 2003 р. випустила спеціальну сторінку "Щоб народ не забув", карлівська районна газета "Життя і слово" 21 червня 2003 р. надрукувала статтю "Чорні дні українського народу", кременчуцька "Перемога" 18 серпня 2003 р. опублікувала тематичну сторінку "До 70-річчя Голодомору в Україні", а 1 серпня 2003 р. — статтю "Чорно-червона коса 1933-го". У листопаді 2003 р. проведено єдиний день інформування населення на тему: "Не можна забути і виправдати. До 70-річчя Голодомору 1932–1933 рр. в Україні". Матеріали до нього підготовлені управлінням з питань внутрішньої політики Полтавської ОДА[1].

Вже Президент України Л. Кравчук, виступаючи 9–10 вересня 1993 р. на Міжнародній науковій конференції "Голодомор 1932–1933 рр. в Україні: причини і наслідки" у зв'язку з 60-ми роковинами трагедії, заявив, що погоджується "з тим, що це була спланована акція, що це був геноцид проти власного народу... але за директивою з іншого центру"[2].

28 лютого 2002 р. ВР України постановила провести 12 лютого 2003 р. слухання щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору. Комітетам з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин і з питань культури й духовності доручили із залученням представників центральних і місцевих органів виконавчої влади здійснити організаційне та інформаційне забезпечення прослухання, підготувати інформаційно-довідкові матеріали, за участю КМУ підготувати та розмістити у день слухань тематичні виставки у будинку ВР України. Національна телекомпанія України та Національна радіокомпанія України мали забезпечити висвітлення слухань у ЗМІ. На Управління справами Апарату ВР України поклали організаційно-технічне проведення слухань, фінансування необхідних витрат[3].

20 березня 2002 р. урядом постановлено утворити Організаційний комітет з підготовки та проведення заходів у зв'язку з 70-ми роковинами Голодомору на чолі з прем'єр-міністром України, включивши до його складу представників центральних і місцевих органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та громадських організацій. КМУ мав затвердити у двомісячний строк план заходів на 2002–2003 рр. у зв'язку із 70-ми роковинами Голодомору, передбачивши встановлення пам'ятників, монументів, пам'ятних знаків у населених пунктах, що постраждали від Голодомору, впорядкування місць поховання жертв Голодомору; покладання у День пам'яті жертв голодомору та політичних репресій квітів до пам'ятників, монументів, пам'ятних знаків, місць поховання жертв Голодомору, проведення траурних мітингів, інших заходів із вшанування їх пам'яті; організацію виступів та

[1] Там само. — С. 123.

[2] Голодомор 1932–1933 рр. в Україні: причини і наслідки: Матеріали Міжнар. наук. конф. (К., 9–10 верес. 1993 р.). — К., 1995. — С. 10.

[3] Постанова ВР України "Про проведення парламентських слухань щодо вшанування жертв Голодомору 1932–1933 років" від 28 листопада 2002 р. № 257-IV.

інтерв'ю в ЗМІ очевидців трагічних подій, а також учених, керівників органів виконавчої влади та місцевого самоврядування для висвітлення теми Голодомору, оприлюднення невідомих фактів; проведення міжнародної конференції в Києві, наукових конференцій і круглих столів в обласних центрах у зв'язку з 70-ми роковинами Голодомору; проведення тематичних заходів у закладах культури; організацію виставок архівних документів і матеріалів про Голодомор; забезпечити фінансування підготовки і проведення заходів у зв'язку з 70-ми роковинами Голодомору та вишукати можливості щодо надання матеріальної допомоги особам, які пережили голодомори 1921–1923 та 1932–1933 рр.

Місцеві органи виконавчої влади зобов'язали посилити увагу до повсякденних потреб громадян, які пережили Голодомор, поліпшити їхнє медичне, соціально-побутове обслуговування, сприяти у веденні присадибного господарства, вишукати можливості для надання їм матеріальної допомоги. МОН України разом з місцевими органами виконавчої влади доручили забезпечити проведення у навчальних закладах лекцій, уроків пам'яті, інших заходів на тему Голодомору; організувати залучення учнівської молоді до збирання документальних матеріалів, свідчень очевидців Голодомору для поповнення фондів краєзнавчих і шкільних музеїв. На Державний комітет інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України поклали широке висвітлення у ЗМІ заходів у зв'язку з 70-ми роковинами Голодомору, організацію циклів тематичних теле- та радіопередач, публікацію документів і матеріалів. МЗС України мало провести закордонними дипломатичними установами України заходи, пов'язані із 70-ми роковинами Голодомору за участю представників української діаспори[1].

У зв'язку з Днем пам'яті жертв Голодомору та політичних репресій 24 листопада 2002 р. Президент України Л. Кучма звернувся до української нації. Він назвав Голодомор національною катастрофою. На думку Л. Кучми, комуністичний режим не міг миритися з існуванням вільних, незалежних від нього людей, основу особистої незалежності яких складала їхня праця на власній землі. Президент України підкреслив, що ми "маємо для себе чітко зрозуміти — головною, незаперечною, неперехідною цінністю для нас усіх є власна держава. І ми зобов'язані зробити все, аби пам'ять про них завжди була живою для нинішніх та прийдешніх поколінь". Л. Кучма закликав згадати у молитвах усіх тих, хто страждав і хто помер під час Голодомору. Було визначено переконливу потребу величного Меморіалу жертвам Голодомору у Києві та пам'ятників в інших регіонах як свідчення глибокої шани до загиблих, невмирущої пам'яті про цю трагічну сторінку історії та символ безсмертя нашого народу. Він підкреслив необхідність оцінки з боку ВР України, подальших наукових досліджень, донесення правди до міжнародної громадськості для визнання Голодомору спільнотою як акту геноциду проти українського народу[2].

ВР України 28 листопада 2002 р. засудила політику геноциду проти українців, національного духу, мен-

[1] Указ Президента України "Про заходи у зв'язку з 70-ми роковинами голодомору в Україні" від березня 20 березня 2002 р. № 275/2002.

[2] Звернення Президента України Леоніда Кучми до українського народу у зв'язку з Днем пам'яті жертв Голодомору та політичних репресій 24 листопада 2002 р.

талітету, генетичного фонду. З метою вшанування пам'яті жертв Голодомору, привернення уваги до трагедії, надання державної підтримки громадянам, які її пережили, вирішено провести у травні 2003 р. спеціальне засідання ВР України за участю Президента України та членів уряду. Комітету ВР України з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин спільно з Комітетом з питань культури і духовності доручили забезпечити підготовку та розробити порядок проведення засідання. КМУ рекомендували розробити, затвердити та забезпечити виконання плану заходів з відзначення 70-х роковин Голодомору. У плані мали передбачити створення державного Центру з дослідження причин і наслідків Голодомору, підготовку й видання пам'ятних книг жертв Голодомору із списками жертв в областях, районах, селах України, проведення конкурсу на кращий проект Меморіалу жертвам Голодомору для його спорудження у Києві, забезпечення спорудження пам'ятників жертвам Голодомору, в тому числі за кордоном, у співробітництві з українською діаспорою. ВР України рекомендувала Міністерству фінансів України профінансувати підготовку й проведення всіх заходів, присвячених 70-м роковинам Голодомору.

ВР України рекомендувала Державному комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України забезпечити висвітлення у ЗМІ заходів у зв'язку з роковинами Голодомору, організувати цикли тематичних теле- і радіопрограм, сприяти створенню документального фільму українською, англійською, німецькою та французькою мовами про Голодомор для показу за кордоном. Серед рекомендацій МОН України містилися проведення наукових досліджень, присвячених Голодомору, публікація їх результатів, у вищих, професійних і загальноосвітніх навчальних закладах щорічно, в День пам'яті жертв Голодомору (23 листопада), уроків і лекцій, присвячених їх пам'яті. МЗС України рекомендували здійснити міжнародні заходи, спрямовані на визнання Голодомору державною політикою геноциду проти українців, ініціювати його визнання міжнародним співтовариством актом геноциду, запропонувати ГА ООН вшанувати пам'ять жертв Голодомору хвилиною мовчання перед початком одного із засідань, сприяти створенню міжнародного музею Голодомору під егідою ООН. Контроль за виконанням постанови поклали на Комітет ВР України з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин[1].

6 грудня 2002 р. Президент України Л. Кучма регламентував додаткові заходи у зв'язку з 70-ми роковинами Голодомору. З метою вшанування пам'яті його жертв, глибокого історичного осмислення причин і наслідків, привернення уваги світової спільноти до трагічних сторінок української історії в Києві мали спорудити Меморіал пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій. КМУ мав провести відкритий конкурс на кращий проект Меморіалу та спільно з КМДА забезпечити його проектування та спорудження. Було передбачено запровадити церемонію покладання вінків главами іноземних держав, главами парламентів, главами урядів іноземних держав під час їх візитів в Україну до Пам'ятного знака "Жертвам Голодомору" та до Меморіалу після його спорудження. Глава Адміністрації Президента України мав

[1] Постанова Верховної Ради України "Про 70-ті роковини голодомору в Україні" від 28 листопада 2002 р. № 258-IV.

подати пропозиції про внесення відповідних змін до актів Президента України. Уряд мав внести на розгляд ВР України законопроект щодо оцінки Голодомору; розробити ритуал щорічного відзначення Дня пам'яті жертв Голодомору та політичних репресій; вирішити спільно з НАН України питання щодо створення науково-дослідного центру з питань дослідження голодоморів; розробити комплекс заходів щодо визнання міжнародною спільнотою Голодомору як однієї з найбільших трагедій в історії людства; звернутися до релігійних організацій в Україні з пропозицією про проведення впродовж 2003 р. поминальних панахид за жертвами Голодомору та політичних репресій.

КМУ, місцевим органам виконавчої влади наказали вжити дієвих заходів до виконання Указу Президента України "Про заходи у зв'язку з 70-ми роковинами голодомору в Україні" від 20 березня 2002 р. № 275, щодо надання матеріальної допомоги особам, які пережили голодомори 1921–1923 та 1932–1933 рр., поліпшення їхнього медичного, соціально-побутового обслуговування, сприяння у веденні присадибного господарства[1].

6 березня 2003 р. ВР України схвалила рекомендації щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору. КМУ доручили у процесі підготовки проекту Державного бюджету України на 2004 р., прийняття нормативно-правових актів і розробки державних програм у сфері культури, освіти і науки, здійснення інформаційної політики врахувати рекомендації, висловлені учасниками слухань. Уряд мав спорудити у центральній частині Києва, по вул. Січневого повстання, 1, Державний історико-меморіальний комплекс жертв Голодомору, політичних репресій та насильницьких депортацій (ДІМК), включаючи монумент, музей, конференц-зал, науково-дослідний центр, інші необхідні функціональні приміщення, створивши дирекцію з проектування і будівництва ДІМК, передавши їй функції замовника. Для цього мали вивільнити земельну ділянку у центрі з користування Міністерства оборони України разом із спорудами, розташованими на ній, що належали військовій комендатурі МОУ, та передати їх дирекції ДІМК, а військову комендатуру перевести на іншу територію, що належить МОУ, іншим установам державної форми власності. Уряд мав спільно з КМДА затвердити заходи з проведення конкурсу на кращий проект ДІМК, забезпечення його будівництва, включити до ДІМК Державний історико-меморіальний заповідник "Биківнянські могили", профінансувати у 2003 р. конкурсні, проектувальні, інші підготовчі роботи із спорудження ДІМК за рахунок резервного фонду бюджету, передбачити у проекті Закону України про Державний бюджет України на 2004 р. кошти на спорудження ДІМК. Контроль за цим поклали на комітети ВР України з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин і з питань культури й духовності.

Слухання зауважили тривале заперечення верхівкою СРСР факту Голодомору. ВР України до цього не давала належної політико-правової оцінки цій трагедії. Учасники слухань підкреслили неприпустимість цього. Вони наголосили на відсутності у законодавстві України положень стосовно подолання наслідків

[1] Розпорядження Президента України "Про додаткові заходи у зв'язку з 70-ми роковинами голодомору в Україні" від 6 грудня 2002 р. № 393/2002-рп.

Голодомору. У ході слухань висловлено пропозиції Президенту України, який мав сприяти співпраці і стимулювати консолідацію гілок влади у реалізації заходів, присвячених 70-м роковинам Голодомору, взяти до уваги матеріали слухань і доручити Адміністрації Президента України врахувати їх у практичній діяльності та взяти особисту участь у засіданні ВР України 7 травня 2003 р.

ВР України мала разом з урядом порушити перед ООН питання про визнання Голодомору національним геноцидом і на державному рівні створити комісію фахівців-юристів для підготовки спеціальної документації та здійснення процедур, передбачених міжнародним законодавством. ВР України мала забезпечити належний рівень спеціального засідання 7 травня 2003 р. для вшанування пам'яті жертв Голодомору, прийняти Закон України про визнання факту геноциду, разом з КМУ забезпечити передання до Національного архівного фонду матеріалів Комісії Конгресу США з розслідування Голодомору; для ознайомлення української та світової громадськості з матеріалами слухань 12 лютого 2003 р. щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору видати ці матеріали масовим накладом.

Уряд України мав внести до ВР України законопроект щодо політико-правової оцінки Голодомору, його наслідків для українського народу та про статус потерпілих від голодомору; подати пропозиції про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2003 рік" щодо фінансування в поточному році заходів, пов'язаних із вшануванням пам'яті жертв Голодомору; передбачити у проекті Закону України про Державний бюджет України на 2004 р. кошти на фінансування заходів, пов'язаних із вшануванням пам'яті жертв Голодомору; разом з НАН України підготувати і провести у листопаді 2003 р. в Києві міжнародну наукову конференцію з метою визнання світовою спільнотою Голодомору актом національного геноциду українців; при розробці нормативно-правових актів і загальнодержавних програм у галузях культури, освіти, науки, інформаційної політики врахувати пропозиції, висловлені на слуханнях; до Дня пам'яті жертв голодомору та політичних репресій — 22 листопада 2003 р. в місцях масових поховань загиблих від Голодомору встановити пам'ятні знаки; з метою відродження поваги до українського селянина — годувальника нації проголосити 2003 р. Роком українського селянина; активно залучати народних депутатів України до участі в реалізації Плану заходів у зв'язку з 70-ми роковинами Голодомору на 2002–2003 рр., забезпечуючи оперативне інформування ВР України про їх проведення, зокрема, в регіонах України; розглянути питання про перетворення Центру досліджень геноциду в Україні — Інституту історії України НАН України в самостійний науково-дослідний інститут; сприяти організації роботи тимчасової археографічної комісії для виявлення нових документів з історії голодоморів в Україні; організувати постійно діючі тематичні експозиції в Національному музеї історії України, обласних краєзнавчих музеях, присвячені голодоморам українського народу XX ст.; забезпечити видання і перевидання збірників архівних документів і матеріалів про Голодомор, наукових монографій, брошур і спеціального посібника для шкіл на цю тему (українською і російською мовами); ввести у програми навчальних закладів усіх типів і рівнів акредита-

ції проведення уроків пам'яті жертв Голодомору; забезпечити широке висвітлення у ЗМІ теми Голодомору та заходів, пов'язаних з його 70-ми роковинами, запровадивши рубрики в газетах і журналах та цикли радіо- і телепередач; звернутися до українців з проханням пожертвувати кошти на спорудження ДІМК.

Державному комітету архівів України доручили разом з МОН України та НАН України підготувати і видати масовим накладом хрестоматію документів про Голодомор; продовжити разом з НАН України та осередками Міжнародної асоціації україністів систематичне дослідження Голодомору шляхом залучення до наукового обігу джерел із закордонних архівів, передусім Росії, Великобританії, Італії, Німеччини, Румунії, Франції (аналітично-інформаційні матеріали, документи федеральних і відомчих архівів силових і спецслужб, дипломатичних представників, журналістів за 1932–1933 рр.); розробити і реалізувати із залученням Всеукраїнської спілки краєзнавців та інших громадських організацій державну програму збирання та зберігання спогадів і свідчень людей, які пережили Голодомор, та їх нащадків "Усна історія Голодомору"[1].

Провівши спеціальне засідання з метою вшанування пам'яті жертв Голодомору, ВР України прийняла постанову "Про Звернення до Українського народу учасників спеціального засідання Верховної Ради України 14 травня 2003 року щодо вшанування пам'яті жертв голодомору 1932–1933 років". У зверненні учасники звернулися до українського народу на 70-річчя Голодомору.

Зауважувалося, що вітчизняна і міжнародна громадськість відзначила 70-ті роковини української національної катастрофи, коли конфіскація продовольства була застосована державою як зброя масового знищення населення з політичною метою. Народні депутати України звернули увагу на поруйновані соціальні основи української нації, її вікові традиції, підірвану духовну культуру та унікальну етнічну самобутність. Вони вважали, що в умовах незалежної України правду має офіційно оприлюднити держава, оскільки Голодомор був свідомо організований сталінським режимом і повинен бути засуджений українським суспільством і міжнародним співтовариством як один з найбільших за кількістю жертв у світовій історії факт геноциду українців. Вони слушно вважали, що кваліфікація цієї катастрофи як геноциду має принципове значення для стабілізації суспільно-політичних відносин в Україні, є чинником відновлення історичної справедливості, морального зцілення кількох поколінь від соціального стресу, незаперечним доказом незворотності процесів демократизації суспільства, суворим застереженням спробам встановити в Україні нову диктатуру.

Розглянувши Голодомор як акцію геноциду на спеціальному засіданні ВР України, народні депутати виконали свій обов'язок перед пам'яттю мільйонів українців. Вони підкреслили усвідомлення того, що лише надання офіційної, на найвищому державному рівні і від імені всіх гілок влади в Україні, належної політико-правової оцінки цій катастрофі в історії Вітчизни, гідного щорічного вшанування його незліченних жертв, доведення його факту як національного геноциду до світової громадсь-

[1] Постанова ВР України "Про Рекомендації парламентських слухань щодо вшанування пам'яті жертв голодомору 1932–1933 років" від 6 березня 2003 р. № 607-IV.

кості уможливить повноцінність нації[1].

22 листопада 2003 р. проведено Вечір пам'яті, приурочений 70-річчю Голодомору за участю міністрів, народних депутатів України. Президент України Л. Кучма звернувся до учасників. Він назвав Голодомор Українським голокостом, який став апогеєм масових репресій в Україні та мав усі ознаки національної катастрофи. Президент України відзначив, що тільки українська державність може гарантувати вільний розвиток українського народу. Посадовець закликав учасників Вечора та всіх громадян України вшанувати пам'ять тих, у кого забрали право жити — голодом, колективізацією, сталінськими катівнями, розстрілами. "Нехай пам'ятником для них буде вибудована нами — їхніми нащадками — вільна, незалежна і могутня Українська держава" — підсумував Л. Кучма[2].

11 липня 2005 р. визначено додаткові заходи щодо увічнення пам'яті жертв політичних репресій та голодоморів в Україні. З метою забезпечення глибокого осмислення історичного минулого українського народу, його багаторічної боротьби за відновлення державності, посилення уваги суспільства, зокрема молоді, до трагічних сторінок історії держави було постановлено: уряду вирішити до Дня пам'яті жертв голодоморів і політичних репресій, який у 2005 р. відзначався 26 листопада, питання утворення УІНП, для чого утворити до 15 серпня з урахуванням пропозицій НАН України, Українського добровільного культурно-просвітницького правозахисного благодійного товариства "Меморіал" ім. В. Стуса, Асоціації дослідників голодоморів в Україні, Всеукраїнського товариства політичних в'язнів і репресованих міжвідомчу робочу групу з утворення УІНП, підготовки пропозицій щодо його структури та основних напрямів роботи, включивши до складу робочої групи провідних науковців, учених, авторитетних експертів, представників громадських організацій, які безпосередньо займалися вивченням проблем політичних репресій і голодоморів; забезпечити розміщення УІНП у центральній частині Києва; внести до 1 серпня 2005 р. пропозиції щодо надання Державному історико-меморіальному заповіднику "Биківнянські могили" статусу національного; підготувати та внести до 1 листопада 2005 р. на розгляд ВР України законопроект щодо політико-правової оцінки голодоморів в історії українського народу.

СБУ, Державному комітету архівів України наказали надавати всіляке сприяння представникам громадських організацій, наукових установ та організацій, ученим у доступі в установленому порядку до відповідних архівних документів, що стосуються питань політичних репресій і голодоморів в Україні, а також опублікуванню таких документів.

РМ АРК, ОДА, Київська та Севастопольська МДА за участю громадських організацій, які безпосередньо займалися вивченням проблем політичних репресій і голодоморів, мали вжити впродовж 2005–2006 рр. заходів щодо впорядкування поховань жертв, спорудження пам'ятників і встановлення пам'ятних знаків; організувати роботу із залученням уч-

[1] Постанова ВР "Про звернення до Українського народу учасників спеціального засідання ВР України 14 травня 2003 р. щодо вшанування жертв Голодомору 1932–1933 років" від 15 травня 2003 р. № 789-І.

[2] Звернення Президента України Л. Кучми до учасників Вечора пам'яті, приуроченого 70-річчю Голодомору в Україні 1932–1933 років від 22 листопада 2003 р.

нівської та студентської молоді щодо пошуку поховань жертв; сприяти створенню музеїв, формуванню музейних зібрань, організації постійно діючих експозицій про історичні події, пов'язані з політичними репресіями та голодоморами в Україні. МЗС України за участю громадських організацій, які безпосередньо займаються вивченням проблем політичних репресій і голодоморів, із залученням представників української діаспори доручили активізувати пошуки та дослідження на території іноземних держав місць поховань українців, які загинули внаслідок політичних репресій[1].

Так, Указ Президента України В. Ющенка "Про вшанування жертв та постраждалих від голодоморів в Україні" від 4 листопада 2005 р. № 1544/2005 встановив, що здійснення дієвих заходів для вшанування пам'яті жертв і підтримки осіб, які постраждали від голодоморів в Україні, виховання поваги до історичного минулого, до людей, які пережили трагічні сторінки в історії українського народу, є пріоритетними завданнями центральних і місцевих органів виконавчої влади. КМУ зобов'язали вжити невідкладних заходів для прискорення підготовки та подання законопроекту щодо політико-правової оцінки голодоморів в історії українського народу та визначення статусу громадян, які постраждали від голодоморів; забезпечити здійснення додаткових заходів щодо визнання міжнародною спільнотою Голодомору як геноциду українського народу та однієї з найбільших трагедій в історії людства; забезпечувати належну організацію та проведення щорічно за участю відповідних громадських організацій, молоді Дня пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій; утворити у двотижневий строк Організаційний комітет з підготовки та проведення заходів у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору на чолі з прем'єр-міністром України, включивши до складу Організаційного комітету представників центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та громадських організацій; затвердити за поданням оргкомітету до 20 грудня 2005 р. план заходів на 2006–2008 рр. у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору, передбачивши вирішення питання щодо спорудження в Києві Меморіалу пам'яті жертв голодоморів в Україні, а також пам'ятників, монументів і пам'ятних знаків у населених пунктах України, впорядкування місць поховання жертв; вжити дієвих заходів до вирішення до 20 листопада 2005 р. утворення УІНП; внесення до 15 грудня 2005 р. пропозицій про надання Державному історико-меморіальному заповіднику "Биківнянські могили" статусу національного.

СБУ мала опрацювати питання спрощення порядку доступу представників громадських організацій, наукових установ та організацій, вчених до архівних матеріалів, що стосуються питань голодоморів та політичних репресій в Україні, та, у разі потреби, внести пропозиції щодо змін до законодавства. Глава Секретаріату Президента України мав подати у тижневий строк пропозиції щодо ритуалу проведення вшанування пам'яті жертв голодоморів у Києві та регіонах України. На МЗС України поклали забезпечення проведення закордонними дипломатичними установами України заходів, пов'язаних з відзначенням у 2005 р. Дня пам'яті

[1] Указ Президента України "Про додаткові заходи щодо увічнення пам'яті жертв політичних репресій та голодоморів в Україні" від 11 липня 2005 р. № 1087/2005.

жертв голодоморів і політичних репресій за участю представників української діаспори. Державному комітету телебачення і радіомовлення України доручили забезпечити широке висвітлення у ЗМІ заходів з відзначення у 2005 р. Дня пам'яті, а також підготовки до 75-х роковин Голодомору, організувати цикли тематичних теле- та радіопередач, публікацію документів і матеріалів[1].

З метою належного відзначення в Україні Дня пам'яті жертв голодоморів і політичних репресій та впорядкування проведення заходів 22 листопада 2005 р. Президент України постановив започаткувати традицію у День пам'яті, який у 2005 р. відзначався 26 листопада, покладати траурні вінки з житніх і пшеничних колосків до пам'ятних знаків, місць поховань жертв голодоморів і політичних репресій, вшановувати пам'ять загиблих хвилиною мовчання та запаленням свічок. 26 листопада 2005 р. о 16-й годині на вшанування пам'яті жертв було оголошено хвилину мовчання, зупинивши на цей час роботу в органах державної влади та місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях (крім тих, де це не дозволяється за технологією виробництва), рух громадського і приватного транспорту у населених пунктах з подаванням відповідних звукових сигналів. На території України 26 листопада 2005 р. передбачалося приспущення Державного Прапору України, обмеження проведення розважальних заходів, зміни у програмах радіо і телебачення. РМ АРК, ОДА, Київська та Севастопольська МДА повинні були забезпечити проведення вечорів-реквіємів та інших заходів щодо відзначення Дня пам'яті[2].

Виступаючи на відкритті художньо-публіцистичної виставки "Розгойдані дзвони пам'яті" 25 листопада 2005 р., Президент України В. Ющенко відзначив відсутність адекватного цій Національній трагедії пам'ятного знаку у Києві. Тому він звернувся до міністра культури і туризму, уряду, ВР України для оголошення конкурсу, визначення переможців і спорудження пам'ятника жертвам українських голодоморів. Президент України говорив про формування національного музею Голодомору, банк даних усіх жертв Голодомору, відсутність фільму, який би став символом нації для українців, усього світу (аналог "Піаніста", який би ілюстрував цю трагедію). Вже існує низка видань, які на регіональному і загальнонаціональному рівнях зберегли найжахливіші сторінки Голодомору. В. Ющенко звернувся до міжнародної спільноти, представників держав в ООН визнати Голодомор геноцидом проти українського народу, а політичні та громадські організації України — активізувати і продовжити відповідні зусилля у напрямку встановлено правди про ті часи. Він дав доручення українським дипломатам до 75-ї річниці Голодомору продовжити цю роботу серед країн — членів ООН для світового визнання національної трагедії. Президент України звернувся до всіх громадянин України, щоб вони День пам'яті жертв голодоморів і людей, що загинули у репресіях, 26 листопада, наповнили змістом пам'яті щодо жертв Голодомору. В. Ющенко сповістив, що об 11-й годині ранку наступного дня на

[1] Указ Президента України "Про вшанування жертв та постраждалих від голодоморів в Україні" від 4 листопада 2005 р. № 1544/2005.

[2] Указ Президента України "Про відзначення Дня пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій" від 22 листопада 2005 р. № 1644/2005.

схилі в районі Паркової алеї буде закладено перший український калиновий гай, присвячений кожному українському селу, що пережило Голодомор. Він висловив бажання, щоб уся нація долучилася до цього. Президент України відзначив, що Інститут історії України НАН України закінчує історичне вивчення Голодомору, який охопив понад 10 тис. українських сіл. Вшанування мало розпочатися 26 листопада о 13.00 ходою від Софіївського до Михайлівського майдану. Оргкомітет пропонував у цей день на своєму підвіконні, у храмі, службовому приміщенні поставити свічку на знак шани до загиблих зі своєї родини як окремий проект "Засвіти свічку". Акція, яка відкрилася в Українському домі, була маленькою частинкою того, що громадські ініціативи, політичні організації, влада, просто громадяни могли докласти до вшанування пам'яті невинно убієнних[1]. 26 листопада 2005 р. Президент України за видатні особисті заслуги перед українським народом у розкритті світовій спільноті історичної правди про Голодомор, плідну науково-дослідницьку і громадську діяльність посмертно нагородив американського історика-дослідника Джеймса Мейса орденом князя Ярослава Мудрого II ступеня[2].

12 жовтня 2006 р. з метою вшанування пам'яті жертв і постраждалих від голодоморів і політичних репресій в Україні, забезпечення належної організації та проведення заходів до Дня пам'яті жертв голодоморів і політичних репресій, який відзначали у 2006 р. 25 листопада, Президент України утворив організаційний комітет з підготовки та відзначення Дня пам'яті жертв голодоморів і політичних репресій та затвердив його персональний склад. Співголовами Організаційного комітету призначили першого заступника глави Секретаріату Президента України І. Васюника та віце-прем'єр-міністра України Д. Табачника. Вони отримали право вносити зміни до його персонального складу. Оргкомітет зобов'язали затвердити у тижневий строк план заходів з підготовки та відзначення у 2006 р. Дня пам'яті жертв голодоморів і політичних репресій. РМ АРК, ОДА, Київська та Севастопольська МДА мали забезпечити у День пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій покладання траурних вінків і композицій з житніх і пшеничних колосків до пам'ятних знаків, місць поховань жертв голодоморів і політичних репресій, вшанування пам'яті загиблих хвилиною мовчання, запалення свічок, проведення вечорів-реквіємів та інших скорботних заходів. Було оголошено 25 листопада 2006 р. о 16-й годині на вшанування пам'яті жертв голодоморів і політичних репресій хвилину мовчання, зупинивши на цей час роботу в органах державної влади та місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях (крім підприємств, де це не дозволяється за технологією виробництва), рух громадського та приватного транспорту у населених пунктах з подаванням відповідних звукових сигналів. У цей день приспустили на території України Державний Прапор України, обмеживши проведення розважальних заходів, внісши зміни до програм радіо і телебачення.

Уряд мав разом з КМДА прискорити виділення земельної ділянки для спорудження у Києві Меморіалу пам'яті жертв голодоморів в Україні;

---

[1] Виступ Віктора Ющенка на відкритті художньо-публіцистичної виставки "Розгойдані дзвони пам'яті" 25 листопада 2005 р.

[2] Указ Президента України "Про нагородження Д. Мейса орденом князя Ярослава Мудрого" від 26 листопада 2005 р. № 1655/2005.

передбачити під час доопрацювання проекту закону України "Про Державний бюджет України на 2007 рік" кошти для фінансування спорудження Меморіалу та здійснення Українським інститутом національної пам'яті дослідницьких робіт з історії голодоморів в Україні; вжити додаткових заходів із забезпечення доступу наукових і громадських установ та організацій, вчених, окремих громадян, що досліджують проблеми голодоморів в Україні, до архівних та інших матеріалів.

Секретаріату Президента України та УІНП доручили забезпечити організацію та проведення у жовтні 2006 р. у Києві круглого столу для обговорення представниками державних органів, громадськості, народними депутатами України, науковцями питання надання ВР України політико-правової оцінки Голодомору як геноциду. Міністерство культури і туризму України разом із МЗС України мали організувати та провести закордонні тури творчих колективів, солістів, читців, режисерсько-постановочних груп з метою поширення правдивої інформації про Голодомор. МЗС України доручили активізувати роботу щодо визнання міжнародною спільнотою Голодомору як національного геноциду та однієї з найбільших трагедій в історії людства, вивчити можливості спорудження і встановлення пам'ятників, пам'ятних знаків Голодомору в іноземних державах, провести закордонними дипломатичними установами України заходів, пов'язаних з відзначенням у 2006 р. Дня пам'яті жертв голодоморів і політичних репресій, участь представників дипломатичного корпусу іноземних держав в офіційних заходах, які проводитимуться в Україні. Державний комітет телебачення та радіомовлення України зобов'язали забезпечити широке висвітлення в ЗМІ заходів з підготовки та відзначення у 2006 р. Дня пам'яті жертв голодоморів і політичних репресій, а також підготовки до 75-х роковин Голодомору, організувати цикли тематичних теле- та радіопередач, публікацію документів і матеріалів.

До складу Організаційного комітету з підготовки та відзначення у 2006 р. Дня пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій, затвердженого 12 жовтня 2006 р., увійшли, крім двох співголів, перший заступник міністра будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України А. Беркута, прес-секретар Президента України І. Ванникова, член наглядової ради Міжнародного благодійного фонду "Україна 3000" В. Вовкун, голова Державного комітету архівів України О. Гінзбург, перший заступник керівника Головної служби політичного аналізу Секретаріату Президента України О. Гончарук, міністр оборони України А. Гриценко, керівник Служби державного протоколу і церемоніалу Секретаріату Президента України Р. Демченко, начальник Управління гуманітарної політики Секретаріату КМУ О. Дніпров, президент Національної телекомпанії України В. Докаленко, Міністр юстиції України Р. Зварич, перший заступник міністра фінансів України В. Копилов, міністр культури і туризму України І. Ліховий, президент Національної радіокомпанії України В. Набруско, міністр освіти і науки України С. Ніколаєнко, перший заступник Міністра закордонних справ України В. Огризко, міністр України у справах сім'ї, молоді та спорту Ю. Павленко, президент НАН України Б. Патон, голова Державного комітету телебачення та радіомовлення України Е. Прутнік, заступник мініс-

тра внутрішніх справ України — начальник міліції громадської безпеки В. Рудік, міністр транспорту та зв'язку України М. Рудьковський, керівник Головної служби інформаційної політики Секретаріату Президента України О. Семирядченко, радник Президента України — керівник Головної служби зовнішньої політики Секретаріату Президента України К. Тимошенко, голова КМДА Л. Черновецький, начальник Управління регіональної політики Секретаріату КМУ В. Яцюк[1].

Посилюється відповідна наповнюваність регіональної політики. Зокрема, для виконання указів Президента України "Про додаткові заходи щодо увічнення пам'яті жертв політичних репресій і голодоморів в Україні" від 22 липня 2005 р. № 1087, "Про увічнення пам'яті жертв і постраждалих від голодоморів в Україні" від 4 листопада 2005 р. № 1544, "Про увічнення у 2006 р. Дня пам'яті жертв голодоморів і політичних репресій" від 12 жовтня 2006 р. № 686/2006 в АРК утворили оргкомітет з підготовки і проведення на території півострова заходів, присвячених увічненню жертв політичних репресій та голодоморів в Україні. Його очолив перший заступник Голови РМ АРК Е. Гривковський, до складу також увійшли мер Сімферополя О. Бабенко, голова Республіканського комітету з охорони культурної спадщини Н. Гриненко та ін. 22 листопада 2006 р. РМ АРК долучилася до підготовки і здійснення заходів, спрямованих на виконання указів Президента України про вшанування жертв репресій і голодоморів в Україні[2].

Належну увагу було приділено посиленню на загальнонаціональному рівні координації дій органів державної влади та місцевого самоврядування щодо увічнення пам'яті жертв Голодомору. 14 березня 2007 р. при Президентові України утворено Координаційну раду з підготовки заходів у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору. Основним завданням ради визначено підготовку пропозицій із забезпечення координації заходів, здійснюваних органами державної влади, науковими та громадськими інституціями, із вшанування пам'яті жертв голодоморів в Україні. Координаційна рада утворена у складі голови, секретаря та інших членів. Раду очолює Президент України, який затверджує її персональний склад. Координаційна рада могла проводити спільні засідання з Організаційним комітетом з підготовки та проведення заходів у зв'язку з 75-ми роковинами голодомору в Україні, утвореним КМУ 23 грудня 2005 р. До її складу увійшли: голова Координаційної ради, Президент України В. Ющенко, перший заступник глави Секретаріату Президента України, секретар Координаційної ради І. Васюник, голова КМДА Л. Черновецький, Президент НАН України Б. Патон, перший заступник голови СБУ — керівник Антитерористичного центру при СБУ В. Наливайченко, в. о. міністра закордонних справ В. Огризко, в. о. голови УІНП І. Юхновський, в. о. його заступника, голова Київської міської організації то-

[1] Указ Президента України "Про відзначення у 2006 році Дня пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій" від 12 жовтня 2006 р. № 868/2006.

[2] Распоряжение СМ АРК "Об утверждении состава организационного комитета по подготовке и проведению на территории Автономной Республики Крым мероприятий, посвященных увековечению памяти жертв политических репрессий и голодоморов в Украине" от 22 ноября 2006 р. № 699-р // Сборник нормативно-правовых актов Автономной Республики Крым. — 2007. — № 11, 27 янв. — Симферополь: Изд. ВР АРК, 2007. — Ст. 1142.

вариства "Меморіал" ім. Василя Стуса Р. Круцик, директор Центрального державного архіву громадських об'єднань В. Лозицький, директор Інституту історії України НАН України, академік НАН України В. Смолій, художній керівник державного підприємства "Державне концертне агентство "Україна" В. Вовкун, представник України у Комісії ООН з прав людини, консультант Департаменту Секретаріату Міністра закордонних справ України В. Василенко, директор Центру українознавства КНУ ім. Тараса Шевченка В. Сергійчук, народні депутати України О. Білорус, О. Бондаренко, О. Герасим'юк, Є. Гірник, С. Головатий, Л. Григорович, В. Кириленко, Л. Лук'яненко, Г. Немиря, Л. Танюк, Г. Удовенко, О. Фельдман, П. Ющенко, В. Яворівський, професор КНУ ім. Т. Шевченка В. Борисенко, провідний науковий співробітник Інституту історії України НАН України С. Білоконь, завідувач відділу Інституту історії України НАН України В. Верстюк, голова УВКР Д. Павличко, академік НАН України І. Дзюба, радник Президента України, директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України М. Жулинський, голова Товариства зв'язків з українцями за межами України "Україна — Світ" І. Драч, провідний науковий співробітник Інституту історії України НАН України, керівник Центру досліджень геноциду українського народу В. Марочко, головний науковий співробітник Інституту історії України НАН України Р. Пиріг, старший науковий співробітник Інституту історії України О. Веселова, науковий співробітник Інституту історії України О. Мовчан, член-кореспондент Академії мистецтв України А. Гайдамака, заступник директора Інституту історії України НАН України С. Кульчицький, мистецтвознавець М. Сядристий, керівник дослідницького напряму "Вчора" Міжнародного благодійного фонду "Україна 3000" О. Копитько, академік НАН України, голова Правління Українського фонду культури Б. Олійник, викладач Національного університету "Києво-Могилянська академія" Ю. Мицик, керівник центру історико-політичних досліджень Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України Ю. Шаповал, голова Всеукраїнського товариства "Просвіта" ім. Тараса Шевченка П. Мовчан, президент Міжнародного координаційного комітету для планування відзначення 75-ліття Голодомору в Україні, голова Союзу українських організацій Австралії С. Романів, президент Світового конгресу українців (США) А. Лозинський, голова Українського конгресового комітету Америки (США) М. Савків, дослідник Голодомору В. Морган (США), заступник президента Світового конгресу українців (Канада) Є. Чолій, президент Європейського конгресу українців, голова Товариства української культури в Угорщині Я. Хортяні, голова Конгресу українців Канади О. Сушко, голова Проводу міжрегіонального громадського об'єднання "Організація патріотів України" А. Семенюк, позаштатний кореспондент газети "Україна молода" А. Сидорук, член Асоціації дослідників голодоморів в Україні В. Уланич, директор Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, академік НАН України, голова Конгресу української інтелігенції Г. Скрипник, Посол з особливих доручень Департаменту культурного та гуманітарного співробітництва МЗС України М. Скуратовський, виконавчий директор Асо-

ціації дослідників голодоморів в Україні Н. Суходольська[1].

Покращуються і механізми фінансування державної політики у цій сфері. Наприклад, у Державному бюджеті 2007 р. на діяльність УІНП виділено 3,4 млн грн. На пошук і впорядкування матеріалів щодо жертв війн і політичних репресій Державним комітетом архівів України передбачено 5399,4 тис. грн[2].

Підсумовуючи, зазначимо, що заходи, присвячені увічненню пам'яті жертв Голодомору, є важливим чинником забезпечення цілісності єдиного гуманітарного простору України, вони сприяють національній та державній самоідентифікації в українському суспільстві. Охоплення ними всієї території України дає змогу органам державного управління та місцевого самоврядування забезпечити її комплексність. Водночас зауважимо недостатність фінансування заходів, низький рівень взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади. Серед сьогоднішніх пріоритетів і залучення широкого загалу до вироблення та реалізації відповідної державної політики як на загальнонаціональному, так і на місцевому рівні. Вдосконалення потребує також її інституційна складова, концептуально-інформаційне забезпечення.

Діяльність центральних і місцевих органів виконавчої влади, спрямована на вшанування пам'яті жертв Голодомору, є складовою державної політики формування єдиного гуманітарного простору України і потребує відповідного узгодження, що забезпечить її системність, цілісність, наступність, поступальність.

---

[1] Указ Президента України "Про Координаційну раду з підготовки заходів у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932–1933 років в Україні" від 14 березня 2007 р. № 207/2007.

[2] Фінансування Державного бюджету України. Дод. № 2 до Закону України "Про Державний бюджет України на 2007 рік" від 19 грудня 2006 р. № 489-V // Офіц. вісн. України. — 2006. — № 52. — С. 152.

В. Ф. КОЗЕЛ
капітан 1-го рангу запасу, член президії Незалежної профспілки військовослужбовців України

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ НЕПРЯМОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ГОЛОДОМОРУ В УКРАЇНІ

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 32–36

Загальні принципи і методи організації голодоморів в Україні досить детально вивчені дослідниками нашого національного лиха. Офіційно названі причини та винуватці. Однак аналіз цього процесу і висновки щодо нього зроблені дослідниками строго в рамках пануючої сьогодні в державі ідеології неолібералізму та священного права недоторканності приватної власності як фундаменту світового процесу глобалізації. Звісно, причиною голодоморів є тоталітарна радянська система, а головними злодіями — кремлівське керівництво на чолі з Й. Сталіним. Якоюсь мірою це відповідає дійсності. Насправді це лише вершина айсберга, якого до цього часу не хоче бачити суспільство та окремі люди. А це означає, що постійно існує небезпека для української нації — розтрощити свій державний корабель об цю страшну силу і зійти зі світової арени як самобутній етнос. Цей айсберг — світовий сіонізм, найзапекліший і найжорстокіший ворог українців як у складі Російської імперії, так і у складі СРСР. Чим обґрунтована така позиція?

Понад 2000-літній досвід руйнування та знищення народів і держав переважно методами непрямого впливу та управління довів ці здібності жидівського кагалу до вершин досконалості. Парадоксально, але факт. Їхні історичні злочини проти народів і держав зафіксовані в ними ж написаних книгах (наприклад, у біблії), відображаються в їхніх національних святах і звичаях, але винні не вони, а ті народи, від яких уже і сліду не залишилося. Не дарма ж українці завжди винні в тому, що є природними антисемітами, адже вони не хочуть коритися жидівському верховенству та віддавати їм свою землю. Тому і підлягають знищенню за непокору. Легальною транскрипцією цього вироку в радянські часи стало знамените гасло, сформульоване ще М. Горьким: “Если враг не сдается, его уничтожают!”. Під цим гаслом і організовували голодомор українців руками росіян і своїх безбатченків. Тому і висуваються сьогодні претензії до росіян, вони ж москалі. А що ж жиди? А вони знову десь збоку, вони теж постраждали від голокосту, щоправда, надуманого, на відміну від нашої трагедії. На жаль, забувають дорослі люди — і звичайні громадяни, і політики — мудрість-попередження предків, закладене в дитячу

казочку про підступну лисичку: "Битий небитого везе!". Тільки цим і можна пояснити той парадокс, що майже половина громадян України втратила історичну пам'ять та вважає, що голодомору не було.

Як відомо, найбільш проблематичним моментом у визнанні голодомору геноцидом проти українців є доказова база. Дуже мало аргументів, які прямо свідчать про підступний характер дій єврейської верхівки проти України, тому на офіційному рівні така версія взагалі відсутня. Як у наукових дослідах з отруєннями людей тільки за сумою вторинних, а то і третього порядку результатів, фактів можна встановити першоджерело отруєння. Які ж факти можна знайти сьогодні?

Сильна центральна влада в державі — головна умова могутності і процвітання країни. Адольф Гітлер за шість років після приходу до влади цілком вирішив проблеми безробіття, забезпечення житлом і декриміналізації життя у німецькому суспільстві. При цьому, за підрахунками істориків, гітлерівський режим репресував близько 18 тис. німців — політичних противників режиму. Передусім це були апологети революційної комуністичної ідеї. Німецька ж нація піднялася з колін і обожнювала свого вождя. В радянській країні для зміцнення центральної влади була виморена голодом ціла республіка, репресовано мільйони абсолютно невинних людей. Світова спільнота тривалий час не могла зрозуміти мотиви такої поведінки радянського керівництва, яке масово знищувало власне населення. А причини лежали на поверхні. Склад центральної влади в СРСР (політичної та виконавчої) на той час відомий — 80 % складали жиди. Звідси можна встановити головну умову виникнення тоталітарного режиму в СРСР — це чужі люди на чолі центрального керівництва національної держави. Напевно, саме тому гальмується процес державотворення в Україні — всіма засобами українцям нав'язується лібералізм, космополітична демократія, не допускаються справді національні лідери до управління справами у своїй державі.

Якось у розмові зі старою жінкою на майдані Незалежності в 1995 р. про голодомор (тоді там велося багато дискусій на цю тему) я запитав її, чи помирали від голоду у 1932–1933 рр. євреї. Жінка назвалася жителькою одного села поблизу Києва. До цього часу картаю себе, що не записав ні її імені, ні назви села. Бо те, що вона розповіла, мене просто приголомшило. А розповіла вона про конкретні події. До 1932 р. в їхньому селі окремим висілком стояло близько сорока дворів, де проживали єврейські сім'ї. Звісно, на землі вони не працювали, щось шили, торгували іржавими гвіздками та гнилими нитками. За місяць-півтора до початку продовольчої зачистки на селі всі сорок єврейських сімей упродовж десяти днів розпродали все своє майно та житло і щезли в невідомому напрямку.

Коли я розповів про почуте у себе на службі, офіцер мого відділу Володимир Олександрович Скребцов пригадав історію, яку йому розповідала його бабуся. Проживала вона з дітьми в селі біля міста Красноград Харківської області. В їхньому селі було чотири єврейські сім'ї. Як і в київському випадку, за місяць-півтора до початку продовольчої зачистки всі вони за тиждень розпродали своє майно та садиби і мовчки виїхали невідомо куди. Та на цей раз сліди їхні знайшлися завдяки випадку. Коли бабуся з чотирма дітьми (чоловіка, діда В. О. Скребцова, заарештували),

рятуючись від голоду, вирішила поїхати залізницею до родичів, на вокзалі в Дніпропетровську вона зустріла всіх чотирьох євреїв зі свого села. Всі вони в міліцейській формі охороняли вокзал. Охорона полягала в тому, щоб не випустити з міста жодного із голодуючих, які могли відносно вільно, доки не загинуть від голоду, їздити поїздами між населеними пунктами.

На жаль, наші пригнічені політичними і психологічними репресіями люди не дуже охоче розповідають про ті жахливі часи. Однак, шукаючи цілеспрямовано, я отримав письмові свідчення ще однієї людини про подібну ситуацію вже 1947 року. Анатолій Зіновійович Лаврук, 1935 року народження, згадуючи своє шкільне дитинство в с. Горохівка Крижопільського району Вінницької області, наводить цікаві дані. Ось що він пише у 2004 р.:

> "...Разом з нами навчалося немало євреїв. На той час у селі було 7 чи 8 колгоспів, у т. ч. й єврейський колгосп "Нове життя", що в основному являв собою єврейські сім'ї, котрі проживали у центрі села біля базару в "містечку". Цей колгосп завжди пас в районі останніх, та по-іншому й бути не могло, тому що усі євреї були "хворими", мали справки про тимчасову непрацездатність та неміч, що унеможливлювало їх фізичну працю у колгоспі. Правда, важкий стан здоров'я їм та іншим євреям, що не мали різноманітних справок, не заважав "важко" працювати в магазинах, займатися пошиттям одежі, ремонтом та пошиттям чобіт, збирати податки не тільки на базарі, а й в селі, бути якимись невеличкими, але керівниками.
>
> Немало отих "хворих" сиділи на базарному майданчику, небриті, невмиті, у подертій грязній одежі та торгували надірваними галошами, гнутими заржавленими цвяхами, металевими підковами та косячками до чобіт, голками, сірниками, синькою та іншим нехитрим скарбом, без якого в селі ніхто не обійдеться... У той же час, у ті голодні роки, євреї їли хліб з маслом та курку. І хліб був білим та пухким. Звідки це мені відомо? Ви ж знаєте, що коли навчаєшся у одному класі, то буваєш у однокласників дома, відпрацьовуєш якісь шкільні домашні завдання. От бувало й бачиш, що вони їдять. У тебе ж слинка котиться. Правда, були й такі, що запрошували тебе до столу, та краще було відвернутися й сказати традиційне "не хочу". **Я й зараз не можу зрозуміти, звідки оте все бралося**, чому у них було що їсти, як у той час їм вдавалося так здорово заробляти! Це ж так було потрібно важко працювати, більше як 24 години на добу!
>
> ...Дійсно, в організаційних питаннях щодо взаємовиручки вони на крок попереду. **Це не кругова порука, це взаємодопомога один одному.**
>
> ...От таким чином їх організованість та взаємодопомога дозволила їм покинути оце село Горохівку й роз'їхатися по усьому світу — Ізраїль, Австралія, Канада, США, Одеса та інші. Й зосталося їх у рідному селі десь півтори сім'ї".

Ніколи не забуду розповіді моєї покійної матері, як вона вісімнадцятилітньою дівчиною евакуювалася з Полтавської області за Волгу разом з машинно-тракторною станцією. На здоровенних санях-волокушах трактор повільно тягнув пожитки, люди йшли пішки. А мимо них організовано пролітали вантажні авто, на яких тісними рядами сиділи євреї з мішками грошей в руках. По дорозі в селах, де проїжджали ці авто, потім годі було купити хоч шматок хліба.

Із наведеного матеріалу вже можна зробити певні висновки. Захопивши цілком у свої руки центральну владу і спланувавши голодомор для українців, жидівське керівництво радянської країни планово, заздалегідь вивело з-під удару своїх соплемінників — сільських і містечкових євреїв, всіляко підтримувало їх в голодні воєнні та післявоєнні роки. А виконавцями та винуватцями всіх репресій були російські, українські, казахські та інші комуністи, тобто безликий "тоталітарний сталінський режим".

Вважаю, що дослідникам голодомору слід провести масове опитування старих людей — свідків голодомору в селах, доки ще є така можливість.

Факти непрямого управління процесами голодомору всередині країни підтверджуються у зіставленні з фактами непрямого управління на глобальному рівні. До цього часу жоден дослідник, політик так і не зміг відповісти конкретно на питання: чому саме проти українців, української нації було організовано геноцид? Згадують велику економічну депресію у світі, співпрацю з Німеччиною, необхідність промислового і воєнного розвитку та інші причини. Але чомусь ніяк не можуть скласти два і два. Спробуємо відшукати всі чотири складові ситуації.

На одній з конференцій професор В. Яременко на підставі глибокого аналізу ситуації зробив дуже серйозний висновок — у період з 1922 по 1941 р. жиди мали необмежену, безроздільну владу в Україні. І вони використали її максимально інтенсивно для зачищення території. Два голодомори, політичні репресії, розкуркулювання, нищення інтелігенції — ось основні події цього періоду. Для чого ж це все робилось?

Сьогодні вже очевидно, що це був один із пунктів глобального плану захоплення світової влади сіоністами, завершення якого ми спостерігаємо сьогодні у вигляді планетарної глобалізації. А в той період світова економічна депресія, організована руками жидівських банкірів із Федеральної резервної системи США, була лише черговим кроком для створення світової фінансової піраміди на базі знеціненого паперового долара. На сьогодні ця піраміда, як головна зброя сіоністів для купівлі і поневолення всього світу, виконала свою місію і готова завалитися, поховати під собою економіку і незалежність десятків країн.

У той період йшла активна робота світових сіоністських структур з підготовки світової спільноти до Другої світової війни. Нишком нацьковувались одні країни на інших, витрачались мільярди доларів на накачування економічних і військових м'язів. Війна мала продовжити "творчу" діяльність жидівства із зачищення території найблагодатнішої у світі землі для нових господарів України. Загальні втрати української нації в цій війні склали 20–25 мільйонів душ.

І хто ж повинен замінити українців на їх власній землі? От це давно відомо. У другій половині 30-х років XX ст., маючи цілковиту владу в Україні, жиди поспішили протягнути через ними ж створену Лігу Націй пропозицію про створення держави Ізраїль на території України, конкретно у Криму і північному Причорномор'ї. Це була третя з відомих у XX ст. спроб. І вже в ході війни, відчуваючи, що втрачаються темпи, на Ялтинській конференції в 1944 р., вустами Черчілля та Рузвельта, вони спробували добити українців, загарбати їхню землю під свій Ізраїль. Спа-

сибі товаришу Сталіну, який тричі не дозволив їм це зробити!

Деякий час у повоєнні роки сіоністи пробували діяти старими, силовими методами. Зокрема, відома їхня спроба зусиллями "маршала Победы" Жукова, відомого своїми дикими азіатськими методами ведення війни, виселити всіх українців з України. Та мільйони українців, які пройшли війну і мали в руках зброю, не стали б мовчати. Це добре розуміли Жуков і Сталін.

Звісно, віднайти раніше документи, які б підтвердили такий розвиток подій, було неможливо. А сьогодні в цьому вже немає потреби, бо ситуація вийшла із тіні. Відверті заяви на міжнародному рівні Маргарет Тетчер, Мадлен Олбрайт та інших глашатаїв світового сіонізму про те, що до 2025 р. на території України повинно залишитись не більше 10–12 мільйонів корінного населення (уточнимо — українців як прислужницький персонал, тобто рабів), прямо пояснюють причини того масового геноциду, фізичного і духовного, який маємо вже сьогодні місце в Україні. Тільки здійснюється він зараз економічними методами, підсолоджуючи повільну смерть нації наївними сподіваннями кожного окремого українця стати багатим.

Ефективну протидію глобалізації сьогодні чинять арабські країни, чорна та жовта раса. Біла ж раса, занапащена винятково жидівськими ідеологіями, релігіями, політичними теоріями та економічними нісенітницями, продовжує вимирати. Зменшення чисельності білої раси у складі людства за останні 100 років з 20 до 6,8 % — незаперечне тому підтвердження.

Що ж стосується наших північних сусідів — росіян, то даремно вони ображаються і не хочуть визнавати голодомор як геноцид проти української нації. Їм визначена та ж сама доля, що і українцям — має залишитися десь 15 мільйонів росіян у пограбованій жидами Росії. І якщо росіяни продовжують вважати, що належать до слов'янського роду, то повинні у своїх же інтересах всіляко підтримувати українців заради спільного виживання.

О. І. НЕЖИВИЙ
провідний фахівець
Центр з вивчення історії та сучасних форм тоталітаризму МАУП,
м. Київ

ОРГАНІЗАТОРИ І ПРАКТИЧНІ ВИКОНАВЦІ ГЕНОЦИДІВ-ГОЛОДОМОРІВ В УКРАЇНІ

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 37–45

Як відомо, будь-яка подія, що відбувається вперше, може бути випадковістю, вдруге вона вже є тенденцією, а втретє — засвідчує закономірність. Україна пережила три голоди у XX ст., не інакше, як "закономірні", бо організовані системно. Але чому їх було саме три?

На думку спадає трійця — таїна духовності в культурі українського народу. Триєдність у всьому: у світобудові, вірі, гербі-тризубі в державотворенні, народних звичаях у побуті-житті. Триєдність християнського Бога найістотніше характеризує християнство. У попередній, дохристиянській вірі наддніпрянців цю потрійність божества відав-знав увесь народ і жив цією таїною. Триглав (Сварога-Перуна-Святовита) Велесової книги у формі дохідливо зрозумілої міфології засвідчує діалектичне розуміння світобудови — це формула більшою мірою знання (відання), а не віри. Загубиться Велесова книга, але не втратиться нажитий історією розум: у науковій формі через тисячі років ця діалектика в міфології розвинеться у філософії Фрідріха Гегеля в його вченні про абсолютну ідею (щодо якої він проводив паралель з Богом-Отцем), природу як світ явлення абсолютної ідеї в неорганічній формі та абсолютний дух людського пізнання, завдяки якому абсолютна ідея осягне й усвідомить себе в людському розумі. У космогонії наддніпрянсько-трипільської культури цей розум — Сварог або Свар як Найвище Небо.

Триєдністю пронизано і сьогодні життя українців, знаємо її з власного досвіду, навіть побуту. Очевидно, троїстість українських голодоморів у XX ст. (1921–1923, 1932–1933, 1946–1947 рр.) невипадкова і, напевне, у сатанинський спосіб пародіює українську ментальність — саму ідею Триглава-Трійці у нашому розумі й дусі як принцип абсолютного осягнення істини. Агресія проти Русі-України як колиски індоєвропейських народів велася завжди, але тотальне винищення терором і голодоморами уможливило аж XX століття, коли левитсько-фарисейське духовно-політичне сатанинство оволоділо Заходом під личиною сіонізму, а Сходом — у формі марксистсько-ленінського комунізму. Мету народовбивства убивці сформулювали коротко: "Етнографічний матеріал" буде зміне-

ний, цинічно сказав один єврей, "велика риба" місцевого ГПУ"[1]. Так 31 травня 1933 р. італійський консул Граденіго зафіксував цю мету в офіційному повідомленні своєму урядові з Харкова, тодішньої столиці УСРР.

До проведення голодоморного терору більшовики підготувалися ґрунтовно — теоретично і практично. Потенційна можливість організованого здійснення голоду серед населення закладена в самій установці марксистських режимів на боротьбу з людською власністю як нібито найголовнішим лихом цивілізації. А практично голод розпочинається одразу ж із державним переворотом, націоналізацією та пограбуванням промисловості, забороною приватної власності для виробників продовольчої продукції, припиненням торгівлі та обміну товарів, запровадженням хлібної монополії та примусовим вилученням харчових продуктів у його виробників.

Наука має керуватися документами, вивчаючи ту чи іншу проблему. Головним документом творення голоду є логіка будівництва соціалізму за Марксом і Леніним, якій сліпо вірила і керувалася нею більшість у більшовицькій партії. Історичного вивчення потребує рівень поінформованості комуністичних вождів і функціонерів щодо публічної латентності в їхній діяльності: хто саме з них усвідомлював глибоке левитсько-фарисейське коріння більшовицької ідеології та методології, отже, грав свідомо вибрану роль у постановці спектаклю на кону історії, а хто простакувато вірив у марксизм-ленінізм як наукове вчення, мав його за керівництво до дії і був усього-навсього знаряддям системи обдурювання та іншоназивання (інакомовлення).

До перших (свідомих ідейно-духовних злочинців), очевидно, належали В. Ленін-Ульянов, Л. Троцький-Бронштейн, Й. Джугашвілі-Сталін, Л. Каганович, В. Молотов; до других (ошуканих "передовим ученням"), можливо, — М. Скрипник, Х. Раковський, М. Фрунзе, М. Хрущов, Г. Петровський, В. Чубар… Присутність у переважно єврейському середовищі більшовиків мінімальної кількості українців, які намагалися хоч якимось чином запобігти голодоморам, наводить на думку, що вони самим фактом перебування в більшовицькому керівництві виконували для нього захисну функцію і не підозрювали про підводні течії "інтернаціонального криміналу — кримінального інтернаціоналу", тобто про антидуховне походження більшовизму та його трьохтисячолітню історію.

Кадрова політика антикультури орієнтується на бажані вроджені задатки розбудити в собі звіра і поводитися агресивно, по-лев'ячи, шалено і навіжено, непоступливо, непримиренно, ні з ким не рахуватися, нічого не остерігатися, і підтримує та розвиває такі потенційні можливості в зародку, готуючи майбутніх лідерів і провідників політики "філософії зла" в житті та обдурюючи і доводячи до фанатизму й істерії широкі людські маси. Відповідні набуті риси характеру мали основоположники сіонізму та комунізму, вожді і виконавці їхніх рішень і вказівок на місцях, керівники силових структур і репресивних органів у Радянському Союзі та країнах "соціалістичного табору" в часи тоталітаризму.

Серед верховодів більшовизму лев'ячою агресивністю відзначалися його творці — Лев Троцький (Брон-

[1] Див.: Кардаш П. Злочин. — Мельбурн; К., 2003. — С. 16.

штейн), Бланк-Ленін, Джугашвілі-Сталін. За визначенням Д. Волкогонова, з-поміж соратників "без Леніна тільки Троцький і Сталін мали самостійне історичне значення"[1].

Ленін-Бланк — вроджений зразок вождя тоталітарного типу, уособлення Єгови-Ягве в комуністичній теократії, хто не допускав інакомислення навіть серед "соратників". Його наставник Олександр Парвус (Гельфанд) розгледів у ньому єдину у світі людину, спроможну здійснити неймовірний план захоплення світової фінансової системи шляхом революційного перевороту в окремій країні, і ніколи не забував про нього. "Злодейски гениальный Ленин" — характеризували його сучасники[2]. "Геніальне злодійство" Леніна, або кримінальне єство цього "діяча" з великої дороги, за висловлюванням Д. Волкогонова, "вельми рельєфно виявлялося в потворному співвідношенні політики і моралі, інтелекту і добра... Наслідком цього "геніального злодійства" був послідовний, до кінця життя, антидемократизм Леніна в політиці"[3]. Антигуманізм, ненависть до справжньої вченості, "більшовизм душі", соціальний расизм, радикалізм мислення і радикалізм дій увиразнюють і пояснюють суспільний ідеал цього "вождя світового пролетаріату": "Все суспільство буде однією конторою і однією фабрикою з рівністю праці і рівністю плати"[4]. "Злодійська геніальність" Ульянова-Леніна виявлялася в його установці, гранично жорсткій, що означала монополію на владу. Фактично це вилилося в більшовицький абсолютизм... Більшовики, за своєю природою, ні з ким не хотіли ділитися своєю владою. Монополія на диктатуру була у них у крові. Ідеї політичного цинізму, крайнього радикалізму, тотального контролю, монополії на владу і думку безперервно генерувалися в запалених мізках вождя більшовиків"[5].

Цей творець більшовицької тоталітарної системи і був головним організатором голодоморів у XX ст., що почалися з перших днів жовтневого перевороту 1917 року в Росії. Справа його життя не припинилася з його відходом від політики і кончиною. В останній публічній промові 20 листопада 1922 р. (стенограма ніколи не друкувалася) Ленін був відвертий щодо непу: "Ми робимо певний жест, певний рух. Ми зараз відступаємо, як ніби відступаємо назад, але ми це робимо, щоб відступити, а потім розігнатися і сильніше стрибнути вперед. Тільки за цієї умови ми відступаємо назад у проведенні нашої нової економічної політики..."[6] Терор голодом у недалекому майбутньому "вождь" запрограмував у листі до Л. Каменєва від 3 березня 1922 р.: "Велика помилка думати, що неп поклав кінець терору. Ми ще повернемося до терору, і терору економічного"[7]. Очевидно, така заповідь теоретичного ленінізму практичному сталінізмові.

Тотальний терор Сталін не "вигадав", зауважує Д. Волкогонов, йому було в кого навчитися: в основі творення нового "справедливого" суспільного ладу лежало насильство. Перший "вождь" мав намір "перетворити державу в установу для примушування творити волю наро-

[1] Волкогонов Д. Семь вождей. — М.: Новости, 1999. — Кн. 1. — С. 83.
[2] Там само. — С. 30; Потресов А. Н. В плену у иллюзий. — Париж, 1927. — С. 99.
[3] Волкогонов Д. Семь вождей. — С. 37.
[4] Там само. — С. 39.
[5] Там само. — С. 41–42.
[6] Там само. — С. 138.
[7] Там само. — С. 138; Ленин В. И. ПСС. — Т. 44. — С. 428.

ду... організувати насильство в ім'я інтересів трудящих". Ленінською установкою керувався і Сталін, повертаючись до терору економічного, а згодом і політичного в січні 1928 р.: для України встановлювався хлібозаготівельний план в обсязі 265 млн пудів, за дорученням нового "вождя" урядовцям у Харкові надсилалася телеграма з нереальною вимогою — "розверстати" за одну добу для кожної округи та кожного села мінімальні січневі завдання. Сам організувавши терор на новому витку більшовицької спіралі, він переклав вину на інших за ним же запроваджену "механічну розверстку", внаслідок чого, за його словами, "утворилася кричуща невідповідність, через яку на Україні, попри непоганий урожай, низка врожайних районів опинилась у стані зубожіння та голоду..."[1]. Таким чином, обережно резюмує В. Васильєв, у 1931 р. в листі до Л. Кагановича Сталін визнавав факт голоду, але пояснював його "механічною розверсткою".

Вочевидь, радикальніші висновки Д. Волкогонова: "Сталінська система була такою, що виконання головних її економічних, соціальних і політичних завдань в галузі індустріалізації, мілітаризації, колективізації, ліквідації куркульства, ідеологізації суспільства були неможливі без перманентних чисток, терору, постійної війни проти власного народу... Увесь період володарювання Сталіна в радянській державі був кривавий. Але епіцентром терору були тридцяті роки повністю. Ініціював нескінченні "справи" сам Сталін..."[2]

Це кримінально-політичні "справи" і злочини проти людяності та людства: проведення хлібозаготівель методами продрозкладки та цілковите вилучення продовольства в селян, суцільна колективізація як форма ліквідації традиційного селянського укладу і стану селянства, "законодавчі" ініціативи ("декрет про п'ять колосків" і сталінська телеграма від 1 січня 1933 р. керівникам УСРР, оформлена як постанова ЦК ВКП(б) віддати хліб, якого... не було), усі складові організації і здійснення голодомору 1932–1933 рр. У ролі лютого "бога" комунізму публічно виступав генсек Сталін і під приводом безумовного виконання нереальних хлібозаготівель, так само, як і вигаданий Єгова-Ягве, ламав станового хребта всьому народові, "упокорюючи" його своєю злою волею і підпорядковуючи невблаганній тоталітарній системі.

Втім, професор А. Кіндратенко дотримується іншої думки щодо ролі Сталіна у творенні голодомору 1932–1933 рр.: "Звичайно, роль Сталіна в розкуркуленнях, у голодоморах 1932–1933 рр. та пізнішому терорі величезна й незаперечна. Але є вагомі сумніви в тому, що вона була визначальною. Звалювати все, чи навіть головне в злочинах 20–30-х років на одну особу — то відводити питання про відповідальність у бік, прикривати справжніх злочинців, шукати "стрілочника". Після Леніна-Бланка Сталін, очевидно, — найбільший злочинець у світовій історії, перед яким бліднуть інквізитор Торквемада та Чингізхан, а Гітлер міг би бути у нього лише бездарним учнем. Але й Сталін — то лише вершина айсберга... Сталін став повновладним диктатором-тираном лише в кінці 30-х років і залишався ним до кінця життя. Його безмежний деспотизм у цей

[1] Васильєв В. Командири великого голоду. Поїздки В. Молотова і Л. Кагановича в Україну та на Північний Кавказ. 1932–1933 рр. — К.: Генеза, 2001. — С. 22–23.

[2] Волкогонов Д. Семь вождей. — М.: Новости, 1999. — Кн. 1. — С. 203.

час безпідставно переноситься на решту 30-х і навіть на 20-ті роки, що зовсім невиправдано… На вершині влади, принаймні до 1937 р., Сталін був не один, Каганович і Молотов відігравали не меншу роль…”[1]

Тож яка ієрархія була насправді у спецслужбі-партії під кличкою КПРС у різні періоди і хто саме виконував роль Єгови-Ягве, сказати складно. А. Кіндратенко вважає, що “далеко не всі керівники були втаємничені у плани винищення українців, одним із заходів яких був голодомор. Вони розроблялися строго таємно якоюсь невеликою групою юдонацистів, і вже потім через компартію, ГПУ-НКВД та державні органи при мовчазному схваленні правлячого народу та світового жидівства реалізовувалися під прикриттям колективізації, соціалізації, індустріалізації тощо”[2]. Учений посилається на працю В. Ушкуйника (Ю. Ларікова) “Памятка русскому человеку”: “У скритій формі вища влада була в руках Кагана Кагановича та його найближчого юдейського оточення. Виконавча влада належала його Беку, Джугашвілі, який був також і “козлом отпущенія” у разі потреби… його безмежний “деспотизм” був лише ілюзією “для простого народу”[3].

Намагаючись зрозуміти, хто ж верховодив на початку 30-х років в УСРР, дослідник зауважує: “Це може видатися дивним (для нас), але, як свідчать самі жиди, справжнім намісником Русі-України на той час був навіть не польський жид Косіор, а маловідомий нам (краще сказати — зовсім невідомий) харківський жид Бротман-Бровдовський. “Він мав більшу владу в Україні, ніж губернатор британського домініону. В дійсності він був диктатором України” (“Америкен Гібрю”). Про свої справи жиди знають краще, ніж ми. А хто ж тоді був справжнім диктатором СССР? Сталін? Але судити з реклами про якість товару дуже сумнівно”[4].

Чільну роль виконував Йосип Сталін у створенні голодомору 1946–1947 рр.

До не посвячених у пекельні більшовицькі таємниці, поза сумнівом, належав Христіан Раковський — голова українського радянського уряду під час першого голоду 1921–1923 рр. Цей факт свідчить про різні рівні поінформованості у власне єврейському середовищі більшовиків. “Хоч Х. Раковський і був високоповажним представником жидо-більшовицької номенклатури, але в плани масового винищення українців його не втаємничували, — вважає А. Кіндратенко. — Він щиро вірив у світле більшовицьке майбутнє — комунізм, а щоб втриматися на посаді, сумлінно виконував команди з Москви, інколи дивуючись непослідовності, як йому здавалося, своїх господарів: “Не дивлячись на те, що ми намагаємось виконати наші обов’язки, ми постійно чули нарікання, що не дотримуємо слова, але я не знаю ще випадку, щоб Політбюро засудило, як це робило щодо нас, ті центральні органи, зокрема, Наркомпрод, котрі систематично не виконують своїх обов’язків”, — писав він Біснуватому”[5]. І далі: “Треба зазначити, що Х. Раковський та, очевидно, українці, що були в тодішньому Політбюро та Уряді України, намагалися організувати допомогу голодуючим українським губерніям, про що свідчить протокол засідання Української економічної Ради

[1] Кіндратенко А. Етнічні війни проти українців. Геноцид. Голодомор 1932–1933. Причини, жертви, злочинці. — К.; Х., 2004. — С. 221–225.

[2] Там само. — С. 225.

[3] Там само. — С. 231.

[4] Там само. — С. 285.

[5] Там само. — С. 117.

про державну допомогу неврожайним губерніям України від 14 листопада 1921 р. ...але з цього нічого не вийшло...” А. Кіндратенко доходить такого висновку: “Очевидно, жидівська камарилья вирішила, що з покладеними на нього обов’язками — вимордувати голодом якнайбільше українців — Х. Раковський не упорався, бо говорив і про допомогу селу, і про злочинну недбалість щодо продовольчих потреб голодуючих губерній. У липні 1923 р. його звільнили з посади Голови Раднаркому УСРР і призначили послом у Великобританії. Про те, що якісь симпатії до селян та елементи людяності в Раковського були, свідчить його офіційна заява від 4 жовтня 1929 р. У ній він виступив проти насильницької колективізації сільського господарства, таврував методи примусу. Несвідомо, але фактично він виступив проти запланованого людомору 1932–1933 рр. Він писав про зародження особливого привілейованого прошарку, що складався з комуністів, які мали у своєму користуванні автомобіль, гарну квартиру, регулярну добре оплачувану відпустку і відрізнялись від комуністів, що працювали на вугільних шахтах й отримували 50–60 рублів у місяць”[1].

Вочевидь, знався на пекельній кухні більшовизму Лазар Каганович.

“З-поміж сталінців, які висунулися у 20-ті роки, найтиповішим був Лазар Каганович... Якщо ми вживаємо слово “нещадний” для загальної характеристики Кірова, то стосовно Кагановича слово “нещадний” звучить буквально — він не знав ні пощади, ні жалю впродовж усієї своєї кар’єри... Публічні виступи Кагановича того часу також сповнені закликів до нещадності та самопожертви. Однак, коли його самого звільнили з посади у значно легшій ситуації 1957 року, він благав Хрущова по телефону “не допустити того, щоб зі мною вчинили так, як розправлялися з людьми за часів Сталіна”. Неважко дійти висновку, що перед нами злочинець і боягуз”[2], — вважав Роберт Конквест.

Сталін кидав Кагановича у вирішальні періоди творення голодомору в Україну та на Кубань: з жовтня 1932 р. для посилення хлібозаготівель на Північному Кавказі, з лютого 1947 р. — в УРСР. “В. Молотов і Л. Каганович, звичайно, розуміли руйнівні наслідки політики радянського керівництва в Україні, — зазначає В. Васильєв. — Та обидва підтримували пропозиції Сталіна про створення великих державних запасів продовольства беззаперечно”[3]. Підтримували генсека ціною геноциду українського народу, домігшись у липні 1932 р. рішення Політбюро ЦК КП(б)У: “Вважати правильним встановлений ЦК ВКП(б) план хлібозаготівель по селянському сектору обсягом 356 млн пудів і прийняти його до беззастережного виконання”[4]. У цьому вони й виявилися “командирами великого голоду”.

Наприкінці жовтня 1932 р. Політбюро ЦК ВКП(б) ухвалило підготовлений Л. Кагановичем проект рішення “Про хлібозаготівлі та сівбу на Північному Кавказі”, що передувало голодомору та виселенню кубанських станиць, боротьбі з “контрреволюційними куркульськими елементами на Кубані”. Він ініціював курс на вилучення всіх фондів у рахунок хлібозаготівель, що позбавляло колгоспи

[1] Там само. — С. 117–118.

[2] Конквест Р. Большой террор. — Рига: Ракстниекс, 1991. — Т. 1. — С. 26–27.

[3] Васильєв В. Командири великого голоду. — С. 26.

[4] Там само. — С. 26; Див.: Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. — К., 1990. — С. 194.

зерна і робило голод неминучим. Саме Кагановичу, зазначає С. Кульчицький, належала ідея занесення на "чорну дошку" сіл за "злісне" невиконання хлібозаготівель.

"Наприкінці 1932 — на початку 1933 р. Північнокавказький крайком партії реалізував усі настанови Л. Кагановича. Тільки з чотирьох кубанських станиць, занесених на "чорну дошку" (Полтавської, Медведівської, Урупської, Уманської), вислали у північні райони країни 51 600 осіб, з інших станиць — не менш ніж 10 000. Було заарештовано і кинуто до в'язниць близько 100 000 осіб (з них 26 000 вивезли)"[1].

29 грудня 1932 р. на засіданні Політбюро ЦК КП(б)У в Харкові Л. Каганович зажадав від українських керівників виконати план хлібозаготівель до 15 січня 1933 р. Відтак було поставлено вимогу для колгоспів, які не виконали хлібозаготівельного плану, впродовж 5–10 днів здати все збіжжя, з насіннєвими фондами включно, а також схвалено розпродаж усього майна, позбавлення садибної землі та будівель одноосібників, які найбільше саботують хлібоздачу, у Харківській області — 1000 господарств, у Дніпропетровській — 500, а також висилку з Дніпропетровщини 700 селянських родин.

Таку саму зловісну роль відіграв цей більшовицький підручний "вождя народів" у голодомор 1946–1947 рр. Один із головних організаторів голодомору 1932–1933 рр. Л. Каганович 3 березня 1947 р. став секретарем ЦК КП(б)У з метою посилення темпів хлібозаготівлі в Україні і разом із М. Хрущовим постійно доповідав Сталіну про кількість зібраного та обмолоченого зерна, контроль за кожною молотаркою, про охорону та вивезення хліба з колгоспів. Як зазначалося, 10 жовтня вони доповіли, що план здачі хліба виконаний на 101,3 %, однак "саме виконання рішень партії й уряду з хлібозаготівель було головною причиною штучно створеного післявоєнного голодомору. Запасів на прожиття людям не залишилось ніяких — все забрала держава"[2].

Як висловився у листі до Сталіна від 15 березня 1933 р. С. Косіор, "голодування не навчило ще дуже багатьох колгоспників ума-розуму", тобто не перетворило їх на безумовно покірних рабів терористично-тоталітарної системи. Так само, додамо, й весь український народ після третього радянського голодомору. Однак цим висловлюванням колишній генеральний секретар Центрального Комітету Комуністичної партії (більшовиків) України С. Косіор виявив розуміння голодомору як інфернального методу виховання живих, але фізично та психологічно зламаних жертв голодоморної політики, і тим самим засвідчив свою особисту участь у свідомому терорі голодом на посаді республіканського генсека. Коли ж у квітні 1932 р. перед загрозою розростання голодомору українське політбюро звернулося до Сталіна з проханням розбронювати додатково 25 тис. тонн зерна задля безперебійного постачання робітників Донбасу і відрядило до Москви вирішувати питання В. Чубаря, С. Косіор написав Сталіну в листі від 26 квітня, що "будь-які розмови про "голод" на Україні потрібно категорично відкинути", отже, заперечив його широкомасштабний характер.

Інакше діяли Голова ВУЦВК Г. Петровський і Голова РНК УСРР В. Чубар. Українське керівництво на-

[1] Васильєв В. Командири великого голоду. — С. 49.

[2] Веселова О. М. Післявоєнний голодомор (1946–1947 рр.). — С. 167.

смілилося повідомити Сталіну та Політбюро ВКП(б) про голод ще наприкінці лютого, Г. Петровський запропонував С. Косіору попросити Політбюро ЦК ВКП(б) припинити хлібозаготівлі, оголосити вільну торгівлю хлібом, а також допомогти голодуючим. В. Чубар, "не схильний прикрашати дійсність, ...напевне, досить відверто розповів Сталінові про голод, який в Україні набував загрозливих розмірів. Йому вдалося переконати Сталіна повернути з портів призначені на експорт 15 тис. тонн кукурудзи і 2 тис. тонн пшениці, спрямувавши їх на постачання України, — вважає дослідник В. Васильєв, характеризуючи інший тип керівника в умовах одноосібної диктатури та можливості відповідальної людини. — Крім того, з Центрально-Чорноземної області планувалося завезти 64 тис. тонн збіжжя за рахунок скорочення поставок хліба до східних районів СРСР. Припинялося також вивезення хліба з України до Закавказзя. Одночасно керівництво СРСР змушене було прийняти рішення про придбання 104 тис. тонн зерна на Далекому Сході (мабуть, у Китаї) і в Персії. Політбюро ЦК ВКП(б) доручало В. Куйбишеву спільно з В. Чубарем забезпечити із придбаного зерна безперебійне постачання України"[1].

Ірраціональна атмосфера в тоталітарній деспотії на сатанинських засадах мало придатна для логічного аналізу — вже за місяць ситуація змінилася. І коли 26 травня 1932 р. Політбюро ЦК ВКП(б) вирішило негайно надати насіннєву позику Україні обсягом 52 800 тонн, Сталін розгнівався і 2 червня написав Л. Кагановичу та В. Молотову: "Зверніть якнайсерйознішу увагу на Україну. Чубар своєю розкладеністю й опортуністичним нутром і Косіор своєю гнилою дипломатією (щодо ЦК ВКП) та злочинно-легковажним ставленням до справи — занапастять остаточно Україну. Керувати нинішньою Україною не до снаги цим товаришам"[2].

Отже, намагання хоч якоюсь мірою дбати про свій народ суперечило більшовицьким намірам і коштувало політичної та фізичної смерті для майже всього українського радянського керівництва у 30-ті роки. Проти партійних і державних керівників, які намагалися порятувати людей від голодоморів і не виконували неухильно вимог більшовицького керівництва, розгортався терор. Наявність опору місцевого управлінського апарату, який, зазначає С. Кульчицький, кваліфікувався як "зрада", підтверджує лист генерального секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора від 13 грудня 1932 р. секретарям обкомів партії: "За останній час виявляється все більша кількість випадків зради з боку комуністів, не тільки сільських працівників (голів колгоспів, секретарів осередків, голів сільрад та ін.), а також з боку відповідальних керівних працівників районів". Від імені ЦК Косіор (фактично — Молотов) пропонував негайно ставити питання про виключення з партії "зрадників" з наступною їхньою висилкою на північ, ув'язненням їх на тривалі терміни, розстрілом. Усі випадки "зради" висвітлювалися у пресі[3].

В. Марочко подає статистичні дані: "Зокрема, у грудні 1932 р. Дніпропетровський обласний суд позбавив волі 1062 чоловіки, з них 59 розстріляно. Їх судили за невиконання хлі-

[1] Васильєв В. Командири великого голоду. — С. 18.

[2] Там само. — С. 20–21; РДАСПІ. — Ф. 81. — Оп. 3. — Спр. 99. — Арк. 45–46.

[3] Кульчицький С. В. Голод-геноцид 1933 року в Україні. — С. 50; Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. — К., 1990. — С. 290.

бозаготівельних планів... За невиконання планів хлібозаготівель було притягнуто до суду 327 комуністів, з них 9 розстріляно. Їх судили за відмову здавати хліб. Наприклад, секретар Носівського РПК Чернігівської області Яременко заявив восени 1932 року, що хлібозаготівлі — це грабунок селян, а в ЦК сидять контрреволюціонери. Він вийшов з партії. Таких випадків мужності людей, які ціною власного життя рятували інших, було досить в Україні"[1].

Виконавцями геноцидів-голодоморів в Україні були керовані та контрольовані партійно-державні і псевдогромадські структури соціалізму: на селі лютували хлібозаготівельні бригади у складі районних активістів, комсомольців, надісланих робітників-двадцятип'ятитисячників, міліціонерів. Надзвичайна комісія мобілізувала на хлібозаготівлі в Україні десятки тисяч фахівців, які місяцями жили в селах і вичавлювали із селян зерно, а позбавивши хліба, прирікали їх на голодну смерть.

Сучасні українські історики визнають, що до 1953 р. масовий терор в СРСР використовувався як метод партійно-радянського управління державою і що він мав превентивний характер задля попередження опору компартійній політиці.

[1] Марочко В. І. Геноцид українського народу — див. у кн.: Веселова О. В., Марочко В. І., Мовчан О. М. Голодомори в Україні. 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947. — К.; Нью-Йорк, 2000. — С. 110.

О. В. КОРНЄВ
студент IV курсу
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

ГОЛОДОМОР 1932–1933 РОКІВ НА БАЛАКЛІЙЩИНІ: ПРАВДА ІСТОРІЇ В АРХІВНИХ ДОКУМЕНТАХ І СПОГАДАХ СВІДКІВ

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 46–53

Повипливали від слів мої очі,
моє нутро клекоче,
на землю печінка моя
виливається
через занепад дочки мого люду,
коли немовля й сосунець
умлівають голодні
на майданах міських…
(Плач Єремії 2:11)

Серед інших областей України, чиї терени постраждали від Голодомору 1932–1933 рр., Харківська область досліджена недостатньо. Зараз фахово досліджують перебіг Голодомору на Харківщині лише директор Валківського краєзнавчого музею Т. Поліщук і співробітник Харківського краєзнавчого музею Н. Лапчинська (на початку 90-х років цю тему плідно досліджувала також Є. Яценко, але про її пізніші праці авторові цієї статті нічого не відомо). Існує також чимало публікацій матеріалів, присвячених історії Голодомору 1932–1933 рр. на Харківщині, які зібрали та обробили аматори (тобто не історики-фахівці): М. Солоненко, Огієнко та ін., чиї заслуги у дослідженні цієї тематики є величезними. Натомість дослідження подій 1932–1933 рр. у Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна вперто гальмується: у збірках, що видаються історичним факультетом цього навчального закладу, можна знайти статті на різні теми, але немає жодної статті про найбільшу трагедію в новітній історії України. У зв'язку з таким станом щодо досліджень подій 1932–1933 рр. на Харківщині цей регіон помітно відстає за кількістю публікацій матеріалів, присвячених висвітленню перебігу Голодомору 1932–1933 рр., якщо порівнювати з Полтавщиною чи Київщиною. Історія перебігу Голодомору на теренах деяких районів Харківської області подана в літературі достатньо повно (наприклад, Валківського району). Натомість про перебіг цієї жахливої трагедії в деяких інших районах як широкому загалу, так і науковцям відомо небагато. Частково така

ситуація пояснюється малою кількістю архівних джерел і майже цілковитою відсутністю спогадів живих свідків лиха.

Архівних джерел з історії перебігу Голодомору в Балаклійському районі цілком достатньо (творці та виконавці злочину змогли приховати далеко не все), хоча ці документи ніколи не друкувались у спеціальному тематичному збірнику. Але свідчень очевидців лиха з Балаклійського району справді дуже мало, тому автор сам зібрав частину використаних у цій статті свідчень, оскільки значення цього джерела для дослідження проблеми Голодомору 1932–1933 рр. є винятковим. "Оскільки більшість існуючих архівних документів відбиває точку зору влади, то ж недивно, що суд історії найчастіше виносить рішення на користь сильних цього світу. Усна історія, навпаки, створює умови для значно справедливішого суду: можна викликати свідків з... числа знедолених чи переможених. Вона дає можливість більш реалістично та об'єктивно відтворювати минуле, піддавати сумніву "офіційну версію", тим самим радикально впливаючи на соціальні цілі історичної науки в цілому", — стверджує П. Томпсон, класик популярного зараз у західній науці напрямку "усної історії"[1]. У зв'язку з цим використані у цій статті свідчення цитуються мовою оригіналу, щоб краще відтворити внутрішній світ і почуття опитаних, а частина цитованих документів перекладена з мови оригіналу (російської) на українську.

Ця стаття є першою науковою роботою, присвяченою висвітленню перебігу Голодомору на Балаклійщині. У ній автор спробував знайти ефективний баланс між використанням обох наявних видів джерел, щоб, по-перше, усунути одну з білих плям в історії Слобожанщини, по-друге, остаточно з'ясувати характер цієї трагедії. Адже й дотепер серед серйозних дослідників (тих, хто не заперечує факт Голодомору та визначає його як злочин) точиться дискусія, чи був Голодомор 1932–1933 рр. соціоцидом селянства півдня СРСР або геноцидом українського народу. Матеріал, отриманий у найбільшому за площею біетнічному районі, дає змогу певною мірою прояснити це питання.

Голодомор 1932–1933 рр. почався на Балаклійщині, як і скрізь по Україні, восени 1932 р. внаслідок виконання злочинно завищеного плану хлібозаготівель і був логічним продовженням репресивної політики колективізації, на що виразно вказують свідчення очевидців лиха та архівні документи. Наприклад, К. Я. Мирошниченко, 1916 року народження, розповідає наступне:

> "... Ми самі балаклійські, виходили потім на хутір, за Асєєвку. Там ми гарно пожили... А потім, в 30-му, нас розкулачили... Колективізація пішла. Батька мого посадили. Год йому, правда, дали.... брати мої... на Донбас поїхали. Подалися на заробітки... А розкулачували нас так: обложили налогом, щоб ми зерно вивезли. Батя вивіз зерно. Вже в нас не було нічого... Вони ще обложили! А в нас вже немає... Після цього батька й посадили, а хлопці на Донбас зразу поїхали. Пожили тоді ми з мамою самі... Одного дня прокинулись ми вночі. Мама каже: "Підвода торохтить, це до нас їдуть!" Приїхали вони серед ночі, забрали все: і скриню, й одежу... Ми, ото, що вспіли, вхватити: взулися та одежину понакидали... Настала голодовка. Та в нас у сім'ї ніхто не по-

[1] Томпсон П. Голос прошлого. Устная история: Пер. с англ. — М.: Весь Мир, 2003. — С. 18.

мер, бо люди помогали. Мені було 15 год, мене тьотя взяла до себе в Харків, встроїла на роботу. А мама тут, в Балаклії, пухла ходила, хліба просила... Таке не забувається!..”

Як бачимо, жінка чітко пов’язує Голодомор із проведенням насильницької колективізації. Отже, очевидно, що розмежування села за соціальною ознакою було чимось на кшталт підготовчої стадії напередодні справді вирішального удару по “реакційному українському мужичку” (вислів В. Молотова).

Цю стадію також яскраво ілюструє копія протоколу № 17 засідання Вербівської сільради Балаклійського району від 25 квітня 1932 р., на якому було ухвалено “громадян одноосібників, які злосно попродали тяглу силу і відмовляються від посіву аби зірвати посів кампанію... (йде перелік осіб), віддати таки(х) до суду, а землю передати до колгоспу, що(б) така не пустувала...”[1] І одразу на цьому ж засіданні ухвалюється рішення про надання допомоги “деяким одноосібним бідняцьким господарствам”, які “своїми силами не зможуть свої наділи обсімінити”, з “колгоспного і одноосібного тягла”, а також “прикріпити таких до кутків і колгоспів”[2]. Цілком очевидно, що приязних відносин між тими, чиє майно “передали колгоспу”, і тими, кому з нього “надали допомогу”, бути не могло. Отже, сільрада с. Вербівка заохочувала селян-бідняків до співпраці з радянською владою та участі у майбутньому в так званих “буксирних бригадах”, а тих, хто, на думку більшовиків, організовував “куркульський саботаж”, жорстоко карали.

Після розправи з так званими куркулями восени 1932 р. починалось криваве “організаційно-господарське зміцнення колгоспів”, до яких уже змусили вступити більшість селян України. Копія протоколу № 9 засідання пленуму Вербівської сільради від 7 серпня 1932 р. констатує, що збирання зернових іде незадовільно, так само, як і зберігання врожаю. Водночас пленум закликав до “найрішучішої боротьби з крадіжкою хліба” (на “винних” накладався штраф в розмірі від 25 до 111 крб.)[3]. Але ніякі заходи місцевого партійного і радянського керівництва не могли забезпечити виконання хлібозаготівельного плану. Це й призвело до того, що у грудні 1932 р. президія ВУЦВК вивела зі свого складу голову Балаклійського РВК Хорешка за “зрив хлібозаготівель”. Відповідно до постанови ЦК ВКП(б) та РНК СРСР він був засуджений як “зрадник партії на Україні, організатор саботажу хлібозаготівель”[4], який неодноразово звертався до керівництва республіки з проханням зменшити нереальний план хлібозаготівель для району, отже, намагався відвернути трагедію[5]. На місце репресованого голови було призначено більш сумлінного виконавця політики партії — Урусова, — за наказом якого незабаром вилучили весь зерновий фонд колгоспів району[6]. Разом з Урусовим наприкінці 1932 р. та впродовж 1933 р. про район “турбувалися” також його за-

[1] ДАХО. — ФР 2762. — Оп. 2. — Спр. 78. — Арк. 12.

[2] Там само.

[3] Там само. — Арк. 15.

[4] Пиріг Р. Я. Документи з історії голоду у фондах архівосховищ України // Укр. іст. журн. — 2003. — № 5. — С. 94–95.

[5] Голодомор 1932–1933 років як величезна трагедія українського народу: Матеріали Всеукр. наук. конф. (Київ, 15 листоп. 2002 р.). — К.: МАУП, 2003. — С. 154.

[6] Найбільший злочин імперії // Слобожанщина. Голодомор 1932–1933 рр.: Матеріали наук.-практ. конф. / Упоряд. Ю. Бадзьо, І. Ющук. — К.: Просвіта, 1993. — С. 36.

ступник Козлов, керівник районного відділення ДПУ Свінков, секретар РВКу Мирошниченко, голова РСС Старих, голова УЧХ Петрова та керівник РЗІ і секретар РПК Науменко.

Крім цього, на допомогу Урусову до Балаклії з Харкова приїхала спеціальна комісія, яка мала "створити рішучий перелом в ході хлібозаготівель" та "мобілізувати" Балаклійську парторганізацію на ліквідацію "саботажу хлібозаготівель, організованого куркульськими елементами", та "знищити опір хлібозаготівлям з боку частини сільських комуністів, котрі стали фактичними провідниками саботажу"[1]. До складу комісії входили: Содін — уповноважений обкому; Никоненко; Черніков; Казімірський — уповноважений обласного відділу ДПУ. Комісія мала здійснити низку репресивних дій: виключити з партії та судити незгодних комуністів; "припинити відпускання товарів нездатчикам хліба, як колгоспникам, так і одноосібникам"; припинити кредитування колгоспів, які не виконують план хлібозаготівель; "вивезти товари з сіл і колгоспів, які не виконують план хлібозаготівель, перекинувши ці товари в села і колгоспи, які здають хліб державі"; "притягувати до відповідальності ... індивідуальників, які злісно не виконують обов'язки, не здають законтрактований хліб" та ін.[2]. "Для нещадної боротьби з розкрадачами хліба і злочинним елементом, який засів у правліннях окремих колгоспів, на основі закону про охорону соціалістичної власності" направити до району виїзну сесію обласного суду на чолі з Гайлітом для розгляду всіх справ про хлібозаготівлі у 5-денний термін у кількості не менше, ніж "10 з опублікуванням вироків у друці"[3]. Отже, невдовзі "злісні твердоздатчики та контрактанти" зазнали нових репресій. Цікаво, що на 6 листопада 1932 р. Балаклійський район посідав друге місце за виконанням річного плану хлібозаготівель (21,8 %), поступаючись тільки Сахновщанському району (22,6 %)[4], куди незабаром була також направлена аналогічна комісія. Показники виконання хлібозаготівельного плану Балаклійським районом навесні 1933 р. були, очевидно, середніми по області, оскільки Балаклійщина не фігурує в інформаційному зведенні працівника облземуправління (датується не раніше лютого 1933 р.), де наведені всі райони-"передовики", а також ті, що "відставали"[5].

Виконання плану хлібозаготівель здійснювалось з нечуваною жорстокістю. Ось що пригадує про хлібозаготівельну кампанію ще один очевидець тих подій Я. І. Вербицький, 1921 року народження:

> "Я родился в украинском селе Вербовка Балаклеевского района, и там мое все детство прошло(...). В конце 32-го года и в начале 33-го были созданы комиссии "незаможных". Ходили по дворам, конфисковывали все, что в кого останется з зерна.... заходять в сарай, где хранится зерно, и начинають забирать. Мать и отец им говорят: "Чем же я буду детей гудувать, вы ж видите — дети!" А детей в нас было порядочно: семья была с 11 человек.... Забирают этот хлеб, дети плачут, мать и отец

[1] ДАХО. — ФП 2. — Оп. 3. — Спр. 1. — Арк. 131.

[2] Там само.

[3] Там само.

[4] Сергійчук В. І. Як нас морили голодом. — К., 1997. — С. 59.

[5] Колективізація і голод на Україні, 1929–1933 рр. / АН України, Ін-т історії України та ін.: Упоряд. Г. Михайличенко, Є. Шаталіна; Відп. ред. С. В. Кульчицький. — К.: Наук. думка, 1992. — С. 610–611.

плачут. Забрали. Потом начинают вторично йти: вже подметают в чистую. В кувшины заглядывали даже: если там была крупа, зерно — забирали из кувшина якийсь килограмм (...). А хлеб грузили на подводы: лошадь, флаг поставили (...). Вывозили на заготзерно. Никакой помощи ниоткуда извне нам не было. Для коммунистов люди были совершенно чужими. Их проклинали...”

На те, що хлібозаготівлі були лише прикриттям цілком свідомого злочину, вказують свідчення мешканки с. Савинці Л. А. Тихої, 1929 року народження, викладені зі слів її матері, про долю своєї бабусі, яка намагалась вижити, підбираючи забуті колоски чи картоплини на вже прибраних колгоспних полях:

“Вечером ее забрали с поля, повели в контору, там стояли полевые весы (мешки на них взвешивают) и большие гири. Торбинка с картошечкой была такая малая, что не нашлось даже малых гирь. Тогда дядя в черной кожанке схватил большую гирю и ударил бабушку в грудь, она упала. Где-то нашли подводу и отвезли бабушку домой. Пока ехали, она посинела, дома умерла...”

Оскільки людей позбавили будь-яких засобів до існування, взимку й особливо навесні 1933 р. спостерігалися випадки масових опухань і голодних смертей в районі. За даними ЗАГСу, в 1933 р. зафіксовано померлих у районі втричі більше, ніж в попередні роки (3288 осіб). За цим показником Балаклійщину випередили лише Вовчанський, Валківський, Куп’янський та Зачепилівський райони. Але ці дані дуже занижені, оскільки наприкінці 1932 р. припинили виписувати свідоцтва про смерть (причиною смерті тоді записували такі діагнози, як “безбілкові набряки” та “білкове переродження”)[1]. У списку районів на доприселення сільськогосподарського населення першої черги Балаклійщини не було[2], але втрати серед населення Балаклійщини справді вражають: за опублікованим свідченням І. Н. Борща, 1926 року народження, лише у с. Волохів Яр Балаклійського району “вимерло з голоду 589 душ”, а “у Другу світову війну загинуло 240 чоловік”[3]. Та це й не дивно: люди змушені були вживати в їжу що завгодно, навіть якщо воно до їжі було цілком непридатне: “...Ми рвали рогіз, кропиву, козельки, лопуцьки. — пригадує М. П. Будянська, 1912 року народження. — А ще я чула, що мертвих їли: знайдуть мертвого і їдять”.

Ось що пригадує Я. І. Вербицький про страшні голодоморні будні:

“...Какие колоды опухших людей ходили по селу или по Балаклее! В Балаклее жило тогда всего 5000 человек. Базар был... Что творилось: сколько голодных людей выходило на базар! Если хтось торговал чем-то, отнимали и тут же ели. Его бьют, а он ест... Ели собак, кошек, не осталось в живых нигде ничего...”

Голод породив ще одне жахливе явище: масове підкидання батьками своїх дітей, а також їхні втечі на Балаклійську залізничну станцію та до найбільш благополучних, з їхнього погляду, сіл. Так, начальник міліції Балаклійського району Соловйов повідомляв, що кількасот підібраних міліцією дітей походять із сіл Яковенкове, Борщівка, Бригадирівка,

[1] Смертю смерть подолали: Голодомор на Україні 1932–1933 / П. П. Панченко, М. М. Вівчарик, А. І. Голуб та ін. — К.: Україна, 2003. — С. 128–130.

[2] Сергійчук В. І. Як нас морили голодом. — К., 1997. — С. 107.

[3] Воля О. Мор. Книга буття України. — К.: Кобза, 2002. — С. 984.

Гусарівка. А підбирали дітей переважно в селах: Протопопоповка, Волвеково, Глазуновка, Асєєвка[1]. За дивним збігом усі ці села є етнічно російськими, а села-"донори" — українськими. Тепер можна зрозуміти на перший погляд дивне свідчення С. С. Ноздрачова, 1927 року народження, сина перших колгоспників із с. Пєтровскоє (зараз входить до складу Балаклійського району), яке також є етнічно російським і було в той час райцентром (навколо нього об'єднувались ті села, куди втікали діти із сіл-"донорів"). На сторінках газети харківських комуністів він називає голод "ложью антисоветчиков". Ось що свідчить С. С. Ноздрачов[2] про життя у своєму селі:

> "В нашей семье было пятеро детей. Самому старшему в 1933 было 15 лет, самому младшему 4 года. Старшие учились в школе. Там им давали талоны на завтрак и обед. Мы же, младшие, ходили в колхозный детский сад с мая месяца до сентября. После школы все дети шли в колхоз работать, там же и питались. Отца с матерью мы редко видели, потому что они работали от зари до зари. Стране нужен был хлеб. От голода в нашем селе никто не умер, а если и умирали, то от болезней и, прежде всего, от тифа и туберкулеза. Огромной помощью были огород, сад, корова. Почти в каждой семье были корова, куры. Есть корова во дворе — и голод не страшен".

Як бачимо, життя селян в Пєтровському було значно кращим порівняно з життям в етнічно українських селах. З архівних джерел відоме лише одне прохання до району про надання харчової допомоги від правління комуни "Жовтень" Пєтровської сільради, але воно написане українською мовою...[3]. Про що це свідчить? Потрібно звернути увагу на те, що саме в комунах, де рівень усуспільнення майна був найбільшим, дуже часто могли працювати люди, зібрані для роботи з різних населених пунктів (населення місця дислокації комуни не обов'язково в ній переважало). Цікаво, що єдині свідчення, які були привезені літньою жінкою з етнічно російського села Лозовєнька і зберігаються зараз в Балаклійському краєзнавчому музеї, написані українською (хоча й з великою кількістю русизмів) мовою. Назва населеного пункту, де відбуваються викладені у спогадах події, ніде не згадується. Отже, є всі підстави припускати, що свідок з Лозовєньки не є корінним її мешканцем. Встановити зараз докладно, чи був у всіх вище перелічених етнічно російських селах голод чи не був, немає можливості. Але за архівними документами відомо, що голодувало щонайменше одне етнічно російське село — Мєловая, а також село 1-ша Олександрівка, керівництво сільради та колгоспу якого послуговувалось для складання офіційних документів російською мовою та чий етнічний склад достеменно нам невідомий[4]. Етнічний склад населення с. Шевелівки, де знаходилась комуна "Ленинский путь", від якої в райцентр поступило прохання про продовольчу допомогу[5], а також с. Чепіль ще не з'ясовано. Але так чи інакше, всі наведені вище факти підтверджу-

---

[1] Колективізація і голод на Україні, 1929–1933 рр. / АН України, Ін-т історії України та ін.: Упоряд. Г. М. Михайличенко, Є. П. Шаталіна; Відп. ред. С. В. Кульчицький. — К.: Наук. думка, 1992. — С. 621.

[2] Ноздрачев С. С. В неимоверном труде и борьбе мы строили социализм // Красное знамя. — 2005. — 27 янв. — С. 8.

[3] ДАХО. — ФР 2762. — Оп. 1. — Спр. 421. — Арк. 68.

[4] Там само. — Арк. 58; Арк. 78.

[5] Там само. — Арк. 53.

ють те, що етнічно російське населення постраждало на Балаклійщині значно менше, ніж українське, і доводять, що Голодомор 1932–1933 рр. мав характер геноциду саме українського народу (згадаймо паралельне знищення свідомої української інтелігенції та ліквідацію незалежної УАПЦ — це, безперечно, ланки одного ланцюгу). Селянство півдня СРСР справді розмежували за класовою ознакою, але в часи Голодомору українське село вже було переважно колективізоване, бо інакше вчинити проти нього такий злочин просто б не вдалося. Факти яскраво свідчать про те, що головною жертвою геноциду стало саме українське населення УРСР, Кубані, Західного Сибіру, південних теренів Курщини і Воронежчини, Казахстану та Поволжя (поряд з українцями у двох останніх регіонах також серйозно постраждали казахи та поволзькі німці), де була переважна або достатньо значна частка українського населення. Інша частина селянства півдня СРСР також зазнала великих страждань, але, на щастя, не перетнула ту межу, за якою вже йшов геноцид з його підготовчою стадією — колективізацією.

Особливо показовою щодо характеру подій 1932–1933 рр. є постанова ЦК ВКП(б) та РНК СРСР про хлібозаготівлі в Україні, на Північному Кавказі та у Західній області від 14 грудня 1932 р. У першій своїй частині вона містить завдання для парторганізацій цих регіонів з виконання плану хлібозаготівель. Друга частина постанови змальовує катастрофічне становище місцевих парторганізацій в Україні, на Північному Кавказі та у Західній області, яке склалося внаслідок "проникнення" до колгоспів цих регіонів "куркулів, колишніх офіцерів, петлюрівців" та ін. Цілком природно, що серед заарештованих "зрадників партії на Україні" та "організаторів саботажу хлібозаготівель", котрі мали отримати по 5–10 років ув'язнення в концтаборах, у тексті постанови є прізвища колишніх секретаря Балаклійського району, голови РВК і завідувача райзу: Хорешка, Ус та Фішмана. А ось причиною всіх негараздів парторганізацій зазначених вище регіонів є "неправильне проведення українізації", яке "полегшило буржуазно-націоналістичним елементам, петлюрівцям та ін. створення свого легального прикриття, своїх контрреволюційних осередків і організацій"[1].

Поширення так званої "безпритульності" в районі у той час набрало загрозливих масштабів. Було утворено Комісію сприяння боротьбі з безпритульністю на чолі з Урусовим (члени: Кантер, Дем'янов, Ролі)[2]. Район намагався "скинути" проблему нібито "безпритульних" дітей на сільради, а ті, у свою чергу, на район. Секретар РПК Науменко та голова РВК Урусов вимагали від сільської влади якнайскорішої "мобілізації місцевих ресурсів" для допомоги дітям, щоправда, не пояснивши, звідки ці ресурси взяти. Вони закликали до припинення поділу дітей на "колгоспних" і "одноосібних" (отже, воно мало місце), погрожували сільському керівництву "найсуворішими мірами", якщо те не опанує ситуацію. Але робилося це не через співчуття до дітей: найбільше їх турбувала "політична шкода" від поширення нібито "безпритульними" дітьми епідемії сипного тифу[3].

Влітку 1933 р. район нарешті дочекався від області продовольчої до-

[1] ЦПА ІМЛ при КПРС. — Ф. 17. — Оп. 3. — Спр. 911. — Арк. 42.

[2] ДАХО. — ФР 2762. — Оп. 1. — Спр. 421. — Арк. 107.

[3] Там само. — Арк. 148.

помоги, щоправда, в 4300 пудів "позики", яку неодмінно треба було повернути в майбутньому, "...в тому числі колгоспному — 150 пудів, партійному і безпартійному активу колгоспів і сільрад — 350 пудів"[1]. Крім того, видавати позику мали переважно у вигляді "стимулювання" до пропольовальної кампанії (виняток робили тільки для родин червоноармійців і червоних партизан)[2]. Отже, як бачимо, було створено всі умови для того, щоб рядовий селянин, який ледь тримався на ногах від голоду, не зміг бодай "позичити" у держави те, що вона в такий нелюдський спосіб в нього забрала.

Таким чином, викладене вище однозначно свідчить про те, що Голодомор 1932–1933 рр. був спланованим злочином-геноцидом радянської системи проти українського народу (автор жодною мірою не звинувачує в цій трагедії російський чи ще якийсь народ, а лише намагається об'єктивно висвітлювати історичні події та дати їм адекватну оцінку). Наслідком цієї трагедії стало істотне зменшення демографічного потенціалу українського народу. Адже від війни, як правило, зазнають втрат переважно одне або кілька поколінь, а Голодомор пройшовся по всіх вікових групах, знищивши передусім тих, хто ще не виконав репродуктивну функцію (покоління людей 1932–1933 рр. народження фактично цілком зникло, не набагато більше вціліло після лиха тих, хто народився у 1930–1931 рр., а в післяголодоморний 1934 р. був дуже низький рівень народжуваності). Були значною мірою втрачені традиційно високі колись морально-етичні цінності українського села. Крім того, українці надзвичайно багато втратили як нація: саме з тих часів носії української мови, кількість яких і тепер неухильно скорочується, почали перетворюватись на "маргіналів" (погляньте хоча б на мову наших респондентів), а українська національна самосвідомість була "розпеченим залізом" випалена з нашого народу. Що ж, дай Боже, щоб наше постгеноцидальне суспільство врешті-решт подолало негативні наслідки найбільшої в його історії трагедії.

Автор щиро дякує всім опитаним, працівникам Балаклійського краєзнавчого музею, Державного архіву Харківської області, а також усім тим, хто так чи інакше допоміг йому у написанні та публікації цієї статті.

[1] ДАХО. — ФР 2762. — Оп. 2. — Спр. 78. — Арк. 8.

[2] Там само. — Арк. 44.

ВАЛЬДЕМАР МИХ
г. Штутгарт, Германия

К ВОПРОСУ О ГОЛОДЕ НЕМЦЕВ В ПОВОЛЖЬЕ

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 54–80

Российские немцы: переселенцы и изгнанные

Декретом СНК РСФСР от 19 октября 1918 года была образована Трудовая коммуна немцев Поволжья (Автономная область немцев Поволжья).

Декретом ВЦИК РСФСР от 19 декабря 1924 г. область была преобразована в Автономную советскую социалистическую республику (АССР). Являясь политической формой автономий, АССР обладает некоторыми исключительными полномочиями (такими же, как союзная республика). Существуют специальные гарантии юридической силы актов, издаваемых правительствами АССР: акт Совета Министров АССР не может быть отменен Советом Министров союзной республики РСФСР, он может быть лишь приостановлен, а отменить этот акт правомочны только Президиум Верховного Совета АССР или Президиум Верховного Совета союзной республики.

Область занимала территорию примерно 28 тыс. кв. км и граничила с Саратовской, Сталинградской (ныне Волгоградская) областями и Казахской ССР. Столица — г. Энгельс. Население (по переписи 1939 г.) — 605500 чел. Свыше 60 % населения составляли немцы-колонисты.

В связи с нападением фашистской Германии на Советский Союз решением Президиума Верховного Совета СССР от 28 августа 1941 г. Приволжская немецкая АССР была навсегда упразднена, а немецкое население было насильственно переселено в восточные области Сибири и южные регионы Средней Азии без права выезда из закрепленных мест в спецпоселениях.

Указом Президиума Верховного Совета СССР от 28 августа 1964 г. были отменены огульные обвинения в отношении немецкого населения, проживавшего в районах Поволжья, в пособничестве немецко-фашистским захватчикам, необоснованно выдвинутые в августе 1941 г.

К моменту образования немецкой автономии в октябре 1918 г. гражданская война уже вовсю полыхала в России. Не было исключением и Поволжье. Здесь летом и осенью 1918 г. решалась судьба страны. И хотя молодая автономная область находилась на территории, где сохранилась советская власть, фронты проходили совсем рядом, подчас буквально в нескольких десятках километров. Поэ-

тому на долю населения области (губернии) выпали все тяготы прифронтовой полосы. К концу 1918 г. оно уже в полной мере познало и испытало на себе всевозможные реквизиции, конфискации, контрибуции, военные и трудовые мобилизации.

Естественно, что бывшие колонисты, всем образом своей жизни воспитанные в духе уважения власти, порядка, дисциплины и организованности, видели в тех условиях анархии, хаоса, произвола в Поволжском комиссариате единственного защитника своих интересов и поэтому, как правило, добросовестно и без какого-либо принуждения выполняли все его приказы, указания и распоряжения. С удовлетворением и надеждой восприняли они образование своей Немецкой автономной области. Это со всей очевидностью продемонстрировал Второй съезд Советов немецких колоний Поволжья. Советская власть была установлена на всей территории области мирно, без каких-либо эксцессов. И это при том, что наблюдалось существенное социальное расслоение в среде немецкого населения Поволжья. Состоятельные немцы — промышленники, купцы, городские и сельские богатые собственники — восприняли Октябрьскую революцию и приход к власти большевиков враждебно. Неприязнь к новой власти проявляла церковь. Наиболее богатые и дальновидные немцы, воспользовавшись условиями Брестского мирного договора, возвратились в Германию. Однако далеко не всем это удалось сделать.

Несмотря на все это, социальные противоречия в немецких бывших колониях в целом носили мирный характер и в течение 1919–1920 гг. лишь в отдельных случаях принимали острый характер. На этом относительно спокойном политическом фоне контрастом выделяется массовое вооруженное выступление разбогатевших Варенбургских (ныне с. Привольное) колонистов. Здесь с 1917 г. большим влиянием пользовались националисты, которые выдвинули идею немецкой автономии под покровительством Германии. Кроме того, в селе существовала довольно сильная правоэсеровская группа, внесшая весомую лепту в организацию вооруженного конфликта с большевиками.

Непосредственной причиной восстания стало жестокое обращение с крестьянами бойцов продотряда, осуществлявшего 3–4 января 1919 г. сбор продовольствия и принуждавшего крестьян к его продаже в селе. Не успел этот отряд покинуть село, как появился еще один.

Выступление началось стихийно, но затем приняло организованную форму. Продотряд был разгромлен. В слепой ярости восставшие спустили в прорубь под лед захваченных бойцов продотряда, а также немногочисленных сельских коммунистов и членов их семей. 5–6 января 1919 г. областной комитет РКП(б) объявил партийную мобилизацию. Мобилизованные коммунисты составили костяк отряда кавалерии в 44 бойца при одном пулемете под командованием А. Мая, специально созданного для ликвидации восстания. 8 января этот отряд совместно с отрядом красноармейцев из Бальцера и кавалерийской группой саратовского губчека взяли Варенбург штурмом. После подавления восстания вплоть до 1921 г., даже при более неблагоприятной для большевиков ситуации, выступлений, аналогичных привольненскому, больше не было.

После установления советской власти на территории автономной области немцев Поволжья в 1918–1919 гг. были национализированы

наиболее крупные предприятия и учреждения (завод Шефера в Марксштадте, пристани, Екатериненштадтское отделение Русского торгово-промышленного банка и др.).

Вся слаборазвитая промышленность Трудовой коммуны немцев Поволжья в годы гражданской войны работала на оборону Советской республики, выполняя военные заказы:

- в Бальцерском уезде более 20 тыс. кустарей, занятых в текстильной промышленности на мелких фабриках, вырабатывали сарпинку (бумажная полосатая и клетчатая ткань);
- в том же уезде работало несколько механических заводов, в Ровном ремонтировали пароходы;
- Марксштадтский уезд обеспечивал красноармейские части обозом, табаком, мылом;
- все уезды выделывали и поставляли Красной армии кожу, обувь, конную сбрую.
- однако главным, что автономная область приволжских немцев производила и в большом количестве вывозила по нарядам как для Красной армии, так и для центральных районов страны, было продовольствие.

Продразверстка 1919–1920 гг.

Продовольственная разверстка как система заготовок сельскохозяйственных продуктов заключалась в обязательной сдаче крестьянами государству по твердым ценам (за золотые царские рубли) всех излишков (сверх установленных норм на личные и хозяйственные нужды) хлеба и других продуктов. Применялась молодым Советским государством в период Гражданской войны 1918–1920 гг.

В 1918 г. центр Советской России был отрезан от важнейших сельскохозяйственных районов страны. Запасы хлеба иссякали: Красная армия, городское и беднейшее сельское население голодали. Для удовлетворения минимальных потребностей Советское правительство было вынуждено ввести строжайший учет продовольственных излишков, в основном у крестьян средней полосы России, которые сеяли овощные и зерновые культуры, занимались животноводством и птицеводством. В тех военных условиях, когда внешние и внутренние враги старались задушить молодую Советскую Россию, для правительства большевиков продразверстка была единственно возможной формой заготовки хлеба.

Декретом СНК РСФСР от 11 января 1919 г. продразверстка была введена на всей территории Советской России, позднее — в Украине и Белоруссии (1919 г.), Туркестане и Сибири (1920 г.).

В соответствии с постановлением Наркомпрода от 13 января 1919 г. о порядке разверстки государственные плановые задания исчислялись на основе погубернских данных о размере посевных площадей, урожайности, запасов прошлых лет. В губерниях производилась разверстка по уездам, волостям, селениям, а затем между отдельными крестьянскими хозяйствами. Сбор продуктов осуществляли органы Наркомпрода РСФСР, продотряды при активной помощи комбедов и местных Советов.

Вначале продразверстка распространялась на хлеб и зернофураж. В заготовительную кампанию (1919–1920 гг.) она охватила также картофель, мясо, а к концу 1920 г. — почти все сельскохозяйственные продукты. Приведем данные по сбору хлеба и зернофуража в эти годы:

- в 1918–1919 гг. было собрано 107, 9 млн пудов;
- в 1919–1920 гг. было собрано 212, 5 млн пудов;
- в 1920–1921 гг. было собрано 367, 0 млн пудов.

Продразверстка позволила Советскому государству решить жизненно важную проблему планового снабжения продовольствием Красной армии, трудящихся городов, обеспечения сырьем промышленности. С увеличением заготовок по продразверстке почти не действовали товарно-денежные отношения, так как была запрещена свободная продажа хлеба, зерна, мясо-молочных продуктов.

С окончанием Гражданской войны продразверстка уже не отвечала интересам социальной защиты населения, тормозила восстановление народного хозяйства, мешала росту производительных сил. В сельском хозяйстве сокращались посевные площади, снижались урожайность и валовые сборы. Последствия продразверсток: обнищание крестьянских семьей, усиление болезней, увеличение смертности и сокращение рождаемости, крестьянские, в том числе женские, бунты. Во многих районах вспыхнули крестьянско-эсеровские мятежи.

Советское правительство вынуждено было отменить продразверстки и перейти к “новой экономической политике”. По решению X съезда РКП(б) продразверстка уже в марте 1921 г. была заменена “продналогом” (хрен редьки не слаще!).

Последние шаги к катастрофе

О продразверстке как одном из важнейших элементов политики “военного коммунизма” в сельской местности написано немало. Она легла тяжелым бременем на плечи крестьян, сопровождалась различного рода злоупотреблениями, чрезмерной жестокостью, наперед продуманными действиями. Весь трагизм продразверстки, как в зеркале, проявился в автономной области немцев Поволжья.

В течение 1919–1920 гг. органами советской власти непрерывно осуществлялась продовольственная кампания, представлявшая собой изъятие по продразверстке самых различных продуктов. Эта кампания занимала центральное место в деятельности партийных и советских органов в те годы.

Относительно благополучно продовольственная кампания прошла по областям РСФСР осенью и зимой 1918 г. с переходом на 1919-й. Во-первых, был собран богатый урожай, поэтому большинство крестьян имели хорошие запасы продовольствия. Во-вторых, хоть и существовала монополия государства на закупку и торговлю хлебом, у крестьян оставалась возможность использовать часть урожая по своему усмотрению. Кроме того, в тот период еще можно было довольно значительную часть продовольствия выменивать у крестьян за промышленные товары. В течение осени 1918 г. вдоль волжских берегов области курсировала баржа-лавка московской чрезвычайной продовольственной экспедиции, которой заведовал С. Малышев. В обмен на сданный хлеб крестьянам предлагался разнообразный ассортимент товаров: ткани, одежда, обувь, сельхозинвентарь, керосин и т. п.

Отметим, что и в этот относительно благополучный период были случаи жестокого обращения с крестьянами, когда их силой принуждали продавать продовольствие (хлеб). По этим фактам, ставшим известным в Москве, член коллегии Наркомата национальностей Г. Клингер напра-

вил 26 февраля 1919 г. Облисполкому телеграмму, в которой потребовал немедленного прекращения безобразий и сурового наказания виновных, "подрывающих авторитет советской власти, толкающих население на контрреволюцию". В то время еще имелась физическая возможность по каждому подобному негативному факту проводить расследование и привлекать виновных к ответственности.

По мере ухудшения общей ситуации с продовольствием в крупных промышленных городах РСФСР начинает изменяться характер продовольственной кампании и в автономной области немцев Поволжья. Несмотря на то что немецкая область выполнила разнарядку хлебопоставок урожая 1918 г., руководители области весной 1919 г. получили из Центра новую дополнительную разнарядку по хлебозаготовке, которую выполнить не представлялось возможным.

Облпродкомиссар А. Шнейдер аргументировал невозможность выполнения этого дополнительного наряда и настаивал на отправке в Наркомпрод РСФСР письма с обоснованием невозможности выполнения наряда и его несправедливого характера по отношению к крестьянам немецкой автономной области Приволжья. И такое письмо в мае 1919 г. было отправлено.

Для успешного проведения посевной кампании в области была создана Чрезвычайная комиссия по организации сева (Чрезоргасев), которой удалось наладить хороший контакт с крестьянами и убедить их в необходимости расширения посевов.

Между тем продовольственная проблема в РСФСР продолжала резко обостряться. 11 июня из Центра в Марксштадт поступила телеграмма такого содержания:

"Облисполкому, копия Облпродколлегии.

Ввиду катастрофического положения с продовольствием для армейского населения, предписываю полностью выполнить наряд в пятьсот тысяч пудов хлеба (500.000 пудов х 16, 38 кг. за один пуд = 8 190 000, 00 кг.). Первого июля направляется представитель Уральского военного округа тов. Лукин для выполнения наряда. Ответственность возлагаю на председателей Облисполкома и Облпродколлегии.

Председатель Совнаркома Ленин
Наркомпрод Цюрупа".

Новая Облпродколлегия почти в полном составе вместе с представителями Облисполкома выехала в Голо-Карамышский (Бальцерский) уезд исполнять предписание Ленина и Цюрупы и вскоре оттуда пошел хлеб.

Объективности ради необходимо отметить, что и в тех сложных условиях силовые методы изымания хлеба у крестьян не были единственными. Обком РКП(б) по мере своих очень скромных возможностей пытался проводить среди крестьян агитационную пропаганду, разъясняя им всю сложность положения молодой Советской республики, призывал к необходимости помочь голодающему городскому населению России. И агитация давала свои плоды. В самые трудные июньские и июльские дни 1919 г. в Бальцерском уезде зафиксированы довольно многочисленные факты добровольной сдачи хлеба. Так, из десяти беднейших селений поступил 12 071 пуд зерна. При этом шел сбор хлеба, выращенного в 1918 г., а тем временем на крестьянских полях вызревал новый урожай, обещавший быть очень богатым, так как ему благоприятствовало дождливое лето.

В августе 1919 г. началась уборка богатого урожая, с ним связывались серьезные надежды на улучшение продовольственного положения в области, на успешное выполнение новой продразверстки. Однако радость по поводу большого хлеба была серьезно омрачена событиями в Бальцерском уезде. Через его территорию прошел фронт, развернулись военные действия. Войска А. Деникина захватили южную часть уезда, они были остановлены в 10 км от с. Золотого и в 15 км от Бальцера. Вот как описывали сотрудники исполкома немецкой автономной области положение дел в тылу отступающих частей красных войск:

> "Хлеб, разумеется, остается нескошенным, но хуже всего то, что различные группы мародеров парализовали также транспорт в тылу. У крестьян вытаскивают из печей пищу и забирают ее вместе с горшками, из огородов выкапывается картофель и другие овощи, сады опустошены. Часто деревья поломаны и иногда плетни снесены. Избиение и насилие над крестьянами стали обычным явлением. Были случай изнасилования женщин. Крестьяне абсолютно терроризированы. В Голом-Карамыше, ввиду близости фронта, ревком собрал весь гулевой скот и в сопровождении 20-ти красноармейцев-колонистов направил его в Сосновку, которые пропали в неизвестном направлении. Это создает атмосферу, при которой совершенно невозможно работать".

В письме, кроме того, указывалось, что командиры и штабы не только не ведут борьбу с мародерством, но в некоторых случаях сами отдают приказы грабить предприятия и население. В качестве примера приводится приказ командира кавалерийского корпуса 10-й армии С. Буденного конфисковать у одного из кожевенных кооперативов Бальцера всю продукцию, имевшуюся на его складах.

В заключение письма исполком автономной области выражал надежду, что руководство Советской республики примет меры "к прекращению недопустимых явлений, содействуя этим не только оздоровлению разложившихся частей Красной армии, снабжению последней и населения голодающих центров, но и восстановлению доверия крестьян к Советской власти".

Реакция Центра на письмо последовала довольно быстро. 22 августа 1919 г. исполком автономной области немцев Поволжья получил следующую телеграмму:

> "Уборка хлеба крестьянами крайне важна для Республики. Прикажите строжайше всячески охранять крестьян при уборке хлебов. Беспощадно расстреливать за грабежи населения и беззаконные поборы со стороны войска. Донесите исполнение.
>
> Предсовнаркома РСФСР: Ленин".

Не менее жестокому разграблению подвергли захваченные территории области деникинские войска. После того, как белые были отброшены и фронт переместился за пределы автономии, Бальцерский (Голо-Карамышский) уезд представлял собой весьма печальное зрелище. Значительный хозяйственный урон понес и Ровненский уезд.

Однако сдача зерна по продразверстке 1919 г. продолжалась. В конце августа поступило распоряжение Центра о резком ужесточении продовольственной кампании.

Но дело не ограничивалось телеграммами. В области почти постоянно находились уполномоченные Совнаркома и Наркомпрода РСФСР,

осуществлявшие контроль за ходом продовольственной кампании, организовавшие вывоз хлеба из области. Испытывая столь мощное давление, продовольственные органы автономной области прилагали все усилия к своевременному выполнению установленного Центром наряда в 8,5 млн пудов зерна. Такая норма превышала возможности автономной области, особенно после разорения Бальцерского уезда, поэтому выполнить ее можно было только проводя принудительную политику в отношении крестьян, что и успешно делали уполномоченные СНК и Наркомпрода при помощи продотрядов.

По состоянию на 10 декабря 1919 г. из автономной области немцев Поволжья было отправлено: 2021319 пудов пшеницы; 1 млн пудов ржи; 33312 пудов ячменя; 2169 пудов проса; 11 пудов овса, т. е. в общей сложности 3056911 пудов (примерно 49 тыс. тонн) зерна нового урожая. На ссыпных пунктах в ожидании вывоза находилось 852457 пудов зерна.

Между тем политика репрессий в отношении крестьян вызывала все большее возмущение и сопротивление. Если в 1919 г. стихийные выступления крестьян были единичными, то с началом 1920 г. они стали приобретать все более массовый характер. Самое активное участие в таких выступлениях принимали женщины. Волна "женских бунтов" неоднократно прокатывалась по области.

Озабоченный проведением продразверстки и борьбой с крестьянскими выступлениями Ревком выпустил из поля своего зрения посевную кампанию. В результате крестьяне, имевшие очень скудные запасы зерна и не заинтересованные в получении большого урожая (все равно все будет отобрано по продразверстке), значительно сократили посевные площади. Однако этот факт прошел мимо внимания областного руководства, целиком поглощенного внутренними проблемами.

К тому же лето 1920 г. оказалось засушливым, поэтому урожай зерновых выдался очень скромным. Как отмечал в своем циркулярном письме ЦК РКП(б), "сбор зерновых предполагается ниже предыдущих годов". Так, если по основным губерниям европейской России было собрано 1154 млн пудов, то в 1920 г. предполагался урожай в 1020 млн пудов зерна.

Еще хуже обстояли дела в автономной области немцев Поволжья. Уже в июле областной земельный отдел забил тревогу. По его прикидкам нового урожая ржи не хватало даже для засева всех озимых полей под урожай будущего года. Требовалось дополнительно примерно 600 тыс. пудов ржи, однако областной продовольственный комитет в это время вывозил рожь из области по продразверстке и категорически отказался без указания Центра предоставить на семена хотя бы один пуд. Заменить посевы ржи яровыми не представлялось возможным, "так как бескормица доведет к весне скот до невозможности удержать яровой посев на уровне сего года…".

Более того, осенью область начала получать сверхплановые задания. В телеграмме от 16 октября 1920 г., направленной облпродкомиссару и подписанной Председателем Совнаркома, Наркомом продовольствия и Наркомом путей сообщения, автономной области давалось указание: "в период с 18-го по 25-е октября загрузить и отправить в Москву, в адрес Наркомпрода 3 маршрута с хлебом по 35 вагонов каждый со специальными комендан-

тами. Категорически еще раз подтверждаем необходимость отправки указанных маршрутов сверх плана".

Конечно, подобные приказы вызывались чрезвычайными обстоятельствами: катастрофическим положением с обеспечением продовольствием населения промышленных центров, Красной армии.

Летом и осенью 1920 г. из автономной области было вывезено 4071300 пудов хлеба в счет невыполненной к 15 июля продразверстки на урожай 1919 г. Поскольку целиком покрыть данную разнарядку урожаем прошлого года не удалось, значительная часть наряда выполнялась за счет нового урожая. А тем временем поступил новый наряд на урожай 1920 г., который не учитывал неурожай, ухудшение продовольственного положения в самой автономной области. Вот лишь некоторые данные этого наряда:

- 9,8 млн пудов хлеба и крупы (на 1,3 млн пудов больше, чем в урожайном 1919 г.);
- 300 тыс. пудов картофеля;
- 150 тыс. пудов масличных семян;
- 200 тыс. пудов капусты;
- 80 тыс. пудов лука;
- 200 тыс. пудов различных овощей;
- 259324 пуда мяса;
- 17160 пудов птицы;
- 45 тыс. штук шкур;
- 20 тыс. штук овчин.

Несмотря на гигантские усилия и жертвы, на самые суровые репрессии, выполнение нового продовольственного наряда-указа шло очень слабо. Наступил предел всех возможностей крестьянства. Так, по состоянию на 20 ноября 1920 г. новая продразверстка была выполнена:

- на 4,5 % по заготовке хлеба;
- 53,8 % по заготовке картофеля;
- 0,5 % по заготовке масличных семян;
- 5 % по заготовке капусты;
- 2 % по заготовке птиц;
- по остальным показателям она практически приближалась к нулю.

Отсутствие тары (мешков, ящиков), плохое состояние транспорта и дорог приводили к огромным потерям при перевозке. Например, утечка масла и бой яиц достигали 70 %!

Ситуация на продовольственном фронте приобретала критический характер, а тем временем 7-й областной съезд Советов РСФСР, как бы не замечая этого, принимал резолюцию: "Ввиду необходимости накормить Красную Армию, рабочих и спасти детей от голодной смерти, принять все меры к выполнению продовольственной разверстки...". К сожалению, это решение, вызванное благородными побуждениями, не подкреплялось и не учитывалось реальными возможностями (климатическими условиями, военными действиями, обнищанием и разорением крестьян, саботажем, социальными и политическими причинами). В конце 1920 г. продовольственное положение в немецких селениях Поволжья уже почти не отличалось от тех районов, куда хлеб вывозился. Во многих селах уже начался голод. До всеобщего массового голода оставались считанные месяцы.

Вклад Тульского продотряда в выполнение продразверстки

Несмотря на то что признаки голода в автономной области уже явно ощущались, продовольственная кампания упорно продолжалась. Поскольку собственными силами взять что-то у крестьян стало невозможно и сдача продовольствия существенно

затормозилась, по просьбе областного руководства в немецкую автономную область был направлен большой (более 500 чел.) хорошо вооруженный рабочий продовольственный отряд из Тулы. С его приездом и деятельностью связан один из самых мрачных и безысходных периодов жизни крестьянства в зимние месяцы 1920–1921 гг. Это было время интенсивного изъятия всех хлебных запасов у крестьян путем массового насилия над ними. С приездом тульчан работа закипела... В первую очередь их направили на места для руководства и охраны райпродкомов. Тульчане раскапывали скрытые запасы хлеба (хлебный ларь или амбар), отыскивали хлеб в кладовках и печах, в подполье и под крышей, в сараях и банях, заглядывали в летние кухни и собачьи будки, в хлев, а если находили хлеб и зернофураж, то практически все выгребали.

Действия тульского продотряда окончательно подорвали всю систему хозяйства в области, вызвали массовый голод, привели к многочисленным эсеро-крестьянским восстаниям отчаявшихся крестьян. Была серьезным образом дискредитирована советская власть, упал до самого низкого уровня авторитет ЦК РКП(б).

В районах, где поступления выражались в размере 9 фунтов (в России 1 фунт = 0,40951241 кг × 9 = = 4,456 кг) с десятины (десятая часть урожая, взимавшаяся с крестьянства), при усилии тульских работников удалось взять до 15 % наряда, которые сопровождались конфискацией и арестами за сопротивление властям. Сказанное более конкретно подтверждают данные табл. 1.

О печальных итогах работы тульского продотряда поведали комиссии ВЦИК РСФСР член Облисполкома А. Моор и представитель Ровненского уезда И. Шваб:

> “Нужно отметить, что при проведении сбора по разверстке нагадили в работе не одни лишь туляки, но и местные, областные работники. Некоторые из них на вопросы насильственно сдававших хлеб: “а что сеять?” давали лживый ответ: мол, в случае нужды будет производиться выдача из ссыпных пунктов. Мужчины крепились и, несмотря на причитания и слезы жен и матерей, сдавали... и сдавали”.

Таблица 1

№ п/п	Районный центр автономной области немцев Поволжья	Заготовлено по разнарядкам, тыс. пудов	Заготовлено сверх разнарядок, тыс. пудов
1	Бальцерский (Голый Карамыш)	40	157
2	Вольское	100	99,3
3	Зельманский (Ровное)	–	140
4	Каменка	–	51
5	Красный Яр	30	94,6
6	Марксштадт (Виттманнский)	60	158,4
7	Франк (Вольмерский)	38	140
	Всего по области	268 = 4389840 кг	840,3 = 13764114 кг

Примечание. Расчеты: 1108300 пудов × 16,38 кг (1 пуд) = 18153954 кг : 452629 чел. (1920 г.) = = 40,108 кг на 1 чел.;
1108300 пудов × 16,38 кг (1 пуд) = 18153954 кг : 359460 чел. (1921 г.) = = 50,503 кг на 1 чел.

К сказанному здесь особых комментариев не требуется. Всего за годы гражданской войны из маленькой области немцев Поволжья было вывезено более 37 млн пудов зерна. Уже к 1921 г. все запасы продовольствия в области были ликвидированы. Несмотря на это, вывоз хлеба и другого продовольствия в первые месяцы 1921 г. продолжался.

Всего же в голодном 1921 г. из немецкой автономии было вывезено (до первого урожая) более 1 млн пудов хлеба. Положение усугублялось еще тем, что с 15 февраля 1921 г. немецкая область по указанию Центра была переведена на полное самообеспечение, т. е. лишена всякой государственной помощи. При этом никакие наряды на сдачу продовольствия с нее не снимались. Более того, в конце марта поступила телеграмма от председателей Совета Обороны и ВЦСПС с требованием немедленной отгрузки из области семенного зерна. Руководство области отказалось выполнить эти указания, ссылаясь на чрезвычайную ситуацию, сложившуюся в области немцев Поволжья. За годы войны сельское хозяйство области пришло в катастрофический упадок:

- сократилось количество посевных площадей;
- уменьшилось поголовье рабочего скота, особенно лошадей;
- полностью дискредитировала себя советская власть, упал до низшего уровня авторитет ЦК РКП(б).

К сожалению, экстремальных ситуаций в области в 1921 г. оказалось немало, что с объективной неизбежностью привело к политической катастрофе. Одна из таких ситуации возникла весной 1921 г., когда в области вспыхнуло мощное эсеро-крестьянское восстание.

Эсеро-крестьянское восстание 1921 г.

В автономной области немцев Поволжья было вполне достаточно предпосылок для выступления крестьянства, но толчком к его образованию и развитию стали рейды повстанческих формирований, пришедщих сюда из Усть-Медведицкого округа Области Донского (к этому времени крестьянскими восстаниями были охвачены значительные территории Сибири, Украины, Тамбовской губернии и некоторые другие регионы), где антибольшевистское восстание вспыхнуло еще в конце 1920 г. Эсеровские лидеры восстания использовали сложившуюся противоречивую ситуацию в обществе, недовольство крестьян земельно-социальной политикой ЦК РКП(б). Эсеры свое восстание назвали “восстанием голодных крестьян Поволжья”. Для эсеров это была попытка взять реванш за свое не столь давнее поражение от большевиков — на 5-м Всероссийском съезде Советов от 5 июля 1918 г. Главная цель лидеров восстания — отстранить от власти ЦК РКП(б), используя крестьянские возмущения в своих корыстных целях. Опираясь на справедливые требования крестьянства, эсеры пытались, и небезуспешно, весь гнев многострадального деревенского труженика обрушить на большевиков, применяя примитивные лозунги:

> “Довольно узурпаторам отбирать у нас продукты, а нас кормить жмыхом и мясом дохлых лошадей и даже собаками. Довольно им издавать приказы, чтобы десятины (одну десятую часть сбора) родили яйца и отбирать таковые, а если не сдали, то конфисковать не десятины, а птицу. Довольно им сулить нам золотые горы, а давать мышиную нору.

— Вставай, рабочий народ, смахни с себя гнет и примись за свободный труд!

— Да здравствует вольная торговля, свобода и власть, которую изберет народ!"

Вместе с тем эсеровские лидеры восстания не брезговали откровенной ложью и примитивными приемами, рассчитанными на предрассудки людей, самые низменные человеческие качества:

"Граждане! В настоящее время Поволжье низвергло власть кровожадных коммунистов и комиссаров, и мы уверены, что возврата не будет... Лишь кое-где есть еще уголки, в которых вампиры-коммунисты, евреи (из партии Эсеров и Троцкистов) и комиссары находят себе убежище и продолжают себе высасывать кровь из трудового народа".

Повстанцы сделали несколько рейдов по территории немецкой автономии. Так, в январе 1921 г. повстанцы совершили свой первый рейд по территории немецкой области, который носил разведовательный характер. Передохнув и пополнив свои отряды личным составом, в конце января 1921 г. "восставшие войска" вновь вторглись на территорию немецкой области, на этот раз жестоко расправляясь с большевиками, советским и профсоюзным активом. Однако второй рейд для эсера-командира Вакулина оказался неудачным: в столкновениях с войсками Красной армии отряды восставших понесли большие потери, а сам он в бою погиб.

В начале марта повстанцы во главе с бывшим райпродкомиссаром Пятоковым, преемником Вакулина, скрытно перейдя через замерзшую Волгу, при поддержке местных крестьян в ночь с 16 на 17 марта подошли к Ровному и утром проникли в город (5240 жителей). И сразу же началась настоящая охота за большевиками, активистами и их семьями. С ними расправлялись наиболее варварскими способами. В течение нескольких первых дней после захвата незащищенного города пятоковцами было уничтожено около ста человек.

19 марта 1921 г. отряды восставших из Старой Полтавки, Харьковки и других русских сел свергли представителей советской власти в колониях южной части Ровненского уезда: в Кано (950 жителей); Моргентау (1700 жителей); Штрасбург (2800 жителей); Франкрейхе (1103 жителя).

Однако решающим фактором падения советской власти в этих селах стал разбойный призыв эсеров захватывать ссыпные пункты, забирать зерно и делить его между крестьянами. В тот же день русские и немецкие крестьяне захватили станцию Гмелинскую и расстащили сосредоточенные там большие запасы семенного зерна.

Серьезное возмущение местных крестьян вызвали факты вывоза отрядами Пятокова хлеба из разграбленных зернохранилищ за пределы территории немецкой автономной области. Такие случаи произошли в г. Ровном, с. Кано и других населенных пунктах. Кроме того, массовый характер приобрели открытые грабежи крестьян, деяния уголовного характера.

Очень быстро возникли серьезные противоречия между местными немецкими крестьянами и восставшими русскими пришельцами из других губерний. В большинстве случаев немецкие крестьяне не одобряли и не поддерживали зверских расправ над членами сельского совета, над коммунистами и их семьями, над членами продотрядов и советскими активистами. Были случаи, когда они укрыва-

ли их у себя. Например, жители Звонаревки спасли всех своих коммунистов, укрыв их в подвалах, а сельский сход Отроговки взял под свою защиту членов сельсовета, в том числе председателя, и не допустил над ними расправы.

В данном случае крестьяне, надеявшиеся после победы восстания получить хлеб и возможность приступить к своему крестьянскому труду, т. е. начать подготовку к весеннему севу, оказались втянутыми в новый виток насилия, стали жертвами игры определенных политических сил. Это существенно повлияло на их настроения. Появились чувства разочарования и сожаления о содеянном. Но подобные настроения резко усилились, когда крестьяне узнали о замене продразверстки продналогом и о ликвидации ряда чрезвычайных мер "военного коммунизма", о мерах Советского правительства, направленных на улучшение положения крестьян РСФСР, с целью успешного проведения весеннего сева.

22 и 29 марта 1921 г. областные комитеты РКП(б) получили из Москвы срочные телеграммы за подписью Ленина, Цурюпы, Осинского и Молотова, в которых четко предписывалось снять запреты с крестьян на покупку, продажу и перевозку продуктов на основании Декрета ВЦИК "О замене продовольственной и сырьевой разверстки натуральным налогом" от 21 марта 1921 г. и Декрета СНК РСФСР "О свободном обмене, покупке и продаже сельскохозяйственных продуктов в губерниях РСФСР" от 28 марта 1921 г., что свидетельствует об окончании продразверстки от 11 января 1919 г.

Небольшому успеху эсеро-крестьянского восстания на юге автономной области способствовал тот факт, что в этих селах отсутствовали части регулярных войск, были только участковые милиционеры и безоружные представители советской власти.

В ночь с 21 на 22 марта, разгромив небольшой отряд красных (100 бойцов) в с. Ней-Тарлыке, более 200 всадников Пятокова двинулись на север к Марксштадту, однако их продвижение неожиданно задержали жители с. Александертала (916 жителей), которые не пустили мятежников в село и не дали им пройти по мосту через реку Нахой. 23 марта 1921 г. к восставшим присоединились крестьяне сел Подстепное (2829 жителей), Крутояровки (1143 жителя), Раскаты (1520 жителей), Суслы (1158 жителей), Старицы (2256 жителей), Луговое Грязнуха (1003 жителя), Липов Кут (1218 жителей), Липовки (1782 жителя) и др. Всего к восставшим присоединились крестьяне 12-ти сел из 284 колоний численностью 16633 чел. (вместе с грудными детьми, больными, калеками и пенсионерами). Лишь 31 марта, собрав большие силы, восставшие захватили село[1].

Многие современные историки, писатели и антисоветчики пытались убедить читателей в том, что бунт с 15 января по 16 апреля 1921 г. был крупномасштабным восстанием колонистов Приволжских немцев, подготовленным непосредственно руководством ЦК эсеров. Так ли это? В какой-то мере так, но… Статистические данные говорят совсем о другом: это был классический бунт отчаявшихся крестьян против действий руководителей продразверсток и необдуманных действий членов правительства РСФСР во главе с

[1] Согласно статистическим данным, с 1764 по 1926 г. немецкие колонисты образовали и освоили 284 колонии в Приволжье. Так, к 1926 г. численность населения Приволжских немцев составляла 338560 чел.

председателем ЦК ВКП(б) и Всероссийского съезда Советов В. И. Лениным.

Одновременно с политическими мерами в Марксштадте принимались и военные меры по разгрому крестьянского бунта. С этой целью была сформирована боевая группа, представлявшая собой несколько хорошо вооруженных отрядов, располагавшихся в Марксштадте, Нидермонжу, Красном Яре. Командиром группы был назначен Г. Фукс, бывший командир 1-го Екатериненштадтского немецкого полка.

После нескольких боев, имевших разведовательный характер, 9 апреля 1921 г. стал решающим днем в разгроме мятежников в Ровненском уезде. В этот день красноармейские отряды, наступавшие на уездный центр с разных сторон, преодолевая сопротивление мятежников, к вечеру вплотную подошли к черте города. В ночь с 9 на 10 апреля г. Ровно, последний оплот мятежников в Поволжье, был освобожден.

Разгром мятежников на левом берегу Волги позволил областному ревкому сконцентрировать свои силы на горной стороне Бальцерского уезда и оказать им помощь в подавлении мятежников. В течение всего одной недели отряды Г. Скороходова, К. Фаренбруха и А. Лихачева прорвали небольшое сопротивление мятежников и освободили Бальцер. Действуя по расходящимся направлениям, они очистили все села уезда от мятежников, восстановив там власть местных советов. При этом красноармейцы не встретили серьезного сопротивления.

16 апреля 1921 г. Бальцерский уездный ревком доложил в Марксштадт, что весь уезд очищен от банд мятежников. Таким образом, к середине 16 апреля 1921 г. эсеро-крестьянское движение было ликвидировано по всей Приволжской немецкой области.

Некоторые крестьяне, участвовавшие в отряде мятежников, побоялись вернуться домой и предпочли остаться в составе разбитых групп мятежников. Эти разрозненные, не связанные между собой группы уклонялись от встреч с отрядами красноармейцев, перемещались по губерниям, постепенно превращаясь в террористические банды (группы Пятокова, Серова, Попова, Сарафанкина, Сафонова и др.). Они терроризировали небольшие отдаленные села и хутора, подстерегали и убивали коммунистов, работников советских органов, срывали весенний сев, уничтожая посевной материал.

Борьба с бандитизмом была одной из важнейших задач в деятельности руководящих органов губерний РСФСР в течение 1921–1922 гг.

Кроме известных форм (агитация, сбор информации о бандах и их уничтожение, репрессии к укрывателям и помощникам бандитов), в борьбе с бандитизмом было задействовано новшество: начиная от 7 октября 1921 г. добровольно сдавшимся бандитам объявлялась амнистия. Амнистировать имели право работники ВЧК, органы военкоматов, партийные работники политбюро, укома, обл- и горисполкома.

Были установлены условия сдачи и амнистии:

- немедленная сдача оружия в назначенных пунктах;
- подписка о невыступлении в будущем против советской власти;
- свободу получали только те, кого брал на поруки сельский совет;
- до получения приговора сложившие оружие находились

под арестом территориального органа ВЧК.

Даже такая, осложненная строгими условиями амнистия дала быстрые положительные результаты: начался лавинообразный поток явки бандитов с повинной. Так, 29 октября 1921 г. в Ровненском уезде произошло весьма примечательное событие: после непродолжительных переговоров местным властям сдалась в полном составе банда А. Зельмана, еще недавно причинявшая так много хлопот.

Практика показала, что самой лучшей агитацией стали реальные практические меры органов советской власти, направленные на реализацию новой экономической политики с крестьянством. В результате бандитизм был обречен, поскольку лишился поддержки основной массы крестьянства.

По мере преодоления голода, улучшения экономической и социальной ситуации на основе реализации новой экономической политики и укрепления советской власти к осени 1922 г. эсеро-бандиты, окончательно потерявшие опору в среде трудящихся масс, постепенно сошли с политической арены. Большую роль в этом сыграло гуманное отношение к бандитам (которые были втянуты в противостояние по вине эсеровского ЦК), освобождение из мест заключения их семей, предоставление всем им возможности честно трудиться на своей земле.

Голод — последствие продразверстки и эсеровского сопротивления

О голоде 1921 г. на территории РСФСР и о голоде 30-х годов на территории СССР в свое время было написано немало, однако современники все же имеют далеко не полное представление о его масштабах, глубине и ужасных последствиях.

В частности, до настоящего времени существует мнение, получившее отражение и в современных публикациях о том, что голод “вспыхнул” летом 1921 г. и длился несколько месяцев. В действительности все обстояло намного сложнее. Анализ архивных источников, газетных и других публикаций начала 20-х годов позволяет сделать вывод, что в губерниях РСФСР, в том числе в автономной области немцев Поволжья, проблема голода, начавшегося в конце 1920 г., периодически усиливаясь и ослабляясь, существовала до 1925 г.

Весенний сев 1921 г. в автономной области немцев Поволжья был сорван. Об этом свидетельствует резкое сокращение посевных площадей под основные продовольственные культуры (табл. 2).

Таблица 2

Уменьшение посевных площадей в области немцев Поволжья весной 1921 г.

Сельскохозяйственные культуры	Посевные площади в десятинах		
	1920 г.	1921 г.	Уровень 1921 г. к 1920 г., %
Рожь	158500	130077	82
Пшеница	346500	31100	9
Овес и ячмень	34900	4120	12
Картофель	9080	3372	37

Примечание. 1 десятина = 213,36 см.

Высокий уровень посева ржи обусловлен тем, что он производился осенью 1920 г., когда ситуация в области хоть и была сложной, но не достигла еще такой остроты, как в первые месяцы 1921 г.: вследствие эсеро-крестьянского бунта с середины января по 16 апреля 1921 г. весенние посевы были сорваны. Вследствие эсеро-крестьянского бунта, разграбления семенного фонда из зернохранилищ отрядами Пятокова и вывоза хлеба за пределы территорий немецкой области Приволжья сеять было нечего. Крестьяне посеяли жалкие остатки зерна, сохранившиеся в области и распределенные под руководством специальной комиссии, образованной руководителями горкома партии ВКП(б) и Облисполкома. Но и этих жалких остатков запаса из фонда семенного зерна хватило не всем. В разоренной области зерна для посева не было.

Таким образом, уже весной 1921 г. стало ясно, что зерновой урожай осенью будет весьма скудным, и перед руководителями немецкой области Поволжья со всей серьезностью вставала проблема голода и его преодоления. Именно этот вопрос был основным на совместных заседаниях ответственных работников области и прибывших сюда в связи со сложившимся чрезвычайным положением комиссии ВЦИК, немецкой секции ЦК РКП(б) и Наркомпрода.

Заседания проходили 17–18 апреля 1921 г., затем комиссия завершила объезд по области, а 26 апреля вынесла свои окончательные решения и рекомендации.

Выводы, сделанные комиссией из Центра по итогам работы в области, оказались неутешительными. Приведем лишь некоторые фрагменты из заключения:

> "1. Область находится в крайне тяжелом экономическом и политическом положении, что является результатом неурожая, громадного недосева, продразверстки, бандитизма и восстаний...
>
> 6. Практика продразверстки нанесла громадный политический и хозяйственный вред области, особенно в связи продотрядов, не знающих языка и быта населения, причем констатируются массовые безобразия и отдельные преступления продагентов, "где принимали участие сотрудники эсеровских партий".
>
> 7. Центр был неправильно информирован об экономическом положении области и недостаточно информирован об ее политическом и партийном состоянии.
>
> 8. ЦК РКП(б) РСФСР совершил ряд крупных ошибок по отношению к "любой" области в виде ряда нецелесообразных командировок и назначений на ответственные посты людей недостаточно твердого и прямолинейного разрешения политических конфликтов..."

Комиссия сделала вывод, что в целях выхода из сложившейся в области немцев Поволжья тяжелой ситуации необходимо следующее:

> "15. Затребовать от "Народного Комиссариата продовольствия" наряд на огородные семена, а в случае отказа "с невозможностью" — закупить на вольном рынке.
>
> 17. Выделить некоторый продовольственный фонд в распоряжение уездных ревкомов для оказания помощи семьям, вымирающим от голода, возбудить ходатайство перед центром о продовольственной помощи некоторой части населения..."

Одновременно решением Облисполкома была создана Чрезвычайная комиссия по обследованию голодающих области немцев Поволжья.

Проведя в начале июня выборочные обследования нескольких районов, комиссия подготовила доклад, из которого следовало, что голод и его последствия на территории немецкой автономии достигли ужасающих размеров. В докладе отмечалось, что уже к 1921 г. хлеба в области не было. Население, лишенное продовольственной поддержки, вынуждено было приступить к частичному забою скота, а затем, по мере усиления голода, начался массовый забой скота.

Чрезвычайная комиссия указывала, что в связи с переживаемым голодом и безнадежными видами на урожай (начавшаяся с мая засуха и малый посев по вине пропаганды эсеров) население, не надеявшееся на помощь извне, бросает свои хозяйства и переселяется в Сибирь и Туркестан, Кубань и Украину. Причем бегство начинает приобретать панический характер и усиливается с каждым днем.

В докладе приводятся и некоторые данные, позволяющие судить о масштабах разразившейся трагедии:

1. С февраля по июнь в Панинском районе умерло от голода 498 чел.

2. В с. Антон (Севастьяновка) Бальцерского уезда за это же время умерло 510 чел.

3. В с. Нидермонжу только за один июньский день голод унес 10 человеческих жизней.

В заключение доклада комиссия сделала вполне определенный вывод:

> "...население немецкой области переживает страшный голод. Нужна чрезвычайная экстренная и большая помощь, иначе немецкая автономная область будет разорена до такой степени, что в течение нескольких десятков лет не в состоянии будет поправиться".

Этот доклад Чрезвычайной комиссии по обследованию голодающих области немцев Поволжья наряду с постановлением объединенного заседания президиумов Обкома партии РКП(б) и Облисполкома фигурировал в качестве основного документа на переговорах в Москве, которые проводились в июне 1921 г. председателем Облисполкома А. Моором в Народном Комиссариате продовольствия, Президиуме ВЦИК и ЦК РКП(б) РСФСР. Переговоры проходили очень трудно, особенно в Наркомпроде. Его представители, не пытаясь серьезно вникнуть в сложившуюся в области ситуацию, прежде всего предъявили А. Моору претензии в том, что область "выполнила наименьший % разверстки хлебозаготовок в нынешнем году".

Член коллегии Наркомпрода А. Смирнов выразил сомнение: "можно ли вообще верить Облисполкому немцев Поволжья" и резко негативно отнесся к просьбе А. Моора выделить финансовый фонд на приобретение продовольствия.

В Президиуме ВЦИК РСФСР А. Моору прямо заявили, что "немцы еще имеют хлеб, и если мы им поможем, то только по политическим соображениям, потому что они немцы".

В отличие от Наркомпрода и ВЦИК РСФСР, с пониманием отнеслись к проблемам немецкой автономии в Наркомате по делам национальности, куда А. Моор также обращался. В ходе переговоров была достигнута договоренность о том, что Наркомнац РСФСР в срочном порядке уже в июне пришлет в немецкую область 30 тыс. пудов хлеба, а также товаров, обмен которых позволит приобрести еще 75 тыс. пудов продовольствия.

Переломным событием стало посещение А. Моором ЦК РКП(б): его доклад был встречен здесь с пониманием и сочувствием. Немалую роль в

этом сыграла подготовительная работа немецкой секции ЦК РКП(б). В дальнейшем ЦК оказал соответствующее давление на ВЦИК РСФСР и Наркомпрод, заставив их постепенно изменить свое отношение к немецкой области.

К середине июля 1921 г. в автономную область немцев Поволжья начала поступать первая помощь из Центра. Однако ее размеры далеко не соответствовали нуждам области и не могли хоть как-то приостановить развитие голода.

По состоянию на 10 июля 1921 г., как отмечалось на заседании президиума Облисполкома, в области голодало 299 тыс. чел., т. е. более трех четвертей ее населения. Положение серьезно усугубила засуха. К июлю стало окончательно ясно, что урожая яровых хлебов не будет. Выгорела вся трава, поэтому скот остался без сена.

Засуха в том году нанесла ущерб сельскому хозяйству не только одной области немцев Поволжья.

21 июля 1921 г. центральная газета "Правда" опубликовала обращение ЦК РКП(б) РСФСР ко всем членам и организациям компартии, в котором констатировала: "Неурожай захватил: Самарскую, Уральскую, Татарскую республику, Астраханскую, Царицынскую, Немкоммуну, Чувашскую область и часть Вятской, Пензенской и Оренбургской и других губерний".

Вслед за засухой шел голод. К лету он стал национальным бедствием страны. Советский историк Ю. Поляков указывает, что голод охватил все Поволжье, Приуралье, часть Казахстана, Донской области, Западной Сибири, некоторые районы Южной Украины и другие регионы. По его подсчетам, в 1921 г. голодало не менее 20 % населения страны и более 25 % сельского населения.

Масштабы катастрофы заставили руководство РСФСР обратить внимание на районы бедствия. В середине июля в районах бедствия, в том числе в Немкоммуне, в течение нескольких дней работала Комиссия ВЦИК по обследованию урожайности.

Руководитель комиссии по обследованию урожайности немецкой области Поволжья Немцов отметил:

> "С 15.07.1921 г. выдача продуктов рабочим, в детские учреждения прекращена за их неимением. Выплата жалованья не производится за отсутствием денег... запасы продовольствия на общественное питание иссякли и с 21 июля все точки питания, открытые областной комиссией по оказанию помощи голодающим, закрываются".

Комиссия сделала вывод: области немцев Поволжья необходима "самая энергичная, немедленная и в возможно широких размерах помощь извне". В заключении Комиссии также указывалось:

> "...признать невозможным проводить взимание налога на хлеб (озимые и яровые), а посему предложить Облисполкому таковой снять и не взимать как для общегосударственного, так и для внутригубернского фонда. По той же причине снять взимание налога на сено. Налог на мясо взимать для внутригубернского фонда на предмет товарообмена..."

Был разрешен свободный выезд из области к родственникам в урожайные губернии 5 тыс. голодающих семей. Комиссия ходатайствовала перед ВЦИК об организованном переселении в полном составе семей безлошадников в совхозы урожайных губерний для использования в качестве рабочих рук. Народному Комиссариату просвещения предлагалось

переселить в благополучные районы страны детские дома и приюты, дома инвалидов и призрения.

Как видим, Комиссия ВЦИК предложила кардинальные решения, которые могли бы вывести области и губернии из катастрофического положения или хотя бы остановить развитие голода.

Еще 21 июля 1921 г. председатель ВЦИК М. Калинин подписал "Декрет и положение о Всероссийском Комитете помощи голодающим". В состав этого комитета вошли влиятельные политические деятели (С. Прокопович, Е. Кускова, Н. Кишкин), известные представители русской науки, литературы и культуры (А. Карпинский, А. Ферсман, А. Чаянов, М. Горький, К. Станиславский), имевшие авторитет в Западной Европе. Комитету были предоставлены широкие права и полномочия. С его помощью руководство РСФСР рассчитывало получить столь необходимую в этот период иностранную продовольственную помощь. Для успешной работы "Всероссийскому комитету помощи голодающим" необходимо было иметь на местах комиссии по оказанию помощи голодающим, т. е. в различных исполнительных комитетах.

27 августа 1921 г. в Москве "Всероссийский комитет помощи голодающим" был распущен и взамен комитета стала функционировать "Всероссийская центральная комиссия по оказанию помощи голодающим" (Центркомпомгол), в состав которой вошли представители ряда центральных государственных органов.

5 сентября 1921 г. руководитель Облкомпомгола обратился к населению автономной области немцев Поволжья с воззванием, в котором проинформировал население об образовании комиссии, о том, что в ближайшее время начнет поступать помощь из Центра, о необходимости создания в каждом селе комитетов взаимопомощи, о мерах, которые комиссия собирается предпринять в борьбе с голодом. В воззвании говорилось, что помимо мероприятий центральной власти местная комиссия организует и направит делегатов (миссию) в Сибирь и Туркестан, Крым и Кавказ, на Украину с призывом об оказании помощи голодающим.

В первой половине сентября комиссии были созданы в уездах: в их состав вошли председатели уездных исполкомов, ответственные секретари укомов РКП(б), работники отделов народного образования и социального обеспечения, представители рабоче-крестьянских организаций.

Центр в полной мере осознал всю опасность ситуации, сложившейся в регионах, где население голодало: первым делом было завезено семенное зерно для засева озимых. В течение сентября 1921 г. на станции Саратов-2, Покровск, Камышин, Медведица для автономной области немцев Поволжья поступило около 600 вагонов с семенным зерном в количестве более 546 тыс. пудов. Кроме того, более 24 тыс. пудов заготовила кооперация области.

Государственная помощь немецким крестьянам семенами имела большое политическое и нравственное значение. Раздача крестьянам зерна вывела их из состояния безысходности, у них появилась надежда на спасение. Апатия сменилась активной работой на полях. Несмотря на то что в сентябре по области голодало почти 80 % крестьянских семейств, где смерть от голода стала массовым явлением, все семенное зерно было засеяно. В области отмечались лишь единичные случаи проедания полученного на засев зерна. Сработала веками формировавшаяся

крестьянская нравственность. Существенно изменилось в положительную сторону и отношение крестьян к молодой советской власти.

Благодаря государственной помощи семенами крестьянам удалось засеять по области озимых семян на площади 119500 десятин. Это существенно уступало посевам в благополучные годы. Однако именно посеянная голодающими крестьянами рожь помогла в очень нелегком 1922 г., спасти тысячи жизней от голодной смерти.

Собранный осенью 1921 г. в селах небогатый урожай не облегчил положение крестьян, более того, в некоторых местах привел к трагедиям: крестьяне, с нетерпением ожидавшие сбора нового урожая, с жадностью набросились на первые испеченные хлебцы. После затяжной полуголодной жизни многие ели новый хлеб сверх меры, поэтому несчастные, наевшись вдоволь (особенно дети), тут же заболевали и в страшных мучениях умирали. Между тем голод медленно, но верно продолжал наступать (табл. 3).

К сожалению, отсутствие статистических данных за последующие месяцы не дает возможности точно указать пик голода немцев Поволжья. Но именно февраль, март и апрель 1922 г. стали роковыми для многих жителей. Поэтому можно утверждать, что к весне 1922 г. голодало все население поволжских немцев. Проблему голода невозможно было решать путем оказания взаимопомощи или перераспределением продовольствия внутри области. Эту проблему можно было решить только с помощью завоза продовольствия извне.

Вслед за поставками семенного зерна последовали и другие государственные меры. В целях оказания помощи населению области постановлением Центркомгола от 13 сентября 1921 г. из благополучных регионов (Гомельская, Брянская и Витебская губернии) к концу года начало поступать продовольствие в небольших количествах.

Так, Гомельская губерния обязалась кормить приволжских немцев в течение девяти месяцев: 235 тыс. голодающих из расчета 10 фунтов продуктов в месяц на одного человека.

Из Гомельской губернии поступило продовольственных грузов:

- в ноябре — 2 тыс. пудов;
- в декабре — 10 тыс. пудов;
- в январе 1922 г. — 4 тыс. пудов;
- в феврале — 10 тыс. пудов;
- в марте — 20 тыс. пудов;
- в апреле — 30 тыс. пудов;
- в мае — 40 тыс. пудов;
- в июне — 60 тыс. пудов.

Брянская губерния также в течение девяти месяцев обязалась кор-

Таблица 3

Нарастание голода в области немцев Поволжья

Период	Количество голодающих семей	% общего числа жителей
1921 г.:		
август	33373	56,7
сентябрь	46820	79,6
октябрь	52630	89,5
ноябрь	55117	93,7
декабрь	56219	95,6
1922 г.:		
январь	57017	96,9

мить 125 тыс. чел. из расчета 10 фунтов продуктов в месяц на одного человека.

Продукты, поставляемые из этих губерний в помощь голодающих немцев Поволжья, изыскивались и приобретались дополнительно: за счет увеличения отчислений с крестьянских хозяйств, 10 % отчислений с заработков рабочих и служащих, за счет средств, вырученных на субботниках и воскресниках.

Напомним, что в соответствии с постановлением Президиума ВЦИК РСФСР от 28 июля 1921 г. в ноябре началась эвакуация (переселение) из области 10 тыс. голодающих немецких семей.

Особо следует остановиться на эвакуации детей. Она также осуществлялась по указанию Центра с целью спасения их от голода. Первых 500 ребятишек отправили в октябре 1921 г. в Тирасполь. Там их распределили по крестьянским семьям.

Вторую партию детей такой же численности отправили в Одессу. Ранней весной 1922 г. детей отправляли небольшими группами в Витебск, Каширу, Киев, Майкоп, Орел, Псков, Тулу и Умань.

Всего осенью и зимой было эвакуировано детей:

- из Марксштадтского уезда — 1232;
- из Бальцерского уезда — 150;
- из Ровненского уезда — 515.

Всего из области было эвакуировано 3660 детей. Позднее далеко не все дети пожелали возвратиться назад к своим родителям…

В голодающей области детям было труднее всего, они первыми умирали от голода. Поэтому главное внимание уделялось им. Именно для них в городах и некоторых селах осенью 1921 г. начали открываться столовые и точки питания. В октябре Облкомпомгол смог обеспечить регулярное кормление всего лишь 10 тыс. детей. Голодало же их во много раз больше.

Помощь международных организаций (АРА и МСПД) голодающим области немцев Поволжья

В эти трудные дни на помощь области немцев Поволжья пришли иностранные благотворительные организации.

Еще 21 августа 1921 г. заместитель Народного Комиссара иностранных дел РСФСР М. Литвинов подписал в Риге соглашение об оказании гуманитарной помощи голодающим России с Г. Гувером, представителем организации “Американская администрация помощи” (АРА). Американцы заявили о немедленной поставке первых вагонов продовольствия, предполагая ежемесячно расходовать в 1,2–1,5 млн долларов на продовольственные поставки в Россию.

27 августа 1921 г. Москва подписал соглашение с Фритьоф Нансеном, руководителем общественной организации “Международный союз помощи детям” (МСПД), которая объединяла 67 благотворительных общественных организаций из многих стран мира.

В середине октября 1921 г. представители АРА и МСПД посетили автономную область немцев Поволжья. В Марксштадте и Саратове состоялись переговоры, в ходе которых обсуждались практические меры помощи голодающим. Было принято решение начать работу с организации кормления детей: МСПД взяла на себя Марксштадтский уезд, а АРА — Ровненский и Бальцерский уезды. Уже через несколько дней они начали завозить в область продовольствие. Все подготовительные операции были

проведены менее чем за месяц, а уже с 21 ноября в столовых АРА и МСПД началось регулярное питание детей. Первоначально предполагалось кормить по 8 тыс. детей в каждом уезде, постепенно доводя общее количество таких детей до 75 тыс. чел. К концу ноября в столовых АРА и МСПД питались уже 53 тыс. детей в возрасте до 15 лет из примерно 200 тыс. голодавших.

Представители международных организаций выдавали продукты комитетам взаимопомощи в селах и городах. Питание детей было организовано в специально открытых для этой цели 100 столовых.

К концу 1921 г. организация АРА кормила в Ровненском и Бальцерском уездах по 30 тыс. детей, а организация МСПД кормила в Марксштадтском уезде 50 тыс. детей, т. е. международные организации обеспечивали питание 110 тыс. детей. Но и этот уровень был преодолен. К 1 апреля 1922 г. (в самые трудные для области месяцы) обе иностранные благотворительные организации обеспечили питание 158 тыс. детей:

- в Бальцерском уезде — 57800;
- в Ровненском уезде — 47700;
- в Марксштадтском уезде — 42500.

В апреле 1922 г. американцы начали обеспечивать взрослое население кукурузными пайками:

- в Бальцерском уезде — 64 тыс.;
- в Ровненском уезде — 50 тыс.;
- в Марксштадтском уезде — 57 тыс.

Таким образом, весной 1922 г. международные организации АРА и МСПД обеспечивали питанием уже 339 тыс. чел. (взрослых и детей).

Приведенные данные относятся к территории немецкой автономной области, существовавшей до округления, т. е. с чисто немецким населением. С учетом территорий, вошедших в состав области после округления, помощь международных благотворительных организаций выглядит еще более внушительной. Приведем статистические данные их выступления на 10-м съезде Советов автономной области немцев Поволжья заместителя председателя Облисполкома С. Колотилова (табл. 4).

С января 1922 г. к оказанию помощи голодающим немецкой автономной области Поволжья подключился германский Красный Крест. В течение 1922 г. им было направлено и распределено по уездам свыше 20 тыс. пудов продовольствия. Кроме того, населению области была оказана медицинская помощь, а некоторые немецкие врачи непосредственно участвовали в ликвидации эпидемий, в частности малярии.

С лета 1922 г. большую помощь в борьбе с голодом немцев Поволжья оказали поволжско-немецкие эмигранты из Германии и Америки через созданную ими организацию “Хильфсверк дер Волгадойчен”. Они продолжали оказывать помощь в течение 1923 г., когда АРА и МСПД уже прекратили регулярную помощь.

Таблица 4

Помощь АРА и МСПД голодающим области немцев Поволжья в июле 1922 г.

Категория населения	Голодало, чел.	Получали помощь от АРА и МСПД, чел.	Помощь, %
Дети	203760	180000	88
Взрослые	272634	255864	93
Всего	476394	435864	91

Особо следует отметить "Международную рабочую организацию по оказанию помощи голодающим" (Межраборгпомгол), которая оказала помощь немецкой автономии. Эта организация была создана в сентябре 1921 г. в Берлине на Международной конференции комитетов помощи населению голодающих районов Советской России. Помощь поступала в виде денежных средств, которые использовались для закупки продовольствия для голодающих.

Заканчивая рассмотрение вопросов помощи международных организаций, приходим к выводу, что общий объем поступившего из-за границы продовольствия был весьма значителен (табл. 5).

Отметим, что в табл. 5 не учтен тот факт, что руководители РСФСР оказывали продовольственную помощь не только жителям Немецкой автономии Поволжья, но и всем пострадавшим регионам РСФСР. Так, 21 июля 1921 г. центральная газета "Правда" опубликовала обращение ЦК РКП(б) РСФСР ко всем членам и организациям компартии, в котором констатировала: "Неурожай захватил: Самарскую, Уральскую, Татарскую республику, Астраханскую, Царицынскую, Немкоммуну, Чувашскую область и часть Вятской, Пензенской и Оренбургской и других губерний".

Отдавая должное помощи международных организаций, следует, однако, учитывать также отечественную помощь, полученную по различным каналам, которые частично решали проблему голода.

Картина обстановки в голодающей области была бы неполной на фоне спекуляции и рыночной свободной торговли: в самые трудные месяцы в Марксштадте и других городах уезда функционировали рынки, на которых шла бойкая торговля и обмен. Причем цены на продовольствие были астрономические, а цены на промтоварные и сельскохозяйственные товары мизерные.

Согласно указу из Центра, посевные семена начали поступать в марте-апреле 1922 г., т. е. к началу посевной кампании. Воодушевленные крестьяне, получив зерно, проявляли максимум кретьянской изворотливости: пахали на коровах, многие сами впрягались в плуги и бороны. Оставшихся в хозяйствах лошадей едва хватило на то, чтобы перевозить семена из ссыпных пунктов.

Весной 1922 г. яровыми (культуры, созревающие в год посева) было засеяно примерно 244 тыс. десятин, т. е. почти в 4 раза больше, чем весной 1921 г. К началу посевной кампании среди крестьян области было распределено семян:

- пшеницы — 604 тыс. пудов;
- ячменя — 57 тыс. пудов;
- проса — 58 тыс. пудов;
- подсолнечника — 64 тыс. пудов;

Таблица 5

Продовольственная помощь Немецкой автономии Поволжья по состоянию на 1 октября 1922 г.

Организационная помощь	Продукты, пудов
Государственная (без учета поставок зерна)	575297
Товарообменные операции Немоблсоюза	212226
Пожертвования от российского немецкого населения	10000
Общее количество отечественной помощи	797000
Помощь международных организаций	1562012

- кукурузы — 30 тыс. пудов;
- овса — 19 тыс. пудов.

Следует отметить, что оставшееся от сева зерно (более 10 вагонов) было продано крестьянам, а прибывшие с задержкой транспорты с зерном передавались областным продовольственным органам советской власти.

Таким образом, весенняя посевная кампания, как и осенняя, была проведена очень успешно. Крестьяне и все население областей и губерний РСФСР надеялись, что осенью будет собран хороший урожай зерновых культур и с голодом будет покончено. Предпосылки к этому были: своевременно проведенные осенне-весенние посевы, благоприятные погодные условия.

В течение последующих месяцев оптимистическая ориентация относительно будущего урожая усиливалась, чему благоприятствовало постепенное ослабление голода среди населения. Как отмечалось на заседании областного экономического совещания от 8 сентября 1922 г., валовой сбор зерновых культур предполагался на уровне более 7 млн пудов в области.

Уже 21 октября 1922 г. президиум Облисполкома на основании постановления ВЦИК принял решение о ликвидации "Областной комиссии помощи голодающим" и создании вместо нее "Областной комиссии по ликвидации последствий голода" (Облкомпоследгол).

Кроме того, с 1 сентября 1922 г. международные организации АРА и МСПД прекратили регулярное питание населения, в том числе детей. В течение сентября они раздали остатки своего продовольствия возвращавшимся беженцам, детским домам и больницам. Иссякли поступления из прикрепленных губерний: Брянской, Витебской и Гомельской.

Коллективизация сельского хозяйства в СССР, проблемы с продовольствием в Немецкой республике

В одной из самых трагических страниц многострадальной истории поволжских и приволжских немцев описывается период, когда они попали под эксперимент с форсированным строительством социализма в начале 30-х годов.

Долгое время эта тема была запретной для историков и исследователей. После снятия запретов появились первые публикации по этой теме. Однако все они касались всего поволжского региона и, как правило, в этих исследованиях Республика немцев Поволжья по-прежнему оставалась белым пятном. Наше исследование проводилось на основе еще не использовавшихся архивных материалов.

Историческое значение имели решения XV съезда ВКП(б) СССР (2–19 декабря 1927 г.), провозгласившего курс на коллективизацию сельского хозяйства. На основе решений этого съезда в 1928 г. был проведен ряд мероприятий по усилению государственной помощи колхозам (кредитование, снабжение сельскохозяйственными машинами и орудиями, налоговые льготы и т. д.).

Коллективизация была делом новым и весьма сложным. Приходилось преодолевать вековую силу привычки мелкого собственника, изменять его психологию, убеждать его в преимуществах коллективного труда.

Основной фигурой в колхозном движении 1928–1929 гг. оставалась крестьянская беднота, экономическое положение которой при кооперировании значительно улучшалось. К концу 1929 г. в ведущих зерновых регионах деревенская беднота и среднее крестьянство в массовом порядке стали вступать в колхозы.

Декабрьский (1930 г.) объединенный пленум ЦП и ЦКК ВКП(б) постановил завершить в 1931 г. коллективизацию сельского хозяйства (вовлечь в колхозы не менее 80 % крестьянских хозяйств) на северном Кавказе, нижней и верхней Волге, в степных районах УССР. Уже к июню 1931 г. было создано 211 тыс. колхозов, которые объединяли 13 млн крестьянских хозяйств (52,7 %).

Объединенный пленум ЦК и ЦКК ВКП(б) уже в январе 1933 г. отмечал, что в сельском хозяйстве страны решены огромной важности задачи: ликвидировано кулачество и тем самым обеспечена победа социализма в деревне.

Всесоюзный съезд колхозников-ударников (1935 г.) обобщил и законодательно оформил правовые основы колхозного сектора народного хозяйства, также главные принципы организации производства и общественной жизни в колхозах. С переходом колхозов на новый устав (1935–1936 гг.) полностью сложился колхозный строй. Сформировался новый класс — колхозное крестьянство.

Уже летом 1931 г. по согласованию с Центром руководство Республики немцев Поволжья торжественно объявило, что Немецкая республика первая в Советском Союзе завершила сплошную коллективизацию — объединение мелких крестьянских хозяйств в колхозы (коллективные хозяйства).

Однако этот успех в самом начале имел весьма печальные последствия: были разорены тысячи самых продуктивных крестьянских хозяйств, а многие крестьяне были раскулачены и сосланы “в места не столь отдаленные”. Созданные в деревнях колхозы, особенно на первых порах, не в состоянии были восполнить потери сельскохозяйственного производства. В 1932 г. обстановка еще больше осложнилась.

7 августа 1932 г. был издан “Закон об охране общественной собственности”, предусматривавший суровые наказания, вплоть до расстрела, даже за мелкие хищения зерна. В народе он получил меткое название: “закон о трех колосках”. На основании этого закона в Республике немцев Поволжья с 7 августа по 1 декабря были осуждены 474 чел.:

- к расстрелу — 32;
- к 10 годам лишения свободы — 325;
- к меньшим срокам заключения — 17.

Осенью уже в который раз основная масса хлеба была вывезена по хлебозаготовкам. Голод “вспыхнул” уже в ноябре-декабре 1932 г. и достиг критической точки зимой и ранней весной 1933 г.:

- в с. Гукк с 1 по 15 марта умерло 70 чел.;
- в с. Куттер в марте 1933 г. ежедневно умирало 7–8 чел.

В мае 1933 г. ситуация в селах Республики немцев Поволжья еще больше усугубилась. В донесении в Обком партии РКП(б) от 27 мая 1933 г. прокурор республики А. Скудра сообщает о Бальцерском кантоне:

> “В апреле и мае месяцах, несмотря на оказанную кантону (уезду) продовольственную помощь, смертность продолжала расти. Только в 7-и селах с 1-го по 24-ое апреля 1933 г. умерло 892 чел., против 752 за весь март, причем в некоторых селах за это время увеличилась смертность более чем на 200 % по сравнению с 1-м кварталом 1933 г. (село Поповка, 2065 чел. по статистике на 1926 г.), где в 1-ом квартале умерло 42 человека, а за 25 дней апреля — 95 чел.)...”

Прокурор области констатирует резкий рост смертности и в других кантонах (губерниях):

> "В с. Красный Яр Марксштадтского кантона (4893 человека на 1926 г.) за март месяц умерло 50 человек, за апрель — 80 чел., за 20 дней мая 1933 г. умерло 100 человек.
>
> Растет смертность:
>
> - в с. Розенхейм Покровского кантона;
> - в с. Ягодно-Полянском (15000 чел. по данным на 1926 г.);
> - в Мариентальском и других кантонах..."

Изложенное выше подтверждается статистическими данными (табл. 6).

Из таблицы достаточно наглядно видно, что по мере завершения нэпа и развертывания коллективизации по РСФСР, в том числе в Республике немцев Поволжья, вызвавшей серьезные общественные потрясения, начался неуклонный рост смертности населения, достигший своего пика в 1933 г.

Довольно уверенно можно предположить, что если бы период 1929–1933 гг. оставался благополучным, то средняя смертность по-прежнему составляла бы примерно 12400 чел. (теоретические предположения). Эту теорию подтверждают данные о смертности за 1938 г. Следовательно, за указанные выше годы в Немецкой республике умерло бы приблизительно 62 тыс. чел. Однако реально в эти годы прервали свой жизненный путь 117700 чел. Значит, "избыточная смертность" составила 55700 чел. Это и есть примерное число жителей Республики немцев Поволжья, умерших от психологических и нервных потрясений, болезней и "голода" с начала 1930 по 1933 г. Из 55700 чел., умерших в 1929–1933 гг. от голода, 45300 чел. приходится именно на 1932–1933 гг.

Заслуживает внимания рассмотрение смертности населения в 1933 г. по месяцам. При этом отметим для сравнения, что среднемесячная смертность в 1925–1928 гг. в Республике немцев Поволжья составляла примерно 1000 чел. Итак, смертность населения в 1933 г. по месяцам составляла:

1. Январь — 1358 чел.
2. Февраль — 2180 чел.
3. Март — 4884 чел.
4. Апрель — 7369 чел.
5. Май — 9305 чел.
6. Июнь — 8564 чел.
7. Июль — 7443 чел.
8. Август — 3721 чел.
9. Сентябрь — 2010 чел.
10. Октябрь — 1498 чел.
11. Ноябрь — 927 чел.
12. Декабрь — 823 чел.

Отсюда следует, что уже к началу 1933 г. голод в Немецкой республике был в самом разгаре (умерло примерно 400 чел.). В марте-апреле смертность резко усиливается (закончились продовольственные запасы во многих семьях) и достигает своего апогея в мае (7500 чел.). В июне-июле начинается постепенное ослабление голода,

Таблица 6

Статистические данные об уровне смертности в Республике немцев Поволжья

Период, годы	1925–1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1938
Смертность за год, чел.	12365 (среднее)	11485	14606	16777	14055	20152	50139	12864

что связано с появлением огородной зелени, ставшей основным продуктом питания. С вызреванием урожая голод начинает резко идти на убыль, хотя и сохраняется на довольно высоком уровне. И окончательно ликвидируется лишь с уборкой овощных и зерновых культур к ноябрю 1933 г.

Несмотря на то что статистические данные явно свидетельствовали о скачке смертности среди крестьян — поволжских немцев, т. е. существовала какая-то причина, вызвавшая такой скачок, статистики всячески избегали указывать истинную причину, маскируя данные людских потерь от голода, в основном вписывая их в графу "Прочие потери", а также пряча их среди умерших от различных болезней. Это хорошо видно из статистики смертности за 1933 г. по трем городам республики: Бальцеру, Марксштадту и Энгельсу (табл. 7).

Данные табл. 7, позволяют сделать несколько интересных заключений. Во всех трех городах в 1933 г. смертность была явно высокой, превышавшей естественную. Уровень умерших от всего населения составил: в Бальцере — 13 %; в Марксштадте — 5,9 %; в Энгельсе — 8,9 %.

Как видно из приведенных данных, последствия голода в рассматриваемых нами городах были неодинаковы. Об этом можно судить также из того, что численность населения Бальцера (11556 чел. по переписи 1926 г.) и Марксштадта (13150 чел. по переписи 1926 г.) была практически одинаковой, однако в Бальцере умерло в 1933 г. жителей в два с лишним раза больше, чем в Марксштадте.

Неестественно большими выглядят цифры смертности от болезней сердца в Энгельсе, от энтерита, диареи и колита во всех трех городах, а также "от прочих причин".

Чтобы как-то приуменьшить трагизм гибели от голода работоспособного населения, в постановлении Президиума областной контрольной комиссии ВКП(б) и Коллегии Наркомата рабоче-крестьянской инспекции "О продовольственных затруднениях в Немреспублике" прямо отмечается:

Таблица 7

Статистические данные о смертности в городах республики в 1933 г.

№ п/п	Причины смертности населения	Города		
		Бальцер	Марксштадт	Энгельс
1	Всего умерло в 1933 г. в том числе:	1596	740	5219
2	от тифа	26	–	180
3	от кори	–	–	53
4	от врожденной слабости и преждевременного рождения	–	–	64
5	от гриппа	–	–	26
6	от дизентерии	–	–	52
7	от ОРЗ	65	72	16
8	от туберкулеза	46	69	257
9	от малярии	13	17	102
10	от рака	–	–	38
11	от болезней сердца	75	76	1102
12	от энтерита, диареи, колита	380	155	1059
13	от старческой дряхлости	57	49	386
14	от прочих причин	871	212	1629

“Преобладающее количество умерших падает на детей и на работоспособное население, главным образом мужчин.

По социальному положению умерших смертность главным образом задевает:

1) единоличников, не пожелавших вступить в колхозы;

2) семьи осужденных, имеющих мало трудодней;

3) семьи кратников (сезонных работников), причем те из них, которые путешествовали где неизвестно и весной вернулись домой в село;

4) семьи уклонистов, заработавшие в прошлом году мизерное количество трудодней;

5) были случай смерти по болезни и среди ударников по труду…”

Комментарии излишни.

І. М. ФІЛІППОВА
журналіст
м. Київ

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ЗРАЗКА 1892 РОКУ

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 81–88

З роками доходиш висновку: на цім світові вже всього було-перебуло, себто ніщо не є аж такою вже новиною.

І голодомори — то є практика не тільки XX ст.

І всі маніпуляції, що спричинюють їх, а також розпалюють війни та конфлікти на релігійному ґрунті й міжетнічні, є вже давно і ретельно відпрацьованими технологіями.

Гадаю, сьогодні час не тільки констатувати подібні жахітні події, що сталися певного часу на певних теренах, а й перейти до фіксування повторюваних особливостей маніпулятивної методології, що спрямована на нищення людності певного ареалу.

Втім, як видається, зараз ми й матимемо нагоду вкотре простежити оту схожість, а то й ідентичність у підходах до застосування засобів упокорення як початкового етапу винищення того чи іншого етносу. І то незалежно від місць розселення людей та часу використання цих антилюдських технологій.

Бо, як уже зазначалося, все вже було на цьому, на жаль, не кращому зі світів.

Ті, хто працюють у друкованих мас-медіа, у своїй щоденній праці мають бути готові до несподіванок. Таким неочікуваним для мене фактом — після докладного читання-перечитування — став малознаний для широкого читацького загалу цикл нарисів В. Г. Короленка “В голодный год (Наблюдения и заметки из дневника)”, вперше надрукований у 1892 р.

Цей документальний твір — про трагічні події: посуху і голод 1892 року у Поволжі, зокрема у Лукоянівському повіті Нижньоновгородської губернії.

Одразу декілька застережень:

- не поспішаймо відмежовуватися від подій, територіально віддалених, не кажучи вже про відстань часову, — тут на нас чекає інтрига;
- перепрошую за рясне цитування, але кожен уривок — доказ використання тих чи інших прийомів винародовлення;
- з вашого дозволу цитувати буду мовою оригіналу, аби не втратити із текстів талановитого публіциста отой непідробний фльор часу.

Знайомлячись із книжкою, одразу мимохіть зауважуємо: автор послуговувався тими самими словами та сло-

восполученнями, які є у вжитку й досьогодні. Ось ця політична лексика, якій вже, нівроку, 114 років: "бюрократія", "адміністрація на місцях", "кругова порука", "диктаторська влада", "центральний орган управління", "громадська думка", "рептильна преса", "опозиція", "влада контролююча та виконавча"... Як бачимо, уся ця впізнавана вербалістика звучить цілком сучасно.

Наступна важлива обставина, на якій мушу зупинитися. За моїм припущенням, власне, вона і спонукала В. Г. Короленка поїхати саме до цього повіту. Ця ж обставина і для нас сьогодні може слугувати за мотивацію до пильного прочитання нарисів, бо саме у Лукоянівському повіті проживали нащадки вимушених переселенців з України, саме вони, розчищаючи ліси та ставлячи перші хати, називали свої поселення майданами, і одним з перших там був "непокорный Василев-Майдан".

Декілька слів про автора: українець за походженням, народився у Житомирі, вчився у Рівному, помер і похований у Полтаві. На порозі 40-річчя за плечима у нього вже було вісім років заслання за антиурядові виступи. Така "генетично-соціальна" зумовленість, погодьмося, не могла не вплинути на його рішення побачити на власні очі ці багатостраждальні села.

Він везе із собою майже 1000 рублів, "відданих добрими людьми для безпосередньої допомоги голодуючим", — на ці гроші В. Г. Короленко має намір відкрити їдальні.

Автор ставить перед собою два завдання: практична допомога там, де її найбільше потребують, та спостереження найтиповіших явищ.

Основну тему своїх подорожніх нотаток письменник визначає таким чином: "Голод у селі та боротьба повіту із губернією". Додайте до цього описи нескінченних засідань діячів губернського рівня, кругову поруку разом зі "специфікою" торгівлі зерном — таке собі "зернотрейдерство" зразка 1892 року, липові статистичні зведення укупі з не менш фальшивими медичними звітами щодо відсутності холери в повіті та багато іншого.

І не чекайте, наголошує Короленко, картин, що розсотують нерви читачів, тих "жалобних картин, якими позначено грані біди", бо "головна маса народного горя, сутність явища не в них".

Важливо інше: ця сутність (за визначенням автора) — в тому, "...що саме я бачив, як люди голодували, як людям допомагали або відмовляли у допомозі, які при цьому можливі помилки і від чого вони ставалися..."

У наведеній цитаті що, як, які і від чого виділені автором, тобто можемо зробити висновок, що й він намагався вловити алгоритм падлюцтв стосовно голодуючих.

Тому й названо було цю невеличку спробу дослідження так: "Системний підхід зразка 1892 року".

Цим сумним фактам уже 114 років. Виринувши із буттєвого потоку тамтої пори, вони — то не лише "деталі публіцистики XIX сторіччя". Їх тональний "вектор рівноприсутності" у часовій та моральній площинах щоразу підштовхує нас до болісних роздумів, але вже у форматі аналогій.

Перейдемо до тексту. Цитуючи, дозволю собі стислі коментарі до уривків, бо так вони ліпше сприйматимуться.

"Ґанґстери та філантропи"

Був такий польський фільм 60-х років минулого століття. А відтак, гумор, іронія і, врешті, масштаби

витівок його героїв неспівставні з "латентними хліботорговельними структурами" кінця століття позаминулого.

Короленківські "герої" — одверті злодії. І методика їхніх лихочинств вмонтована ними ж у "машину часу". Тому й для нас сьогодні подібна філантропія, залежно від комерційного зиску, — не новина.

"Предполагалось, как будто, что крупные хлебные торговцы — люди сплошь отменного самоотвержения и патриотизма, "доблестные истинно русские люди", сгорающие одним только желанием — доставить нуждающемуся населению хлеб как можно лучше и дешевле и отнюдь не помышляющие об увеличении своих барышей до возможных пределов. Разумеется, эта утопия гораздо утопичнее земской. Такие вещи очень хороши в застольных речах, но на них нельзя строить обширных торговых предприятий. Генерал Баранов указывал, что между крупными хлебными торговцами, о которых шла речь, есть почтенные имена известных местных "жертвователей" и филантропов. Но, во-первых, далеко не все и даже не очень много, а, во-вторых, — возражали земцы, — филантропия и торговое дело — две вещи, которые смешивать и неудобно, и опасно. Пожертвования в одной области возможны, именно, на барыши в другой. Торговля держится барышом, а барыш — спросом и предложением. Крупные земские закупки у местных земских тузов тотчас же подняли бы местные цены. А тогда, разумеется, и цена привозного хлеба сообразовалась бы с местной. Страшно подумать, до чего могла бы дойти эта игра цен и в каком положении очутилась бы та часть населения, которая не могла рассчитывать на ссуду, если бы "система" ген. Баранова отдала весь край на милость и немилость доблестных хлеботорговцев".

Вертикально-темні схеми

Голод, як відомо, явище більш ніж серйозне. І мусять ним "керувати" (а ще маніпулювати, провокувати, — кому що до вподоби) люди особливі, "серйозні", а не чиновники земства чи губернії. І таких людей віднайти можна лишень у вищих ланках влади.

"Последствия теперь уже очевидны. Сначала сравнительно скромная растрата чиновника министерства финансов, г. Касперова, потом — "неосторожная" сделка его высокопревосходительства, товарища мин. (тобто заступника міністра. — *І. Ф.*) г-на Гурко с темным международным проходимцем Лидвалем, обездолившая сразу целые районы, охваченные ужасами голода... И в том самом Нижнем Новгороде, где блестящий ген. Баранов "при свете гласности" отстаивал начала "сильной власти" в продовольственном деле, — один из его преемников, гонитель гласности, тусклый и незначительный бар. Фредерикс, фактически использовал эту сильную власть для известных уже сделок за счет голодающего населения..."

"Є брехня. Є пекельна брехня. І є — статистика"

До цього вислову Бенджаміна Дізраелі (прем'єра вікторіянської Великої Британії) важко щось додати... Але ж держава на те й існує, щоб не тільки "довіряти", а й "перевіряти", чи не так?

От тільки ні з "довіряти", ні з "перевіряти" ніяк не складається, може, від того, що і звіти, і доповідні, і вся

оця статистика є не просто брехнею, а брехнею пекельною?! Бо ж навкруги — голод.

"В уезде начались странные вещи. С одной стороны — первоначальные очень мрачные сведения предводителя и земских начальников, подтверждаемые многочисленными свидетелями, а также цифрами урожая, заставляют предполагать, что дело очень плохо. С другой — все "исследователи", проезжающие через уезд на почтовых и пользующиеся любезно сообщаемыми сведениями полиции, — свидетельствуют единогласно, что вместо голода замечаются разгул и развитие роскоши. Проглянет где-нибудь тиф... И вдруг — нет никакого тифа. Официально, на бумаге, даже и в первоначальных рапортах той же полиции — нужда. В натуре — благополучие. Дело доходило в этой занимательной игре до истинных курьезов. Получается, например, от приехавшего в уезд помощника врачебного инспектора, Решетилло, телеграмма о том, что в большом селе Саитовке — страшный тиф. Цифры — поражающие! Едет в уезд отправленный тотчас же губернатором врачебный инспектор г. Ершов (тоже "старый служака"), — и удивленная губерния получает известие, что никакого тифа нет, общая цифра больных ничтожна и вообще "санитарное состояние уезда благополучно". Подписал доктор Ершов, подписал местный земский врач г. Эрбштейн, подписал, наконец, сам доктор Решетилло! А затем — новые известия, и опять тиф показывается в другом месте, чтобы опять исчезнуть по волшебному мановению полиции... Таково чудотворное действие старой традиционной формулы "все благополучно".

Вічногральний засіб

За всіх часів у всіх державах головну роль грав всевладний адмінресурс. Ось такі дві імперські цитати про нього:

"Проверка списков — дело, повидимому, довольно мирное. Но в Лукояновском, а порой в других уездах оно принимало вид настоящих военных экспедиций".

"Одна из прискорбнейших фикций, гуляющих в наше переходное время по обширным пажитям провинциальной жизни, состоит в странном представлении, будто "сила власти" выражается не в строгом и точном осуществлении предписаний закона, а в том, чтобы всюду в местной жизни администрация пела непременно первую партию. Даже и тогда, когда это не требуется ни по нотам, ни по самому ходу исполняемой пьесы".

Недоторканні намісники

Як встановлювався режим влади на місцях? Відповідь — і тоді, і зараз — та ж сама: фальсифікація виборів.

"В октябре 1889 года третья часть уезда оставлена была без представителей в земском собрании. Предлогом послужило то обстоятельство, что выборы на съездах прошли без баллотировки шарами. Помимо того, что выборы шарами в сельских съездах вообще большая редкость, оставленные за флагом гласные тщетно указывали, что и в других участках выборы происходили так же, и просили о назначении новых выборов. Эта совершенно законная просьба оставлена была в угоду лукояновской дворянской партии без последствий. Наиболее самостоятельная демокра-

тическая часть земства отпала, остальная была деморализована, и... наступила лукояновщина".

Бюрократична тяганина як засіб творення голоду

Наступна цитата-ілюстрація — про відкриття міської їдальні. Адмінресурс на місцях — непохитний: все робить "как положено". На голодуючих, природно, — наплювати! Звернімо увагу на паузи і на тих, хто вміє "тримати" їх.

"Казалось бы, можно отпустить деньги для начала и затем потребовать смету и отчеты. Дело такое нехитрое и при том ведь речь идет не о теоретических выкладках, а о голодании живых людей. Но попечительство, — хотя и не канцелярия, — отнеслось к делу совершенно по канцелярски: оно затребовало предварительную смету и подробнейшие сведения, а затем... "разъехалось" на две недели!.. Нужно заметить, что заседания происходили два раза в месяц, а в промежутках центральный орган лукояновской благотворительности отсутствовал совершенно. Смета г-на Лукина идет затем в заштатный город Починки. Оттуда — новый запрос — и опять пауза на две недели. А голодные ждут".

Апофеоз з бенгальськими вогнями

У п'єсах для провінційних театрів початку минулого століття інколи можна віднайти саме такий прикінцевий підзаголовок. Апофеоз брудних фінансових оборудок Лукоянівської повітової мафії — на тлі голоду, себто у найзручніший для неї час — це коли спочатку горять попередньо заставлені у банку (вище за справжню ціну) виноробний і крохмальний заводи, а потім губернська прокуратура звинувачує директора банку у злочині. Негайно "...провинциальное болото всколыхнулось, и тотчас из глубины его выглянул специфический продукт провинциальной жизни — ложный донос" на прокурора і слідчих, написаний "приверженцами очень сильной еще тогда партии банковских воротил".

"Но дело шло своим чередом, тайные доносы не могли закрыть явных хищений, представители судебной власти не отступили перед подпольной борьбой и шли своей дорогой... Следствие обнаружило попутно грандиозные злоупотребления, и Панютин сам сознался в подлогах... На месте губернской феерии водворилась трагедия. Когда подлог стал признанным фактом, — поджог сделался по меньшей мере вероятностью".

На Майданах "вільних" Муромських лісів

В. Г. Короленко показує, як усі ці обставини — по "вертикалі" та по "горизонталі" — лягли важким тягарем на Лукоянівський повіт. Роздивімося його ближче, бо ж саме тут і розташувалися ті далекі поволзькі Майдани: Василів, Михалків, Учуєвський, Салдаманівський, Єлфимів, а заразом й Козаківка та інші "малоруські" села.

Перші осідки у цих "вілльних" лісах з'явилися ще задовго до XIX ст. Серед "пересельців" із "Західного краю" були як утікачі, так і кріпаки, доправлені з маєтків графа Розумовського на Чернігівщині.

В. Г. Короленко, характеризуючи оцю "цікаву етнографічну групу", підкреслює її "разючу відмінність від корінного населення":

"...народ красивый, мягкий, как и их говор, и добродушный. Женщины очень стройны, отличаются даже походкой, гибкой и грациозной, здоровьем и силой. Они любят веселье и песню (не в нынешний, однако, год) и, говорят, не отличаются суровой добродетелью. Впрочем — honny soi qui mal y pense... Это, должно быть, такой же дар старой родины, как речь и одежда: в крови осталось еще солнце тех стран, где умеют и петь, и любить, и веселиться. А жизнь на росчистях из-под Муромских лесов не красна..."

Привертають увагу їхні хатимазанки, мелодійні пісні, своєрідний одяг (хустки у жінок, що ними обв'язували голову вузлом зверху) та навіть інший тип облич...

Одначе найхарактерніша особливість жителів Майданів — уперте відстоювання ухвалених громадою рішень і власних переконань, невіддільних від моральних засад.

"Бунтівний Василів Майдан", наприклад, колись постановив громадою ("миром") рішення не платити викупного за скасування кріпосного права. І не платить, незважаючи на "команду соцьких, цілий сірячинний (сірячина — просте шинельне сукно. — І. Ф.) батальйон", виряджений для упокорення "бунтівників". Втім, село справно сплачує так звані державні та земські податки.

А коли головному управителеві над бурмистрами — такому собі Караулову (саме прізвище чого варте!) чомусь не сподобалось самобутнє вбрання жінок із цих сіл (спідниці з домашнього сукна і сукняні пояси), то він, і миті не вагаючись, наказав управителям на місцях застосувати щодо них каральних заходів:

"По приказанию Караулова, бурмистры резали на бабах эти юбки, срывали пояса и водили их в таком виде по селу "для сраму". Оказалось, однако, что народ не отступился от своей одежды. Он забыл свое происхождение и старую родину, оставил многие обычаи, изменил в значительной степени даже язык, — но вынес все гонения, и отстоял особенности костюма".

Принагідно маю застерегти читача від поквапних висновків. В українців пояс був не тільки прикрасою, а й обов'язковим елементом одягу. До них ставилися, як до талісманів. Вийти без пояса, тобто у "некомплектному" одязі, за народним звичаєм означало скомпрометувати себе.

Відтворює В. Г. Короленко і розмову зі старшими людьми Василева-Майдану про відкриття в їхньому селі їдальні. Коли ж вони ознайомилися зі становищем по інших селах,

"...то и сам священник, и крестьяне, хотя и со вздохом, согласились, что их село мне пока придется обойти. "Другим, поэтому, еще нужнее, а уж, кажется у нас беднота".

Чи живі їхні праправнуки?

І ще дві зворушливі замальовки, у центрі яких — діти Майданів:

"Красивый мальчишка, совсем у нас не записанный, стоит, потупясь, и, точно волчонок, глядит на стол, заваленный хлебом. Сначала я думал, судя по чистой рубашонке и по опрятному виду красивого ребенка, что он пришел сюда из любопытства, но, видя, что он стоит долго, весь красный, застенчивый и готовый заплакать, я отрезал ему горбушку. Он взял ее торопливо, сунул за пазуху и тотчас же пошел из избы.

— Погоди, куда ж ты торопишься?

— Илюшка еще у меня... плачет, чай, — ответил мальчуган серьезно.

И он ушел, чтобы поделиться с Илюшкой долгожданным куском чистого хлеба".

Під час укладання допомогового списку хлопець років 13-ти раптом "збунтувався" і рішуче став обстоювати право своєї сім'ї. Як не дивно, "смелое вмешательство юного птенца, защищающего свое гнездо, видимо, нравится миру".

"— Тебе бы, пузырю, вон где, у дверей стоять, а не со стариками... Вишь ты, влетел какой слетыш! Да и то верно: бедствуют... Внесите уж, коли можете, ваше благородие.

Мужики смотрят на меня. Я чувствую, что мир отступает "от равнения", но мне и самому хочется позволить себе эту маленькую роскошь, отступить на минуту от этих аптекарских взвешиваний нужды. И я вношу парня 36-м, нарушая прежде намеченные границы и округленность цифры. Парень тотчас же поворачивается и с тем же серьезным видом идет вон, — может быть, к матери, — сообщить, что один рот с хлеба долой.

На лицах крестьян бродит что-то вроде улыбки..."

Підсумок від класика російського красного письменства

Які ж висновки подає В. Г. Короленко? Що радить нам сам письменник та який його досвід при-капіталістичного життя може стати нам у пригоді?

Перше — це рішучість самого письменника: "Нет, так больше нельзя".

Друге — "Бедствие ужасно, необходимы самые широкие и быстрые меры".

Наступне. Те, що зараз проштовхують на політичному рівні як "стабільність" (тобто якесь досягнення), тоді йменувалося "спокойствие уезда".

Автор зауважує:

"...застой, который мы так ясно ощущаем во всех сферах нашей жизни, быть может, с особенной силой проявляется в деревне. Свободное развитие и творчество новых форм жизни остановилось на акте освобождения, и теперь сдавленная со всех сторон жизнь деревни застыла в старых перегородках..."

У запропонованому хіт-параді цитат наступний уривок вартий уваги. У ньому — аналіз суспільної ситуації, прихована іронія на адресу підневільної преси, серйозне попередження так званим "практичним" інтеграторам, "вільним від європейських теорій":

"Быть может, самой заметной чертой нашего строя следует признать пренебрежение к знанию и науке, ко всякой теории и правильному обобщению, ко всему, что только выдвигается из уровня так называемой "практики", в ее сыром и самом непосредственном виде. Просмотрите консервативные газеты (тобто урядові. — *І. Ф.*) того времени, и вы будете удивлены обилием практических псевдонимов. Практический человек и практический хозяин, истинно-практический человек и истинно-практический хозяин, наконец, истинно-практический и вдобавок еще русский человек и таковой же хозяин!.. Сторонитесь перед практическим человеком, потому что он свободен от европейских теорий и пренебрег все законы — вот главный лозунг этого отряда, заполняющего прессу и выступающего на завоевание современности".

Подано і конкретні рекомендації з подолання, як називає їх сам автор, "голодних парадоксів":

> "Прежде всего: ясное и точное разграничение помощи государственно- и земско-хозяйственной, поддерживающей *плательщика*, и филантропической (хотя бы тоже с помощью государства), оказываемой *нищему*. Последнему нужна даровая милостыня, первому — рациональный кредит и страховая премия, которые бы осуществляли и укрепляли его кредитоспособность.
>
> Администрации же должно принадлежать широкое право контроля. Это отделение власти исполнительной в деле продовольствия и власти *контролирующей* я считаю необходимейшей гарантией успеха дела, гарантией, которая совершенно исчезает с соединением обеих функций в одном, хотя бы и смешанном учреждении".

І насамкінець — однозначний висновок: "Вся эта система требует живого обновления".

Мій ретропорух

Ті, хто у будь-який спосіб заторкують "українське питання", не можуть не помітити: крізь часові вертикалі завжди "впираються" у масиви болю.

Звикнути до цього практично неможливо.

Тому, власне, й постала оця щемка і вмотивована вервечка: розуміння присутності цілеспрямованої лихої волі — тужливий біль від усвідомлення цього — нагода-сантимент — особистісна мотивація.

Через що й надсилаю саме у такий, доступний для мене спосіб туди, далеко на схід, східніше за найсхідніші регіони України — у той голодний 1892-й щось на зразок "Тримайтеся!" — тим, хто як могли, стояли на всіх Майданах Лукоянівського повіту іще тамтої Російської імперії.

***

Ця, як назвав її сам автор, "скорботна книга" актуальна й нині.

Реалізація голодоморної політики, вдосконалення методик "зачистки" голодом упродовж століть дають підстави говорити сьогодні про екстраполяцію викладеного у ній на інші часи в Україні.

Що ж до трагічної повторюваності тих процесів, то вона не мусить нас заганяти до глухого кута, добиваючи морально. Навпаки, ця ситуація зобов'язує: журналістів — звертати увагу громадськості на ці болючі проблеми, істориків — досліджувати їх, політологів і політтехнологів — розібратися у них та оприлюднити аналітичні підсумки, політиків — зробити практичні висновки, а головне — відповідні кроки.

В. Ф. МИЦИК

директор Тальнівського музею історії хліборобства Черкаської області

ВИНАРОДОВЛЕННЯ ТРИВАЄ

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 89–94

Нас, українців, як було до 1917 р. 37 млн, так за роки радянської влади не побільшало: за переписом 1989 р. нас є 37471499 осіб. За 70 років комуністичний режим винищив 70 млн українців, враховуючи й ненароджених. Це ж треба так — по мільйону за кожен рік! Таких втрат не зазнав жоден народ у світі.

XX ст. для України було всуціль погубним. Війни — Перша і Друга світові (1914–1917, 1941–1945), війна Росії з Україною (1917–1921); репресії, голоди: три великих і два малих. Наслідки "соціалістичного перетворення села" страшенно трагічні. Пошлемося на дані зарубіжних учених. Роберт Конквест (США) у книзі "Жнива скорботи" подає таку статистику:

1. Селяни, які загинули у 1930–1937 рр. — 11 млн осіб.

2. Заарештовані за цей період і згодом померлі у концтаборах — 3,5 млн.

3. Внаслідок розкуркулення загинуло 6,5 млн людей.

4. Загинуло в казахстанській катастрофі — 1 млн.

5. Загинуло від голоду 1932–1933 рр. — 5 млн.

6. На Північному Кавказі (тобто українці Кубані. — В. М.) — 1 млн осіб.

За словами комісара освіти УСРР М. Скрипника, у 1933 р. від голоду померло 8 млн осіб; за даними голови ДПУ УСРР В. Балицького — 8–9 млн. Сталін у розмові з Черчілем в Ялті сказав, що примусова колективізація знищила 10 млн людей.

Зарубіжні видання наводять такі дані. Василь Гришко (США): "Український народ у межах СРСР взагалі втратив за цей час 8,1 млн" (збірник "Голод на Україні 1932–1933"). За журналом "Сучасність" — померло 7 млн. Учений Дмитро Соловей (Канада) подає кількість загиблих — 6,5 млн; С. Соловей — 7,5 млн; німецький аташе Отто Шіллєр — 7,5 млн. Українські дослідники на міжнародному симпозіумі "Голодомор — 33" зійшлися на 10 млн.

Таку високу і невідшкодовану ціну заплатили українські хлібороби за "соціалістичний спосіб життя" у російській комуністичній імперії під вивіскою "Радянський Союз".

Організоване винищення українців тривало і в роки так званої Великої Вітчизняної війни. У роки війни

загинуло 7 млн українців, з яких було 2,5 млн військових і 4,5 цивільних. Це складає 16,7 % усього населення. Тоді ж як етнічних росіян загинуло 5747100 осіб.

Знищення чоловіків-українців як продуктивної частини нації було в основі і російсько-комуністичного, і німецько-фашистського режимів. Ще в серпні 1941 р. один із керівників фашистської Німеччини Геринг, напучуючи окупаційну адміністрацію, казав: "В Україні найкраще буде вбити всіх чоловіків віком понад 15 років". Із визволених від німецької окупації українських сіл мобілізовували чоловіків, хлопців і часто не обмундированих, беззбройних кидали у пекло боїв на вірну погибель. Так, бійці з Полтавщини масово загинули при форсуванні Дніпра. Мобілізовані із сіл Черкаського, Смілянського районів наклали головою у найкривавішій Корсунській битві. Добра частина загиблих припадає на щойно мобілізованих, так званих "чорнорубашечників". Необмундированих, часто без зброї, їх кидали у "м'ясорубку". Багато з них було із сусідніх районів і ближчих сіл, як ось у Звенигородському районі. Косяками лягли ці бійці біля села Рижанівки — впродовж тижня зносили люди трупи до братських могил. Із двадцяти мобілізованих у Михайлівці вісімнадцять загинуло під Вільхівцем. Чоловіки з Юрківки поклали свої голови біля Бродецького, із Ступичного — під Луківкою. За село Заліське загинули бійці із Черкаського та Смілянського районів і тільки один з Алтаю. Із Тинівки Жашківського району було мобілізовано 120 осіб. Німці їх, необмундированих і неозброєних, взяли в полон і, подумавши, що це партизани, тут же розстріляли. У селі є ще п'ять великих братських могил, в яких поховані учасники Корсунської битви.

Достатньо тільки глянути на братські могили у селах Звенигородщини, які були в зоні дії битви, і стає все зрозумілим. Так, у Попівці поховано 615 бійців, у Вільхівці — понад 500, у Рижанівці — близько 500. Це було заплановане винищення чоловіків-українців — обезголовлювання народу. Такий геноцидний акт підтверджує і наказ, пізніше підписаний Жуковим і Берією про виселення українців у Сибір. Коли це не вдалося, то українців стали нищити голодом у 1947 р.

Змінилися часи і фізичні розправи стали політично невигідними. Було розроблено невидиму, але глобальну систему нищення. Назва її — хімічний геноцид.

Середовище, в якому ми живемо — земля, води, повітря, — стали отруювати. У кожному обласному центрі України побудували хімкомбінати. У Черкасах — це заводи хімволокна, штучних тканин, хімреактивів, особливо "Азот". Сюди відійшла із сіл молода дужа сила. В умовах отруєння почало народжуватися хворе покоління. Понад 60 % юнаків із Черкас негожі до служби у війську.

У ґрунти вноситься маса гербіцидів, пестицидів, нітратів. Від їх дії підточується не тільки здоров'я, а гине кожна третя людська яйцеклітина. Навіть намагалися вносити такі небезпечні отрутохімікати, як харнес і тхан. В області раніше їх активно продавала фірма "Маїс".

Початок смертності припадає на вершину царствування Брежнєва — "період розвиненого соціалізму". У 1976 р. в Тальнівському районі тоді народилося 683 дитини, а померло 719 людей. З того часу вимирання стало набирати обертів. Хімічний геноцид розкручується і в 1984 р. досяг апогею: 855 померло, а 693 народило-

ся. Навіть у радіаційний 1991 р. померло менше — 629 осіб. До тих 11 отрутохімікатів, які вносилися у ґрунти району, із 1986 р. додалася ще й радіація. У 1993 р. народилося 548 дітей, а померло 926 людей. З кожним роком народжуваність стала зменшуватись, а смертність — збільшуватись. Із чим же район вступив у третє тисячоліття? Так, у 2000 р. народилося 369 дітей, а померла 921 людина, у 2001 р. народилося 417, а померло 807; у 2002 р. — відповідно 369 і 826, у 2003 р. — відповідно 356 і 764, у 2004 р. — відповідно 318 і 832. Отже, депопуляція як поглибилася, так і тримається. За три роки у районі вимирає одне село. Така ситуація характерна і для багатьох районів України. До того ж із 7621 дитини на Тальнівщині хворіє 5946. За останні двадцять років жителів у Тальнівському районі зменшилося на 10 тис. — із 51 тис. у 1985 р. до 41 тис. у 2005 р. Це не природна смертність, а спланований процес, механізм якого ще чекає на своє розкриття. Отже, як і раніше, удару завдано по українському селу.

За дитячою смертністю Україна посідає перше місце в Європі. У цей критичний час у державі стали масово закривати дільничні лікарні, розраховані на обслуговування трьох-п'яти сіл. Не обійшло це і Тальнівщину — у Шаулисі закрили лікарню, в Майданецькому, Зеленькові, Мошурові скоротили кількість ліжок. Хворійте і вимирайте!

Таке становище сьогодні майже по всій державі. У сусідньому Звенигородському районі у 1993 р. народилося 665 дітей, а померло 1265 людей. У наступні роки вимирання збільшувалося. Найтрагічніше те, що вимирають не тільки похилі, а діти і люди активного 40–60-річного віку. У Черкаській області у 2005 р. померло 25 тис. людей, а народилося близько 10 тис. дітей.

Генетична стійкість наших людей не безмежна. Тим більше, що кількість шкідливих факторів зростає, а засобів захисту бракує. Від цього і стан катастрофічний. У 1990 р. в Україні на тисячу людей народилося двоє, а померло 13. У 1993 р. вже на 180 тис. більше померло, ніж народилося. Народжуваність в Україні неухильно скорочується: у 1989 р. народилося 691 тис. дітей, а в 2001 р. — 376500. Тому Організація Об'єднаних Націй зарахувала Україну до вимираючих країн. І це, зазначимо, відбувається на найкращих ґрунтах у світі, серед найсприятливішої для життя природи. Очевидно, дії влади, а точніше, тих політичних сил в Україні і поза нею, спрямовані на винищення українського народу для вивільнення життєвого простору представникам інших націй.

Якщо в голодний 1933 р. помирав кожен четвертий українець, то тепер, по суті, вимирає українське село як основа нації. І ніхто його не рятує. Економічний упадок витісняє робочі руки подалі від рідних місць. У селі здебільшого залишаються діти та похилі люди. За останні десятиліття сільського населення в районі зменшилося майже вполовину — до 20 тис.

Грабунок нашого краю, а точніше, економічний геноцид, — це той самий стиль, який був застосований 1917 року. Тільки тоді під приводом революції змінювали приватну власність на колективну, розграбували державу (експропріація експропріаторів), зруйнували економіку. Награбовані кошти більшовицькі лідери переправили на приватні рахунки у закордонні банки. Людям роботи не було. Заможні, розумні і підприємливі змушені були виїхати за кордон,

поступившись авантюристам з комуністичним забарвленням. Подібне сталося і після падіння радянської імперії. Вже нові авантюристи пішли тим самим шляхом. Тільки колективну власність змінювали на приватну. Наслідок такий самий: економіка зруйнована, люди безробітні, безправні, без потрібних засобів на нормальне життя, частина виїхала на заробітки у чужі краї, а розкрадені багатства тими ж авантюристами переказані на рахунки західних банків. Засоби для життя потрапили в руки некорінної нації, а тому на економічне покращення надії нема. Як і на те, що багато із заробітчан не повернуться із чужих країв на рідну землю, якщо там навіть жебраки краще живуть. А таких працьовитих та енергійних виїхало з України близько 5 млн людей. Враховуючи, що їхні діти не мають належного виховання і догляду, то це відчутний удар по нації.

Президент Л. Кравчук дуже полюбляв говорити, а за ним і президент Л. Кучма повторював: добре, що в Україні обійшлося без війни. І ніхто їм не перечив. Війни розв'язують для того, щоб пограбувати державу, а поневолений народ тримати у підневільному стані для свого збагачення. Війни у нас справді не було, але і без неї людей пограбували з усіх боків, економіку знищили, а ласі шматки пригарбали — "поприхватизовували". Ніяка війна не йде в порівняння з таким суцільним пограбуванням України. Хто і яка політична сила, які клани чи латентні структури відповідатимуть за цей геноцид???

Раптову одномоментну загибель народу змінено на тактику повільного і потаємного, але дійового і з не менш катастрофічними наслідками знищення. Зменшення чисельності населення йде паралельно із захопленням економічно важливих об'єктів, а то й галузей, а головне — з майбутньою скупівлею землі не просто як засобу для господарювання, а як різновиду загарбання території на юридичних підставах.

Нищать нас як народ і на генетично-духовному рівні. Головну вісь українського народу, навколо якого обертається народ східної та західної частин країни, нашу історичну пуповину — славетний Дніпро перегатили штучними водоймами. Ці, тепер уже "гнилі моря", понищивши археологічні пам'ятки від верхнього палеоліту до українського середньовіччя, розірвали духовно-історичні зв'язки із предками, з їхньою пам'яттю та могилами. А ще ж затоплено тисячі і тисячі гектарів родючої землі.

Етноцид проти українського народу триває на мовному ґрунті вже кілька століть поспіль. Як царські акти та укази забороняли українську мову, так і російсько-комуністична політика спрямовувалася на суцільне запровадження російської мови в Україні: згадаймо інтернаціоналізм на російський манер, злиття націй. Великі українські міста всуціль російськомовні. У вищих школах, українському війську, навіть у деяких державних органах переважає мова сусідньої держави.

Від Переяславської авантюри і до Горбачовської перебудови Росією видано сорок різних указів про заборону української мови. Тобто на кожну сотню років їх припадає по 13 з лишком. За чотири місяці 2005 р. при "демократичній" владі верховні законодавці України вивергли півтора десятка проектів!!!

Ті, хто сьогодні прагне утвердити державний статус російської мови в Україні, продовжують ту саму політику імперських сил. Вони вже мали своїх попередників у 60-х роках ми-

нулого століття. Директор Інституту мовознавства АН УРСР академік Іван Білодід на науковому рівні серйозно переконував, що в українського народу є дві рідних мови — російська та українська. На сценічному рівні двомовність розкручували через Штепселя і Тарапуньку. Тепер наплодили двоязичних на підмостках від кроликів до смердючок. Та що там говорити, коли добрячий гурт обранців найвищого органу українського народу — Верховної Ради цілеспрямовано спілкується лише російською мовою!?

Держави-імперіалісти визнали свої злочини, вчинені проти пригноблених ними народів. Франція вибачилася перед народом Алжиру, Японія — перед народом Китаю. Росія не те, щоб вибачилася, а робить усе, аби її злочини — агресії, голодовки, репресії — перед українським народом замовчувалися. Це було продемонстровано її делегацією і на сесії ООН у 2003 р., коли розглядалося питання голоду 1933 року в Україні. Невизнаний злочин є підставою для його повторення в майбутньому. Тому й маховик русифікації України, як політика етноциду супроти українського народу, Росія розкручує масштабно й безупинно.

Гірко дивитись і відчувати, що мовне гноблення відбувається під вивіскою "Незалежна Україна". Духовний та економічний грабунок українського народу був пріоритетом для кучмівської влади. Що більше крадеш — то вищу посаду маєш. Спочатку при першому президентові Кравчуку вилучили із паспортів запис про належність до національності. А потім уже Л. Кучма заявив, що "українська ідея не спрацювала", а це лише визнання, що "України нема". Вже помічено, що напередодні виборів починається розігрування іншомовної карти. Спочатку Кучма пообіцяв ввести в Україні російську мову як офіційну, потім Янукович — як державну. А ще були у них підсобники — кандидати для розиграшів. Політтехнологи іноземних держав — москвичі за громадянством, а одесити за національністю — на наших очах чинили диверсію проти незалежності України, прикриваючись виборами президента. Її на озброєнні, як антиукраїнську ідеологію, тримають радянські комуністи, регіональні сепаратисти, агресивні соціалісти, об'єднані олігархи. Всі вони у войовничій опозиції до України і тими чи іншими засобами невпинно руйнують етнічне середовище. Тому оті проекти законів про захист російської мови є не тільки наслідком політики русифікації, а цілеспрямованим етноцидом проти українського народу. Через кілька років ми можемо почути і про територіальні претензії: тут наша мова, наші підприємства, то ж і наша земля.

Доречно тут навести висновок італійського консула у Харкові Сержіо Граденіго, який у своєму звіті "Голод і українське питання", адресованому посольству Італії у Москві, 31 травня 1933 р. писав: "Цей голод штучний і спеціально створений для того, аби "провчити селян"... Наслідком теперішнього лиха в Україні буде російська колонізація цієї країни, яка призведе до зміни й етнографічного характеру. В майбутньому і, либонь, дуже близькому майбутньому, ніхто більше не говоритиме про Україну чи український народ, а також про українську проблему, бо Україна стане де факто територією з переважно російським населенням... Голод і далі шаленіє й нищить людей, і просто неможливо збагнути як може світ залишатися байдужим до такого лиха". Отож наслідки голодоморів

1933 і 1947 р. український народ пожинає і донині.

Руйнування мови — це роздвоєння душі народу. В такому разі завжди буде пожива для ворогів України, котрі накидатимуть нам свою згубну політику, а ми як нація, будучи на прив'язі коло чужого воза, постійно потерпатимемо як не від одних, так від інших злочинств.

Україна — це насамперед висока духовність, оперта на довговікові історичні традиції. За радянської влади чужа ідеологія нищила, забороняла, утискувала народну культуру — звичаї, традиції, свята та обряди, пісні та мистецтво. Із найспівучішого у світі народу українців перетворили на споживачів антикультурного конгломерату. Вся пропаганда через засоби масової інформації зводиться до того, аби люди жили не за високими ідеалами, чинили не по правді та добру, а за фізичними, цебто тілесними, потребами, були просто біороботами.

Якщо раніше різними способами намагалися фізично винищувати людей, то тепер, через зменшення опору етносу від голодовок і репресій, намагаються розбещити народ із середини, знікчемити його душу. Політика антиморалі і розбещеності в Україні призвела до руйнування сім'ї як осередку нації — 55 розлучень на сто шлюбів. Для того нині й розгорнуто програму винародовлення української нації. Руйнування економіки, грабунок народного добра і як наслідок — зубожіння населення та його вимирання. А ще витіснення з України інтелектуальних і працьовитих громадян. Усе це можна розглядати як вивільнення території для інших етносів. Йде повальна розруха основи основ народу — українського села, його життєздатної хліборобської суті. Знищення духовності через цілеспрямоване гноблення народної культури, через упадок літератури, мистецтва, кіно. Позбавлення його національної сутності і повсюдна пропаганда космополітизму, який замінив інтернаціоналізм, розмивання народних ідеалів і засад людського співжиття. Нестримна пропаганда у засобах масової інформації, особливо на телебаченні, антиморалі: грабунок, а не чесна праця, перевага зла над добром, сексу над коханням. Підточування здоров'я нації через куріння, алкоголь, наркотики серед обох статей. Усе це разом призвело до того, що за роки незалежної України нас, громадян держави, зменшилося з 52 до 47 млн.

За даними Статистичного управління України, чисельність українського народу на 1 серпня 2006 р. становила 46741840 осіб, з яких на сільське населення припадає 14960 тис. людей. Смертність трохи зменшилася: у 2005 р. — 17,2 на 1000 осіб, а у 2006 р. — 16,7.

Доки держава не візьметься за реальне фізичне і духовне відродження, то сьогоднішні геноцидні прояви дорого коштуватимуть українському народу в майбутньому. А це станеться тільки тоді, коли Україна буде державою для українського народу. Тим силам, які здійснюють винародовлення українців, хочеться нагадати, що злочин без покарання не буває. Рано чи пізно настане розплата. Так, як голод проти українців 1932–1933 років обернувся холокостом для євреїв у війну 1941–1945 років.

Система влади в Україні не змінилася. Змінюються лише персонажі у владі. Натомість змінилися засоби визиску та грабунку народу. Нищення стало витонченішим, фізично невідчутним, але повальним.

М. В. МЕЛИНТИ
магистр ист. наук, преп.
Кишиневская духовная семинария, Молдова

ДЕПОРТАЦИЯ МОЛДАВСКИХ СВЯЩЕННОСЛУЖИТЕЛЕЙ В 1945–1947 гг.

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 95–105

“Рабство и террор больше, чем тот, что возглавил в России Сталин, не знала история никогда. Поэтому день 3 марта 1953 г. (день смерти Сталина) означал для 42 млн заключенных в советских лагерях дату окончания эпохи, той эпохи, которую навсегда осудила всемирная история” [17, 99–100]

“На нас, священников, смотрят, как на зверей, плюют, ругают и даже бьют, но, несмотря на все это, я живу со словами, которые Вы мне сказали: “Терпи…” [4, 595]

Вступление

Принятый 20 января 1918 г. декрет СНК “Об отделении церкви от государства и школы от церкви” запрещал “издавать какие-либо местные законы или постановления, которые бы стесняли или ограничивали свободу совести или устанавливали какие бы то ни было преимущества или привилегии на основании вероисповедной принадлежности граждан”. Далее в декрете значилось очень важное положение о том, что “всякие праволишения, связанные с исповеданием какой бы то ни было веры или неисповеданием никакой веры, отменяются”. Конституция 20–30-х годов также фиксировала отмеченную позицию. Однако такая четкая постановка вопроса о подходе к религии на практике не имела ничего общего с конкретными действиями большевистской партии по отношению к Церкви. Отделив в январе 1918 г. Церковь от государства и школу от Церкви, советская власть продолжала вмешиваться в ее внутреннюю жизнь, репрессивными методами стремилась сначала подавить, а затем и уничтожить Церковь и религию.

После революции и гражданской войны деятельность Церкви стала постоянно контролироваться органами НКВД, были разрушены тысячи храмов, физически уничтожены десятки тысяч верующих и представителей духовенства. Еще в 1917 г. в России существовало более 80 тыс. храмов, причем около 3 тыс. из них

находились на территориях, которые вошли в состав СССР в 1939–1940 гг. Если до революции в России насчитывалось свыше тысячи женских и мужских монастырей, то в 1940 г. не существовало ни одного, лишь на новых территориях их было 64.

Во вновь присоединенных перед войной регионах, в отличие от всей остальной территории Советского Союза, население оставалось в основном верующим, и церковная деятельность велась очень активно, тем более что во всех этих регионах Церковь ранее не было отделена от государства.

Вслед за включением их в состав СССР на церковные организации новых территорий были немедленно распространены все принципы взаимоотношений Церкви и государства, сложившиеся в Советском Союзе.

Новые руководящие органы власти начали активно проводить антицерковные государственные мероприятия. Жизнь и деятельность Кишиневской епархии была взята под надзор Уполномоченного ЦК ВКП(б) и СНС СССР по Молдавии и органами НКВД. Как нам известно, работа этих органов, "призванных решать вопросы взаимоотношений с Церковью, оказывалась настолько непродуманной и неприкрыто "антицерковной", пренебрежительной по отношению к верующим, что даже в НКВД республики были вынуждены реагировать на крайне негативные последствия такого курса" [3, 319–320].

Послевоенный период

Сразу после присоединения Бессарабии к СССР по благословению Местоблюстителя Патриаршего престола Митрополита Алексия (Симанского) в сентябре 1944 г. в Кишинев прибыл архимандрит Иероним (Захаров). Находясь в Кишиневе, архимандрит Иероним встречается с протоиереем Владимиром (Поляковым. — М. М.)[1], который детально знакомит его с обстановкой в епархии [1, 10].

Протоиерей С. Петров сообщает в Журнале Московской Патриархии за 1947 г., что "после изгнания немецко-румынских захватчиков с территории Бессарабии в августе месяце 1944 г. Кишиневская епархия оказалась в очень тяжелом положении. Часть духовенства убежала в Румынию, захватив с собою все ценное из церковной утвари; в очень многих приходах религиозные нужды верующих удовлетворялись канонически неправомочными лицами" [5, 42]. Поэтому "епископу Иерониму всю свою деятельность пришлось направить на замещение священниками осиротевших прихожан[2]. За два года Преосвященный Иероним укомплектовал[3] половину приходов" [5].

Архимандрит Иероним застал Кишиневскую епархию в следующем состоянии: на территории епархии действовало 950 храмов (кроме разрушенных в годы войны и строящихся) и примерно 200 священнослужителей, а также более 1,5 тыс. монахов и монахинь в 25 монастырях [2, 34].

По возвращении архимандрита Иеронима в Москву Святейший Синод Русской Православной Церкви избрал его епископом Кишиневским и Молдавским. 31 декабря 1944 г. Патриаршим Местоблюстителем Высокопреосвященным Митрополитом Ленинградским и Новгородским Алексием (Симанским), в соборном служении с митрополитами Крутицким и Коломенским Николаем (Ярушевичем) и Киевским и Галицким

[1] В будущем епископ Кишиневский и Молдавский Венедикт (18 февраля 1947 г. — 3 июня 1948 г.) (см. [1]).

[2] Вероятно, автор хотел упомянуть об осиротевших приходах, а не прихожанах.

[3] Подчеркнуто нами.

Иоанном (Соколовым), а также с архиепископом Ижевским и Удмуртским Иоанном (Братолюбовым) в Богоявленском (Елоховском) патриаршем соборе города Москвы, архимандрит Иероним был рукоположен в сан епископа Кишиневского и Молдавского. Но пребывание епископа Иеронима на Кишиневской кафедре было недолгим. 13 января 1947 г. он был назначен епископом Рязанским и Касимовским [7, 15].

Период 1944–1947 гг. был очень трудным для молдавского народа. Политика советской власти в 1944 г. на территории Бессарабии привела к росту бандитизма и грабежей, разрухи и эпидемии тифа, насильственной продовольственной реквизиции у крестьян и, как следствие, к страшному голоду 1946–1947 гг. По официальным данным, только смертность от дистрофии в 1946–1947 гг. составила 17,5 тыс. чел. Последние же изыскания историков Молдовы показали, что эту цифру необходимо многократно увеличить. Так, в частности, только за 9 месяцев — с декабря 1946-го по август 1947 г. — она составила, как минимум, 115 тыс. чел. Поэтому действительные потери населения страны следует оценить в 150–200 тыс. чел.

В частности, голод 1946–1947 гг., утверждают современные историки, явился не результатом природных условий и тем более следствием экономической разрухи после Второй мировой войны. Это была своеобразная технология подчинения некоторых республик сталинскому режиму.

"Антисоветская" деятельность молдавских священнослужителей

Согласно агентурным материалам МГБ МССР, антисоветские церковно-сектантские круги вели работу по активизации участия духовенства в укреплении румынской администрации в Молдавии и проведении широкой антисоветской националистической пропаганды. Эти круги прямо содействовали карательным органам, выискивая советский актив и наблюдая за политическими настроениями населения, помогая властям в выявлении партизан, советских парашютистов и военнопленных Красной Армии, бежавших из лагерей, а также способствовали росту числа сторонников румынских властей среди населения с помощью вовлечения его в националистические организации и читки проповедей в националистическом духе (см. прил. 1).

Факты такого рода деятельности имели место, но они объяснимы прежде всего враждебным отношением партийных органов по отношению к духовенству в 1940–1941 гг. Поэтому сразу же после восстановления советской администрации в республике некоторые священнослужители были арестованы и осуждены.

Только с апреля 1944 по ноябрь 1946 г. "силовыми" органами республики были ликвидированы 17 организаций и групп религиозного направления, арестован 71 чел., в производстве находились дела еще на 180 чел.

Как отмечалось выше, деятельность молдавских священнослужителей находилась под пристальным присмотром Уполномоченного ЦК ВКП(б) и СНС СССР по Молдавии и органами НКВД. Особое внимание уделялось содержанию проповедей священнослужителей и их личной переписке. Все "сомнительные" высказывания брались на заметку.

В июне 1947 г. МГБ МССР был арестован и привлечен к уголовной ответственности за антисоветскую агитацию репатриант из Румынии

священник Л. Ф. Кучерявый. Следствием по делу установлено, что в апреле 1947 г. священник Л. Ф. Кучерявый направил в Румынию экзарху монастырей Геною Геронтию и архимандриту Саккеларие Никодиму письма, содержащие, по мнению органов, клеветническую информацию о состоянии дел Православной Церкви в СССР, о материальном положении населения, об отношении советской власти к религии, к Церкви, к духовенству.

На самом деле в письме на имя Геною Кучерявый писал следующее [4, 595]:

> "Надеюсь, что в ближайшее время увидимся снова на нашей старой родине. В наших краях жизнь очень плохая. Власть наложила налоги на крестьян, народ остался нищим. Умирает до того много, что не успевают хоронить, а те, которые живут, кормятся чем попало: едят кошек, собак дохлых и даже людей и своих детей. Благодаря этому режиму люди стали плохие и неверующие: воры, бандиты и чем хотите. Церковь отделена от государства. Много церквей позакрывалось. В Кишиневе работает только 6, остальные превращены в склады и даже используют для кино и танцулек. На нас, священников, смотрят, как на зверей, плюют, ругают и даже бьют, но, несмотря на все это, я живу со словами, которые Вы мне сказали: "Терпи, — скоро увидимся".

По данным органов госбезопасности, среди своего близкого окружения в Кишиневе Л. Ф. Кучерявый проводил активную "антисоветскую агитацию, распространял сведения о скорой войне со стороны Англии и Америки против СССР и утверждал, что в результате этой войны Советский Союз потерпит поражение" [3, 327–328].

Подобный случай произошел, например, со священником С. Г. Ченуша из с. Кишкарены Кишкаренского района[1], которого отстранили за самовольное служение в недействующих церквах. Выступая в церкви перед верующими с проповедями антисоветского характера, он заявил следующее [3, 328–329]:

> "Ваших детей учат в школах, что Бога нет, а он есть. Большевики запретили священникам преподавать детям закон Божий, поэтому родители должны своих детей учить закону Божию сами у себя дома".

Далее в сообщении отмечалось:

> "Во время выселения кулаков из Молдавской ССР он выступил с проповедью, в которой говорил, что выселение произошло по Божьему повелению, так как они грешны и не каются. Поэтому Бог их наказывает. Далее он внушал верующим, чтобы они друг друга ни в чем не выдавали, чтобы не было братопродавства, а то за такие грехи Бог жестоко наказывает".

В с. Гиличены он выступил с проповедью, в которой разъяснял следующее:

> "Всякая власть есть от Бога, но только если она власть христианская. Поэтому нужно знать, как подчиняться властям. Если власть от Бога, то подчиняться ей необходимо по-божьему, а если она от Диавола, то и подчиняться ей по-диавольски".

Массовые аресты

В этот же период начинаются массовые аресты и высылки местного населения в отдаленные районы СССР. В 1944–1948 гг. было репрессировано

[1] Сегодня село в Сынжерейском районе.

и выслано за территорию Молдавской ССР 250 тыс. чел. Среди арестованных и подвергнутых репрессиям за "антисоветскую деятельность", "антисоветскую пропаганду" и за "коллаборационизм" с фашистскими властями в период Отечественной войны было много священнослужителей Кишиневско-Молдавской епархии. Многие из них мученически скончались в лагерях смерти, однако некоторым удалось вернуться на родину после смерти Сталина.

Советское правительство создало политику геноцида, которая была ориентирована на массовые депортации населения и организованный голод 1946–1947 гг., в результате которого, по приблизительным данным, погибло 300 тыс. чел. После первого вала депортаций, прошедших с 1940–1941 гг., последовали другие: в 1944–1948 гг. — в северные регионы Советского Союза (приблизительно 250 тыс. чел.), летом 1949 г. — в Сибирь (11342 семьи), в 1954–1964 гг. — в Россию и Казахстан (примерно 300 тыс. чел.)[1].

Большая часть из депортированных молдавских граждан, как известно, завершила свой земной путь вдали от отчего дома, не будучи похоронены рядом с родными и земляками. Другая часть депортированных, но выживших, заключала браки и создавала семьи с представителями иных национальностей и даже вероисповеданий. Малая часть молдаван вернулась к себе на Родину, но, к глубокому сожалению, не обнаружила ни родного очага, ни родных, ни близких.

На место депортированных граждан руководство страны направило в Бессарабию семьи русской, украинской и другой национальности из состава Советского Союза. В результате оставшиеся молдаване русифицировались вследствие смешанных браков.

Вследствие этого массового переселения, согласно переписи населения за 1989 г., этническая конфигурация Бессарабии была представлена следующим образом:

- 2794749 — молдаване (64,5 %);
- 600366 — украинцы (13,8 %);
- 562069 — русские (13 %);
- 153458 — гагаузы (3,5 %);
- 88419 — болгары (2,0 %);
- 65836 — евреи (1,5 %);
- 19608 — белорусы (0,5 %);
- 11571 — цыгане (0,3 %);
- 7335 — немцы (0,2 %);
- 4739 — поляки (0,1 %);
- 27210 — другие национальности (0,6 %).

Итого население Молдавской ССР на 1989 г. составило 4335360 чел. [14, 124].

Будучи населенной в основном румынами, Молдова, вновь вошедшая в состав Советского Союза, должна была заселена лишь теми людьми, которыми стали бы достойными "сынами" советской державы.

Священное служение за колючей проволокой

Заботу о пастве, о верующих, священнослужители продолжали осуществлять даже в "период, когда "абсолютная правда" становилась "абсолютной ложью", а грубость и терроризм — национальным достоинством", потому что "Церковь никогда не переставала исповедовать Христа, как на "свободе"[2], так и за тюремными заборами" [10, 5].

[1] Эти данные могут быть неточными, так как работа по поиску депортированных и репрессированных продолжается по сегодняшний день.

[2] Кавычки наши.

Все священнослужители считали своим первейшим и святым долгом осуществлять по возможности необходимые требы и таинства Церкви. Митрополит Тетрицкаройский[1] Зиновий (Мажуга) — великий русский старец и иерарх XX ст.[2] во время своего заключения на Урале, будучи тогда еще в сане иеромонаха, продолжал свое пастырское служение, "совершая службы по памяти без книг, исповедуя и отпевая умерших" [6, 51].

Отец Василий Цепордей вспоминает о том, как ему пришлось отпевать заключенных ГУЛАГа [17, 97]:

> "Говоря по существу, я отпевал всех умерших, заучив наизусть службу погребения из Молитвельника[3], который я получил через инженера Куликовано от священника Плэмэдялэ из Калараша[4]. Привязывал каждому на шею стеклянную пробирку, в которую вносил все данные умершего, надеясь, что их идентифицируют и по фамилиям смогут опознать".

О повседневных трудностях и страданиях, пережитых в ГУЛАГе, отец Василий сообщает далее [18, 2]:

> "Никогда не забуду, как в России, на протяжении восьми лет[5], в каждую субботу закапывали по 400–500 умерших заключенных из советских лагерей".

Кошмарные воспоминания и страх от пережитого в советских лагерях никогда не забудут те, кому удалось вернуться из депортации живым [17, 90]:

> "Жизнь в лагере постоянно была невыносимой. Избавлялся от одной неприятности и на тебя находили десятки новых неприятностей. Офицеры заботились о том, чтобы создать для людей лишь горечь и страдания. Не нашлось ни одного, пожелавшего хотя бы кому-нибудь добра. Было ощущение, будто их головы заняты одной лишь идеей, какие б новые трудности создать и как бы уничтожить человека".

Те священнослужители, кому удалось вернуться из депортации на родную землю, приступали к своей пастырской миссии. Уже в 1957 г. органы госбезопасности сообщают о возвратившихся из заключения представителях Церкви и их дальнейших действиях [3, 363]:

> "Из числа православного духовенства и монашествующих, ранее судимых за антисоветскую деятельность, из мест заключения возвратился 51 человек. Все они определились в разные приходы или в монастыри молдавской епархии".

Заключение

Отец Василий Цепордей, осужденный сроком на 25 лет принудительного труда, но отсидевший 8 лет, прошедший через несколько лагерей, включая Воркуту [15, 502], в своей книге "Воспоминания из ГУЛАГа" писал [17, 157]:

> "Не знаю, есть ли на этом белом свете преступления, подобные тем, что произошли в Бессарабии. Поэтому я считаю, что справедливо было бы заявить о бессарабском народе как о народе МУЧЕНИКЕ, а Бессарабию назвать МУЧЕНИЧЕСКОЙ провинцией".

---

1 Грузинская Православная Церковь.

2 Подвижническую жизнь Митрополит Зиновий начал в Глинской Рождество-Богородицкой пустыни.

3 Румынское название богослужебной книги, аналогия Требника.

4 Районный центр в Молдове.

5 Восемь лет пробыл о. Василий Цепордей в лагерях ГУЛАГа.

Сотни тысяч священников и миллионы верующих заплатили своей жизнью за свободу православной веры. Для Православной Церкви Молдовы 1940-й стал первым годом продвижения коммунистической партией политики атеизма, а вследствие этого — политики гонения на служителей Церкви и верующих.

Молдавские священнослужители и простые верующие, эти достойные защитники православия, которые претерпели мучения за веру Христову в тюрьмах, лагерях строгого режима, были подвергнуты всевозможным изощренным пыткам, вплоть до лишения пищи и крова. Но эти страдания и лишения не сломили веру и стойкость духа православных священнослужителей и верующих христиан [10, 16].

Многие из них стали моральной поддержкой для всего населения республики, духовным стержнем, примером, достойным общего подражания, единственным утешением у которых были лишь молитва, вера и надежда. Достойное поведение и моральная уравновешенность священников для многих заключенных становилась стимулом жить дальше. Священнослужители, жизнь которых скоропостижно оборвалась за колючей проволокой тюрем и лагерей, несмотря на длительные и изнурительные допросы и пытки, мучения и страдания, сохранили в себе твердость духа. Они не предали веру своих отцов и прадедов, не позволили попрать и осквернить самое ценное и дорогое человеческое чувство, которое хотели отобрать большевистские каратели, — любовь к Родине, традициям, обрядам и многовековой культуре нации.

Много лет спустя, 27 декабря 1976 г., Бюро ЦК КП Молдавии приняло решение “О состоянии и мерах по усилению атеистического воспитания населения республики”, ход выполнения которого был рассмотрен ЦК КП Молдавии 10 января 1978 г. Снова и снова возникали вопросы, связанные с активизацией церквей и сект, с необходимостью снижения влияния церковно-сектантских формирований на территории республики, активности верующих, компрометации руководства сект, недопущения проведения крупных массовых выступлений членов сект.

Происходил парадоксальный, с точки зрения властей, но вполне объяснимый, с точки зрения нормальной психологии людей, процесс. Несмотря на все старания, вопреки репрессиям и постоянному прессингу, Церковь не только выжила, но и существенно расширила свое влияние. Таким образом, история борьбы с религией и Церковью в 40–50-е годы в Молдавии показывает, что любые попытки лишить общество религиозной веры безнадежны и обречены на провал, поскольку находятся в глубоком противоречии с самой сутью человеческого бытия, неистребимой потребностью людей в Добре и Справедливости, высокой морали и нравственности. И чем более несправедливее, аморальнее и безнравственнее становилась политика, проводимая властью, тем сильнее люди тянулись к религии [3, 368].

Приложения

Приложение 1

Из справки МГБ МССР о состоянии агентурно-оперативной работы за период с апреля 1944 по май 19466 г. [4, 583–585]

Июнь 1946 г.

Совершенно секретно

По линии борьбы с антисоветскими элементами из числа церковников и сектантов

В период оккупации на территории Молдавской ССР функционировало до 888 православных церквей, 25 мужских и женских монастырей.

В настоящее время учтено действующих церквей — 582 и 25 монастырей, из них: 15 мужских с количеством до 500 монашествующих и 10 женских с количеством до 1100 чел.

Из других легальных церковных организаций действует: 15 старообрядческих церквей, 1 — женский старообрядческий монастырь, 1 — синагога.

За период 1945–1946 гг. зарегистрировано 77 молитвенных домов сектантов евангелистов-баптистов, 8 домов адвентистов субботников, 2 дома молокан и 5 римско-католических религиозных общин.

На территории Молдавии имеют широкое распространение сектантские подпольные формирования: адвентистов-реформистов и, главным образом, монархической секты иннокентьевцев.

За период с апреля 1944 по май 1946 года агентурно и оперативно ликвидировано 17 антисоветских организаций и групп с арестом 71 человека.

В настоящее время в производстве находится 17 агентурных дел на 48 человек.

Агентурными материалами установлено, что антисоветские церковно-сектантские круги свою враждебную работу проводили в направлении:

1. Активное участие духовенства в укреплении фашистских порядков в Молдавии и проведении широкой антисоветской националистической пропаганды.

2. Прямого содействия карательным органам оккупантов путем предательства советского актива и наблюдения за политическим настроением населения.

3. Активного пособничества оккупантам со стороны монашествующих в выявлениях места нахождения партизан, советских парашютистов и скрывающихся военнопленных Красной Армии, бежавших из лагерей.

4. Румынизации населения, путем вовлечения его в созданные националистические организации. Использование оккупационных газет, главным образом, читки проповедей антисоветского характера.

<…>

Монашество также активно сотрудничало с оккупантами.

<…>

МГБ МССР за истекший период времени вскрыто ряд подпольных антисоветских формирований сектантов-иннокентьевцев, действующих в большинстве уездов Молдавской ССР. Всего арестовано 44 чел. руководящего актива секты.

Разработкой и следствием по ликвидированным агентурным делам “ПЕЩЕРА”, “КАТАКОМБЫ”, “ТУРИСТЫ, ИЗУВЕРЫ, КУЦЫЕ” и др. установлено, что руководители групп и проповедники под видом религиозной деятельности ведут широкую всестороннюю работу, внедряя среди сектантов ненависть к советскому строю.

Проводимая участниками различных формирований антисоветская работа идет по линии:

1. Устройства нелегальных сборищ антисоветского характера.

2. Инсценирования и популяризации различных самозванцев под видом “царских детей”.

3. Распространения провокационных слухов о перемене советского строя в СССР и восстановлении монархии.

4. Отказа от воинской обязанности со стороны сектантов.

5. Противодействия мероприятиям советской власти на селе.

6. Вовлечения в секту молодежи, ее развращения и воспитания в антисоветском духе.

При аресте участников сектантских формирований у них изъяты антисоветская сектантская монархическая литература, фотопортреты основателя секты Иннокентия и членов бывш[ей] царской семьи.

Министр Государственной безопасности
Молдавской ССР, МОРДОВЕЦ

Архив Министерства Национальной
безопасности Республики Молдова.
Справки 1944–46 гг. Л. 16–23.
Копия.

Приложение 2

Из докладной записки о состоянии агентурно-оперативной
работы органов государственной безопасности
Молдавской ССР [4, 585–587]

16 июля 1946 г.

Совершенно секретно

Министру госбезопасности СССР
Абакумому В. С.

На протяжении моего пребывания в Молдавии с апреля месяца 1945 года в качестве Уполномоченного МГБ СССР я проводил и провожу работу в направлении усиления агентурно-оперативной работы органов МГБ МССР и повышения ее качества.

<…..>

По ежемесячным итогам работы МГБ МССР на основе изучения конкретных агентурных и следственных материалов и в результате личного ознакомления с работой периферийных органов мною как в письменной, так и в устной форме давались Министру тов. Мордовцу указания, советы и предложения о мерах активизации работы органов МГБ МССР. Однако до последнего времени действенных мер тов. Мордовцев не принимал, вследствие чего оперативные результаты из месяца в месяц снижались, уровень агентурной работы продолжал оставаться низким.

Выявление и аресты агентуры иноразведок, участников буржуазно-националистических организаций и групп, а также антисоветских элементов, действующих под церковным прикрытием, занимали ничтожное место в работе Министерства и его периферийных органов.

В первом квартале текущего года было проведено по Республике всего арестов 450 (в январе — 140, в феврале — 180, марте — 130), а во втором квартале — 203 (в апреле — 96, в мае — 61 и в июне — 46). Из них арестовано: агентов иноразведок в первом квартале — 48, во втором — 24; участников буржуазно-националистических организаций в первом квартале — 31 и во втором — 13; религиозного антисоветского элемента в первом квартале — 22 и во втором — 6; прочего антисоветского элемента в первом квартале — 112 и во втором — 90.

<…..>

При наличии большого агентурно-осведомительного аппарата, свыше 8000 чел., в том числе 450 агентов, реализация агентурных дел и дел-формуляров проводится чрезвычайно медленно.

<…>

По Республике на 1 июля с. г. числится в разработке 2379 чел., из них: ставленников и пособников оккупантов — 582, агентуры иноразведок — 995, террористов — 24, буржуазно-националистических элементов — 231, религиозного антисоветского элемента — 137.

При наличии такого большого оперативного оперативного учета низкий уровень агентурной работы не обеспечил вскрытия организованной вражеской работы. Однако до последнего времени сколько-нибудь ощутительных мер к усилению агентурной работы не принималось.

<…>

27 февраля 1945 года 2-м Отделом МГБ МССР было заведено агентурное дело "МИРАЖ" на а/с группу церковников, настроенных против русской православной церкви и резко отрицательно относящихся к Советской власти. Еще 19 сентября 1945 года мною были даны подробные указания о необходимости активизации разработки объектов дела. При повторном ознакомлении 5 марта с. г. выяснилось, что мои указания не выполнены. Вместо глубокой агентурной разработки объектов дела, с целью выявления руководящего ядра организации "Воинство Христово", а также вскрытия возможного сионистского подполья на территории Молдавии, в связи с ориентировкой МГБ СССР, 2-й Отдел МГБ МССР продолжал вести дело поверхностно и в феврале месяце произвел арест одного случайного объекта, который вследствие отсутствия антисоветской связи с проходящими по делу лицами желаемых результатов для дела не дал…

Уполномоченный МГБ СССР по Молдавии
Н. ГОЛУБЕВ

Архив Министерства Национальной
безопасности Республики Молдова.
Ф. 2. Оп. 40. Д. 1. Особая папка. Л. 52, 57–62.
Копия.

Литература

1. Николай Флоринский, протоиерей. Памяти Архиепископа Венедикта (Полякова). — Кишинев, 2001.
2. Иосиф (Павлинчук), иеромонах. Кишиневско-Молдавская епархия в период с 1994 по 1989 год. — Ново-Нямецкий монастырь: Изд-во "Преп. Паисий Величковский", 2004.
3. Пасат В. Суровая правда истории. — Кишинэу: Моментул, 1998.
4. Пасат В. Трудные страницы истории Молдовы. 1940–1950-е гг. — М.: Терра, 1994.
5. Петров С., протоиерей. Из Кишиневской епархии // Журнал Московской Патриархии. — 1947. — № 8. — С. 42–43.
6. Чесноков А., священник. Глинская Рождество-Богородицкая пустынь и ее знаменитые старцы XX столетия. — Загорск, 1991.
7. Хроника // Журнал Московской Патриархии. — 1947. — № 1. — С. 15.
8. Goma P. Saptamina Rosie 28 iunie-3 iulie 1940 sau Basarabia si evrei. — Chisinau: Museum, 2003.
9. Martirologiu rominesc din Basarabia // Locasuri sfinte din Basarabia. — Chisinau: Editura "Alfa si Omega", 2001. — C. 236.
10. Marturisitorii de dupa gratii. Slujitori ai Bisericii in temnitele comuniste. — Cluj-Napoca: Ed. Arhidiecezana Cluj, 1995.

11. Munteanu I. Repatriati in inimele noastre // Orthodoxia. — An. II (2003). — Nr. 11. — C. 2–31.
12. Munteanu I. Repatriati in inimele noastre // Orthodoxia. — An. III (2004). — Nr. 12. — C. 12–18.
13. Nouzille J. Moldova. Istoria tragica a unei regiuni Europene. — Chisinau: Prut International, 2005.
14. Pacurariu M. Basarabia — aspecte din istoria Bisericii si a neamului romînesc. — Iasi: Trinitas, 1993.
15. Pacurariu M. Dictionarul Teologilor Romini. — Bucuresti: Enciclopedica, 2002.
16. Pasat V. Aspru adevar al istoriei. Deportarile de pe teritoriul RSS Moldovenesti in anii 1940–1950. — Chisinau, 2000.
17. Tepordei V. Amintiri din GULAG. — Bucuresti: Casa Editoriala pentru Turism si Cultura "ABEONA", 1992.
18. Tepordei V. La a 93-a Inviere // Literatura si Arta. — 2000. — Nr. 20(2856).
19. Tihonov L. Politica statului sovietic fata de cultele din R. S. S. Moldoveneasca (1944–1965). — Chisinau: Prut International, 2004.

С. И. МЕЛНИК
магистр богословия, инспектор
Кишиневской духовной академии, Молдова

БОЛЬШЕВИСТСКОЕ ГОНЕНИЕ НА ЦЕРКОВЬ БЕССАРАБИИ (1940–1941 гг.)

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 106–109

В истории Бессарабской Церкви зафиксировано немало трагических моментов. Однако самые тяжелые испытания пришлись на пору правления большевистской власти. Бессарабские священники, монахи и православные верующие стали излюбленными жертвами красного террора.

Отметим, что после оккупации Бессарабии 28 июня 1940 г. отношения между советским государством и Церковью были определены не сразу. Большевистское правительство не интересовалось проблемами Церкви. Напротив, оно было заинтересовано в ее развале. С первых дней не было предпринято никаких радикальных мер. Простому народу было дозволено посещать храмы и монастыри, священникам было разрешено проводить церковные службы и требы без притеснения. Но со временем, желая избежать кровопролития, большевики наложили чрезмерные налоги на проведение служб и треб в церквях, надеясь, что миряне не смогут оплатить их, и тогда закрытие храмов будет считаться легитимным. Поначалу сумма налогов колебалась от 2000 до 5000 рублей, а в начале 1941 г. дошла до 35–50 тыс. рублей.

Несмотря на невыносимые условия жизни, молдавский народ остался верен Церкви, поддержал ее во время большевистской оккупации и в тяжелые годы гонений собирал деньги на оплату высоких налогов, назначенных большевистским правительством [3, 75–77].

В то же время большевики содействовали развитию антицерковных организаций (например, Организация воинствующих безбожников), которые проводили митинги, антицерковную пропаганду, агитацию с целью уменьшения религиозного влияния на бессарабский народ. Однако все предпринятые большевиками меры были безрезультатны. Тогда начались тяжелые гонения священнослужителей и монахов. Над ними издевались, их унижали, били, тянули за бороды. Те, кто с честью переносил все тяготы, нередко заканчивали свою жизнь в тюрьмах либо были расстреляны [10, 14]. Об этом говорится во многих декларациях священнослужителей, которым удалось бежать в Румынию [5, 16].

Однако большевистский режим воевал с Православной церковью не только путем внедрения атеистической пропаганды в широкие массы, но

и путем физической расправы ее прямых последователей (священников, монахов).

В течение одного лишь года (1940–1941) более ста священников из 526 оставшихся в Бессарабии пали жертвами сталинского режима. Часть из них была депортирована вместе с семьями, часть расстреляна. Многие переносили психологическое давление и издевательства.

Поводов для ареста или задержания священнослужителей не было. Их придумывали на ходу. Карательными органами был поставлен план ликвидации священников-националистов под названием "Процесс над священниками", начатый в 1941-м и возобновленный в 1948 г. Этим процессом они пытались продемонстрировать, что все священники — предатели, изменники родины, националисты, антисоветчики, прорумыны [10, 17].

О мужестве священнослужителей свидетельствуют страницы истории Бессарабской Церкви. Они героически противостояли натискам и унижениям большевиков, поддерживая тем самым национальный и религиозный дух в народе. Следует отметить имена некоторых священнослужителей, которые, невзирая ни на что, не покинули свои храмы, — это Василий Гума, Владимир Буржаковский, Федор Кишкэ, Николай Хришкэ, Сергий Пэдурару, Радион Пиеску, Филипп Гербановский, Николай Светлов, Савва Чекан.

Многих священников заставляли работать там, где не позволял их социальный статус. Это делалось специально, чтобы дискредитировать их в лице своих прихожан. Таким образом священник Николай Куприанэ был вынужден работать на лесоповале, Александра Новаку заставили подметать зал сельсовета и улицы села, в котором он служил. Василий Крицкий умер во время очищения от снега трассы Черновцы–Хотин.

В ходе "Процесса над священниками" многих священнослужителей постигла страшная мученическая смерть. Только в с. Волинтирь Белгород-Днестровского района агенты НКВД расстреляли 16 священнослужителей. Среди них Мина Цэруш из г. Оргеева, Илья Корней из с. Колинкэуць (Хотин), Александр Малявин из с. Селемет (Тигина), Митрофан Игнатович из с. Бабин (Хотин), Аввакум Руссу из г. Бельцы, Георгий Михалаки из г. Тигина, Георгий Тудораке из с. Грузешты (Лэпушна), Федор Бунеску из с. Зубрешты (Лэпушна) [7, 481].

Многим священнослужителям пришлось пережить пожизненную депортацию в отдаленные регионы России. Среди них Василий Дончилэ и Емелиан Кукуету из г. Бельцы, Владимир Зорила из г. Сороки, Федор Зубку из г. Лэпушна, Ион Спиней из г. Тигина, Анатолий Спиней из г. Лэпушна [11, 476].

Священники Петр и Владимир Чернеуцану из Кишинева были арестованы прямо на улице. После этого их никто больше не видел. Отец Александр Балтага, подписавший в свое время указ о присоединении Бессарабии к Румынии, мученически закончил свою жизнь в одном из лагерей Татарстана. Георгий Тудораке был найден в одном из подвалов бывшего итальянского консульства. Мина Цэруш заживо сгорел в Оргеевской тюрьме, Павел Барбос был арестован и с тех пор о нем ничего не известно [1, 20].

Многие священники, невзирая на возможную гибель и депортацию в Сибирь, героически поддерживали дух православия в селах, где они служили.

К примеру, священника Александра Флоровича из Хотина и Антония Штефырцэ из Бричан безуспешно пытались заставить отречься от Христа путем издевательств. Тот же Антоний Штефырцэ 23 мая 1941 г. отслужил панихиду героям Отечества [12, 284–286]. Священник Евстратий Кирица из с. Питушка (Лэпушна) отслужил молебен в церковном дворе и вознес молитвы о победе румынской армии. На второй день после этого он был арестован и расстрелян. Священник Георгий Малявин из с. Селемет (Тигина) во дворе своей церкви построил и освятил памятник героям румынской армии, за что 5 июля 1941 г. был арестован и умер в одной из тюрем Приднестровья. Таких примеров очень много [2, 7].

Многие священнослужители не выдерживали издевательств и переживаний, от чего преждевременно умирали. Среди них Дмитрий Козинский из с. Троица (Тигина), Штефан Загородный из с. Суручены (Лэпушна), Ион Дулап из с. Редень (Оргеев) [6, 36].

5 ноября 1940 г. в возрасте 72-х лет умер известный композитор церковной музыки отец Михаил Березовский [8, 22]. Константин Попович, бывший ректор Кишиневской духовной семинарии, был изгнан из своего дома большевиками, после чего скончался [4, 562].

При каждом удобном случае священников вызывали в отделения милиции. Там их часто избивали.

Отношение большевистской партии к священнослужителям, ревностно выполнявшим свой долг, было безобразным. Священнослужители, попавшие в тюрьмы, трудовые лагеря, шахты, переносили холод, голод, болезни, были лишены всех прав, терпели унижения и издевательства, но не были сломлены.

Об этом оставил нам свои свидетельства отец Василий Цепордей [9, 77]:

> “Кто не слышал об отце Буржаковском из Кишинева, который под страшными пытками большевиков не отрекся от своего служения?! А светлые пастыри Василий Гума, Федор Кишкэ, Николай Хришкэ и другие несколько сот разсеянных по всей Бессарабии, которые превозносят наше православие?! Верующие рассказывают об этих мучениках с восторгом и большим уважением. Их истории трогают до слез. Бессарабская Церковь прошла трудный путь, поэтому сегодня она является тем единственным институтом, перед которым преклоняются все, кто приезжает в освобожденную Бессарабию”.

Несмотря на все антицерковные акции и усиленную атеистическую пропаганду, Церковь сумела выстоять, доказав бесперспективность попыток уничтожить ее. Пророчество Господа нашего Иисуса Христа гласит: “Я создам Церковь Мою, и врата ада не одолеют ее” (Мф. 16, 18), как видим, сбылось на молдавской земле.

Литература

1. Национальный Архив Республики Молдова (НАРМ). — Ф. 1135. — Инв. 2. — Д. 233.
2. НАРМ. — Ф. 1135. — Инв. 2. — Д. 214.
3. Basarabia dezrobita. — Chisinau, 1942.
4. Grossu P. Ne-a parasit parintele rector Constantin Popovici // Luminatorul. — 1943. — Nr. 9.
5. Memoria. Revista gandurii arestate (Bucuresti). — 1991. — Nr. 2.
6. Misionarul. — 1942. — Nr. 1.
7. Misionarul. — 1942. — Nr. 11–12.

8. Nagacevschi E. Mihail Berezovschi, dirijor de cor si compositor. — Chisinau, 2002.
9. Tepordei V. Iubim Basarabia. — Bucuresti, 1998.
10. Tihonova L. Politica statului sovietic fata de cultele din R. S. S. Moldoveneasca (1944–1965). — Chisinau, 2004.
11. Томescu C. Prin Basarabia in transnistria // Luminatorul. — 1941. — Nr. 9–12.
12. Vulpe L. Preoti si sarbatori sub sovietici // Biserica Basarabiei. — 1943. — Nr. 7–8.

Г. Д. БАДУНЬ
викл.
Вінницький технічний коледж

ГОЛОДОМОР 1932–1933 РОКІВ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ І МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 110–113

Наближається 75-річчя жахливої національної трагедії, причинами якої сучасні вчені називають політику суцільної насильницької колективізації, масового розкуркулення, горезвісних хлібозаготівель, репресій, злочинну політику тоталітарного сталінського режиму.

На превеликий жаль, ще сьогодні, після 15 років існування незалежної Української держави, окремі політики і вченні продовжують маніпулювати масовою свідомістю, намагаючись на пам'яті мільйонів українців, росіян, поляків, євреїв та інших жертв голодомору заробляти якийсь політичний капітал. Одні з них — комуністи і соціалісти — повністю відкидають такі поняття, як "голодомор" і "геноцид", і стверджують, що головною причиною голоду були засуха і неврожай 1932 року. Інші — крайні праві — вважають, що голодомор 1932–1933 років — це геноцид лише українського народу. І ті, і інші приховують частину правди. Хоча це питання практично було вивчено впродовж 1988–1993 рр. як за кордоном, так і в Україні.

Для розуміння політико-правового аспекту проблеми доцільно згадати діяльність Міжнародної комісії для розслідування голоду в Україні 1932–1933 років, Українського республіканського історико-просвітнього товариства "Меморіал", Інституту історії України Академії наук України, окремих вітчизняних і зарубіжних учених.

Міжнародна комісія для розслідування голоду 1932–1933 років в Україні була створена 12 лютого 1988 р. в Торонто (Канада) за ініціативи Світового конгресу вільних українців, який ще у 1984 р. закликав юристів усього світу створити комісію для вивчення причин і наслідків голоду в Україні. Працювати в комісії погодилися провідні спеціалісти з багатьох країн — полковник Джеральд І. А. Д. Дрейпер, професор права Сассекського університету (Великобританія), колишній прокурор на Нюрнберзькому процесі; Джон П. Хампфрі, професор Макгільського університету (Канада), колишній директор відділу прав людини секретаріату ООН у 1946–1966 рр.; Джордж Левассер, професор Паризького університету, колишній член комісії з перегляду французького кримінального кодексу (1981–1986 рр.); Рікардо Левене (Аргентина), професор Буенос-Айреського університету, колишній голова

апеляційного суду, президент Верховного суду Аргентини; Ковей Т. Олівер, професор Пенсільванського університету (США), колишній посол у Колумбії; Джейкоб В. Ф. Санберг (Швеція), професор Стокгольмського університету; Джо Верховен, професор Католицького університету Лувена (Бельгія). Експертами комісії були відомі на Заході дослідники української трагедії, зокрема Д. Мейс (США), М. Царинник (Канада), Р. Конквест (Великобританія).

Міжнародна комісія оголосила себе незалежною від будь-яких організацій, обрала свого генерального адвоката. Головним обвинувачем виступив Всеукраїнський конгрес вільних українців. Адвокатами були Іван Сопинка і Василь Лібер. Відповідальність за підготовку доказів взяв на себе Юрій Данилів, президент палати українських адвокатів Канади. Комісія провела два слухання: 23–27 травня 1988 р. у Брюсселі та 31 жовтня — 4 листопада того ж року в Нью-Йорку. Заключне засідання відбулося 15–18 листопада 1989 р. в Лондоні [5].

Члени Міжнародної комісії прагнули з'ясувати істину, а не виголосити судовий вирок сталінському режиму. Вони проаналізували документи, свідчення очевидців голоду, пояснення експертів. Комісія ставила за мету встановити причини і наслідки голодомору, визначити його основних винуватців, мотиви замовчування цієї трагедії урядом СРСР.

Після тривалої дискусії члени комісії дійшли висновку, що в 1932–1933 рр. проти українського народу було вчинено акт геноциду. При цьому вони опиралися на Конвенцію про геноцид, ухвалену Генеральною Асамблеєю ООН 9 грудня 1948 р., а також на цілу низку міжнародних угод щодо прав людини. Об'єктивний аналіз постанов ВКП(б) та КП(б)У, директив і наказів державних органів, а також архівних документів свідчить про антинародну політику тодішнього керівництва. Власне, впродовж 1928–1933 рр. був сформований репресивний механізм фізичного винищення і духовного покріпачення великих груп населення в Україні. Жертвами тоталітарного режиму стали мільйони людей, які репрезентували різні національні, етнічні та релігійні групи [6, 76].

Підсумковий звіт Міжнародної комісії вийшов друком у Канаді в 1990 р. та у Києві в 1992 р.

У 1991 р. Українське республіканське історико-просвітнє товариство "Меморіал" підготувало і видало книгу "33-й: голод. Народна Книга-Меморіал", в якій було вперше в Україні зібрано свідчення тисяч людей, які вціліли, вижили у жахливому голодоморі. Упорядники книги, члени товариства, закликають нас "...називати речі своїми іменами. Геноцид є геноцид. За нормами міжнародного права один з найважчих злочинів проти людства тлумачиться досить широко: тут і винищення окремих груп населення за расовими, національними, етнічними чи релігійними ознаками, тут і умисне створення життєвих умов, розрахованих на повне або часткове фізичне знищення цих груп" [9].

У 1992 р. наукові співробітники Інституту історії України АН України та Центрального державного архіву України підготували до друку збірник документів і матеріалів "Колективізація і голод на Україні. 1929–1933". Автори передмови С. В. Кульчицький та Є. П. Шаталіна стверджують, що процеси, які відбувалися в українському селі в ході здійснення насильницькими методами суцільної колективізації, призве-

ли до голодомору 1932–1933 років [2].

Провідні зарубіжні вчені, які досліджували проблеми голоду 1932–1933 років в Україні, також поділяють точку зору, що ці події слід вважати голодомором. Так, британський вчений Роберт Конквест написав книгу "Жнива скорботи: Радянська колективізація і голодомор". Ця книга була написана тоді, коли не тільки у колишньому СРСР, а й багатьма на Заході не визнавався сам факт голодомору. Автор вживає в цій книзі такі поняття, як "голодомор", "голодовий терор", "наруга над Україною" [3].

Українські історики С. Кульчицький, І. Шульга, Я. Хонігсман, Ф. Турченко, В. Марочко та багато інших, дослідивши архівні матеріали партійних і державних органів, спогади очевидців, нормативно-правові акти радянської держави, дійшли висновку, що голодомор був результатом [4; 7; 8]:

- неврожаю, викликаного посухою;
- розкуркулення і колективізації;
- цілеспрямованої політики сталінського керівництва.

Отже, як бачимо, більшість дослідників голодомору ще на початку 90-х років XX ст. дійшли спільної думки, що голод 1932–1933 рр. — це трагедія українського народу та громадян України інших національностей, це злочин проти мільйонів людей, які загинули лютою смертю в ті страшні роки. І немає ніякого виправдання ні Сталіну, ні Молотову, ні Кагановичу, ні Косіору, ні Чубарю, ні Петровському, жодному іншому партійному чи радянському керівнику обласного, районного або місцевого рівня.

Розглядаючи морально-етичний аспект голодомору 1932–1933 рр. в Україні, слід звернути увагу на кілька моментів. По-перше, на цинізм провідників комуністичного режиму. В той час, як тисячі людей пухли з голоду, вмирали попід парканами, втрачали загальнолюдські риси, офіційна пропаганда (преса, радіо) розповідала про поліпшення життя радянського народу, у тому числі колгоспного селянства.

По-друге, формувалася подвійна мораль, яка пронизувала всі форми існування радянських людей. Вона переламувала людське єство приниженням одних і безкарною жорстокістю інших. І той, хто іменем держави вершив насильство і наругу над сусідом, і той, хто, прибитий страхом, терпів цю несправедливість, були жертвами сталінського деспотизму.

По-третє, як справедливо відзначає Лідія Коваленко, "з перших кроків свого існування тоталітарна система не шкодувала зусиль на те, що її запопадливі ідеологи нарекли "створенням нової людини"... Сталінський режим з фанатичною послідовністю штампував із людей "гвинтики" до величезної суспільної машини, двигуном якої було державне насильство" [1].

Цілий народ, мільйони людей були поставлені перед жахливим вибором: або жити в постійному страху, почуваючи себе правопорушником, "ворогом народу", або ставати співучасником злочинів Сталіна та його оточення. Тому закономірно, що партійні та радянські працівники, активісти-комсомольці в багатьох населених пунктах ревно виконували завдання партії та уряду щодо виконання планів хлібозаготівель, розкуркулення та ін. Більшість з них не страждали від голоду, оскільки отримували продовольчі пайки [3, 259–260].

По-четверте, відбувалося духовне розтління народу. Змістилися, набу-

ли зворотного смислу вічні цінності народу — добро, честь, благородство, милосердя. Було завдано тяжкого удару по тому, що становить святая святих народу, — по його духовній культурі, національній самосвідомості, моралі.

По-п'яте, панівне становище в українському селі посідає мораль сільського люмпена, сільського ледаря і п'яниці. Ці люди, як ракові хворі клітини пожирають здорові, заповнювали життєвий простір, вивільнений від цвіту української нації — сільської інтелігенції, справжніх господарів — хліборобів, нащадків славних запорозьких козаків. Таким чином панівною стає мораль раба — "хохла", "малороса", "совка".

Тому, як не боляче це визнавати, але був цілком правий перший президент незалежної України Л. Кравчук: "Маємо те, що маємо". Але ми, нинішнє покоління українців, не повинні опускати руки, впадати у відчай.

Наше завдання і просте, і складне одночасно. По-перше, потрібно належним чином вшанувати пам'ять жертв голодомору 1932–1933 років. По-друге, треба на державному рівні визнати сам факт голодомору і визначити злочинців, які його організували в Україні. По-третє, пам'ятаючи про кількість жертв серед українського народу в XX ст., спрямовувати зусилля всіх і кожного на побудову в новому столітті Української держави, гідної пам'яті мільйонів загиблих від голоду.

Література

1. Коваленко Л. Духовна руїна // 33-й: голод. Народна Книга-Меморіал. — К., 1991. — С. 15–24.
2. Колективізація і голод на Україні. 1929–1933: Зб. док. і матеріалів. — К., 1993.
3. Конквест Р. Жнива скорботи: Радянська колективізація і голодомор. — К., 1993
4. Кульчицький С. В. Трагічна статистика голодомору // Минуле України: відновлені сторінки. — К., 1991.
5. Марочко В. І. Про діяльність Міжнародної комісії для розслідування голоду в Україні 1932–1933 рр. // Укр. іст. журн. — 1993. — № 10. — С. 47–48.
6. Международная комиссия по расследованию голода на Украине 1932–1933 годов: Итоговый отчет. 1990 г. — К., 1992.
7. Хонігсман Я. С. Колективізація, голодомор і занепад єврейського землеробства в Україні // Укр. іст. журн. — 1994. — № 2–3. — С. 66–75.
8. Шульга І. Г. Голод на Поділлі. — Вінниця, 1993.
9. 33-й: голод. Народна Книга-Меморіал. — К., 1991.

А. М. МАСЛЮК
старш. наук. співроб.
Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України, м. Київ

ПРОБЛЕМА САМОСВІДОМОСТІ У ЛІМІНАЛЬНОМУ СТАНІ (на матеріалах самозвітів жертв голодомору)

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 114–119

Однією з характерних особливостей сучасного стану психологічної науки стало посилення інтересу до вивчення свідомості як психічного феномена. "Свідомість являє собою один із найскладніших і водночас загадкових проявів діяльності мозку" [5, 200]. Відбуваються істотні зрушення і у вивченні власне внутрішнього світу людини. До них належить радикалізація поглядів дослідників, зокрема щодо проблеми формування національної свідомості та самосвідомості, що є однією з найважливіших і водночас вельми складних проблем на сучасному етапі розвитку українського суспільства, у процесі громадянського становлення особистості.

Основними чинниками, які сприяють цьому процесу, є усвідомлювані типові психологічні риси, особливості тієї національної спільноти, з якою людина себе ідентифікує, усвідомлює історичне минуле, сучасне та майбутнє нації. Саме в рамках концепції культурної спадщини формуються громадянська свідомість і самосвідомість особистості. Оскільки національна свідомість і самосвідомість особистості є вагомими чинниками державотворчого процесу, розуміння їх стану в історичній ретроспективі дасть можливість істотно підвищити ефективність прогнозування розвитку держави і суспільства загалом.

Утворення незалежності України сприяло об'єктивному висвітленню історико-психологічних подій, а також дало змогу по-новому переосмислити історичні реалії, спираючись на архівні матеріали, оскільки велика кількість людей стає жертвами різноманітних природних, техногенних або соціальних катастроф. Проблема збереження здоров'я людей, які зазнали впливу факторів екстремальних ситуацій, останнім часом привернула увагу багатьох дослідників. "Серед екстремальних ситуацій особливе місце займають соціальні катастрофи як результат суспільно-політичної діяльності груп осіб або державної влади, які відповідальні за зниження соціально-політичної стабільності в суспільстві або економічного благополуччя населення, а в крайніх випадках — призвели до масової загибелі людей" [4, 461].

Такі катастрофи, безсумнівно, загрожують безпеці самої нації, держави. До сьогодні проблемами внутрішнього стану особистості в екстремальних ситуаціях займалися передусім на основі військових локальних конфліктів, а іншим аспектам належної уваги не приділялося.

Зазначимо, що питання свідомості і самосвідомості докладно розглядали українські вчені О. Г. Асмолов, М. Й. Боришевський, Г. С. Костюк, С. Д. Максименко, В. О. Татенко, П. Р. Чамата, зв'язок свідомості і динаміки психічних процесів досліджували О. М. Леонтьєв, О. Р. Лурія, С. Л. Рубінштейн, змінені стани свідомості — Б. Г. Ананьєв, В. Н. Мясіщев, психічні стани та реакції людини, що виникають в екстремальних і субекстремальних ситуаціях, — Ю. О. Олександровський, С. О. Чабан, С. І. Яковенко.

Переживання людьми різних екстремальних подій, таких як природні або техногенні катастрофи, локальні воєнні конфлікти, терористичні акти, інші злочини проти особистості, мають виражений негативний характер, що проявляється на психіці постраждалих. Тривалий час унаслідок політичної ізоляції психологічна наука не звертала увагу на одну з найтрагічніших сторінок історії українського народу — голодомор 1932–1933 років в Україні. За різними підрахунками вчених, у цей період було знищено велику кількість українців. Масштаби втрат дають підстави визначити це явище як національну катастрофу. Запрошені Міжнародною Комісією з розслідування голоду на Україні 1932–1933 років експерти подали різні, але водночас жахливі дані щодо жертв голодомору: Мейс — 7 млн, Конквест — 6 млн, Косинський — 4500 тис., Маскудов — 4400 тис." [3, 27].

Проблеми самосвідомості у лімінальному стані на матеріалах самозвітів жертв голодомору не вивчалися. "Лімінальний" (від лат. limen — межа) — це те, що знаходиться в перехідній фазі [2, 11]. Людина, яка перебуває в лімінальній фазі, не має рис як минулого, так і майбутнього. Вона перебуває на межі виживання, власне самого існування. Трагедія українського народу полягає, на нашу думку, в незнанні історико-психологічних реалій, у неспроможності використовувати ці знання в сучасному житті. Адже історія повторюється. Спотворення історичних подій, інформаційна заблокованість частини історії призвели до викривлення свідомості народу, якою вона залишається й нині. Така ситуація заважає проведенню відповідних політичних рішень.

16 жовтня 2006 р. Секретаріат Президента України, Український інститут національної пам'яті провели круглий стіл "Голодомор 1932–1933 років — геноцид в Україні" (до громадського обговорення ініціативи Президента України щодо політико-правової оцінки Голодомору 1932–1933 років в Україні). У широкому обговоренні цього питання були зацікавлені еліта української держави, активна громадськість. Основне рішення цього форуму — обов'язково визнати на найвищому рівні Голодомор 1932–1933 років геноцидом в Україні. Адже на цей момент склалася дивна ситуація: світ переважно визнав геноцид в Україні, а самі українці вагаються. Зрозуміло, що тоталітарна система кільком поколінням українців спотворила свідомість, сформувала хибне уявлення про навколишній світ. У людей з'явилися острах, боязкість, рабське ставлення до влади. Особливо цікавий феномен української самосвідомості. На під-

свідомому рівні закладені прабатьківські традиції, звички, обряди щодо вшанування померлих. Встановлюють пам'ятники, монументи, тим самим засвідчуючи пошану до них. Але страх, неспроможність відстояти свої права, закладені в часи тоталітарної системи, зробили свою чорну справу. Українські політики і державні чиновники спромоглися лише на встановлення пам'ятного знаку жертвам Голодомору. Тим самим вони завдають психологічний біль ще живим свідкам Голодомору, які добре пам'ятають жахливу загибель від голоду мільйонів українців.

Але це питання потребує спеціального розгляду. Емпатійне реагування проявляє лише нечисленна група людей, інших питання Голодомору майже не цікавить. Можливо, це пояснюється передусім недостатньою увагою держави до цього питання. Серйозно сприймається пересічним українцем лише актуальна і близька за часом інформація. Нагадаємо, що з 2001 по 2005 р., за статистичними даними, українське населення скоротилося на 4 млн осіб. Більшість українців перебувають сьогодні на межі виживання. Мабуть, громадянська самосвідомість звичайного українця обмежується лише сучасними реаліями. Не треба також забувати, що сьогодні здебільше науковці користуються безцінними архівними джерелами. А на свідомість сучасного українця впливає низка політико-психологічних факторів — правова незахищеність, внутрішні радянські установки, суспільно-політичні обставини, зовнішній тиск. Сьогодні окремі політичні партії широко використовують інформаційний голод, адже за таких умов легко проводити свою політичну волю. Слабкий державний вплив через ЗМІ, інститути, школи щодо ознайомлення населення з подіями Голодомору. Лише ентузіасти справи — громадські організації — пробуджують самосвідомість, спонукають до саморозвитку, вдосконалення, роздумів. Двоякі почуття викликає стан архівних джерел. З одного боку, в обласних архівах МВС, архівах юстиції багато неторканого матеріалу, що може допомогти науковцям встановити справжні причини цієї трагедії. З іншого боку, вже давно перебрані архіви СБУ, дивним чином знищуються і в наш час. Це свідчить лише про закритість інформації. Адже історико-правові факти можуть впливати і на сучасні політичні сили. Громадськими організаціями постійно проводяться зрізи побутової свідомості жертв Голодомору. Живі очевидці тих жахливих подій мають право донести до нових поколінь страшну правду про Голодомор.

Зміни самосвідомості українців під час голодомору 1932–1933 років відбулися — це безперечний факт. Були неодноразові спроби радянської влади за допомогою голоду зламати дух, корінь української нації — українське село. Український селянин завжди був самодостатнім, психологічно стійким, політично не заангажованим. Прагнення радянської влади духовно поневолити українця і призвело до голодоморів в Україні. Внаслідок цього страшні роки голодоморів змінили на підсвідомому рівні цінності, прагнення, світосприйняття людей. Саме тому необхідно сьогодні повернути історичну пам'ять селянинові. Поступово відродити українське село. А реалії нині такі, що більша частина селян тікає в міста, бо сьогоднішнє село, основа основ української держави, переживає великий занепад.

Дивно, але й дотепер у наших містах і селах залишилися численні сим-

воли (пам'ятники, монументи, герби), назви (вулиць, міст, сіл) катів українського народу. Вони постійно нагадують нам про ті страшні часи. А у іноземців викликають здивування і розчарування державною політикою щодо голодомору.

Наприкінці 2006 р. Верховна Рада України прийняла закон, яким голодомор 1932–1933 років визнавався актом геноциду в Україні. Сумно, але в процесі обговорення цього закону кілька партій виступили категорично проти розгляду саме такого формулювання питання, лобіюючи інтереси певних політичних сил.

Звичайно, розглядувана проблема потребує психологічного аналізу з використанням додаткових матеріалів, свідчень, досліджень. Наведемо приклади свідчень виконавців і жертв тих страшних років. Ось як цинічно висловився про ті жахливі події 19 лютого 1933 р. вождь усіх народів Й. Сталін [1, 98]:

> "Кажуть, що шлях колгоспника є правильний шлях, але важкий. Це вірно лише частково. Звичайно, труднощі на цьому шляху є. Гарне життя даром не дається. Але справа в тому, що головні труднощі вже пройдені, а ті труднощі, що стоять перед нами, не варті навіть того, щоб серйозно про них говорити".

Випадки людоїдства у лімінальних станах стали піковою точкою у трансформації свідомості. Страшною наругою над людським єством. Переламним моментом людського буття. Поза межами людського.

Із спогадів М. Д. Демченка, колишнього заступника головного прокурора Сумської області, старшого радника юстиції [1, 99]:

> "В 1933 році наша сім'я жила в Річках (Білопільщина). Батько працював у "бурякосіві". Голод був страшенний. Вимерло півсела, як не більше. На людей і глянуть було боязко: очі якісь скляні, пусті, тіла обважнілі, водою налилися. Село теж — сама пустка. Все в бур'янах. А з того бур'яну людський стогін та гарчання здичавілих собак, що за людські маслаки гризуться. Діло дійшло до людоїдства. Колгоспник Супрун порізав двох меншеньких дітей і годував ними старших. Людоїдство тоді стало частим явищем. Голод позбавляв людей розуму, і вони самі не відали, що чинили. Пам'ятаєте, в поета:
>
> *"Загупало в двері прикладом,*
> *Заграло у шибку:*
> *— Ану одчини, молодице,*
> *— Чого ти там криєшся в хаті?*
> *Застукало в серце, різнуло:*
> *"Ой, горе, це ж гості до мене.*
> *Та чим же я буду вітати —*
> *Іще ж мій синок не вварився..."*

Страх полонив усю душу, заходив у найвіддаленіші куточки душі, карбуючись у пам'яті на підсвідомому рівні, рефлексивно ховаючи понівечене тіло від тупоту двоконки.

Свідчення К. С. Пилипенко, 1912 р. н. (записала у березні 2004 р. слухачка ДДП НаУКМА Олена Дідик) [6, 229]:

> "Моя прабабуся, Катерина Степанівна Пилипенко, 1912 р. н., проживала у с. Линовиця (нині Прилуцького району Чернігівської області), де й жила під час голодомору 1932–1933 рр. Найстрашнішим був тупіт двоконки. Адже вона забирала і живих, і мертвих, і кволих. Коли ж живі звертались до їздового, чули відповідь: "Поки довезу — сконаєте". Їздовий за роботу отримував 1 кг хліба в день. Ховали людей так: скидали всіх у велику яму за селом".

Не сформована дитяча свідомість умить ставала на щабель з дорослою,

пам'ятаючи все до дрібниць: і приниження батьків, і погляд братика, і аромат того молока.

Із спогадів Г. Г. Кирилової (с. Тимофіївка на Херсонщині) [1, 102]:

> "Тата й маму в колгосп не брали, ходили вони по селах проситися на роботу, і ніхто також не брав. І збирали вони на смітниках бурякові та картопляні лушпайки, а ми з братиком спухнули.
>
> Ще був у нас маленький братик, восьмимісячний. Мама націджувала з грудей молочко, щоб я вдень з ложки його годувала. Та хіба втерпиш, аби молочка не сьорбнути? Помер мій братик. Перед смертю він так дивився на мене, що ніби казав тим поглядом: "Я вмираю, але я тебе не виню, Ганнусю..."

Як збагнути маленькій дівчинці у лімінальному стані, що сталося, і якого впливу зазнала її самосвідомість на все подальше життя, яких психічних травм, комплексів, табу, яких руйнацій зазнала дитяча психіка? Як це відбилося потім на спілкуванні з оточенням, на вихованні її дітей та онуків?

Із спогадів Г. Демченко (с. Світлогорське Кобеляцького району Полтавської області) [1, 417]:

> "Ніколи не забуду тієї жахливої картини, що відкрилася моїм очам: річкою пливли трупи, і хвилі прибивали їх до берега, а ворони, налітаючи зграями, шматувало мертві тіла. Трупи ніхто не забирав. Не передати словами, що коїлося в моїй голові. Я не могла збагнути, чому вмирають люди і хто в тому винен".

Із зібраного матеріалу свідчень випливає гостра потреба у розв'язанні проблеми самосвідомості людини у лімінальному стані (на матеріалах жертв голодомору).

Зробимо деякі висновки. Зміни самосвідомості українців під час голодомору 1932–1933 років є очевидними, зокрема на підсвідомому рівні закарбувалися страх, заціпеніння, понівечені людські цінності, прагнення, світосприйняття, вартість людського життя. Для того щоб зробити помітний внесок у розвиток людської історії, самосвідомості всіх представників нації, з якою особистість себе ідентифікує, прагне до свого самовираження і самовираження своєї національної сутності, неповторності, потреби зайняти гідне місце серед інших національних спільнот, необхідна суспільно-політична підтримка влади. На державному і науковому рівні проблеми самосвідомості людини у лімінальному стані (на матеріалах жертв голодомору) не вивчалися. Проблема голодомору на державному рівні тільки констатується. Не існує державних програм щодо поширення інформації про голодомор. Складається враження, що політики добре знають психологію маніпуляції, яка через існування інформаційного голоду допомагає їм легко проводити свою політичну волю. Саме тому не має підтримки розроблення цього актуального питання.

Література

1. Голодомори в підрадянській Україні // Праці Асоціації дослідників голодоморів в Україні / Ред. кол.: О. М. Веселова, С. В. Кульчицький, Л. Г. Лук'яненко, В. І. Марочко. — К.; Л.; Нью-Йорк: Вид. М. П. Коць, 2002. — 742 с.
2. Лобас В. Х., Легенький Ю. Г. Українська та зарубіжна культура. — К.: ІЗМН, 1997. — 456 с.
3. Міжнародна Комісія з розслідування голоду на Україні 1932–1933

років. — К.: Золоті Ворота, 1991. — Ч. 4.
4. Психология экстремальных ситуаций: Хрестоматия / Сост. А. Е. Тарас, К. В. Сельченок. — М.: АСТ; Минск: Харвест, 2002. — 480 с. — (Биб-ка практич. психологии).
5. Психофизиология: Учеб. для вузов / Под. ред. Ю. И. Александрова. — СПб.: Питер, 2001. — 496 с. — (Сер. "Учебник нового века").
6. Український голокост 1932–1933: Свідчення тих, хто вижив: У 3 т. / За ред. о. Ю. Мицика. — К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2003. — Т. 2.

А. Я. СКРИЦЬКИЙ
с. Гребінки Васильківського району Київської області

ЯК СІЛЬСЬКИМ РАДАМ ДОНЕСТИ МОЛОДІ ПРАВДУ ПРО ГОЛОДОМОРИ В УКРАЇНІ?

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 120–130

На початку XX ст. після жовтневого більшовицького перевороту 1917 року в Росії московська влада за короткий проміжок часу (30 років) господарювання окупувала Україну в 1918–1920 рр. і створила в Україні, як непокірній республіці, що постійно прагнула незалежності, три планові штучні голодомори: 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947 рр. Крім того, першому голодомору 1921–1923 років передувала етнічна війна 1918–1923 рр., тоді Україна була цілком пограбована, обезсилена, спустошена червоною Москвою. Це був перший геноцид українського народу, створений більшовицькою владою Москви.

Сім'ям куркулів червона Москва влаштувала ще і четвертий голодомор 1931–1932 рр., адже куркулів як "ворогів народу" знищували "як клас" першими.

У кінці 20-х років більшовицька Москва в черговий раз жорстоко розправилася з патріотами України: знищила провідну верству населення, лідерів нації — інтелігенцію та українську автокефальну церкву. Для ліквідації націоналістично налаштованого селянства, яке навідріз не сприймало російську окупаційну владу, більшовицька влада Москви через організацію колгоспів планово, штучно, за зразком голодомору 1921–1923 рр. створила найжорстокіший у світі геноцид — Голодомор-33 з розкуркуленням, пограбуванням, насильницькою колективізацією, знищенням найбільш працьовитих, патріотичних, чесних селян, безпідставно назвала їх куркулями. Висилала їх на каторги до Сибіру, а їхні місця заселяла російськими ледарями-волоцюгами.

Народився я 1931 року в с. Ріжки Таращанського району Київської області. Я — син розкуркуленого (пограбованого), репресованого, реабілітованого. Я — несвідомий свідок, малолітня жертва геноциду — Голодомору-33 та 1946–1947 рр.

Під час непу радянська влада наділила моєму батькові із колишньої панської землі 6 га землі. День і ніч батько з матір'ю без будь-якої сторонньої допомоги, працюючи на своїй землі серпом, косою та ціпом, за сім років обжились самі і нагодували зголоднілу, спустошену державу. Для прикриття своїх злочинних намірів проти українського селянина радянська влада назвала батька куркулем, ворогом народу. Якого?

У нас забрали все — до нитки, до зернини. Розібрали всі будівлі, крім хати, яка була вкрита соломою і мала земляну підлогу. Полізли на горище і забрали останні вузлики квасолі і маку. Комнезами залишили нам у хаті одну миску емалеву, по одній дерев'яній ложці, один стіл і два стільці.

Мене маленького, пухлого з голоду, рахітного, з великим животом, тоненькими ручками і ніжками, три рази викидали з власної хати, готовили виселяти до Сибіру на вічну каторгу та кожен раз батькові вдавалося втекти, а виселяти нас без батька їм було невигідно, адже ми загинули б, а їм потрібні були каторжани, які могли б працювати до смерті.

Батька багато разів ловили, роздягали, роззували, ганяли босим по снігу, але він постійно від них утікав і переховувався. Коли його у місті Таращі ганяли босим по снігу, "вибивали" коштовності, яких у нього не було, поки п'яні кати відволіклися від своєї справи, батько втік від них босий. І як тільки трохи відбіг, то відірвав від свитки рукава, обмотав ними ноги і полями, по мокрому снігу, йшов додому 20 кілометрів. Знятий з батька одяг грабіжники забирали собі. Комнезам, Микита Сорока, зняв з батька кожушка і носив його на виду у батьків і всіх селян аж до війни. Я також це бачив.

Останній раз батько вночі втік із земляного льоху і манівцями, полями — бо тоді всі дороги із села цілодобово охоронялись комнезамами — втік на ближній радгосп і став там працювати. Його впіймали комнезами, били, допитували: хто такий, звідки? Керуючий радгоспом, німець Гейне, заступився за нього, не виказав його. Згодом у радгосп втекла мати і стала там працювати. Батьки навідувались до нас коли-не-коли, тільки ночами, приносили нам щось їсти, а ми жили голодні і голі, як вовченята.

Я, тоді ще зовсім маленький, три рази вмирав з голоду. Коли я вмирав з голоду перший раз, то сусідка, Ганна Бурковська, потайки дала матері для мене стакан молока, і я ожив, але ж не на довго. Коли я вмирав з голоду другий раз, то, мабуть, уже ніхто нічого не дав, бо за інструкцією про розкуркулення дуже строго заборонялось давати їжу чи будь-яку допомогу вмираючому куркулю, чи членам його сім'ї, під загрозою, що і до співчуваючих куркулю будуть застосовані ті самі репресії, що і до куркуля. Тоді мати, будучи сама пухла від голоду, пішла якось на город, знайшла під кущами шість маленьких картоплин розміром з квасолину, і не зварила, а спекла, бо вони розварилися б у воді. Отак я вижив другий раз. Третій раз я вмирав, коли знесилений голодом, простудився, уже і не говорив нічого. Врятувала сільська бабця. Отак комуністична влада Москви знищувала українську націю, розправлялася навіть з маленькими дітьми.

Іноді в розмові про Голодомор-33 запеклі вороги українського народу, комуністи, знахабніло, безвідповідально запитують: чи пам'ятаю я голодомор? Я їм відповідаю, що ні, звичайно. І запитую, а чи пробували вони самі, ще маленькими, пухнути, вмирати від голоду? Чи знають такі дітки, що в них болить та в якому розпачі перебувають безсилі й такі ж пухлі з голоду, вмираючі батьки цих дітей? Любителі більшовицького комунізму відповідають, що ні. А я їм кажу: "От коли спробуєте, тоді й поговоримо". Бо хто, наприклад, на собі краще пізнає жахи катувань: той, хто тільки бачив, як безвинні люди сидять у камері смертників, чи той, хто

сам там побував? Я фактично був у домашній камері смертників, але цього не знав! Не усвідомлював! Деякі свідки Голодомору-33 розповідають, що в них була макуха або корова доїлася, а то і батько був головою колгоспу. То такі свідки могли бачити тільки чужу біду, а то, можливо, і самі допомагали творити голодомор.

Ось як про знищення голодом маленьких українських дітей під час геноциду, Голодомору-33, написав український поет Євген Маланюк в оповіданні "Волошкові очі" ще в 1935 р.

> "...Але було в описі чужинця й таке, що стрясло цілою істотою і гострим, як вогонь, ножем порізало пам'ять назавши. Це образ дитини, що сиділа біля трупа матері при дорозі і з широко розкритими очима, в яких стояв німий запит, дивилася то на матір, то на світ, не розуміючи, що сталося. Тих волошкових очей української дитини не можу забути. Зусилля Шекспірів всього світу були б безсилі і марні описувати той образ...
>
> Діти вмирають з голоду особливо. Спочатку плачуть, потім затихають і хутко старіються. Роки призначеного їм життя проходять немов миттю. Очі їх, величезні очі, дивляться на світ, як очі старого, що вже збагнули всю правду, вірніш, неправду життя. **Жах війни — ніщо в порівнянні з очима дитини, що конає з голоду.** Йдеш по вулиці, біля плоту, під муром, а очі дітей протинають тебе наскрізь. Вони сповнені тихим здивуванням: йде людина, а не вмирає. І коли вогник життя, ледве тліючи в них, нарешті догоряє, вони лягають, як лягали увечері, заколисувані голосом матері чи старшої сестри і засипляють вічним сном".

І взагалі, а кому від цього легше, що помираючі з голоду маленькі дітки, які тільки мовчки дивилися на світ і хутко старілися, не могли зрозуміти, що коїлось на світі, чому саме вони помирають? Так, ці українські дітки на радість катам українського народу замовкли назавжди і вже нікому не розкажуть про жахи геноциду — Голодомору-33, а я все-таки, як такий, що вижив, можу розповісти, нехай навіть по живих слідах із розповідей своїх батьків і близьких. Голодомор і смерть я відчував своїм тілом і душею, а розумом ще не міг збагнути те страхіття. Такі, як я, діти куркулів, вижили тільки тому, що ми мали природну здатність до виживання, й тому, що нас оберігав Бог і земля українська. А ми своїм виживанням зберегли українську націю, мову і патріотизм.

Науковці від медицини стверджують таке: якщо дитина до чотирьох років недостатньо, неповноцінно харчується, то вона втрачає свої вроджені розумові здібності через те, що за перші чотири роки життя мозок дитини інтенсивно живиться і в кілька разів збільшується в розмірі. А ті дітки, що після голоду хоч і залишились здібними, то вони втратили те, що могли б бути геніями. Так планово, продумано, цілеспрямовано більшовицька влада Москви ще з дитячих років, ще з колиски морила голодом, зомбувала нас, ламала нашу волю до боротьби і самозахисту, готувала нас бути покірними рабами, виконавцями їхньої волі.

Ці жахи навмисної планової смерті дітей не йдуть ні в яке порівняння з німецькими концтаборами. Бо в німецьких концтаборах, якими радянська пропаганда лякала і лякає людей, голодом дітей не умертвляли і не катували, їжі не відбирали, з хат не викидали, до того ж тоді йшла жорстока війна. Навпаки, дітей чужої ворожої держави у воєнний час

сяк-так годували, одягали, доглядали, давали десь спати. Німці їм добровільно виплатили фінансову компенсацію. У нас вони прирівняні до інвалідів війни. Нас маленьких у нашій державі умертвляли голодом, катували, щоб "...не стало й сліду на землі..." (Т. Г. Шевченко).

Це і є черговий, незаперечний доказ того, що Голодомор-33 (та й інші голодомори) в Україні був геноцидом української нації.

Аби застерегти молоде покоління від повторення подібних жахів і страждань, аби навчити їх шанувати, відстоювати свою державу Україну, ми, старше покоління, повинні, зобов'язані донести до них всю правду про 70-річне панування в Україні московської більшовицької влади.

Ще й після геноциду — Голодомору-33 московський більшовицький терор в Україні тривав. До 1939 р. вони знищили понад 80 % української інтелігенції, української еліти. Винищили цвіт нації — українського хлібороба-патріота. Ще з 1933 р. червона Москва через організовані торгсини почала грабувати в українських селян коштовності на підготовку до війни для окупації Європи.

У 1939 р. червона Москва разом з німцями розв'язала Другу світову війну, втягнувши в неї Україну як свою колонію. Москва окупувала Західну Україну та розпочала масове виселення українців в Сибір на каторгу. В цьому ж році для випробування своїх сил перед походом на Європу вона віроломно, агресивно напала на Фінляндію, де загинуло та було покалічено 100 тис. українців.

У війні 1941–1945 рр., спровокованої, як тепер уже відомо, агресивною червоною Москвою з метою окупації країн Європи, на Україну як колонію Москви звалилися нові страшні випробування.

Аби не допустити окупацію Європи червоною ординською армією, керованою більшовицькою владою Москви, та звільнити від російських окупантів Україну, а значить, аби запобігти нових геноцидів, голодоморів, виселення на каторги народів України та Європи, знищення патріотів і цілковиту ліквідацію української нації, кмітливий Гітлер, маючи значно менші збройні сили, жертвуючи собою та життям і кров'ю свого народу, аби зламати ворога, першим, упереджено, сміливо розпочав війну. Цим Гітлер врятував Європу від цілковитої розрухи і знищення передової цивілізації в Європі та світі комуністичною, агресивною Москвою та її армією. Отже, Гітлер був правий, що випередив вторгнення ординських військ в Європу. Тоді в Європі тільки німецький фашизм, як противага комунофашизму, міг протистояти московсько-комуністичній агресії, розгулу. Історія ще розбереться і все розставить на свої місця.

У 1941 р. німецький фашизм, звільнивши Україну від російського комунофашизму, тим самим сам окупував Україну.

Потім уже комунофашизм при підтримці США, Англії звільнив Україну і країни Європи, тим самим окупував їх та Україну на цілих 50 років.

Після так званого звільнення України та закінчення війни Москва знову взялася ще десять років знищувати українців із західних областей, які навідріз не сприймали повторну російську окупацію. Жителі західних областей боялись, аби і їм комуністична Москва не створила штучного голодомору-геноциду, катування, приниження, знищення каторгами. Навіть жінки і діти масово, добровільно вливалися в лави ОУН-УПА, йшли в ліси та болота, де героїчно, стікаючи кров'ю, боролися з комуніс-

тичною агресивною Москвою за вільну незалежну Україну. Перелякані опором українців, Сталін, Жуков і Берія вже мали намір видати злочинний наказ: "...выслать всех украинцев...".

Аби українці центральних областей не прийшли на допомогу українцям західних областей, комуністична Москва одночасно зі знищенням українців західних областей створила третій за 26 років підряд штучний геноцид — Голодомор 1946–1947 рр. у центральній Україні, яким завершила повторну, повну і цілковиту окупацію і покору України Росією. І тільки волелюбний, патріотичний народ західних областей ще десять років героїчно, безстрашно, у нерівній боротьбі опирався російському агресору-окупанту за вільну, незалежну Україну.

Цілих 50 років радянська влада святкувала перемогу не тільки над німецьким народом, а й над Україною та країнами Європи, вміло використовуючи їх для ліквідації наслідків війни на своїй території. Українці ще десятки років за примусову працю в колгоспах отримували платню по 200 грам зерна на трудодень (світловий день) та за пайку хліба і миску баланди на каторгах обживали, освоювали холодні простори Сибіру: видобували дешевий газ, нафту, вугілля, деревину. Кістками українців густо заселяли холодні, з вічною мерзлотою, простори Сибіру. Тому і сповіщала Москва усьому світу про "героїчні подвиги соціалістично-комуністичної системи, про "Русское чудо"!, яке творилося на крові поневолених народів.

І тільки ціною запеклої боротьби, ціною життів вояків ОУН-УПА, бандерівців, патріотів 60-х і 80-х років Україна в 1991 р. нарешті виборола свою, омріяну віками, незалежність.

Здавалося б, що після звільнення народ незалежної, вільної України повинен радо святкувати, оспівувати це найбільше, найповажніше у всіх народів державне свято. Але народ України, що 350 років був поневолений Москвою, що майже цілковито залишився без патріотів, лідерів нації, що пережив геноциди, голодомори, каторги, не зміг негайно цілком взяти владу в свої руки, не міг обрати патріотичних, чесних керівників держави, підприємств, організацій, установ. Унаслідок цього до влади у верхах і на місцях пролізли суцільні перевертні, пристосуванці, ледарі, злодюги і зрадники України, які за дуже короткий час вщент розграбували Україну, стали олігархами, підприємцями, магнатами. Через них багата, працьовита Україна посідає нині одне з останніх місць у світі за всіма показниками.

Скориставшись рабською довірливістю українського народу, вороги незалежної України знову по-комуністичному, по-російськи схопили за горло народ України. За вкрадені гроші в народу вони сьогодні намагаються впливати на свідомість народу, особливо на молодь і малозабезпечені верстви населення.

Коли під тиском патріотів України та зарубіжжя в 1993 р. Президент України Л. Кравчук видав розпорядження про відзначення Дня Скорботи по вшануванню пам'яті жертв Голодомору-33, українці з радістю сприйняли цю звістку. Водночас, аби відволікти увагу народу від скоєних злочинів, аби не вшановувати пам'ять жертв Голодомору-33 та аби не визнавати патріотів України, ОУН, УПА, бандерівців, комуністи, соціалісти, зрадники України та інші злочинці з обкрадання українського народу під керівництвом Л. Кучми на противагу цьому нахабно нав'язали зрадницьке,

уже не потрібне українському народу святкування 9 травня — дня перемоги окупантів України над окупованим народом України, бо воїни, які були в червоній, імперській армії, звільняючи від німців Україну і країни Європи, одночасно окупували Україну і народи Європи на цілих 50 років. Отже, святкувати ми повинні День незалежності України, відзначати День Скорботи із вшанування пам'яті жертв геноциду — Голодомору-33, а також відзначати День Скорботи із вшанування пам'яті безвинно загиблих воїнів у Другій світовій війні та інших локальних війнах.

Ми вже знаємо, що "жах війни ніщо в порівнянні з дитиною, що конає з голоду". Голодомор українського народу, як уже сказано: "безсилі описать сотні Шекспірів світу". Натомість ми діти пограбованих, репресованих куркулів, жертви сталінських голодоморів, малолітні працівники тилу, ветерани війни ось уже понад 60 років годуємо, несемо на своїх стомлених плечах власних окупантів України, годуємо тих, хто захищав і захищає тепер наших катів, ворогів незалежної України.

Всі учасники бойових дій в роки війни були в російській червоній армії. Вони захищали тих, хто впродовж 26 років створив три планові штучні голодомори, три розбійницькі безглузді війни, революцію, "Архіпелаг ГУЛаг", захищали тих, хто в Західній Україні знищив сотні сіл, перетворивши їх на білоруську "Хатинь", тих, хто роками знищував українську націю, висилав їх на каторги. Захищали тих, хто геноцид — Голодомор-33 нахабно, бездушно, безвідповідально називає "засухою".

Учасники боїв були дорослими, їх годували, одягали, лікували, рятували. Вони користувались зброєю, трофеями, їх убивали — вони вбивали, мародерничали, ґвалтували жінок, навіть виривали з вух живих жінок золоті прикраси, розважались, пиячили, отримували звання та нагороди. Більшість їх після закінчення війни мали зелені коридори при вступі до вищих навчальних закладів та були направлені на керівні пости у державі. Хоча я знаю, що багато з них були втікачі з фронту і симулянти.

І сьогодні олігархи та злодюги, що обікрали народ, готові на будь-які дії, щоб тільки потрапити в депутати, аби приховати свої злочини з обкрадання пенсіонерів і бюджетників. Поцікавтесь, як в госпіталях для саморобних інвалідів війни влаштовують казковий відпочинок — лікування ветеранів боїв. І це — на тлі злиденного життя малолітніх жертв геноцидів-голодоморів, малолітніх працівників тилу — учасників війни та справжніх патріотів незалежної України, вояків ОУН-УПА, бандерівців. Чи є ще у світі така держава, де б своя влада так бездушно зневажала своїх патріотів, жертв голодоморів і, навпаки, — вшановувала окупантів?

Батько моєї дружини провоював усю війну бойовим офіцером-артилеристом, мав нагороди за оборону Сталінграда, був учасником Параду Перемоги в Москві, тривалий час хворів від наслідків війни, помер у 1970 р., не доживши до пенсійного віку, не отримував ніякої допомоги від держави, бо тоді не існувало такого закону. Ще в часи панування імперської Росії в Україні М. Хрущов заявив, що воював і пережив страхіття війни весь народ, а тому і відмінив плату за медалі, пільги та подарунки учасникам боїв, відмінив розгульні святкування на честь тих, хто живим повернувся з війни. А тому 9 травня відзначали тільки День Скорботи.

Коли німці, яких, як правило, називають фашистами, коричневою чу-

мою, в 1943 р. відступали з нашого селища Гребінки, то аби не було жертв серед мирного населення під час бою, передчасно вислали мирних жителів з місць майбутніх боїв. Моя дружина, тоді ще 6-річна дівчинка, разом з матір'ю та меншенькою сестричкою потрапили в сусіднє село Пологи до якоїсь жительки. В той час від "хорошого життя" в окупації у дружини вся голова була вкрита якимись струпами з гноєм і брудом. Жителька, в якої вони перебували, взяла якийсь гостинець і повела чужу їй дитину до воєнного лікаря-німця. Він оглянув дитину, змастив голову, дав іще мазі на лікування. До речі, хвороба скоро зникла. Коли жителька запропонувала гостинець, що принесла, то він від нього відмовився, показав пальцем на дитину і сказав: "віддай кіндеру (дитині), йому, мовляв, потрібно краще харчуватись. Як бачите, навіть німець-окупант безплатно лікував мою дружину, в той час, як її батько, бойовий офіцер, був по тій бік, стріляв по них, виганяв з України.

У 1997 р. моя дружина, будучи вже на пенсії, тяжко захворіла. Від болів, як кажуть, на стіни лізла. Коштів на лікування не було: їх вкрала влада. Згідно з постановою уряду України дружина мала право на безплатні ліки при такому захворюванні. Але жодного разу ніхто й копійки не виділив на її лікування, скрізь відповідали: "Немає коштів", або: "є тільки на подарунки для учасників боїв, бо скоро буде 9 травня — день перемоги". Оце тобі перемогли... свій народ на цілих 60 років. Як бачимо, навіть перед смертю обкрадають свій народ олігархи з окупантами.

Знав би її батько таке, то, мабуть, розвернув би гармати в інший бік, допоміг би воякам ОУН, УПА, бандерівцям, але такого глуму над його донькою та дружиною і над всім українським народом не було б. Сьогодні німецький пенсіонер, такий як ми, отримує пенсію, що еквівалентна 20–25 тис. грн на місяць, а наш працьовитий, обкрадений народ проситься в найми у Німеччині та інших країнах світу.

Найбільше проявив себе у наданні благ учасникам боїв О. Мороз, уміло, хитро використовуючи своє службове становище. Ось що сказав про це Роман Круцик у своєму виступі 29 січня 2006 р. в м. Василькові:

> "...Служба тримає в закритих архівах правду від народу України про Другу світову війну за державні гроші, гроші платників податків...
>
> Говорю вам цифрами статистики в Україні. У нас в Україні є 620 тисяч учасників війни. А організація Герасимова нараховує 2,5 млн. Де ці люди взялися? Це тому, що О. Мороз з порушенням регламенту в 1997 році, під 9 травня, протягнув Закон про соціальний захист учасників війни без обговорення в першому читанні, куди вводить таку статтю, як винищувальні батальйони (загрядотряди, СМЕРШ, НКВД), і продовжує їм термін до 1952 року. І це тоді, коли війна закінчилася в 1945 році. Таким чином, аби вирвати голоси заради збереження себе при владі, О. Мороз посадив на шию народу України коло 2-х млн дармоїдів. Ну що можна було робить до 1952 року? Це ті кедебісти, які до 1952 року шастали по селах і вбивали, грабували, ґвалтували, висилали на каторги людей..."

Як бачимо, О. Мороз за рахунок жертв голодоморів, патріотів — воїнів ОУН, УПА, бандерівців, пенсіонерів, обдарував катів, палачів українського народу високими пенсіями, пільгами, забезпечив безтурботну, спокійну старість тим, хто своєму

патріотичному народу стріляв у спину, у потилицю, грабував, ґвалтував, катував, висилав на вічну каторгу. Цим О. Мороз показує молодому поколінню, як за рахунок жертв голодомору, патріотизму вояків ОУН-УПА, бандерівців, за піт і кров свого народу можна наживати дешевий авторитет, переманювати на свою сторону голоси виборців. Думаю, тепер усім зрозуміло, як О. Морозу вдається залишатися на плаву при злиденному житті українського народу.

Колись О. Мороз сказав: "...поки я є, земля товаром не буде". І слово своє зумів дотримати. Законів про землю, які б захищали власність селянина, не ухвалив. О. Мороз зберігся при владі, керує, "дбає про народ". А села розграбовані, спустошені, занехаяні. Ціни на сільськогосподарську продукцію простому народу малодоступні. А жертви Голодомору-33 ось уже 15 років зневажаються.

Патологічну злобу, зневагу та ненависть до українського народу проявив і О. Турчинов. У своїй писанині "Аутодафе" він критикує, зневажає багатостраждальний український народ, коли пише: "...украинцы подыхали тупо и молча...", що українці нібито не захищалися під час Голодомору-33. Знаючи добре, що Голодомор-33 в Україні створила більшовицька Москва, керована переважно євреями, О. Турчинов у такий спосіб уже заздалегідь турбується, аби євреї та Росія уникли відповідальності перед українським народом. Євреї теж дорікають нам за переслідування євреїв Б. Хмельницьким і С. Петлюрою.

Та й де ж українцям набрати тих героїв, якщо хижацька Москва 350 років знищувала їх, постійно гноїла на каторгах, тримала в неволі, в покорі під страхом знищення? А чому О. Турчинов замовчує про той нечуваний у світі безприкладний героїзм, сміливість вояків ОУН, УПА, бандерівців, що їхньому героїзму, стійкості заздрить світ? Адже про героїзм українського народу Олександр Довженко у щоденнику записав слова нагородженого орденами та медалями енкеведиста: "Одного націоналіста я повісив вниз головою і палив на повільному вогні, вирізав з нього шматки м'яса, а він гадюка, так і помер з криком: "Слава Україні..."; "...скільки я їх перемордував!" Постає питання: а за що? За любов до України, до своєї держави?!

Рекомендую О. Турчинові прочитати книги: "Холодний Яр" Юрія Горліс-Горського, "Сад Гетсиманський" І. Багряного, книги про героїзм і страждання українців Західної України, про Голодомор-33 та багато інших.

Був час, коли Польща, використовуючи євреїв, грабувала український народ. Тому Б. Хмельницький і припинив це свавілля євреїв в Україні. І, як бачимо, це було зроблено патріотично, своєчасно і за законами самозахисту. А на сьогодні євреї разом з росіянами, комуністами, соціалістами та зрадниками України, підло використовуючи зневагу до патріотів України, захопили керівні пости в політиці та економіці, захопили банки, викупили за безцінь підприємства, зухвало знущаються над українським народом. Розігнали працьовитий український народ по всьому світу, а самі жирують, збагачуються, принижують, утискають українську інтелігенцію, щоб "не мешали работать". Отож, думайте, реагуйте правильно і своєчасно, шановні мої українці, захищайте дану нам Богом землю, бережіть наших українських красунь.

А таким, як О. Турчинов, нагадаю статтю Ігоря Козловського (газета

“Вечірній Київ” № 148 від 8 жовтня 2003 р.), в якій він пише:

> “Є в німецькім календарі один день. Він вартує половини всіх інших, називають його Днем Покаяння. При будь-якій погоді кожен німець цього дня одностайно йде на єврейське кладовище, в церкву, на могили іноземних воїнів, або в себе вдома, стає на коліна і приносить молитву покаяння за все зло, заподіяне їхніми предками майже всім народам Європи. Від канцлера до безробітного піст із повним утриманням від їжі та молитва покаяння. Одностайність німців вражає”.

До того ж німці виплатили євреям близько 100 мільярдів... та добровільно виплатили всім остарбайтерам фінансове відшкодування, розрахувались майном з Росією. А німецькі військовополонені ще багато років відбудовували Росію. От вам і фашисти, коричнева чума.

Я вважаю, що сьогодні прийшла черга євреїв і росіян, комуністів, соціалістів і зрадників України брати приклад з німецького народу. У встановлений День Покаяння організовано поститись, ставати на коліна і до болю в колінах молитись Богу і просити його, аби простив їм гріхи за заподіяні злочини українському та іншим народам.

На жаль, нічим не покращив становище жертв голодоморів і патріотів України наш любий, наша надія, обраний нами Президент В. Ющенко.

Був час, коли В. Ющенко одиноко, осиротіло стояв по той бік огорожі Верховної Ради. Ми, патріоти України, підійшли до нього, обмінялись візитівками, домовилися про спільну боротьбу проти неукраїнської влади. Пізніше ця група патріотів переросла у Помаранчеву революцію, яка і привела В. Ющенка до влади, обрала своїм Президентом. І за це наш Президент нам, патріотам України, репресованим, малолітнім жертвам Голодомору-33, тільки пообіцяв дати можливість посадити кущі калини.

Таким пасивним керуванням незалежною державою В. Ющенко фактично зрадив патріотів України, зрадив Майдан. Він став гальмом у відродженні незалежної України. Всі, хто повірив і пішов за Ющенком, залишились обдуреними, зневаженими.

10 вересня 2005 р. під час бурхливого святкування 1012-ї річниці міста Василькова (і це при злиденному житті народу), як повідомила районна газета “Життя і слово”, “...відкрили нові апартаменти для міської організації ветеранів, поклали квіти до пам’ятника Т. Г. Шевченка...”, і далі: “...Квіти глибокої шани і пам’яті було покладено до меморіалу Слави загиблим в роки Великої Вітчизняної війни землякам та визволителям Василькова, а також до пам’ятника воїнам-“афганцям”. До речі, а чи знають люди, що воїни-“афганці” за Васильків, Україну і Батьківщину ніколи не воювали. Вони примусово воювали за Росію і цим допомогли їй ще багато років тримати Україну в покорі. Скільки горя і матеріальних збитків завдала ця війна афганському народу та Україні?

За вільну, незалежну Україну поклали голови понад 14 млн українців — жертв Голодомору-33, вояки ОУН, УПА, бандерівці, а також патріоти України, закатовані на каторгах тоталітарним режимом. Таким закатованим на каторзі є і Юрій Литвин із с. Барахти Васильківського району Київської області. То чому за 15 років незалежності України ні жертвам Голодомору-33, ні воякам ОУН, УПА, ні бандерівцям, ні своєму земляку

Юрію Литвину владою не встановлені нові апартаменти, меморіали Слави та пам'ятники? Чому громадськість і влада Василькова не вшановує своїх героїв-борців за незалежність України.

Є у Василькові скромний маленький пам'ятник — стовпчик жертвам Голодомору-33, встановлений самими ентузіастами. Але, як бачимо, безтурботна "нова" влада про нього зовсім забула.

У нас, у Гребінках, влада до відзначення Дня Скорботи із вшанування пам'яті жертв Голодомору-33 поставилась не краще. Колись за розпорядженням першого Президента України Л. Кравчука про проведення Дня Скорботи із вшанування пам'яті своїх односельців, жертв Голодомору-33 ще в 1993 р. селищна Рада збиралася побудувати меморіальний комплекс жертвам Голодомору-33, навіть нагорнула купу ... землі, а ентузіасти встромили в землю дерев'яного хреста, та так і забула про неї. Так ось уже 13 років на тій купі землі пасуться кози, гуси...

Водночас з подачі другого Президента Л. Кучми в Україні святкується день перемоги Російської імперії над Німеччиною. На тлі обкрадання свого народу, його злиденного життя влада, аби закрити людям очі, почала ошаленіло святкувати день перемоги, прославляти подвиги героїв, нагороджувати їх медалями. Ось уже десятки років учасників боїв використовують як ширму для олігархів і злочинців, які зухвало обкрадають український народ.

Нагадаю ще один факт. У Білоцерківському районі, в с. Олійникова Слобода, названому так, мабуть, на честь свободи і слави українського козацтва, біля самої дороги, на самому достойному місці, в садочку, біля адміністративного будинку красується пам'ятник Г. Котовському. Нові українці назвали своє новостворене підприємство СВК ім. Г. Котовського, тобто іменем великого ката українського народу, який разом з більшовицькою Москвою душив волю українського народу, грабував, убивав, знищував опір селян. Тільки в с. Базар Житомирської області він одночасно розстріляв понад 350 людей.

Зразу ж за цим же селом, у полі, сиротливо стоять поряд дві козацькі могили, що старанно засіяні озиминою. Я впевнений, що мало хто знає та, мабуть, і не цікавиться своїми героями козаками-українцями, які під самим селом стояли насмерть, захищали свою земельку, своє село і родину від ворогів. Не всі, мабуть, знають, що такі братські могили козаки за традицією насипали власними шапками після великого бою, великої перемоги, так віддаючи шану своїм побратимам по боротьбі, що поклали голови за волю і свободу свого народу.

Я впевнений, що там, де ще й сьогодні красуються пам'ятники катам українського народу, де вулиці називають іменами катів, де святкують день перемоги над собою, годі чекати від народу свідомості, аби він поставив пам'ятники жертвам Голодомору-33 та вшановував їхню пам'ять, пам'ять своїх героїв.

Цікаво знати, а куди тільки дивляться місцеві ради, влада та й самі громадяни, чого вони чекають? Я вважаю, що без солідарності та матеріальної підтримки сьогоднішньої влади, Президента тут не обійтись. При підтримці держави у всіх школах, установах необхідно обладнати куточки, музеї жертв голодоморів, встановити меморіали жертвам геноциду — Голодомору-33, як це робила і робить дотепер режимна влада для своїх. Для зміцнення національної

свідомості кожного українця та ширшого залучення всього народу України українська влада повинна першочергово виділити кошти на відзначення цих подій і заходів. Ми не маємо морального права забувати жертв геноциду — Голодомору-33.

Великий борець за волю України Левко Лук'яненко у своїй книжці "Сповідь у камері смертника" пише:

> "Україна — це країна смутку і жалю, країна, де найбільше люблять свободу і найменше її мають. Україна — це країна найбільшої відданості і любові до рідного краю і **чорної зради його**, країна дотепного гумору і безмежно тужливої пісні... В ній душа... І цю пісню вороги намагаються знищити, закопати в землю, разом з нею вирвати з нас нашу душу і жбурнути нас у небуття..."

Про зрадників український поет Микола Нагнибіда у вірші "Зрадник" писав:

Він кинув зброю, щоб рікою
І кров, і сльози потекли,
Щоб кат глумився над сестрою,
Щоб його батька розп'яли;

Щоб дика зрадницька могила
Чортополохом поросла,
Щоб стара мати посивіла
Його на віки прокляла...

Мати! Це стара, сива, рідна, родюча, багатостраждальна земля України, густо полита кров'ю її захисників-патріотів. Не забуваймо їх! Не зраджуймо Майдану! В цьому наша сила!

А голодомор 1932–1933 років вимагаю визнати геноцидом українського народу.

Ю. В. СКРИЦЬКА
студентка
Київський національний торговельно-економічний університет

ГОЛОДОМОР 1932–1933 РОКІВ — ГУМАНІТАРНА КАТАСТРОФА XX СТОЛІТТЯ

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 131–141

Навчаючись ще у школі, я багато дізналася про зародження і формування нашої Української держави, про її населення, мову, побут, боротьбу нашого народу за незалежність із зовнішніми та внутрішніми ворогами.

Територію України досить давно — з IV ст. по Христу — заселяє український народ, з племен цього народу і утворилась Київська Русь з центром у Києві. Завдяки родючим землям, природному та економічно вигідному розташуванню Київська Русь бурхливо розвивалась, збагачувалась, жила заможно. А тому Україна завжди була і залишалася ласим місцем для нападів зовнішніх і внутрішніх ворогів, постійно ставала об'єктом потрясінь і боротьби за панування та володіння над нею.

Ще у 2003 р. (на 70-річчя геноциду-голодомору 1932–1933 років в Україні) я зі слів свого дідуся Аркадія дізналася, що Україна за дуже короткий проміжок часу (з 1921 по 1947 р.) пережила три жахливі голодомори, а найжорстокішим був геноцид-голодомор 1933 року. Ці роки лихоліття пережили мій дідусь Аркадій та його родина — українські працьовиті селяни. Зі слів своїх батьків дідусь мені розповідав, як його маленького, пухлого з голоду, рахітного, роздутого три рази викидали з власної хати, аби вислати до Сибіру на каторгу тільки за те, що його батька — мого прадідуся Якова — працьовитого селянина — назвали куркулем і все нищівно пограбували, а всю родину — дорослих і малих — намагались вислати на каторгу, та кожного разу моєму прадіду вдавалося втекти.

Майже 70 років радянська влада замовчувала правду про голодомори в Україні, а це негативно відбивалося на патріотизмі, честі, гідності українського народу, розвитку державності. Тільки у 80-ті роки під тиском патріотів України та зарубіжжя влада була змушена відкрити деякі засекречені архівні матеріали про голодомори.

Я не могла повірити, не могла збагнути, чому такий працьовитий, хазяйновитий український народ, маючи найкращі, найродючіші у світі ґрунти, за такий короткий період (26 років) пережив три найжахливіші, найжорстокіші трагедії — голодомори 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947 років? Чому в державах з малородю-

чими землями і суворим кліматом народи не знають голодоморів?

Тому я, як нащадок куркулів, тобто заможних працьовитих селян, жертв голодомору-33, поставила собі за мету дослідити причини голодомору, відшукати винуватців цієї трагедії, що сталася в Україні. Адже повинні бути не лише замовники, а й виконавці цього страшного геноциду української нації. Переді мною постало питання: чи поніс хтось відповідальність за голодомори в Україні, аби наступні покоління більше ніколи не переживали подібних трагедій.

Після ознайомлення з літературою Національної Парламентської бібліотеки України, літературою власної бібліотеки та працями членів Асоціації дослідників голодоморів в Україні, розповідей і свідчень жертв голодоморів я впевнилась, що голодомори в Україні — незаперечний факт.

Після жовтневого перевороту 1917 року на Київ кількома хвилями посунули більшовицькі армії. Слідом за ними, за наказом Леніна, були послані продзагони, сформовані з робітників, відбирати продукти з України. Дуже швидко вони все зруйнували, пограбували, знищили, загребли і поїздами відправили до Москви. Так уперше в історії людства в 1921–1923 рр. в Україні виник найжахливіший штучний голод, створений більшовицькою Москвою. Тоді в родині моєї прабабусі Мотрі тільки за два тижні від голоду та хвороб померло чотири душі.

Після впровадження Леніним непу разом з відродженням села в Україні посилено відроджувалась і національна ідея, мова та культура. Керівники-патріоти стали вимагати у Москви більшої самостійності. Тому Москва дійшла висновку: позбавити українську націю її лідерів-керівників. Для цього у 1929 р. більшовицько-єврейські лідери Москви впроваджують насильницьку колективізацію села. Розпочалась велика чистка української інтелігенції в усіх наукових, культурних відомствах та установах, арешти лідерів української нації. Згодом дійшла черга і до селян, яких поділили на куркулів, середняків і незаможників (голоту). Так планово, штучно насувалася на Україну більшовицька червона чума — голодомор 1932–1933 рр.

Архівні джерела мають незаперечні докази штучного голодомору 1932–1933 рр. в Україні, тобто геноциду українського народу.

Історик-дослідник Олександра Веселова та інші про голодомори в Україні пишуть:

> "Голодне лихоліття — 33 — це не історична минувшина, а незагойна фізична і духовна рана українського народу, яка жагучим болем пронизує пам'ять багатьох поколінь. Надто багато безіменних могил залишено в Україні..."

В. А. Папенко, ветеран війни та праці, стверджує:

> "Голодомор 33-го забрав мільйони жертв. Серед них найбільше безвинних дітей. Вони вмирали страшною смертю на очах у безпорадних батьків. Нехай Бог милує всіх людей на Землі бачити і пережити таке".

Я наче своїми очима побачила тих нещасних, безвинних працьовитих селян України — "куркулів", які жахливою смертю були закатовані голодом разом з маленькими дітьми. Навіть і тепер мені важко збагнути те горе, уявити ті мільйони жертв, які загинули, як і не збагнути, яким чином могли залишитися живими, вижити маленькі дітки, тим більше діти розкуркулених, діти "ворогів наро-

ду", що зазнали найбільших, найжорстокіших знущань. Я зрозуміла, яка велетенська катастрофа за своїми масштабами звалилася на українську націю, а особливо її селянство як основу національного збереження.

У роки голодоморів в Україні радянська влада планово загнала в могили мільйони своїх громадян. До сьогодні ще триває дискусія про кількість жертв голодомору: 3–7 чи 10–11 млн людей, а за новими даними — 14,2 млн. Це чисельність населення цілих країн. За цими цифрами криється знищення генетичного коду нації, знищення української мови, української гордості, духовності. Навіть і тепер усе це ще з трудом відроджується в містах України.

Страшним злочином за масштабами жорстокості і підлості її організаторів і виконавців була трагедія, яка майже 60 років замовчувалась. Були засекречені також усі відомості про голодомор 1932–1933 рр., які під загрозою знищення чи висилки на каторгу старанно, вперто і надійно приховувались, а тому і точної кількості жертв так ніхто й не знає, а можливо, й не можна буде її точно встановити.

Завдяки свідкам та історикам ми вже знаємо достатню правду про жахи голодомору 1933-го, ми вже можемо зрозуміти, яка велика і безповоротно втрачена частина України лежить у безіменних могилах. А отже, наш обов'язок, як нащадків репресованих, жертв геноциду-голодомору-33, зрозуміти події того часу самим і розповісти іншим.

Вивчаючи документальні джерела, я звернула увагу на те, як влада безжалісно грабувала заможних працьовитих селян. Назвавши їх куркулями, відправляла на каторгу або знищувала голодом. Планово, таємно переселяла в Україну росіян з областей Росії та Білорусі, підло знищувала дітей, навіть в дитячих будинках. Відомі випадки жахливого людоїдства, покарання, страти і каторги за піднятих п'ять колосків. Існувала й різниця вартості хліба в Росії та Україні (у 13 разів!).

Привертає увагу і твердження свідків про те, що всі три голодомори за короткий період відбувалися в підрадянській Україні після спроби керівництва України та українського народу звільнитися від Російської імперії. Сюди потрібно додати й те, як стверджують свідки, що при німецькій окупації ні голоду, ні голодомору в українському селі не було, хоча йшла війна, і німці також грабували народ. Це тому, що німці не планували знищення українського селянства.

Найперше я з'ясувала, як саме роки голодоморів висвітлила історія Комуністичної партії Радянського Союзу (КПРС).

Підручник "Історія КПРС" (Київ, 1959 р.) вихваляє тільки свої досягнення та перемоги над власним, підневільним народом, показує, як партія виконувала намічені нею плани та завдання ось такими твердженнями (див. с. 421):

> "...куркульство в районах суцільної колективізації було ліквідовано. З початку 1930 р. по осінь 1932 р. з районів суцільної колективізації було виселено 240 757 куркульських родин. Радянська влада зробила все необхідне для працевлаштування колишніх куркулів на нових місцях проживання, створила їм нормальні умови життя".

Як бачимо, жахливі події стоять за цими рядками! Прямо-таки політика геноциду проглядає за кожним цим словом. Тільки не подає історія відомостей, скільки їх повернулося додому із каторг і коли. Скільки їх

там загинуло, залишилось лежати у вічній мерзлоті. Як їх викидали з вагонів на сніг, як у першу ж ніч гинули на снігу їхні діти. Як їм спочатку довелось будувати житла у суворім, безлюднім краю. Оце ж і є той геноцид, влаштований українському народу комуністичною Москвою.

Зміцненню основ колгоспного ладу сприяв закон радянської влади від 7 серпня 1932 р. про охорону соціалістичної власності. Згідно з цим законом майно колгоспів прирівнювалась за своїм значенням до державного майна. Це є той горезвісний закон, названий в народі законом про "п'ять колосків", закон про те, як КПРС бандитським шляхом забрала в селян все майно, все зерно і назвала це майно державним. Цей закон ще більше посилив голодну смерть, геноцид селян, оскільки їх судили за піднятих на полі п'ять колосків, аби селяни не вижили. А підручник "Історія КПРС" продовжує вихвалятись (див. с. 427):

> "Це була всесвітньо-історична перемога робітничого класу, трудового селянства й інтелігенції СРСР, здобута ними під керівництвом Комуністичної партії".

Тут, на мою думку, як кажуть, коментарі зайві, все сказано, хто організатор. Здобули те, що планувала КПРС.

Як бачимо, історія КПРС безсоромно, зухвало вихваляє тільки свої злочинні досягнення та перемоги над власним беззахисним народом і жодним словом не обмовилась про створений нею жахливий геноцид — голодомор-33, прикриває, приховує свої злочини про планове знущання над українським селянством.

Мене зацікавило, що це за звір був такий — куркуль 30-х років? І чому саме радянська влада звичайних, найбільш працьовитих, чесних селян назвала куркулями? За що їх грабували і знищували?

Українська радянська енциклопедія за 1962 р. подає це тлумачення так:

> "Куркульство — це сільська буржуазія в капіталістичному селі. Куркулі — це капіталістичні підприємці в землеробстві, великі земельні власники (порівняно з селянами і бідняками), які одержують прибуток від найманої робочої сили (наймитів), а також великі власники сільськогосподарських знарядь виробництва і торгівельно-промислових підприємств на селі, орендарі, сільські скупники і лихварі. Куркуль наживається не тільки на експлуатації наймитів, а й бідняцько-середняцьких мас села. Куркулі були найлютішими ворогами соціалістичного будівництва. Вони саботували заходи радянської влади, організовували повстання".

Оце так охарактеризувала УРЕ куркульство в післяреволюційній Росії. Чого тільки не приписала і яких ярликів не наклеїла радянська влада на працьовитого селянина. Тільки яке це має відношення до мого прадідуся Якова, якому та сама радянська влада наділила землю. Він сім років сам день і ніч на ній працював, годував себе, народ і ту ж радянську владу, а вона його пограбувала, назвала ворогом народу (якого?), намагалася знищити його і сім'ю.

А "Словник української мови" Б. Д. Грінченка (К., 1908 р.) подає інше тлумачення:

> "Куркуль — прибулий, захожий з іншої місцевості чоловік, який поселився на постійне проживання".

Оце і все. Поселився, прижився на новому місці чоловік, тобто людина, яка без сторонньої допомоги, сама,

своїми силами створила собі умови проживання.

Порівнявши між собою твердження комуністичної УРЕ та нейтрального словника Б. Д. Грінченка, хто такий куркуль, неозброєним оком помічаєш, що комуністична Москва навмисно назвала заможного працьовитого селянина ворогом народу для того, аби безкарно можна було грабувати, висилати на каторгу, знищувати заможних селян України, тобто займатись геноцидом свого народу.

Із розсекречених архівів відомо, як довірливо селяни с. Ріжки Таращанського району, рідного села мого дідуся Аркадія, ще в 1931 р. писали скаргу до найвищого партійного керівництва України, шукали правду, думали, що це якась помилка, перегин влади на місцях. Вони ще не знали, що це лише початок геноциду, що жахливий кінець прийде тільки в 1933 р.... Як влада допомогла селянам — одноосібникам с. Ріжки видно з поданої скарги[1]:

> "Сердечно просимо Голову Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету не прийміть в обіду, ми уже звертаємося з проханням в третій раз, і ми щиро дякуємо, наші заяви прийшли в сільраду. Но сільрада нікотрого пояснення не дає на Вашу резолюцію. Не розрахувалася з кожним одноосібником. Був допит такий по 20 чоловік в день визивать на розрахунки, но цього вони не зробили, а визвали тільки декого. А ще стали приймати більші міри. Іменно стали забирати кури, гуси, качки, овечки, одежу у хатах. Комини валять, жить не дають і хліба, на котрому ми працювали ще в 1931 р., не дали й одного снопа. І не дають. Ми самі орали і сіяли, і собирали, заплатили продналог, і самооблог, і страховку. Ми вже голодаємо 7 місяців і вже поїли усю картоплю. Крайнє голодаємо.
>
> Крайнє голодуючі. Просимо не відмовити прохання нашого".

Подібний лист був надісланий і в бюро скарг МК РСІ (було ще й таке бюро для окозамилювання) про голодування пограбованих селян в таких селах Білоцерківського району: Лосятин, Саливонки, Гребінки, Храпачі, Скребеші. Ще 8 березня 1932 р. писали селяни, члени колгоспу, просили хліба. Вірили селяни керівникам держави як людям, як захисникам.

Ось приклад. Лист селян в бюро скарг НК РСІ про голодування в селах Білоцерківського району на Київщині[2]:

> "Чи законно це, що людей оставили без куска хліба, жодного хунта зерна, чи можна ж прохарчувати 5 місяців дітей одною картоплею, якої уже нема, день од дня голодних збільшується... Чи знає історія такий час, який зробила радвлада ? В такі люті морози викидати голих і голодних на мороз, малих і великих, з такого добровільного виступу в колгосп толку не буде, бо і члени колгоспу не одержують жодного хунта хліба з 1 листопада 1931 р., вивезено хліб до одного хунта в хлібозаготівлю. Робоча худоба кожен день пропадає, бо нема соломи, не то що овса або дерті. Більше всього ограблені села такі, як Лосятин, Саливонки, Гребінки, Храпачі та Скребищі Білоцерківського району. Тисячі пудів забрано і снопами, і зерном, але грошей людям не всплачувано до сього часу... За що мучать селян, за що гине худоба? За останні три роки врожайність зменшилась із 100 % на 10 % і менше. Наприклад,

[1] Див.: ЦДА ЖР УРСР, ф. 1, оп. 7, спр. 147, арк. 47–48. Оригінал. Рукопис.

[2] Див.: ЦДА ЖР УРСР, ф. 539, оп. 10, спр. 1415, арк. 15. Оригінал. Рукопис.

жито дало з 1 га 4–5 цент., яра пшениця з 1 га 70 кг. Це в колгоспах, в одноосібних зменшилось менше. Чому в Москві пуд житнього борошна коштує 7 крб., а у нас 90 крб., певно, вродило там краще? В першу чергу потрібно опросити селян с. Лосятина, де голодовка.

Степан Мартиненко, М. Хутірний,
М. Шевченко чл. колгоспу".

Мабуть, селяни добре узнали, почім фунт лиха та вже було пізно. Неважко порівняти і дізнатись, що хліб у Москві в 1932 р. був у 13 разів дешевший, ніж у хлібній житниці, в містах України, а в селі його не було взагалі. А чому ціна хліба не була "братською", однаковою? Тобто (90+7): 2 = 48 крб. Отже, як бачимо, Москва планово створювала геноцид-голодомор в Україні.

Постанова Раднаркому країни і ЦК КП(б)У про занесення на чорну дошку пошани цілих сіл показує нам, як влада додатковими каральними заходами остаточно знищувала голодом цілі села, які відчайдушно боролись за життя, за виживання. Ось ще один документ: Постанова Раднаркому України і ЦК КП(б)У. "Про занесення на чорну дошку сіл, які злісно саботують хлібозаготівлі" від 6 грудня 1932 р.[1]:

Зважаючи на особливо ганебний провал хлібозаготівель в окремих районах України, РНК і ЦК ставлять перед облвиконкомами і облкомами, райвиконкомами і райпарткомами завдання знищити опір частини сільських комуністів, які стали фактичними провідниками саботажу, і ліквідувати несумісну з званням члена партії пасивність до саботажників; забезпечити швидке наростання темпів, повне і безумовне виконання плану хлібозаготівель.

РНК і ЦК ухваляють:

За явний зрив плану хлібозаготівель і злісний саботаж, що його організували куркульські і контрреволюційні елементи, занести на чорну дошку такі села:

1. с. Вербка, Павлоградського району, Дніпропетровської області;

2. с. Гаврилівна, Межівського району, Дніпропетровської області;

3. с. Люсеньки, Гадяцького району, Харківської області;

4. с. Кам'яні Потоки, Кременчуцького району, Харківської області;

5. с. Святотроїцьке, Троїцького району, Одеської області;

6. с. Піски, Баштанського району, Одеської області.

Щодо цих сіл вжити таких заходів:

1. Негайно припинити довіз товарів, цілком припинити кооперативну і державну торгівлю на місці і вивезти з відповідних кооперативних і державних крамниць всі наявні товари.

2. Цілком заборонити колгоспну торгівлю як для колгоспів, колгоспників, так і одноосібників.

3. Припинити всіляке кредитування, провести дотермінове стягнення кредитів і інших фінансових зобов'язань.

4. Перевірити і очистити органами РСІ кооперативні і державні апарати від всіляких чужих і ворожих елементів.

5. Перевірити і очистити колгоспи цих сіл, вилучивши контрреволюційні елементи, організаторів зриву хлібозаготівель.

Голова Раднаркому УРСР В. Чубар
Секретар ЦК КП(б)У С. Косіор
6 грудня 1932 р.

Свідчить мій дідусь Аркадій, що проживав у той час у вже згаданому селі Ріжки:

"Батько постійно переховувався, аби нас всіх разом не відправили на

[1] Див.: Комуніст. — 1932. — 7 груд.

каторгу, чи знищили. Два рази втікав з-під варти. Його зловили в третій раз, побили, закрили в колгоспній земляний льох. Батько почув, як комнезами радились, що їм уже набридло його ловить, а тому вони прийдуть вночі, заберуть його і пустять всю сім'ю "в расход" — знищать. Батько вночі щось там розвалив, вибрався з льоху і манівцями, полями — бо по дорозі шастали, пильнували комнезами і відловлювали людей — втік на ближній радгосп (за 7 км від села), став там працювати. Його побачили вартові комнезами і вчинили допит: хто такий, звідки? Батько, звичайно, не признавався. Тоді комнезами почали його бить, повалили на землю і били ногами. На той час повз них проходив керуючий відділком радгоспу, німець, на прізвище Гейне, не стерпів цього та й сказав: "Він хорошо працює. За що ви його б'єте? Дайте йому їсти і він буде робить". Ці слова керуючого, німця, подіяли на бандитів-комнезамів, вони схаменулись і перестали батька бить. Батько залишився на радгоспі працювати, навідуючись до нас тільки ночами, і приносив нам якусь їжу, звичайно, те, що відривав від себе".

Жертва свідок голодомору — Романова Марія Іванівна, родом з Кагарлика Київської області, розповідає про жахливе життя дітей у дитячих будинках під час голодомору. З її розповіді "товстий маленький чоловічок", що розмовляв мовою "старшого брата", без будь-яких письмових розпоряджень і ознак злочину, умертвив три десятки дітей за один день в одному тільки дитячого будинку. То хіба це не геноцид? Дарма, що цей злочин не був документально оформлений. А скільки ж цих "товстих маленьких чоловічків" мовою "старшого брата" віддавали таких усних звірячих розпоряджень?

З постанов Політбюро ЦК КП(б)У про посилення репресій над куркульством як класом та іншими класовими ворогами видно, що виселення з українських сіл у Сибір та за Урал були планові, з метою забезпечення потреб робочої сили на каторгах Росії. Затверджували ці постанови ЦК ВКП(б), Москва.

Навіть робітники сусідньої республіки Білорусі, які бачили вмираючих з голоду українських селян ще в 1932 р., в листі до ЦК КП(б)У писали 15 липня 1932 р.[1]:

"Колі гета было, штоб Україну Беларусія карміла. Былі горшые годы, але Україна карміла Беларусію, а цяперь наодворот. Беларусія непроч помоч українскім колхозам і працытным селянам арганызованім порядком, а не такім як сейчас праісходзіць, што на Беларусії із за українцямі нельзя не прайці, не праехаць як на желдорогі, так і і на дарогах. Всюди уйма голодных оборваных українцев, которыя валяются по улицам местечка Беларусії Жлобін, Гомель, Бахмуч, Быхат, Магімт, Орша, Мінск, Сіроціно і усюду полно. По лесам некоторые живуць. Да чого гэта доходзіць, к чему гэта вийдзе".

Беларусы — рабочие Петров, Савін, Кудук

Як ми бачимо з цього листа, в сусідній з нами республіці Білорусі, яка розташована в лісах і на болотах, голоду не було взагалі. Тому що їм геноцид у вигляді голодомору червона Москва не планувала. Бачили б робітники-білоруси, як до їхнього листа "прислухались" комуністичні, російські нелюди в 1933 р.!

А як можна інакше визначити, як не геноцид, створення такої вказівки ЦК КП(б)У:

[1] Див.: ПА ІП при Компартії України, ф. 1, оп. 1, спр. 2021, арк. 42–43.

"...в п'ятиденний строк вивезти всі без винятку наявні колгоспні фонди, в тім числі і насіннєвий".

Повідомлення з місць до вищої влади про випадки людоїдства читати важко, аж душа холоне від жахів голодомору, який створила червона Москва в Україні.

Копія повідомлення
Вінницького обласного прокурора
в прокуратуру республіки
Про випадки людоїдства в с. Нове
Місто Монастирищенського району

Не раніше 17 липня 1932 р.

"Повідомляю, що в останніх числах червня в с. Нове Місто Монастирищенського району гр. Г., 36 років зі своєю дружиною, по майновому стану маломіцні середняки, порізали та з'їли своїх дітей хлопця 9 років і хлопця 2 років.

Сам Г. знайдений вмерший, якого труп розкладався, бо нікому не було відомо.

Дружина його зараз непритомна і не можна з нею говорити. Від зарізаних дітей знайдена одна голова, відрубана по шию та закопана в землю, а також знайдені кістки ребер".

Хіба ж тепер можна порівнювати жахи людоїдства голодомору-33 з подіями війни чи життям дітей в німецьких концтаборах?

А ось і сама постанова ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. про застосування розстрілу або десятирічного ув'язнення за розкрадання колгоспного майна.

З постанови ЦВК і РНК СРСР про застосування розстрілу та 10-річного ув'язнення та розкрадання колгоспного майна від 7 серпня 1932 р.[1]:

"Об охране имущества государственных предприятий, колхозов и кооперации и укреплении общественной (социалистической) собственности.

II.

2. Применять в качестве судебной репрессии за хищение (воровство) колхозного и кооперативного имущества высшую меру социальной защиты — расстрел с конфискацией всего имущества и с заменой при смягчающих обстоятельствах лишением свободы на срок не ниже 10 лет с конфискацией всего имущества.

3. Не применять амнистии к преступникам, осужденным по делам о хищении колхозного и кооперативного имущества".

Так це ж та знаменна постанова, якою так злорадно, безжалісно хизувалася історія КПРС. Цю постанову народ назвав постановою про "п'ять колосків". Бачите, які "справедливі" керівники в Москві. Пограбували селян до зернини, а хто підніме у полі п'ять колосків, аби не вмерти з голоду, тому розстріл чи ув'язнення не менше 10 років з конфіскацією всього майна. Якщо не вмерла людина з голоду, то її уб'ють або ув'язнять і ще раз пограбують. А що можна було іще конфіскувати у вмираючої з голоду людини? У такий спосіб це просто добивали людей! Оце ж і є геноцид українського народу від "старшого брата". Про те, що геноцид — голодомор-33 в Україні створила саме комуністична Москва, достатньо підтверджує нам і постанова ЦК ВКП(б) та РНК СРСР Про хлібозаготівлі на Україні від 19 грудня 1932 р.:

1) ЦК ВКП(б) и СНК Союза ССР считают, что без немедленной организации коренного перелома в хлебозаготовках в Днепропетровской, Одесской и Харьковской областях Ук-

[1] Коллективизация сельского хозяйства: Важнейшие постановления Коммунистической партии и Советского правительства. 1927–1935. — М., 1957. — С. 423–424.

раина не в силах выполнить даже тот дважды сокращенный план, который явным образом проваливают украинские работники благодаря своему несерьезному отношению к заданиям партии и правительства.

2) ЦК ВКП(б) и СНК Союза ССР поручают тт. Кагановичу и Постышеву немедля выехать на Украину на помощь ЦК КП(б)У и Совнаркому Украины, засесть в решающих областях Украины в качестве особо уполномоченных ЦК ВКП(б) и Совнаркома Союза ССР, разделив труд с Косиором, Чубарем и Хатаевичем, и принять все необходимые меры организационного и административного порядка для выполнения плана хлебозаготовок.

Секретарь ЦК И. Сталин
Председатель
СНК Союза В. Молотов
(Скрябин)

Як бачимо з цієї постанови, головним організатором геноциду — голодомору-33 в Україні були московські комуністичні вожді: Молотов та ін. Це вони віддавали злочинні накази з Москви. Виконавцями голодомору були Комуністична партія та зрадники України.

Свідок, жертва розкуркулення, Степенко М. П., мешканець с.м.т. Гребінки Васильківського району Київської області, розповідає, як підло і жорстоко у 1930 р. радянська влада зруйнувала долю всієї родини, яка вимушено розбіглася по світу, по чужині. Навіть сліду не залишилося в Україні:

"Мого батька назвали куркулем і розкуркулили (пограбувала держава) в 1930 році. Батько, залишений без засобів для господарювання і існування,.. виїхав один, без сім'ї, в Туркменську республіку, в м. Красноводськ. Влаштувався на роботу вантажником в порту. Хтось доніс у міліцію на батька, що він розкуркулений втікач з України. Його арештували і посадили в тюрму в м. Ташкенті. З Ташкента його перевели в село Верх-Назарево Барабинського району Тюменської області на каторгу. Там він і помер в 1932 році".

Кого тут замордували голодною смертю, кого на вічну каторгу загнали, а хто і сам, рятуючи своє життя та життя дітей, забіг на край світу, на чужину. Оце ж і є той геноцид, влаштований українському народу. Це був початок очищення червоною Москвою українських земель від українців — селян і заселення їх переселеними росіянами з областей Росії та Білорусії. Оце і є штучний голодомор, геноцид українських селян.

Мій дідусь Аркадій розповів мені, що він син куркуля, син розкуркуленого, пограбованого, репресованого, реабілітованого, малолітня жертва та несвідомий свідок голодомору. Адже дідусь Аркадій три рази вмирав від голоду, був пухлий з голоду, рахітний і тільки тому, що був маленький, то не міг зрозуміти, що це в світі коїться і що у нього болить. Його батько — мій прадідусь Яків — відмовився віддавати власне майно, то його постійно ловили, намагалися вислати всіх, та він умудрявся тікати знову, що дало змогу їхній сім'ї вижити.

Чи знає хто таке, щоб в якійсь державі світу дітей працьовитих, хазяйновитих батьків — своїх громадян виганяли зі школи, викидали з хати? Не кожен звір здатний на подібні вчинки. З оповідань у літературі ми знаємо, що вовчиця годувала людських дітей. А радянська влада, комуністична Москва — навпаки. Видавала розпорядження, згідно з якими голодних пухлих з голоду дітей, нею ж пограбованих, викидали з власної хати, виганяли зі школи. Знову по-

вернемось до спогадів М. П. Степенка:

> "Коли я пішов до 5-го класу місцевої школи с. Шельпахівки, що на Черкащичині, то мене, як сина куркуля, і ще одного хлопчика (прізвища не пам'ятаю) вигнали зі школи. Було це дуже просто. 1-го вересня 1931 року, на першому уроці, в клас зайшов директор Кравець, назвав наші прізвища і сказав: "Хлопчики, ви не маєте права вчитись в нашій школі, оскільки ви діти куркулів, ворогів народу. Вам не місце тут". — І пішли ми з плачем додому".

Або чого тільки вартий особливо таємний наказ № 007/42 від 22 червня 1944 р. Берії і Жукова: "Выслать всех украинцев". І як тільки могла зародитись така злочинна думка в їхніх злочинних головах?! Це ж тільки подумати: вислати цілу велику державу в суворий необжитий край! Це ж як треба думати про панування російської нації над українцями?

Як видно з розповіді жертв голодоморів, кожному з трьох голодоморів — 1921–1922, 1932–1933, 1946–1947 років — передувала спроба керівництва, лідерів України та українського народу віддалитися від Російської імперії. На що у відповідь комуністична Росія карала Україну знищенням, каторгами, новими спланованими штучними голодоморами. Найжорстокіший з них був голодомор-геноцид 1932–1933 років.

Впадають в око і ті докази, що при німецькій окупації голоду не було, хоч німці також грабували український народ, і йшла війна. Тому що німці не планували створити ні голодомору, ні голоду українському селянину. Але ж, як ми знаємо, німці засуджені і покарані за війну та військові злочини, а в Україні ще ніхто чомусь не поніс відповідальності за скоєні голодомори, геноцид. А вже давно пора понести відповідальність організаторам і виконавцям, українським зрадникам, аби у дні Скорботи не було ворогування між людьми.

Марія Каблучка у статті "Чорна сповідь моєї Вітчизни" закликає нас такими словами: "Дух мільйонів замучених селян, їх туга, невимовний біль закликають молоде покоління поряд із старшими прокинутись від сплячки, байдужості... Намагатися вивчати невідомі сторінки історії і донести правду про найтрагічніші з них своїм дітям, онукам".

Ці та інші матеріали свідчать про те, що в історії України з'явилась ще одна досліджувана сторінка — сторінка, яку так довго ніхто не міг та, напевне, і не хотів відкрити — сторінка трагічного життя та звірячого знищення мого народу, цілої нації. Впевнена, що ці матеріали зацікавлять не лише істориків, а й моїх однолітків, тих, хто не хоче бути "Іванами безрідними", а має бути справжнім патріотом своєї Вітчизни.

Після опрацювання матеріалу теми голодомору-33 я йду у майбутнє з достатніми знаннями про пережиті лихоліття, страждання моїх предків під час голодоморів у підрадянській Україні, а найбільше під час голодомору-геноциду 1932–1933 років.

З метою глибшого з'ясування причини голодомору я провела опитування громадян різного віку і соціального статусу з питання: що їм відомо про голодомори в Україні, а саме про голодомор 1932–1933 років, його причини, хто його організатор і виконавець?

Відповіді були різні, полярні, протилежні. Одні громадяни говорили, що чули щось про голодомор-33, але самі про це знають мало, не мають ніякого уявлення. Інші стверджува-

ли, що про жахи голодомору розповідали батьки чи знайомі.

Ті, що самі пережили голодомор-33, проклинають голодомор, радянську владу, комуністів і Сталіна. Просять Бога, щоб оберігав народ України від такого пекла на землі.

Деякі казали, що українці самі винні, що цілком не покорилися Росії. Вони, мабуть, забули, що росіяни теж не покорилися, наприклад, ні французам, ні німцям.

А інші доводили, що то все брехня націоналістів про голодомор. Голодомору в Україні не було, була засуха, неврожай. В Росії, мовляв, люди теж голодували.

Були й такі — молоді, здорові, добротно одягнені люди, що перепитували: "А зараз що, не голодомор ? Зараз ще гірше!" Відповіді опитаних мене вразили. Як тільки можна нестабільне сьогодення порівнювати з жахливим геноцидом — голодомором, людоїдством? А чому ж люди не порівнюють сьогодення з єврейським голокостом, зі знищенням людей в Бабиному Яру, війною з Німеччиною? Адже геноцид-голодомор був у стократ страшніший, жахливіший, ніж будь-які війни та інші голокости.

Ми вже знаємо, що тема геноциду — голодомору-33 в Україні замовчувалась в СРСР аж до проголошення незалежності України. Та й теперішні керівники держави, чиновники тільки під тиском патріотичної частини громадськості та зарубіжжя йдуть на деякі поступки щодо відзначення дня пам'яті жертв голодомору — бояться погроз Росії. То ж і маємо такі безтурботні, байдужі про майбутнє відповіді наших громадян.

Збагатившись знаннями про події того часу в Україні, я переконалась і впевнено стверджую, що голодомор 1932–1933 рр. в Україні був геноцидом українського народу, штучно і планово створеним більшовицькою Москвою, владою СРСР.

Тепер, коли ціною запеклої боротьби, каторгами і своїм життям, український народ, патріоти України, борці 60-х і 80-х років завоювали волю і незалежність, молоде покоління, нащадки жертв голодоморів в Україні про цю трагедію та її причини будуть пам'ятати, свято берегти і вшановувати пам'ять жертв геноциду-голодомору 1932–1933 років, впевнено стояти на сторожі незалежної держави Україна.

Я вважаю і вимагаю, щоб голодомор-33 в Україні був визнаний світовою спільнотою геноцидом українського народу, а винуватці його повинні понести відповідальність.

Предки мої шляхетного козацького роду, служили у близькому оточенні Богдана Хмельницького, воювали за відродження незалежної України, тому я хочу завершити своє дослідження словами поета-патріота Василя Симоненка:

"Народ мій є! Народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ!
Пощезнуть всі перевертні й приблуди
І орди завойовників-заброд!

Ви, байстрюки катів осатанілих,
Не забувайте, виродки, ніде:
Народ мій є! В його волячих жилах
Козацька кров пульсує і гуде!"

В. М. КУХАРСЬКИЙ
бакалавр теології, канд. пед. наук, викл.
Тернопільський інститут МАУП

МЕТОДОЛОГІЯ ЗЛОЧИННИХ ГОЛОДОМОРІВ У ТАЛМУДИЧНИХ ДЖЕРЕЛАХ

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 142–144

Бо немає нічого захованого, що не виявиться,
і немає таємного, що не вийде наяв (Мр. 4:22)
Ісус Христос

Коли йдеться про будь-яке явище, а тим більше — злочин, то одним з перших завжди виникає запитання: "А звідкіля ростуть коріння, ідеологічні засади цього злочину?"

Коли йдеться про злочинні Голодомори в Україні, навмисне організовані більшовицьким режимом СРСР, то з ще більшою гостротою постає аналогічне запитання. Ще донедавна про справжні коріння Голодоморів знало вельми обмежене коло спеціалістів, але практично на наших очах справджуються слова Господа нашого Ісуса Христа, виділені в епіграфі нашої статті.

Спочатку прислухаємось до свідчень чесних істориків щодо ідейних натхненників Голодоморів в Україні та ставлення до них самої єврейсько-більшовицької влади. Дослідники Андрій Куліш та Андрій Дикий наголошують на разючій відмінності у ставленні цієї влади до священиків і рабинів зокрема, до християнства та іудаїзму загалом [1, 166, 202–204]:

> "Жид Губельман-Ярославський дуже заповзято боровся з релігією, особливо християнською, грабуючи та закриваючи церкви, організовуючи блюзнірські виступи "безбожників" під час релігійних свят. "Але синагоги залишалися недоторканими, а їхнє майно не конфісковувалось. Не бачили москвини й пародійно-блюзнірських виступів у дні жидівських релігійних свят. Більше того, коли священиків відправляли у концтабори на повільну смерть або й просто розстрілювали на місці, жидівські рабини з квітня 1920 р. й до вересня 1935 р. отримували офіційну платню від совєтського уряду".

За словами жида М. Слоніма, часто жиди-комуністи, які фанатично вірили у вчення Леніна, дивним чином поєднували це із заповітами... Талмуду. Релігію викорінювали, але християнську, а не юдейську [3, 65].

Щодо головних заповітів Талмуду та іншої талмудичної літератури, то особливо вражають чесні і мужні оп-

рилюднення їх для широкого загалу світової громадськості, здійснені ізраїльським професором Ісраелем Шахаком у своїй книзі "Єврейська історія, єврейська релігія: тягар трьох тисячоліть" [4], хоча і не з усіма його думками щодо неєвреїв можна погодитися.

Найбільш вражаючі свідчення відомого єврейського дослідника розкривають коріння сіонізму, талмудизму, після яких цілковито зрозумілими стають глибинні причини найжахливіших злочинів сіоністів — світових воєн, революцій, голодоморів та геноцидів (аж до сьогоднішнього включно!), спрямованих проти українців та інших слов'ян!

Не довіряти цьому серйозному єврейському дослідникові немає жодних підстав. Говорячи про убивства та геноцид вже скоєні і ті, що чиняться сьогодні євреями проти неєвреїв, він посилається на настанови найавторитетніших іудейських релігійних праць — Галахи (юридичної системи класичного іудаїзму, яка виконувалася практично усіма євреями з IX до кінця XVIII ст. і яка продовжує застосовуватися в наші дні у формі ортодоксального іудаїзму, — заснована переважно на Вавілонському Талмуді") та "Шулхан Арух" ("найавторитетнішого кодексу, який сьогодні широко використовується як довідник") та ін.

І. Шахак не заперечує зловісного твердження юдейських рабинів: "Найкращого з неєвреїв убий, кращій із змій розітри голову"! Хоча він це злочинне правило намагається дещо згладити і зауважує, що цей закон діє під час війни, а не в усіх випадках, як стверджували вищезгадані рабини.

Але найцікавіше читаємо далі: "Відношення іудаїзму до убивства неєврея абсолютно відмінне від убивства єврея, що карається смертю як один із найтяжчих гріхів. Єврей, який убив неєврея, винен тільки у "гріху проти законів Небес", а тому не повинен каратися на земному суді.

Непрямо ж сприяти смерті неєврея, — на цих словах та коментарі то них особливо хочемо звернути увагу читачів, — взагалі не гріх. Один із двох найважливіших коментарів до "Шулхан Арух" пояснює, що йдеться про неєврея, то діє принцип "не піднімай руки, щоби поранити його, але можна поранити (чи по іншому довести до смерті, що випливає з контексту подальших аргументів автора. — В. К.) його непрямим чином, наприклад, забрати драбину, після того як він упав у яму..." [4, 101].

Але ж у цьому сатанинському законі-дозволі та коментарях до нього, по суті, міститься методологія-обґрунтування всіх голодоморів, геноцидів та економічних воєн до сьогоднішньої включно (!) насамперед проти українців та інших слов'ян!

Якщо ж непрямо сприяти смерті неєвреїв не є гріхом, то можна замість драбини, наприклад, забрати в них хліб та іншу їжу і таким чином спровадити їх на той світ, що й робила злочинна єврейсько-більшовиицька влада насамперед в Україні впродовж усіх відомих голодоморів за їхніми нелюдськими законами!

Такий же злочин сіоністи з яничарами чинять і тепер проти українців та інших слов'ян, з тою лише незначною відмінністю, що тепер вони діють підступніше — забирають не сам хліб, а гроші на його купівлю, постійно накручуючи ціни і тарифи на все, насамперед на комунальні послуги і товари першої необхідності!

Так що, українці, добре затямте собі: хто, як і чому чинить сьогодні над нами новий геноцид та економічну війну, більше того, — вельми ймовірно готує справжню війну тими

ж злочинними методами, якими, на жаль, рясніє трагічна історія українців та інших слов'ян.

Саме й такі найжахливіші злочини також узаконені іудаїзмом, що далі підтверджує І. Шахак [4, 120]:

> "Вищезгадані закони... — просто дитяче белькотіння у порівнянні із спеціальними законами, спрямованими проти давніх хананеян та інших народів, котрі населяли Палестину до того, як вона була завойована Ісусом Навином. **Усі ці народи повинні бути повністю знищені, причому і Талмуд, і талмудична література повторюють біблійні заклики до геноциду давно неіснуючих народів із ще більшим запалом.** Впливові рабини, які мають послідовників в ізраїльській армії, **ототожнюють палестинців (чи навіть усіх арабів) із цими давніми народами, так що настанова "не залишай живими нікого, хто дихає" несподівано стає актуальною і залучається рабинами сьогодні**".

Звідси цілком імовірною напрошується зловіща паралель: якщо рабини ототожнюють усіх арабів із цими приреченими народами, виправдовуючи сучасний геноцид арабів, то чому б не припустити, що українці, росіяни та й усі слов'яни (як і раніше — скіфи, арії) віддавна і до сьогоднішнього дня включно також прирівнюються осатанілими рабинами до цих приречених стародавніх народів Біблії, і таким чином вже "узаконено" піддаються сьогодні сіоністами різноманітним геноцидам та невидимим війнам?!

Понад те, зважаючи на той факт, що у випадку війни убивство стає навіть "міцвою" (тобто обов'язком, релігійною заповіддю!), а також зважаючи на багаточисленні звинувачення українців сіоністами як чи не найбільших у світі антисемітів та на найнесподіваніші "виверти" талмудистів, — не здивуємося, якщо колись дізнаємося, що проти українців і слов'ян сіоністами віддавна оголошена таємна невидима, на перший погляд, війна до повного знищення!

Підсумовуючи нашу невелику розвідку, ще раз наголосимо, що методологія, ідеологічні засади усіх навмисних злочинних Голодоморів-геноцидів в Україні до сьогоднішнього включно містяться у талмудичних джерелах іудаїзму, який давно поставив їх вище навіть десяти Божих заповідей. Про це і раніше свідчили багато відомих як українських дослідників (наприклад, сучасний український пророк Павло Штепа [5, 55–57]), так і зарубіжних (зокрема, Девід Дюк [2, 79–96] та ін.). Але коли ці свідчення почали підтверджувати і аналогічно свідчити навіть окремі чесні єврейські дослідники, зокрема І. Шахак, то відпали будь-які сумніви щодо їх достовірності. І за ці небачені досі широкомасштабні злочини без терміну давності іудейсько-талмудичні вчителі та виконавці рано чи пізно постануть перед неупередженим та об'єктивним судом — якщо не людським, то Божим Судом неодмінно...

Література

1. Дикий А. Евреи в России и в СССР. — Новосибирск, 1994.
2. Дюк Д. Еврейский вопрос глазами американца: мое исследование сионизма. — К.: МАУП, 2002. — 360 с.
3. Куліш А. Геноцид. Голодомор 1932 — 1933. Причини, жертви, злочинці. — Полтава, 2000. — 89 с.
4. Шахак І. Єврейська історія, єврейська релігія: тягар трьох тисячоліть. — К.: МАУП, 2005. — 144 с.
5. Штепа П. Мафія і Україна. — Л.: ВПК "Глобус", 2002. — 408 с.

С. П. БІЛИК
старш. викл.
Вінницький технічний коледж

ГОЛОДОМОР 1932–1933 РОКІВ НА ВІННИЧЧИНІ — ЗАКОНОМІРНИЙ НАСЛІДОК СТАЛІНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ СУЦІЛЬНОЇ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ (Документи і матеріали, спогади рідних і близьких про страшні роки голодомору, зібрані студентами Вінницького технічного коледжу)

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 145–154

Не сьогодні це сказано: час народжувати і час помирати, час руйнувати і час будувати, час розкидати каміння і час збирати каміння, час мовчати і час говорити. Хай ця стаття, видана після десятиліть мовчання, ляже каменем у підмурок всенародного пам'ятника трагічним сторінкам історії народу України.

Двадцяте століття закарбувалось у долі українського народу, в тому числі населення Вінниччини, численними трагедіями: братовбивча громадянська та криваво-руйнівні Перша і Друга світові війни, спустошливі іноземні інтервенції, голод 1921–1925 та 1946–1947 рр., сталінські репресії, Чорнобильська катастрофа… Однак з-поміж них особливим трагізмом виокремлюється голодомор 1932–1933 років. Для українців він за своїми масштабами і сутністю рівнозначний єврейському Холокосту чи вірменській різанині 1915 р. Від голоду 1932–1933 рр. загинуло вінничан навіть більше, ніж під час гітлерівської навали. За зведеними даними про смертність населення у 16 районах Вінницької області, у 1932–1933 рр. тут померло 350 404 особи [1].

У той час до "Книги пам'яті" сучасної Вінниччини занесено 173 400 тих, хто поліг у битві з німецько-фашистськими окупантами. Щоправда, тут не враховано імен цивільних громадян області, які загинули під час проходження фронтів Великої Вітчизняної війни через Вінниччину, вінничан-жертв масових єврейських розстрілів, бранців, замучених на каторжних роботах у Німеччині… Та про голодний апокаліпсис широка громадськість довідалася порівняно недавно, адже сам факт голодомору ретельно і свідомо замовчувався. Ставитися до масової голодної смерті як неіснуючого явища розпорядився ще Й. В. Сталін, лицемірство котрого не знало меж. Як пригадував один із колишніх лідерів республіки Р. Терехов

[2], якого в січні 1933 р. звільнили з посади секретаря обкому ЦК КП(б)У, інформацію про голод вождь зустрів вкрай недоброзичливо: “Нам говорили, що ви, товаришу Терехов, добрий оратор, — гнівався він. — Виявляється, що ви добрий розповідач — вигадали таку казку про голод, думаєте нас залякати, але не вийде! Чи не краще вам залишити пости і піти працювати до Спілки письменників — будете казки писати, а дурні будуть читати…” [8].

Шість десятиліть знадобилося для того, щоб Україна вийшла із стану заціпеніння, порушила ганебне табу мовчання.

Лише тепер історики почали вивчати розсекречені архіви, друкувати науково-популярні статті, книги, збірники документів і матеріалів.

То ж які справжні причини цієї ще не до кінця розкритої широкомасштабної трагедії, котру “вождь народів” був схильний вважати “казкою”? Що бачиться найсуттєвішим у самому факті її наявності, зокрема, через призму оприлюднених нині документів? Страшний голод був викликаний не природними катаклізмами, не розбурханою стихією. Він був наслідком недалекоглядної волюнтаристської сталінської політики на селі.

Крім того, зримо бачиться й те, що майбутній голодомор визрівав поступово, мав конкретні соціально-економічні та політичні передумові. Він не переріс би у невідворотне фатальне явище, якби не нехтування вищим політичним керівництвом країни об’єктивних законів розвитку суспільства, не підміна їх волюнтаризмом, екстремістськи-революційною нетерпимістю.

20-ті роки не були легкими для Радянської держави. Країна з величезними труднощами заліковувала рани, спричинені революційними потрясіннями, громадянською війною, вторгненнями численних інтервентів. Розруха і нестатки нагадували про себе практично на кожному кроці, поставали серйозними перепонами на шляху до проголошеного кращого життя.

Але ще зловісніше, як вважав Сталін, над нею нависала загроза зовнішнього нападу, що його готували капіталістичні країни. Лінія фронтів недавньої війни проходила поряд з кордонами щойно утвореного СРСР.

Світ визнавав його демонстративно неохоче. Лише згодом Радянському Союзу вдалося налагодити дипломатичні відносини з Німеччиною, Англією, Італією, Австрією, Францією, Китаєм та деякими іншими державами, хоч уникнути війни, як відомо, так і не вдалося.

У цих умовах у сталінського керівництва, серед членів партії зародилося відчуття необхідності термінових і радикальних дій для порятунку революції та здійснення пов’язаних із нею сповідань. Крім того, Сталін, який взагалі не був сильним теоретиком, висунув привабливе гасло. Відкидаючи ідеї свого супротивника Л. Троцького щодо відновлення намагання поширення революції в інші країни як нереалістичні, він спонукав партію до будівництва “соціалізму в одній, окремо взятій країні”, інакше кажучи, до перетворення СРСР якнайшвидше на сучасне індустріальне суспільство. Причому це потрібно було виконати будь-якою ціною. Такий підхід виявився одним із наріжних каменів майбутнього голодомору.

План форсованого розвитку промисловості був висунутий на XIV з’їзді ВКП(б) (проходив з 18 по 31 грудня 1925 р.). Як відзначалося в його документах, “з’їзд поставив завдання соціалістичної індустріалізації краї-

ни з метою забезпечення її господарської самостійності, зміцнення обороноздатності і створення матеріальної бази для перемоги соціалізму в СРСР" [5]. Конкретні обсяги середньорічного приросту промислової продукції, що мали становити аж 16 %, визначив наступний XV з'їзд ВКП(б), котрий обговорив і прийняв директиви щодо складання першого п'ятирічного індустріального плану розвитку народного господарства. Невдовзі XVI партконференція, делегати якої ще більше перебували у полоні ідеї форсованого індустріального стрибка, розглянувши підготовлений Держпланом на основі з'їздівських документів п'ятирічний план у двох варіантах, зупинилася на так званому "оптимальному", що "забезпечував" щорічно 20–22 % приросту промислової продукції.

До речі, на 1929/30 господарський рік були продиктовані взагалі запаморочливі показники зростання її виробництва — 32 % в цілому і 46 % — для важкої індустрії. І хоч життя незабаром продемонструвало їх нереальність, фантастичні темпи "зростання індустріальної могутності країни" продовжували фігурувати в усіх партійних і господарських документах.

Та все ж "у роки першої п'ятирічки завдяки неймовірним зусиллям радянських людей вдалося досягти високих темпів промислового розвитку, але фантастичний сталінський стрибок провалився. Приріст промислової продукції становив у 1929/30 господарському році 22 %, у 1931 р. — 20,5, у 1932 р. — 14,7, у 1933-му, останньому році вже "виконаної" п'ятирічки, — лише 5,5 %. Отож середньорічне зростання промислової продукції у 15,7 % було навіть нижче за планових за директивами XV з'їзду ВКП(б) темпів" [3].

Однак для України перший п'ятирічний план був сприятливим. Вона отримувала понад 20 % загальних капіталовкладень, а це означало, що з 1500 нових промислових підприємств, споруджуваних в СРСР, понад 400 припадали на неї. Деякі з цих заводів були гігантських масштабів. Зведений у 1932 р. Дніпрогес виявився найбільшою гідроелектростанцією в Європі. Найбільшими у своїх категоріях були також новий металургійний комбінат у Запоріжжі та тракторний завод у Харкові. В Донецько-Криворізькому басейні споруджувалось стільки нових заводів, що весь район виглядав як одна величезна будова.

На Вінниччині у 30-х роках були споруджені найбільший на той час в області Гніванський цукровий завод, Барський машинобудівний, Могилів-Подільські трикотажна та швейна фабрики, консервний, олійний, миловарний заводи, Вінницькі м'ясокомбінат, мотороремонтний завод, паротурбінна електростанція, швейна фабрика імені Володарського. Реконструйовано десятки підприємств, у тому числі Вінницький суперфосфатний завод, Турбівський, Бродецький, Томашпільський цукрозаводи та ін.

Для цього потрібні були неабиякі зусилля і кошти. Стосовно "мобілізації всіх сил" у сталінського режиму особливих проблем не виникало. А от коштів катастрофічно не вистачало. Сподіватись на якісь солідні зарубіжні інвестиції чи позики не доводилось, тому розраховувати необхідно було лише на власні ресурси. Але ні відновлена ще у 1923 р. горілчана монополія, ні грошово-паперова емісія не могли суттєво поповити державний бюджет. Вихід із становища сталінський режим знайшов у безмірній експлуатації сільськогосподарського сектору економіки, вірніше у

цілеспрямованому систематичному пограбуванні власного селянства, хоч гасла революції проголошували рівність між ним і робітничим класом.

Спершу це були так звані "ножиці цін", завищені податки. Суть механізму вилучення селянських коштів, зокрема, викладено у промові Й. В. Сталіна на липневому (1928 р.) пленумі ЦК ВКП(б):

> "Із селянством у нас стоїть справа у даному разі так: воно сплачує державі не тільки звичайні податки, прямі й посередні, але воно ще переплачує на порівняно високих цінах на товари промисловості — це по-перше, і більш або менш недоодержує на цінах на сільськогосподарські продукти — це по-друге. Це є додатковий податок на селянство в інтересах піднесення індустрії, яка обслуговує всю країну, в тому числі селянство. Це є щось подібне до "данини", щось подібне до надподатку".

Особливо боляче така політика відгукувалась на Україні. Адже республіка була хліборобською, а відтак селянською. Більше двох третин її населення становили селяни. Якщо у 1921 р. нараховувалось 4,4 млн селянських дворів, то у 1929 р. — понад 5 млн дворів. За переписом 1926 р., в Україні існувало 54 770 сіл. Переважали села з населенням від 1 до 5 тис. жителів. Саме Україна була основною житницею СРСР. Так у 1922–1923 рр. український хліб становив 30,5 %, у 1924–1925 рр. — 40,8 %, у 1925–1926 рр. — 76 %, у 1926–1927 рр. — 45,9 % заготовленого союзними відомствами хліба.

Проте не кожна селянська сім'я в Україні мала можливість вільно продавати свій хліб, оскільки його просто не вистачало для потреб самої сім'ї. Господарства, що мали до трьох десятин засіву, фактично не мали лишків. А таких господарств нараховувалось майже половина. Вони були натурально споживчими, тобто споживали те, що виробляли. Підвищення цін на промислові товари і низькі заготівельні ціни, що були у 2 рази меншими від ринкових, досить швидко призвели до втрати селянами матеріальної зацікавленості у реалізації хліба державним заготівельним органам. Виникла так звана криза хлібозаготівель.

1929 р., з якого почалася масова колективізація на селі, був названий Й. Сталіним "роком великого перелому". Саме так називалась його стаття, що з'явилась у той час. У ній "вождь народів" вдався до відвертої політичної містифікації, безпідставно заявивши про те, що у країні вже відбувся "корінний перелом" у розвитку землеробства, що середняк — головна фігура тогочасного села — його підтримав і у своїй масі "повернув у бік "Комунії" [6]. Так народився міф про наукову обґрунтованість вибору часу для суцільної колективізації села, який увійшов згодом до всіх підручників історії. Однак це не відповідало дійсності. Численні факти свідчать: для масової колективізації ще не визріли ні об'єктивні, ні суб'єктивні умови — матеріально-технічні, соціальні, культурні, психологічні. Значна частина середняків вичікувала і, незважаючи на тиск, до колгоспів не поспішала.

Добровільність була підмінена відвертим примусом. Копітка організація роботи серед селян поступилася місцем грубому безцеремонному диктату, огульному плануванню зверху досить часто непосильних завдань.

В умовах псевдореволюційної ейфорії, створеної Сталіним та його прислужниками, процентні рознарядки, що спускалися зверху, "низи" намагалися перевиконати. Отож,

“справно” втілюючи в життя настанови, багато районів укладали між собою договори і брали на себе “зустрічні” зобов’язання… Доходило навіть до змагання цілих регіонів… Бердичівський, Тульчинський окружкоми КП(б)У прагнули провести колективізацію “кавалерійською атакою”…

У маси було кинуто гасло “шалених темпів колективізації”. І подібні заклики відразу ж почали реалізуватися. Якщо на 1 січня 1930 р. тільки 16,4 % селянських господарств республіки було колективізовано, то уже на 1 березня 1930 р. їх стало 62,8 % [4].

Ще один моральний прийом було використано у розпал голодомору. Коли хлібозаготівлі в країні зайшли у безвихідь, урядовою постановою від 17 лютого 1933 р. було запропоновано нагороду за донос. Кожен, хто вказував, де сусід ховав зерно, одержував від 10 до 15 % виявленого, як премію [7].

На Вінниччині, як і повсюди в Україні, “куркульські” господарства, що підлягали ліквідації, поділялися на три категорії: 1) учасники і організатори антирадянських виступів і терористичних актів. Вони мали бути ізольованими в тюрмах або концтаборах; 2) ті, хто чинив “менш активний опір”, їх разом із сім’ями виселяли на Північ, Урал, у Сибір, Казахстан; 3) розкуркулені сім’ї, які не чинили опору. Їм мали надаватись урізані ділянки за межами колгоспних масивів.

Уже на 1 червня 1930 р. у республіці було розкуркулено 90 тис. господарств. Загалом за роки колективізації за найскромнішими підрахунками було експропрійовано майно понад 200 тис. сімей українців. Розправляючись з “останнім експлуататорським класом”, влада суттєво підривала продуктивні сили села, адже серед приречених на загибель і страждання на чужині було чимало найпрацелюбніших, найдосвідченіших, найздібніших хліборобів.

Селу силоміць нав’язувалось життя, незрозуміле йому і чуже. Руйнувалися вікові традиції, хаос породжував беззаконня. Це сприяло нехтуванню елементарних норм моралі та прав людини. У селянській масі зрів протест, що переріс, врешті, у відкритий опір.

У 1930 р. на Поділлі відбулися повстання селян проти колективізації у всіх без винятку районах. Тільки в одній Тульчинській окрузі навесні 1930 р. відбулися повстання у 148 селах. Усі вони придушені збройною силою.

Траплялися випадки, коли селяни палили хати, що належали представникам місцевої влади, активним учасникам розкуркулювання та усуспільнення майна, членам хлібозаготівельних бригад. Доведені до відчаю люди вже не зупинялися перед убивствами. Так на родючих подільських землях на певний час знову спалахнуло полум’я, здавалося б, уже згаслої громадянської війни…

А тим часом, незважаючи на впровадження сільськогосподарської техніки у виробництво (на 1932 р. порівняно із 1928 р. механізація оранки в цілому по Україні збільшилась у 19 разів, а сівби зернових — у 100, їх збирання у 50 разів; у 1930 р. на Вінниччині нараховувалось 146 МТС), валові збори зернових зменшувалися, оскільки катастрофічно знекровлювались продуктивні сили.

Водночас невпинно зростали обсяги хлібозаготівель. Розпочаті у січні 1928 р. за розверсткою, яка, власне, відтоді не відмінялася, вони досягли свого апогею у 1932–1933 рр. Наприклад, валовий збір 1930 р. становив 22,9 млн т, а заготовили 7,8 млн т. У

1931 р. зібрали 17,6 млн т, вивезли ж з України 6,9 млн т. З валового збору 1932 р., що становив 12,8 млн т, вивезли 7 млн т. Причому хлібозаготівлі з урожаю 1931 р. тривали до весни 1932 р., після чого хліба в українському селі зовсім не залишилося. Слід також відзначити, що у селян і колгоспників, в одноосібних і колективних господарствах забирали не лише зерно, а й іншу продукцію.

Так в українське село прийшов жахливий голод, що супроводжувався надзвичайно високим рівнем смертності серед населення, спалахами епідемії, проявами масового жебрацтва, навіть трупоїдством і канібалізмом, причому голод зачепив своїм чорним крилом не лише села, а й міста, примноживши загальну кількість безневинних жертв. Він був багатонаціональним. Шаленів як в українських, так і в польських селах, в європейських містечках. Від нього однаково гинули українці, росіяни, євреї, поляки, вірмени, представники інших національностей, які жили в Україні. Від нього вмирали як робітники, так і інтелігенція. Але особливо нещадно він косив селян.

Влада ж залишалася "глухою" і "сліпою" до людських страждань, всі свої зусилля вона зосереджувала лише на одному — безмірній заготівлі хліба будь-якою ціною. Досить часто такі "заготівлі" нічим не відрізнялись від відвертого грабіжництва. Невпинно зростав арсенал репресивних заходів.

Коли навесні та влітку 1932 р. почався масовий вихід селян із колгоспів, було винайдено паспортизацію. Сільських мешканців немов би прив'язували до населених пунктів. Виїзд із колгоспів під будь-яким приводом був суворо заборонений. А заклик до виходу з колгоспу прирівнювали до державного злочину.

Була також вигадана дворазова система оплати праці в колгоспі на вироблену кількість трудоднів — аванс и повний розрахунок наприкінці року. Двічі на рік селянин мав одержувати символічну плату, проте її часто свідомо затримували (у березні 1933 р. 48 % колгоспів України не розрахувалися з колгоспниками).

7 серпня 1932 р. ВЦВК і РНК СРСР прийняли постанову, власноручно написану Сталіним, що була нібито спрямована на захист соціалістичної власності. У народі її охрестили "законом про п'ять колосків". Відповідно до цієї постанови за півкишені зерна, принесеного з поля голодуючій сім'ї, можна було отримати 10 років концтаборів, а при "обтяжливих" обставинах — розстріл з конфіскацією всього майна.

Згідно з прийнятою 20 листопада 1932 р. постановою Раднаркому України "Про заходи посилення хлібозаготівель", заборонялося видавати зерно колгоспникам на трудодні у колгоспах, що не виконали державного плану. Проте ключовим серед нових репресивних заходів були пункти про дозвіл райвиконкомам передавати в рахунок хлібозаготівель всі створені в колгоспах натуральні фонди — насіннєвій, фуражний, продовольчий, запровадження "натуральних штрафів" у вигляді повернення розданого колгоспникам під час жнив авансового хліба.

Ще одним з надзвичайних методів "боротьби" за виконання хлібозаготівель стало занесення на "чорну дошку" тих колгоспів, які особливо відставали у виконанні планів. Рішення про занесення на "чорну дошку" супроводжувались припиненням поставок будь-яких товарів у певне село. Крім того, на колгоспи накладалися грошові штрафи, у них забирали ху-

добу, їхні трудівники позбавлялися навіть надії на якусь допомогу.

Згідно з постановою ЦК ВКП(б) та РНК СРСР від 14 грудня 1932 р., репресії поширилися на колгоспний актив, особливо комуністів, а також на керівників районної партійно-радянської ланки. Як зазначалося в документі, найзліснішими ворогами визнавалися "саботажники з партквитком у кишені", котрі "на догоду куркулям та іншим антирадянським елементам" провалюють завдання партії та уряду. Як міра покарання передбачалося їхнє засудження на 5–10 років, відбування у концтаборі, розстріл.

В історії України тема голодомору 1932–1933 рр. понад півстоліття була закритою для дослідників. І тільки зараз ми можемо згадати мільйони замучених кістлявою рукою голоду наших співвітчизників.

Скільки ж померлих від голоду в Україні припадає на Поділля — сказати важко. Документи архіву дають лише розрізнені дані. Але ствердно йдеться про сотні тисяч людських життів. Голод не забирав людські життя вибірково — карав і заможних, і бідняків. Голод не минув ні тих, хто працював в колгоспі, ні тих, хто був одноосібником. Класового підходу голод не знав. Він був один на всіх. Документи свідчать, що голодна смерть не перебирала ні віком, ні статтю, ні національністю.

Група студентів Вінницького технічного коледжу за останні роки зібрала кілька сот спогадів рідних і близьких людей про голодомор на Вінниччині. При написанні рефератів студенти використовували також архівні матеріали.

Ці спогади — це просто диво, коли пам'ять виявилась дужчою від страху і заборон, міцнішою від змови і мовчання. Як же близько був для цих людей той далекий 33-й, як він їм болів.

Спогади про голодомор в Україні 1932–1933 років — це енциклопедія горя і смутку, трагедія народу. Від імені тисяч людей-мучеників сьогодні говорять документи, кожна сторінка яких омита сльозами українського селянина. Нелегко їх читати.

Про те, як проводилась ота колективізація, що передувала голодомору, свідчить Григорій Михайлович Гордійчук із с. Долиняни Мурованo-Куриловецького району:

> "Хто не пішов у колгосп до 1932 року, то заставляли силою, прикладали пістолет до голови чи до грудей і казали: пиши заяву, що поступаєш у колгосп добровільно. Правління в той час було: голова колгоспу Юхим Олійник, Олійник Михайло — бригадир, а ще Щидловський Андрон Афтимонович і Рекунчак Матей. І прислуги, які ходили до селян, забирали не лишки, а все до крихітки. Це Столяри, Сянди, Лугани Сергій, Семен...
>
> Правда, рік той був засушливий. Хліб, який вродив на колгоспних полях, загорнули весь до грама. І людям нічого не дали, кажуть неврожай. Не виконали плану державі. І тоді всі засновники колгоспу пішли в село забирати лишки, які в селян лишилися з городу. Пішли на обшуки, у кожного з тих Столярів була залізна палка, і вони тими палками почали клювати хата в хату.
>
> А друга бригада — від сільради. Збирала налоги, які були великі для селян, м'ясопоставку. Хто не в силі виплатити налогу, то забирали все, що було в хаті, подушки, верета, бо тоді кращого не було. І в 1933 році після тих ударних бригад, які ходили з залізними палками, після доброї прочистки, почали пухнути, хворіти і вмирати з голоду".

86-річна Ганна Луцик, жителька с. Погорілої Муровано-Куриловецького району, розповідає:

"В 1933 я була вдовою з маленьким дитям. Коли попросила активістів, щоб мені залишили хоч кілька картоплин, "двадцятип'ятитисячник" сказав активістам: "берите все. Пусть падыхает кулацкая дочь..." Весною 1933 в селі померло 930 чоловік, залишилось багато дітей-сиріт, пустих хат".

Страшне і суворе питання задає у своїх спогадах Петро Кирилович Романовський, 1929 року народження, учасник Великої Вітчизняної війни:

"Я бачив війну. Разом із своїми побратимами я штурмував Берлін — місто, звідкіля вороги принесли моєму народові стільки горя. На війні було мені не страшно. Я не боявся дивитись на трупи. Війна є війна.

А от як згадаю 33-й, то не була війна, той голод нам принесли не пришельці з-за кордону. То ж були "свої", "наші", хоч і прикро їх так називати.

Хто, чому, навіщо прирік людей на страшну, голодну смерть?

Я подаю свій позов тому, кого колись називали "батьком". Я подаю свій гнівний позов деспоту Сталіну. Я читав у газетах, нібито селяни саботували хлібозаготівлі, і іншого виходу, просто не було. То неправда".

Свідчить Ганна Лук'янівна Михальчук із с. Заливанщина Калинівського району, 1913 року народження:

"Почалося все у 1932 році. Ходила бригада по дворах і забирала зерно, все забирала, аж з горшків. Добували й картоплю, закопану на насіння. Почався голод. Вже зимою 1932–1933 року люди мерли. В сусіда Красноголового Василя померло два сини і дві дочки. У Красноголового Павла — вся сім'я. Прийшли з сільради виконавці, їх на підводу склали, викопали яму і всіх в одну яму.

Члени комнезаму витрусили зерно, але потім і вони померли від голоду. Активістку Зіну посадили в яму над померлими і казали: сиди, виконуй хлібопоставку.

За день вмирало в селі по 9–10 чоловік. На кутку помер Харитон з жінкою. Лишалося двоє дітей: дівчина і хлопець. Хлопець помер, а дівчина його, поки прийшли, об'їла.

Бондарук Василь взяв жінку з Чернятина. То вона розказувала, як зарізала свою дитину.

— Я беру дитину на цеберчик, а воно питає: "Що ти будеш, мамо, робити?..." — Нічого, нічого.

Сусід побачив, що вона щось смажить. Коли прийшли — вона запихається, їсть. Їй дали три роки. Коли вона призналась чоловікові, він не захотів її знати".

Воістину перевернувся тоді світ українського села: хто був нічим — став усім, хто був господарем — лежав у могилі. Трагічну хронологію знищення, загибелі своєї сім'ї наводить у своїх спогадах Петро Макарович Соловищук із с. Луки Дашівського району на Вінниччині:

"Батько кладе на тачку моїх два брати і сестру, везе на цвинтар. Розгріб лопатою мамину могилу, розгорнув рядно, поклав їх трьох туди ж до мами. Батько почав лопатою кидати землю в яму, а я собі руками. А тоді помер і батько. І так від моєї родини ніякого сліду — ні могили, ні хреста".

Свідчить Марія Григорівна Джулай із с. Городище Літинського району Вінницької області:

"Помер чоловік мій, Ваня. За ним померли діточки: Павлик двох років і Віра — півроку. Малесенька моя дівчинка хотіла ссати, але ж то був порожній мішок, з нього і капки не видушити. Обох їх я занесла на цвинтар сама. Як прийшла хоронити доню, то була свіжа ямка на чиюсь дитину. Я збоку видовбла дірочку та й поклала туди. А на Павлика вже сама копала".

Свідчить Анатолій Дмитрович Юревич, житель міста Бершаді, який працював у той час головним землевпорядником району:

"...Мені довелося бачити голодуючих та вмираючих опухлих від голоду людей у різних селах району... У сільраді мені секретар сказав, що сьогодні померло 15 чоловік, і голова колгоспу розпорядився ставити на один віз по кілька домовин, бо не вистачало тягла. Вулицями жалібно скрипіли вози, на яких везли до кладовища покійних. Мене вражало: найбільш страшне і несправедливе те, що першими голодують хлібороби".

На голодному Поділлі, у місцях масового вимирання селян, було вдосталь складів із хлібом, які посилено охоронялись.

Вчителька Олена Гінголь з Бершаді згадує:

"...До кінця днів своїх не забуду своїх учнів — голодних, виснажених, з потухшими оченятами, впалими щічками, з простягнутими ручками, які благали кусочка хліба.

А тут же, на площі, де міститься автобусна станція, димів своїми трубами спиртзавод, де спирт виготовляли з доброго зерна. До заводу з'їжджалися люди з сусідніх сіл, розташовувались цілими родинами, брали брагу з спиртзаводу, проціджували і пекли так звані млинці на багаттях, які горіли і вдень і вночі, і від цього вимирали... Це ж треба було отій владі так знущатись над власним народом".

Трагедія українського села, та й не тільки, як ми вже переконалися, українського, бо сталінська політика не знала національних кордонів, була схована під таємним покривом різноманітних грифів. Але пам'ять людська не піддається засекречуванню.

Сьогодні ми прагнемо чесно і гласно прочитати цю трагічну сторінку історії українського народу, робимо спробу з'ясувати міру вини тодішнього керівництва країни, керівників республіки, усіх в цілому і кожного окремо. Цього вимагає наш час — час неупередженого аналізу тих соціально-економічних перетворень, які сталися за роки радянської влади. Адже тільки з урахуванням уроків минулого, у тому числі тих драматичних, що дав нам 1933 р., можна йти у майбутнє.

Ми зобов'язані нині зробити все, аби пам'ять про загиблих від голоду завжди була живою для нинішніх і прийдешніх поколінь. Без повної правди про минуле, якою б страшною вона не була, не мислиться процес оновлення та очищення, що відбувається сьогодні в Україні.

Використані джерела:

- Спецповідомлення Вінницького облвідділу ДПУ та райкому партії про масові виходи селян із колгоспів Барського району від 13 червня 1932 р.
- Постанова ЦК ВКП(б) "Про організацію хлібозаготівлі 1932 року" від 7 липня 1932 р.
- Інструкція Верховного суду СРСР "По використанню постанови ЦК ВКП(б) і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. "Про охорону майна державних підприємств, колгоспів, кооперації і укріп-

лення суспільної (соціалістичної) власності" від 13 вересня 1932 р.
- Постанова ЦК ВКП(б) та РНК СРСР "Про припинення відвантаження товарів для сіл України" від 8 листопада 1932 р.
- Постанова бюро Вінницького обкому КП(б)У "Про хід хлібозаготівлі у Вінницькій області" від 26 грудня 1932 р.
- Лист секретаря Вінницького обкому КП(б)У В. І. Черняковського секретареві ЦК КП(б)У С. В. Косіору про голод в області від 1933 р.
- Лист П. Постишеву (переслано секретаріатом ЦК КП(б)У першому секретарю Вінницького обкому партії В. І. Черняковському) про стан сільського господарства області від 14 березня 1933 р.
- Доповідна записка уповноваженого обкому партії по Копайгородському району Лобанова Вінницькому обкому КП(б)У про голод у районі від 17 березня 1933 р.
- Зведення даних про охоплення продовольчими труднощами окремих районів Вінницької області станом на 5 травня 1933 р.
- Зведення даних про випадки людоїдства та трупоїдства в окремих районах Вінницької області станом на 15 травня 1933 р.
- Зведення даних про смертність населення у 16 районах Вінницької області на травень 1932 р. і травень 1934 р.
- Зведення даних про чисельність населення по районах Вінницької області на травень 1932 р. і травень 1934 р.

Література

1. Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. — К.: Політвидав України, 1990.
2. Колективізація і голод на Україні, 1929–1933: Зб. док. і матеріалів. — К.: Наук. думка, 1992.
3. Конквест Р. Жнива скорботи: Радянська колективізація і терор голодом: Пер. з англ. // Дніпро. — 1990. — № 1. — С. 81–120; № 2. — С. 89–120.
4. Кузь І. Незабутні роки // Вінницька правда. — 1990. — 14 черв.
5. Кульчицький С. В. Ціна "Великого перелому". — К.: Знання, 1989.
6. Новосад В. Голод: очищення правдою // Вінницька правда. — 1990. — 10 лют.
7. Шульга І. Г. Голод на Поділлі. — Вінниця: Континент-ПРИМ, 1993.
8. 33-й: голод. Народна книга-меморіал / Упоряд. Л. Б. Коваленко, В. А. Маняк. — К.: Рад. письменник, 1991.

О. І. НЕЖИВИЙ
канд. пед. наук, доц.
Луганський національний педагогічний університет ім. Т. Шевченка

БІЛЬШОВИЦЬКА ПРЕСА ЯК КАРАЛЬНИЙ ОРГАН У ПЕРІОД ГОЛОДОМОРУ 1932–1933 РОКІВ НА ЛУГАНЩИНІ

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 155–157

Не минув геноцид-голодомор 1932–1933 років і Луганщини, особливо її сільських північних районів. Зрозуміло, що більшовицька преса не могла подавати правдивих свідчень про жорстокий голодомор і називати його конкретних винуватців, а сама виступала в ролі карального органу, виражаючи насильницьку й людиноненависницьку партійно-державну політику. Головна причина трагічного 33-го полягає в тому, що тільки фізичною смертю можна було знищити людську та національну гідність, високу духовність і моральність, прагнення до волі й господарювання на своїй землі, що віками закріплювались в українському народові. З болем у душі читаємо тепер свідчення тих, хто вижив, однак на все життя зберіг не тільки біль, а й страх. Недаремно сучасний науковець Сергій Грабовський зазначає[1]:

> "Голодомор — це тяжка національна травма, наслідки якої відчутні й донині. Постгеноцидна нація — це нація, яку здатен вилікувати від її страху жити повнокровним національним життям тільки масовий героїчний чин, бодай у ненасильницькій формі".

Отож правда про голодомор потрібна не тільки сучасним поколінням, а й тим українцям, які житимуть у майбутньому. Окрім спогадів очевидців та архівних документів одним із джерел оприлюднення трагедії 1933 року може бути періодична преса. Звісно, в ній ми не знайдемо даних про кількість жертв, як і правдивого відображення життя, адже партійна преса була головним знаряддям ідеології, тобто облудної та репресивної державної політики. Однак за газетними рядками все ж можна відчути й зрозуміти зловісний подих антилюдського механізму.

Так, наприклад, у Старобільській газеті тих часів "Степова комуна" з номера в номер друкувалися матеріали, які відображали стан хлібоздачі. Хто завдання не виконував, зазнавав різних покарань: розкуркулення, насильницького вигнання з рідної оселі, виселення разом із сім'єю у північні райони. Також застосовувалася найстрахітливіша кара, яка передбачала колективну відповідальність всіх,

[1] Див.: Сучасність. — 2006. — № 3. — С. 64.

тобто занесення села на так звану чорну дошку.

У газеті від 16 січня 1933 р. говориться, що таке покарання застосоване до всіх мешканців Байдівської сільради, згідно з постановою Старобільського райвиконкому:

> "За опір плану хлібозаготівель і злісний саботаж Байдівською сільрадою... райвиконком постановляє Байдівську сільраду — колгосп "Перемога" і одноосібний сектор — занести на чорну дошку. У відношенні Байдівської сільради вжити слідуючих заходів:
>
> 1. Припинити кооперативну і державну торгівлю з цією сільрадою, колгоспом, окремими колгоспниками і одноосібниками. Весь крам, що є в торгівельних організаціях Байдівської сільради, вивезти.
>
> 2. Цілком заборонити торгівлю колгоспом, окремими колгоспниками та одноосібниками, як в селі, так і в місті на базарі.
>
> 3. Припинити будь-яке кредитування, провести стягнення кредитів, інших фінансових зобов'язань, а також видані кредити повернути.
>
> 4. Оголосити чистку колгоспу "Перемога" від куркульських та контрреволюційних елементів, вислати їх в далекі місцевості Півночі".

Страхітливим дисонансом, наругою над людською гідністю сприймаються тепер поряд із трагічними свідченнями організованого голодомору демагогічні заклики Всесоюзного з'їзду колгоспників про найближче завдання — зробити всіх колгоспників заможними.

Про наростання критичної ситуації на селі й масовий голод може свідчити газетна інформація від 22 січня 1933 р. про те, що в с. Байдівці серед одноосібників викрито 22 ями, де знайдено 13,24 центнера хліба. Тобто в людей було відібрано останні продукти харчування.

А у газеті від 28 березня говориться, щоб зірвати підготовчу роботу до весняної сівби, байдівські куркулі штучно створюють серед малосвідомих одноосібників і колгоспників "голодні настрої"... і навмисно не дають їсти своїм дітям, щоб вони пухли від голоду. Більшого блюзнірства навіть важко придумати, щоб звинуватити чесних і працелюбних селян у подібних гріхах.

Коли розпочалася весняна сівба, в села завезли зерно для посіву. Однак ніщо не могло втримати голодних людей від дрібної крадіжки: ні віками освячене плекання майбутнього врожаю, ні загроза отримати за кілька кілограмів тривалий термін ув'язнення.

Так, газета від 5 травня 1933 р. повідомила: "За крадіжку засівного — 10 років". В інформації говориться, що бригадир Р. із Верхньої Покрівки крав із сівалки пшеницю. Виїзна сесія нарсуду засудила його на 10 років позбавлення волі.

А в с. Титарівка, коли сіяли пшеницю, два колгоспники варили по три кілограми пшениці. Голова колгоспу Юрченко, який не втратив милосердя, пояснював це так: "Люди голодні, що ж зробиш? До суду віддавати нізавіщо...". Однак партійний орган кваліфікував цей доброзичливий вчинок дуже суворо: "Юрченко зраджує колгоспників, зраджує партію, бо захищає ворогів колгоспної власності".

Прийшло літо, але до нового врожаю було ще дуже далеко. Знесилені від голоду люди з надією поглядали на поля, що вже колосилися. З новим урожаєм у багатьох визрівала хоч невеличка надія вижити, а ще дехто намагався врятуватися зеленими колосками. Але такі надії були марними. Наприклад, 15 липня 1933 р. газета

повідомляла, що в с. Половинкине у хаті колгоспника Ш. було знайдено 16 кг нарізаних колосків і подавала вирок: "Ворог народу суворо покараний: його засуджено на сім років позбавлення волі".

Сумнозвісний "закон про колоски" діяв немилосердно. Так, мешканка с. Кам'янка за те, що стригла колоски, отримала вісім років позбавлення волі "з відбуттям присуду в далеких місцевостях Союзу".

Після 1933 р. спорожніли села на Старобільщині, які через два-три роки змушені були заселити нові мешканці, а в с. Калмиківка навіть колгосп назвали "Івановський більшовик", бо сюди переїхали люди з Івановської області Росії.

Газета Марківського району називалася тоді "Більшовицький штурм". В її кожному номері переважно подавались матеріали про уславлення вождя, його "мудрі поради" як і коли сіяти сільськогосподарські культури, організовувати колгоспи та боротися з їх ворогами. На другій сторінці друкувалися матеріали іншого змісту, але написані вони теж під своєрідним впливом кремлівського батька всіх народів:

> "Я, громадянин Харківської сільради Яким Федорович, відрікаюсь від свого батька куркуля та пориваю з ним всі родинні та інші зв'язки"[1].

> "Ми, громадяни хутора Журавки Курячівської сільради Марківського району Іван Захарович Ш., Параска Захарівна та Варвара Захарівна відрікаємося від своїх батьків куркулів та пориваємо з ними всякі родинні та інші зв'язки"[2].

Після 1933 р. зник з лиця землі і хутір з такою поетичною назвою Журавка...

Винних у голодоморі продовжували шукати серед тих самих згорьованих селян, про яких теж повідомляла газета від 13 квітня 1933 р.:

> "Куркулька Марківки Пивоварова М. В. систематично розкрадала колгоспний врожай, зрізаючи колоски. В неї витрусили одне відро варених колосків, півсита сушених.
>
> Позбавлено волі на 10 років в далеких таборах та після відбуття висилки за межі УРСР на 5 років".

Українські голодомори XX ст. не тільки забрали життя мільйонів українців, а й відбилися на генетичній пам'яті, свідомості, призвели до викривлення світосприйняття. До того ж тоталітарний режим забороняв усілякі згадки про найбільшу трагедію в житті українського народу. Тому аж до кінця 80-х років ми не знайдемо жодних історичних джерел, які б розповідали про геноцид українського народу.

[1] Див.: Більшовицький штурм. — 1933. — 5 квіт.

[2] Див.: Більшовицький штурм. — 1933. — 4 трав.

В. Я. РЕВЕГУК
канд. іст. наук, доц.
Полтавський державний університет ім. В. Г. Короленка

Н. К. КОЧЕРГА
канд. іст. наук, доц.
Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка

“ЧЕРВОНИЙ ТЕРОР” НА ПОЛТАВЩИНІ: ОРГАНІЗАТОРИ І ВИКОНАВЦІ (1918–1923 рр.)

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 158–170

Більшовизм, як російський різновид марксизму, виник ще на початку XX ст. Прикриваючись принадними гаслами визволення робітничого класу з-під влади капіталу, послідовники Леніна насправді прагнули до встановлення необмеженої диктатури шляхом насильницького захоплення влади в Росії. У результаті державного перевороту в жовтні 1917 р. їм вдалося повалити Тимчасовий уряд, захопити владу і встановити свою диктатуру, яку Ленін визначив як “нічим необмежену, ніякими законами, ніякими абсолютно правилами не зв’язану владу, що безпосередньо на насильство спирається”[1].

Захопивши владу в центрі країни, більшовики, ігноруючи прагнення поневолених народів до національного самовизначення, почали відновлювати стару Російську імперію, але вже під своєю владою. Почалася перша агресія радянської Росії проти України. Після приходу в січні 1918 р. російських червоногвардійських загонів насильство і терор стали основними методами утвердження в Україні радянської влади. Інакше і не могло бути, адже український народ упродовж 1917 р. зробив однозначний вибір на користь створення самостійної держави — Української Народної Республіки. Під час виборів до Всеросійських Установчих зборів (грудень 1917 р.) за більшовиків проголосувало лише близько 10 %, а на Полтавщині — 5,4 %.

Постановою харківського більшовицького уряду України від 4 січня 1918 р. було ліквідовано демократичну судову систему, у тому числі виборні мирові суди. Замість них створювалися так звані народні суди та революційні трибунали. Їх вироки вважалися остаточними і не підлягали ні апеляційному, ні касаційному оскарженню. Насправді ж з приходом більшовиків на Полтавщині, як і в усій Україні, зникло саме поняття правосуддя. Панувала повна сваволя самозваних червоних комісарів. “В дійсності всім розпоряджаються євреї, — писав у своєму щоденнику ви-

[1] Ленін В. І. Повне зібрання творів. — Т. 41. — С. 364.

датний український вчений В. І. Вернадський, який був свідком подій у Полтаві, — дуже нахабні і грубі. Серед населення ростуть антисемітські настрої”[1]. Твердження автора спогадів відповідали дійсності: євреями були Герш Майзел — голова Полтавської губернської ради робітничих депутатів, Рахман Дунаєвський — голова Полтавської ради солдатських депутатів, лідери місцевих більшовиків — Яхніс Дробніс, Сергій Мазлах (Робсман), А. Вагранська (Робсман) та ін. Вже у перші дні після приходу червоних військ на Полтавщину у Костянтиноградському повіті більшовиками було вбито М. І. Коваленка — голову повітової земської управи і члена останньої Державної Думи Росії. 26 січня 1918 р. більшовики розстріляли Л. Борковського лише за те, що в його кишені знайшли червоний квиток члена Української Центральної Ради. Разом з ним загинули і молоді українські патріоти Богдан Зарудний та Ісаак Пугач[2]. Їхнє вбивство було безглуздим і нічим не виправданим злочином.

Зіткнувшись із реальним втіленням у життя комуністичних ідей на Полтавщині, очевидець подій, великий російський письменник-гуманіст В. Г. Короленко зробив для себе невтішне узагальнення образу “нових правителів”: “Більшовик — це нахабний “начальник”, який повеліває, реквізує, нерідко грабує і розстрілює без суду і формальностей”[3].

Після другого приходу більшовиків на Полтавщину у січні 1919 р. основною каральною силою стала радянська політична поліція — ЧК (надзвичайна комісія), або просто “Чека”. Її Полтавське губернське відділення було укомплектоване київськими та одеськими чекістами. Очолювала його якась “тов. Роза”. ЧК вважалося органом більшовицької партії, її караючим мечем, спрямованим на ліквідацію політичних противників, навіть потенційних.

Штат працівників ЧК комплектувався переважно із кримінальних злочинців із садистськими нахилами. Так, Костянтиноградське повітове ЧК очолив відомий місцевий п’яниця О. Черненко. Своє службове становище він використовував для особистого збагачення: забирав і привласнював у заарештованих гроші і коштовності, знущався над людьми. Такими ж були і його підлеглі: Крищенко і Риндін — колішні вартові за часів гетьманщини; Шах, Красніков і Воротніков — хулігани, злодії та п’яниці.

До початку лютого 1919 р. до складу Костянтиноградського ревкому входили і українські комуністи-боротьбисти. Щоб усунути їх від влади, більшовики скористалися самогубством голови ревкому — комуніста і звинуватили боротьбистів у навмисному його вбивстві. В ніч на 14 лютого за наказом повітового комітету КП(б)У чекісти заарештували боротьбистів Котліка, Чухліба і Шила, таємно вбили їх і, щоб приховати сліди злочину, трупи кинули під лід. Через кілька днів безслідно зникли і комуністи Олешко та Кузьменко, які не схвалювали бандитських дій місцевої влади.

Розбій костянтиноградських чекістів викликав глибоке обурення жителів міста і повіту. Повстали червоноармійці місцевого гарнізону, вимагаючи кари над злочинцями. Їхній виступ було придушено, але губернсь-

---

[1] Вернадський В. І. Щоденник // Київська старовина. — 1993. — № 3. — С. 40.

[2] Известия Полтавского совета рабочих, солдатских и крестьянских депутатов. — 1919. — 30 берез.

[3] Ревегук В., Кочерга Н. В. Г. Короленко в Полтаві (1917–1921). — Полтава, 2003. — С. 31.

ке керівництво було змушене якось реагувати на дії повітової ЧК. За постановою губернської ЧК О. Черненко і С. Шах були розстріляні[1].

Провокації та доноси, часто один на одного, стали головними методами роботи ЧК з часу її створення. Вони набрали настільки широкого поширення, що губернський ревтрибунал був змушений притягнути до кримінальної відповідальності за звинуваченням у "брехливих доносах на відомих радянських працівників" слідчих ЧК комуністок Ліду Блінцовську і Бориско.

Арешти і позасудові розстріли політичних опонентів з приводу боротьби з контрреволюцією стали, за висловом, В. Г. Короленка, "побутовим явищем" радянської дійсності. У листах до Х. Чаковського від 5 травня 1919 р. він описав жахливі картини "червоного терору", жертвами якого були не "буржуї й поміщики", як стверджували більшовики, а звичайні люди Полтавщини[2]:

> "Обставини цих страт спричиняють просто моторошність. Уночі людей привели до виритих могил на цвинтарі, ставили на дошку над ямою, пристрілювали. Людина падала в яму і її закопували, можливо, ще живою. Шевченка (хворого) поклали на такій дошці, оскільки ні сидіти, ні стояти він не міг. Другий, мені відомий, Був Шкурупій, селянин із Решетилівки. Тут були розстріляні Марченко (років 17), Микитюк (син робітника з водогону), Красиленко (артист української трупи) та Запорожець".

Голова виконкому Івахниківської волосної ради Лохвицького повіту Галетка постійно тероризував населення арештами і допитами, відправляючи їх у застінки повітової "чрезвичайки". За кілька місяців існування радянської влади у 1919 р. у волості було розстріляно понад 20 селян. З метою зведення особистих рахунків один із відомих більшовиків Григорій Кулик (у майбутньому — маршал Радянського Союзу і жертва сталінських репресій) разом із загоном харківської міліції вчинив напад на с. Парасковіївку (нині — с. Куликівка Полтавського району), де заарештував десять селян і двох вчительок, відвіз їх до Харківської ЧК і піддав тортурам, вимагаючи зізнатися в неіснуючій контрреволюційній діяльності.

У червні 1919 р. "чрезвичайка" пограбувала Хрестовоздвиженський монастир у Полтаві, де, крім церковних речей, забрала останнього коня і двох корів, а також ковдри, білизну, чоботи і годинники у ченців. У ніч з 11 на 12 липня монастир знову став жертвою чекістського нападу. На цей раз чекісти вчинили у монастирі справжній погром. Частина ченців була заарештована. Настоятельку монастиря Бабурову побили шомполами, топтали ногами, а потім заарештували.

Політичне безправ'я народу і безчинство каральних органів радянської влади викликали глухий опір населення краю, який переростав у збройні протибільшовицькі повстання. "У повстанському русі, — писав В. Г. Короленко, — помітна ненависть до комунізму і... юдофобство". "Ми тепер під владою жидів" — говорили люди"[3]. Їхні твердження були не безпідставними. Засилля євреїв у радянському і партійному апаратах влади особливо посилилося після призначення головою губ-

[1] Известия Полтавского губисполкома... — 1919. — 16 лип.

[2] Ревегук В., Кочерга Н. Назв. праця. — С. 59.

[3] Короленко В. Г. Дневник. Письма. 1917–1921. — М., 2001. — С. 166.

виконкому Яхніса Дробніса. На цю обставину неодноразово вказував і В. Г. Короленко[1]:

> "Серед більшовиків багато євреїв і єврейок. І риса їхня — крайня безтактність і самовпевненість, яка кидається в очі і дратує. Нахабства багато і в не євреїв. Але воно особливо кидається в очі у цьому національному обличчі".

1 квітня 1919 р. вибухнуло стихійне повстання в Миргороді, яке почали червоноармійці резервного полку. Незабаром до них приєдналися місцева міліція та учні старших класів української гімназії. В ході повстання було розстріляно керівництво Миргородської ЧК і кілька агентів радянських продовольчих органів. Через нерішучість очільників повстання було придушене за кілька днів, а його 14 учасників розстріляні. Протибільшовицький виступ у Миргороді став приводом до ще більшого посилення репресій. Терор чекістів набрав таких жахливих розмірів, що навіть викликав занепокоєння органів радянської влади. 21 травня 1919 р. губернський ревтрибунал порушив кримінальну справу проти завідуючого секретно-оперативним відділом ЧК Житомирського і співробітників ЧК Томаса, Іваненка і Ропанова за звинуваченням у злочинах, хабарництві і провокаціях. Головними свідками на процесі виступали голова Полтавської губернської ЧК Барсуков, звільнений на той час зі служби за такими самими звинуваченнями, та колишній чекіст Якобсон, який перебував у в'язниці за хабарі. Під час судового процесу виявилися серйозні факти корупції та бандитизму в діях чекістів, але вирок ревтрибуналу у цій справі був символічним, оскільки обох засудили умовно: Житомирського — на 5 років, а Томаса — на 3 роки[2].

13 липня 1919 р. до Полтави з Кременчука прибув ешелон 8-го полку 46-ї дивізії Червоної армії. Червоноармійці хотіли дізнатися про долю своїх заарештованих чекістами товаришів, але їм у цьому відмовили. Обурені сваволею чекістів, червоноармійці порозганяли залізничне відділення ЧК на станції Полтава-Південна і звільнили ув'язнених, які утримувалися в арештантських вагонах. Потім, після короткого обстрілу, вони розгромили і приміщення губернської ЧК, забрали там зброю і цінне майно, а документи знищили. У паніці чекісти розбіглися. Впіймати вдалося лише двох — Повзнера і Рабиновича. Проте Рабиновичу вдалося втекти з-під конвою по дорозі на вокзал, а Повзнера червоноармійці вбили і викинули труп дорогою між станціями Минівка і Селещина[3]. Скориставшись розгромом ЧК, Полтавський губвиконком вирішив взагалі ліквідувати злочинний осередок чекістів. Повноваження ЧК були передані адміністративно-оперативному відділу губвиконкому. Його співробітники позбавлялися права позасудових розправ. В їхній компетенції залишилися лише розшукові і слідчі дії. Контроль за ними здійснював юридичний відділ губвиконкому[4].

У кінці липня 1919 р. білогвардійські війська Денікіна наблизилися до Полтави. Під час втечі більшовики забирали із собою все, що могли: цінності з банківських і фінансових установ, хліб, цукор, шкіру, мануфактуру тощо. Не покладаючи рук, працювало ЧК, знищуючи явних і

[1] Там само. — С. 147.

[2] Известия Полтавского губисполкома... — 1919. — 16 лип.

[3] Там само. — 24 лип.

[4] Державний архів Полтавської області (далі — ДАПО). — Ф. П-7, оп. 2, спр. 4, арк. 112.

потенційних противників радянської влади, здебільшого ні в чому не повинних людей. Ось що писав у своєму щоденнику очевидець тих подій полтавський лікар О. Несвіцький[1]:

> "Пізно ввечері і в ці дні постійно чути постріли, до яких із жахом прислуховуються жителі... Розстріли ідуть у ЧК, де розстрілюють у погребах, а також на цвинтарях, де приречених змушують рити собі могили. Розстріляних в самій ЧК вантажать на підводи або на вантажівку і вночі відвозять на кладовище, звалюють усіх в одну спільну яму. Жахливі розповіді заарештованих про те, що довелося їм пережити, коли із камер викликали за прізвищами засуджених до розстрілу, коли по виході їх тут же чулися постріли, які мали фатальні наслідки. Особливим звірством відзначався комендант ЧК Гуров, який сам власноручно розстрілював засуджених".

Під час втечі з Полтави червоне командування забрало із собою шість вагонів із заручниками. Більшість із них було зухвало вбито дорогою з України до Росії: у Прилуках розстріляли 37 заручників, у Бахмачі — генералів Анікеєва і Липянського, полковника Кованька та інших колишніх офіцерів російської армії, які, перебуваючи у відставці, доживали віку в Полтаві. Тіло відставного генерала М. Четиркіна було викинуто на ходу із потягу і випадково знайдене біля залізничної колії поблизу станції Бахмач.

Криваву розправу вчинили більшовики і над ченцями Агарського монастиря під Лубнами. За звинуваченням у тому, що 2 серпня 1919 р. в монастирі зупинився на ночівлю загін денікінців, червоноармійці 5 серпня заарештували всіх ченців разом із настоятелем і погнали до Лубен. Протримавши дві години на вокзалі, оголосили, що їх під конвоєм направляють на примусові роботи до Лазірок. У с. Круглик, що за 7 кілометрів від Лубен, ченців наздогнав кавалерійський загін червоних і наказав охороні розділити заарештованих на три групи. Почалася розправа. Комісар Бакай особисто застрелив із револьвера настоятеля монастиря. По ченцях червоноармійці дали залп із гвинтівок. Поранених, які стогнали на дорозі, добивали штиками. Всього загинуло 23 ченці, лише кільком, завдяки темряві, вдалося врятуватися[2].

Після розгрому білогвардійських військ Денікіна більшовицький режим з Росії у кінці 1919 р. втретє прийшов до України. Про це писав В. Г. Короленко[3]:

> "В Україну прийшов більшовизм і утвердився надовго. Більшовизм скасував саме поняття загальної свободи і правосуддя. Він відверто оголосив диктатуру одного класу, точніше, навіть не класу, а біднішої його частини з його пожадливістю замість програми".

Два роки більшовицької диктатури, які письменник пережив у Полтаві, дозволили йому зробити висновок[4]:

> "Більшовизм — це остання сторінка революції, яка зреклася державності і визнає верховенство класового інтересу над високими основами справедливості, людяності, права. З більшовизмом наша революція схо-

[1] Несвіцький О. Полтава в дні революції та в період смути. 1917–1922. — Полтава, 1995. — С. 110.

[2] Ульяновський В. Трагедія в Лубенському Агарському монастирі 1919 р. // Київська старовина. — 2000. — № 6. — С. 115–118.

[3] Ревегук В., Кочерга Н. Назв. праця. — С. 12.

[4] Там само.

дить на похмуре бездоріжжя, з якого немає виходу".

Як і раніше, основним каральним органом більшовицького режиму залишалася таємна політична поліція — ЧК. Полтавське губернське відділення ЧК було утворене в кінці грудня 1919 р. Для його організації з Москви приїхали 13 досвідчених чекістів, які обійняли всі найважливіші посади в цьому відомстві. Членами губернської колегії ЧК стали Баскаков, Максимов, Путілін, Біксон і Новожонов. Першочерговим завданням ЧК була організація концтаборів у Полтаві та створення батальйону особливого призначення, який перебував у відомстві ЧК.

Склад співробітників ЧК поповнювався за рахунок партійних мобілізацій місцевих комуністів і надісланих з Росії чекістів. На початку травня 1920 р. в Україну за вказівкою Леніна прибув голова Всеросійської ЧК Ф. Дзержинський разом із 1400 "майстрами розстрільних справ". Разом із місцевими комуністами вони розгорнули нову хвилю терору проти противників радянської влади і всіх, хто навіть потенційно міг стати ними. Крім тюрем, що залишилися ще з часів царизму, на Полтавщині додатково було створено 15 нових місць ув'язнень (по одному в кожному повіті), так званих ДОПРів ("домов общественных принудительных работ"), які завжди були переповненими. Так, у Кременчуцькому ДОПРі, розрахованому на 200 в'язнів, у 1923 р. перебувало 450, а в Полтавському, розрахованому на 400 в'язнів, — близько 1000. Переважна більшість заарештованих перебувала під слідством у місцях позбавлення волі по 8–15 місяців, очікуючи суду. Крім того, в Полтавському концтаборі постійно було понад 500 в'язнів, яких використовували на найважчих і найбрудніших роботах. Якщо в РСФРР після закінчення громадянської війни повітові ЧК були ліквідовані, то в Україні в охоплених повстанським рухом повітах їх тимчасово зберегли. Наприкінці 1921 р. в повіти були призначені спеціальні уповноважені губернської ЧК зі штатом у 10–15 осіб. Крім того, в повітових управліннях міліції створювалися політичні відділи, так звані політбюро, які, по суті, були філіями губернської ЧК. Згідно з таємною інструкцією, очолювати політбюро міг "обов'язково надійний комуніст, не менше, ніж з річним партійним стажем". Особи, які не відповідали цій вимозі, підлягали заміні. Начальника політбюро затверджував місцевий КП(б)У і губернське ЧК. В коло обов'язків політбюро входило встановлення контролю над громадськими організаціями і товариствами, впровадження "секретных сотрудников" ("сексотов") до складу опозиційних партій, антирадянських організацій і повстанських загонів. У радянських установах і кооперативних товариствах таємними інформаторами ЧК мали бути комуністи та їхні прихильники. Для останніх це було випробуванням на вірність більшовицькому режиму.

Агенти політбюро працювали за таємними інструкціями секретно-оперативного відділу губернської ЧК. Їхня зарплата була набагато вищою, ніж у звичайних міліціонерів, а різницю в окладах вони отримували із секретного фонду губернської ЧК[1]. Повітові політбюро мали утримувати до десяти платних "сексотів", але за згодою губернської ЧК їх могло бути й більше. Вербували "сексотів" із кола амністованих повстанців, змушуючи їх у такий спосіб "спокутува-

[1] ДАПО. — Ф. Р-3872, оп. 1, спр. 30, арк. 1–2.

ти вину", а також із декласованих і кримінальних елементів.

Незважаючи на те, що тисячі українців гинули під час голоду 1921–1923 рр., коштів на утримання цілої армії "сексотів" радянська влада не шкодувала. 16 вересня 1922 р. Полтавська губернська військова нарада просила губвиконком для стимулювання роботи таємних інформаторів додатково виділити по 1 млрд карбованців для потреб міліції й ДПУ. З їх фінансуванням проблем не виникало.

Зміст роботи політбюро зводився до агентурних розробок опозиційних до більшовицького режиму легальних чи нелегальних організацій та окремих громадян. На початку 1922 р. у штаті Полтавського губернського відділення ДПУ було 1435 осіб, у тому числі 549 комуністів і 210 "відповідальних працівників". Останні здебільшого були молодими людьми: 110 чекістів — від 18 до 25 років, а 70 — від 20 до 35 років. Серед керівного складу губернського відділення ДПУ було 80 українців, 63 росіянина, 45 євреїв. Щодо соціального складу, то робітників за походженням було лише 30, селян — 36, службовців — 100, учнів — 42. Отже, більшість чекістів у минулому були дрібними чиновниками та учнями старших класів гімназій або духовних училищ. Ці дані спростовують твердження радянської пропаганди про пролетарський склад більшовицького карального органу. Освітній рівень чекістського керівництва був низький: вищу освіту мали лише троє співробітників, загальну середню — 85, початкову — 87, домашню — 27, неграмотних було 6[1]. Про освітній рівень рядових чекістів можна було тільки здогадуватись.

У відомстві ЧК-ДПУ процвітали зловживання владою, хабарництво, здирництво і відвертий грабіж, особливо під час проведення обшуків, реквізицій, конфіскацій. Наприклад, 21-річний чекіст К. Садовський, направлений у службових справах до Пирятинського і Лохвицького повітів, грабував населення на дорогах, привласнив 279 тис. карбованців. Для чекіста Бернарда була конфіскована кімната відомого полтавського лікаря О. Несвіцького, а коли він її залишив, то прихопив із собою настінний килим, бронзові статуетки з письмового столу, а з меблів позривав плюшеву обшивку.

Безчинствами і здирствами над селянами відзначилися і чекісти уповноваженого особливого відділу Південно-Західного фронту Капустянського (за спогадами Д. Солов'я, це був "...низенький, товстенький, жид із національності — з дуже неприємним обличчям"). Упродовж серпня-вересня 1920 р. його загін поповнили жителі с. Івашок Полтавського повіту, які мали кримінальне минуле: Іван Жеруха, Сильвестр Семенець, Тимофій Корпілко, Григорій Дзюбан, Гаврило Сухомлинський та ін. Голова Полтавського повіт виконкому в доповідній записці на ім'я голови губвиконкому скаржився, що загін Капустянського, "одержавши таке сволочне поповнення, займається п'янством, грабунками і недопустимими самовільними конфіскаціями"[2].

За наказом Капустянського 2 жовтня 1920 р. в Полтаві були проведені масові арешти. Було затримано 173 особи, це були переважно представники української інтелігенції. Розгрому зазнали і кооперативні товариства — останні громадсько-економічні організації, які ще залишалися поза контролем більшовиків. Части-

[1] ДАПО. — Ф. З-1502, оп. 1, спр. 107, арк. 14.

[2] Там само. — Спр. 321, арк. 20–21.

на заарештованих була відправлена до Всеукраїнської ЧК до Харкова, де зимової ночі 1921 р. їх розстріляли, звинувативши у належності до петлюрівської організації[1].

На початку 1920 р. на Полтавщині набула розголосу так звана "Переяславська справа" про спекуляцію та хабарництво. Суть її полягала в тому, що чекісти залякували місцевих торгівців жорстокими карами за порушення заборони на торгівлю, вимагаючи від них хабарі. Потім їх за хабарі і заарештували. Це була груба провокація з боку нечистих на руку чекістів. Хабарів чекісти дали на 5–6 млн карбованців, але на суді була зафіксована сума у 2750 тис. карбованців.

Так поводилися рядові чекісти, тобто розмір хабарів відповідав їхньому "чину". Їхні керівники дозволяли собі більше. На початку травня 1921 р. голову Полтавського губвиконкому Я. Дробніса переводили на роботу до Одеси. Слідом за ним виїхав і член Особливої продовольчої армійської комісії В. Петров із трьома вагонами майна. Коли на станції Головач вагони несподівано затримали, в них було виявлено дуже багато цінностей, награбованих під час реквізицій і конфіскацій у населення Полтавщини. Серед них були діаманти, ювелірні вироби, золоті царські монети. Цей випадок був настільки вражаючим, що влада змушена була заарештувати дружину Я. Дробніса, начальника губернського відділення ЧК І. Рудакова і коменданта ЧК Гурова[2].

На початку 20-х років основною каральною силою в боротьбі з повстанським рухом на Полтавщині була 7-ма Володимирська стрілецька дивізія (комдив — В. Бахтін), яка прибула з Росії в лютому 1921 р. Станом на 1 січня 1922 р. в ній було 12543 червоноармійці, включаючи 766 осіб командного складу. Дивізія вважалася однією з найнадійніших у Червоній армії. Майже кожний десятий червоноармієць в ній був комуністом. Списку червоноармійців дивізії за національністю авторам знайти не вдалося, але серед 770 членів і 349 кандидатів у члени ВКП(б) росіян було 769, українців — 185, євреїв — 74, поляків — 17 осіб[3].

Потрапивши в іншомовне оточення, червоноармійці поводились як окупанти: зневажали українську мову, культуру, народні звичаї та обряди. Вседозволеність і безкарність призвели їх до повної деморалізації. Червоні вояки мали жалюгідний вигляд ("голі й босі" — йшлося про них в офіційних документах радянської влади). Тому питання їжі, одягу і взуття для них вирішувалося за рахунок місцевих жителів. У протоколах Зінківської повітової військової наради зафіксовані чисельні випадки масового п'янства, безчинства і знущання червоноармійців 58-го полку над мирним населенням. Нарада зобов'язувала військових начальників притягнути командний склад полку до відповідальності і відновити дисципліну серед червоноармійців[4], проте подальший хід подій свідчив, що рішення військової наради залишилося на папері.

Крім основного завдання — придушення опору полтавців радянській владі, частини 7-ї Володимирської стрілецької дивізії займалися також "викачуванням" хліба із селянства, що перетворювалося на їхнє відверте пограбування. 28 травня 1921 р. в с. Ступаківку Прилуцького повіту

[1] Ревегук В. Полтавщина в добу Української революції 1917–1920 рр. — Полтава, 2002. — С. 175.

[2] Несвіцький О. Назв. праця. — С. 185, 207.

[3] ДАПО. — Ф. Р-9032, оп. 1, спр. 29, арк. 3.

[4] ДАПО. — Ф. П-127, оп. 1, спр. 3, арк. 22.

прибув загін 60-го полку під командуванням Розанова разом з оперативною "трійкою" і відразу ж висунув перед селянами ультиматум: видати повстанців та їхніх прихильників, здати зброю. Вимога у встановлений термін не була виконана. Тоді за наказом Розанова червоноармійці привселюдно розстріляли семеро селян, а майно жертв забрали із собою. На Ступаківку було накладено контрибуцію: здати на користь радянської влади 10 коней, 5 пар голів великої рогатої худоби і 5 свиней.

Наступного дня червоноармійський загін прибув до с. Гмирянки. Там Розанов наказав голові комнезаму впродовж трьох годин зібрати 50 підвод для пересування червоноармійців. Оскільки ця вимога не була вчасно виконана, червоноармійці заарештували дев'ятьох селян, решта почала тікати до лісу. Через деякий час вдалося силою зігнати на сход близько 200 жителів села. Перед ними червоноармійці висунули ультиматум: упродовж трьох годин видати селян, які підтримували повстанців, і здати хліб за продовольчою розкладкою. Виконати наказ у такий короткий термін селяни не змогли, тому на ранок 30 травня Розанов призначив новий сільський сход. Щоб продемонструвати силу, червоноармійці привселюдно розстріляли двох заарештованих. Після цього селяни здали 2500 пудів хліба, але Розанову цього здалося замало. Наступного дня він ще раз скликав сход, на якому знову висунув свої вимоги і дав три години на їх виконання. Даремно селяни намагалися переконати Розанова, що напередодні жнив хліба у них уже не залишилося. Опівдні червоноармійці зігнали на майдан понад 400 селян і привселюдно розстріляли ще сімох жителів села, а їхнє майно конфіскували[1].

Червоне воїнство практично заполонило міста і села Полтавщини, а його утримання лягло на плечі селянства. Так, починаючи з весни 1921 р., в с. Тарасівка Зінківського повіту побували такі військові з'єднання червоних: 58-й полк стояв чотири місяці, 410-й полк — з весни і до листопада 1921 р., 51-й полк — тиждень, загін кінної міліції — два тижні, продовольча дружина — три місяці. Всі вони перебували на утриманні селян. У січні 1922 р. жителі села уклінно просили повітову владу забрати військові частини із села, оскільки утримувати їх уже не було змоги[2].

16 березня в с. Вельбівку Гадяцького повіту на постій прибув 7-й кавалерійський полк. Безчинству червоноармійців не було меж: вимоги самогону, сала, курей та яєць супроводжувалися брутальною лайкою і стусанами. Селян О. Мормуля, Ф. Рябченка, Ф. Дяченка і М. Огризька червоні вояки побили шаблями. У селян І. Сахна та І. Лисенка забрали посівний матеріал і сіно, у І. Харчили — єдиного коня, перебили йому руку, вибили в хаті вікна і намагалися вбити дружину. Рятуючись від мародерів, селяни кидали свої хати і тікали до лісу[3].

Налякане розмахом народної боротьби проти більшовицького режиму керівництво РКП(б) на X з'їзді партії (березень 1921 р.) вирішило створити окрему комуністичну гвардію — частини особливого призначення (російською — "чон"), перетворивши тим самим політичну партію на мілітарне формування на зразок середньовічних рицарських орденів. Згідно з постановою ЦК РКП(б)У від 23 квітня 1923 р. до комуністичних частин особливого призначення (саме

[1] ДАПО. — Ф. П-127, оп. 1, Спр. 1, арк. 2.

[2] ДАПО. — Ф. Р-3123, оп. 1, спр. 29, арк. 226.

[3] ДАПО. — Ф. Р-9032, оп. 1, спр. 30, арк. 9.

так офіційно вони називалися) в обов'язковому порядку входили всі члени і кандидати у члени КП(б)У та комсомольці обох статей віком від 17 до 50 років. ЧОН формувалися за територіальним принципом і поділялися на кадрові частини, які відбували військову службу на постійній основі, та міліційні, комуністи яких не звільнялися від основної роботи і періодично залучалися до виконання каральних операцій. ЧОН мали структуру частин і підрозділів Червоної армії відповідно до встановлених штатів. На кінець 1921 р. в УСРР було створено 8 бригад і 5 окремих полків ЧОН.

Полтавська губернська організація КП(б)У в листопаді 1923 р. налічувала 5228 членів і кандидатів у члени партії, з яких на обліку в частинах ЧОН перебувала 4641 особа. Входили вони до 2-ї Полтавської комуністичної бригади, яка складалася з двох полків. Їх штаби були розташовані в Полтаві і Лубнах, а окремі роти — в кожному повіті. У циркулярі командуючого ЧОН УСРР підкреслювалося, що придушення супротиву більшовицькій владі розглядається комуністичною партією як "галузь основного (в даний час) інтересу застосування наших сил".

Комуністичні частини особливого призначення стали "преторіанською гвардією" більшовицького режиму, його надійною опорою та основною каральною силою. У пам'ятці особовому складу ЧОН про це зазначалося відверто: "Верховна воля всієї партії повинна здійснюватися через нас"[1]. Страх перед народом змусив Леніна і керівництво РКП(б) перевести всю партію на казармене становище, перетворивши її на знаряддя насильницької "совєтизації" України. З неймовірною жорстокістю комунари розправлялися з усіма, хто чинив опір радянській владі. Наприклад, під час штурму червоними військами с. Старовірівки Костянтиноградського повіту було вбито 152 селянина, поранено 75 і розстріляно трьох, а також спалено понад 100 селянських господарств. Уцілілі мешканці села були обкладені контрибуцією (продуктами харчування і теплим одягом) на користь карателів. "Радянська влада відновлена" — гордо доповідало червоноармійське командування після вчиненої розправи[2].

Влітку 1921 р. на с. Товкачівку Прилуцького повіту вчинив напад загін ЧОН під командуванням якогось Близнюка. При цьому було розстріляно кілька селян, майно яких чонівці конфіскували і привласнили. У відповідь на це селяни взялися до зброї і вбили, як ішлося у звіті політвиконкому, чотирьох "наших товаріщей". Для придушення повстання в село прибув новий каральний загін, який заарештував і привселюдно розстріляв 9 селян, які не брали участі в антирадянському виступі, але вважалися "куркулями". На село було накладено контрибуцію: 15 коней, 25 голів великої рогатої худоби, 10 свиней, 200 аршин полотна, 100 пар білизни і 100 ряден. Каральний загін заарештував і забрав із собою 19 заручників-селян[3].

Арешти і розстріли селян, здебільшого ні в чому не повинних людей, були відповіддю комуністів на посилення антирадянського руху опору. Так про це писав В. Г. Короленко в 1920 р. у листі до А. В. Луначарського[4]:

"Вся наша Полтавщина схожа на пороховий погріб. І тепер уже йдеть-

[1] ДАПО. — Ф. Р-3872, оп. 1, спр. 174, арк. 8.

[2] ДАПО. — Ф. Р-1503, оп. 1, спр. 39, арк. 232.

[3] Там само. — Спр. 107, арк. 14.

[4] Новый мир. — 1995. — № 2. — С. 180.

ся про розстріли заручників, набраних з охоплених повстаннями місцевостей. Акція — безглузда, жорстока і лише шкідлива для тих, хто її застосовує".

Навесні 1921 р. хаотичні розстріли комуністами своїх відвертих чи потенційних противників були приведені в певну систему. Згідно з постановою Полтавської губернської військової наради від 14 травня репресивним органам радянської влади наказувалося розстрілювати з одночасним повідомленням у пресі по 10 "куркулів" за кожного вбитого "радянського працівника", члена комнезаму чи комуніста. Всі свої злочини і прорахунки радянська влада намагалася перекласти на заможних селян-хазяїв ("куркулів"), які в очах комуністів були найбільшою перешкодою на шляху здійснення їхніх соціальних експериментів на селі. Спрямовуючи вістря репресій проти заможних селян, радянська влада тим самим прагнула внести розбрат у середовище українського селянства, нацьковуючи сільську голоту на селян-хазяїв, провокуючи цим громадянську війну на селі.

На виконання згаданої вище постанови Зінківська повітова військова нарада 28 травня 1921 р. схвалила розстріл 10 селян-заручників із Бірківської волості. 27 вересня цього ж року були розстріляні 10 заручників із Ковалівської волості Полтавського повіту. У відповідь на напад повстанців отамана Л. Христового на хутір Малчинський Миргородського повіту чекісти розстріляли 19 селян. Іноді заручників розстрілювали і без будь-якого приводу, навіть формального, щоб тільки залякати селян і показати, що комуністи і на селі є владою. Показовою щодо цього є постанова Роменської повітової військової наради від 30 серпня 1921 р.:

"З метою зміцнення радянського апарату в Глинському районі, керуючись революційними міркуваннями, військ нарада постановила: застосувати вищу міру покарання — розстріляти".

Жертвами червоного терору стали Михайло Набоба (20 років), Микита Булава (31 рік), Яків Трохименко (20 років), Матвій Кириленко (27 років), Василь Каноущенко (22 роки), Максим Яновський (20 років), Омелько Король (20 років), Тарас Кабачок (27 років), Василь Іваненко (27 років)[1]. Так "зміцнювалася" радянська влада в українському селі.

20 травня 1921 р. "Постійна нарада з боротьби з бандитизмом" при Раднаркомі УСРР створила ще один інститут заручництва — так званих відповідальників, які призначалися з розрахунку один на 20 дворів, але не менше одного на хутір. На відміну від звичайних заручників відповідальників не заарештовували, але позбавляли права залишати постійне місце проживання. У разі вбивства або поранення представника радянської влади розстрілу підлягала подвійна кількість відповідальників. Уникнути розправи можна було лише одним чином — видати владі причетних до терористичної акції своїх односельців. Якщо вбивство траплялося між населеними пунктами, кількість розстріляних відповідальників розподілялася порівну між сусідніми селами.

Відповідальникам ставилося в обов'язок доносити владі на юнаків, які ухилялися від служби у Червоній армії, виявляти у селян зброю. Якщо ж відповідальники з якихось причин несумлінно служили радянській владі, на них накладалися штрафи: пара коней або корів чи 200 пудів

[1] ДАПО. — Ф. П-99, оп. 1, спр. 25, арк. 22.

збіжжя за кожного невиявленого дезертира; одна свиня, пара овець або 20 пудів збіжжя за знайдену під час обшуків гвинтівку, обріз або револьвер. Якщо в селі виявляли повстанця, штраф збільшувався втричі. Господарства селян, члени родин яких були пов'язані з повстанцями, підлягали негайній конфіскації. Їхнє майно розподілялося порівну між членами комнезаму і повітовим "фондом боротьби з бандитизмом".

На виконання цього наказу Полтавська губернська військова нарада 31 травня 1921 р. виробила свою, ще більш жорстоку і цинічну інструкцію, згідно з якою всі члени комітетів незаможних селян зобов'язувалися бути таємними інформаторами ("сексотами") ЧК. Саме за їхніми пропозиціями призначалися відповідальними.

Основна мета створення інституту відповідальників, зазначалося в таємній інструкції, є "аж ніяк не негайний розгром" бандитизму (що нереально), а внесення розбрату і розшарування в сільське середовище, створення такої атмосфери, коли бандит боятиметься, що його викажуть, а відповідальник, побоюючись репресій, виказуватиме бандитів, а потім, боячись помсти з їхнього боку, може бути корисним як старанний інформатор... Взагалі рекомендується шляхом терору створювати відповідальникам такі умови, щоб вони ставали відкритими ворогами бандитів, тоді, звільнившись за заслуги від відповідальності, вони залишаться інформаторами і помічниками радянської влади[1].

Шляхом залякування і терору радянська влада намагалася перетворити відповідальників на старанних інформаторів ЧК. Із застосуванням репресій щодо них рекомендувалося не поспішати, даючи їм можливість зберегти своє життя через доноси на односельців, причетних до повстанського руху або таких, що співчували йому. З цією метою рекомендувалося застосовувати жеребкування серед відповідальників перед розстрілом і замінювати страту переведенням відповідальників на становище заручників. Це був батіг, глухий кут, у який радянська влада заганяла селян, коли виходу з нього не було, але був і прянник.

Щоб заохотити відповідальників подавати доноси на своїх односельців, за вірну службу і підлість їм передбачалася винагорода у розмірі половини майна репресованих селян у разі, якщо відповідальник "ризикне виступити відкрито". Якщо ж донос надходитиме таємно, коли відповідальними боятимуться викрити себе перед односельцями, винагорода видавалася із секретного фонду ЧК, але в менших розмірах[2].

Проте і цих заходів виявилося замало. Зважаючи на опір українського селянства радянській владі, який не припинявся і в умовах непу, в листопаді 1923 р. "постійно діючою нарадою з боротьби з бандитизмом" при Раднаркомі УСРР було прийняте "Положення про десятихатки", згідно з яким в охоплених повстанським рухом місцевостях мав діяти інститут десятихатників. У коло їх обов'язків входило повідомляти органи влади про антирадянські розмови, пересування повстанських загонів і виявляти окремих осіб, пов'язаних з ними. На десятихатників покладалася також відповідальність за псування засобів зв'язку і залізничних колій. Залишати місця постійного проживання вони могли лише з дозволу органів радянської влади[3].

[1] ДАПО. — Ф. Р-9032, оп. 1, спр. 22, арк. 84.

[2] ДАПО. — Ф. Р-1503, оп. 1, спр. 36, арк. 55.

[3] ДАПО. — Ф. Р-1631, оп. 2, спр. 30, арк. 52.

Отже, на Полтавщині, як і по всій Україні, почав діяти ще один інститут відповідальників — по одному на кожні десять дворів. Ці відповідальники вважалися офіційними інформаторами ДПУ і несли кримінальну відповідальність за "недоносітєльство". Так в українському селі, "класово розшарованому" і обплутаному густою мережею "сексотів", важко утверджувалася в той час радянська влада, яка змушувала людей жити в атмосфері терору, постійного страху і ненависті.

Г. М. ОХРІМЕНКО
член Шевченкового братства України

ДИРЕКТОР ШКОЛИ РЯТУВАВ ДІТЕЙ ВІД ГОЛОДУ

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 171–178

Дуже багатьом пересічним громадянам не зовсім зрозумілою є категорія “диявол” із церковної лексики. Лише з розвалом імперії зла — СРСР стало можливим багатьом громадянам долучитися до антисіоністської літератури та довідатися, що синонімом до категорії “диявол” є категорії “світовий сіонізм” чи “світова закуліса” [1–5].

З відомих джерел випливає, що світовий сіонізм постійно вирішує два антилюдських завдання [6–9]:

1. Захопити до своїх пазурів весь світ і створити єдину світову державу без різниці мов, кордонів і валют під егідою єговообраних, в якій би всі неєврейські народи були б рабами представників “народу боговбивці”.

2. Постійно втаємничувати від людства існування на Землі злочинної ідеології світового сіонізму та її злочинів проти людства й людяності.

Для вирішення цих людиноненависницьких завдань із давніх часів світовий сіонізм веде жорстоку етнічну війну (синоніми — геноцид, холокост) проти багатьох народів світу. Особливою зоологічною ненавистю відзначається війна проти слов’янських народів, зокрема проти українців. З праці [10] відомо, що християнізація забрала 6 млн, а татаро-монгольське рабство — 3 млн русів. Скільки було знищено нашого люду хрестовими походами, будівництвом Санкт-Петербурга, війнами з братніми російським та польським народами — встановлять майбутні дослідники.

Особливої гостроти етнічна війна набула проти слов’янських народів у XX ст. Одна злочинна подія змінювалась іншою. Після російсько-японської війни був заколот 1905 року, потім Ленський розстріл, Перша світова війна. Для того щоб українці Сходу й Заходу різали один одного, було створено фундацію січових стрільців. Русинів, які були під Австро-Венгрією та не побажали записатися українцями, знищували у Талергофському концтаборі, заколот 1917 року, так звана “громадянська війна”, червоний терор, голод 1921–1923 рр. (за даними представника народу-боговбивці Лейби Троцького, було знищено 8 млн українців [11]), неп, індустріалізація, колективізація, голод 1932–1933 рр., сіоністська війна в Іспанії, війни проти Фінляндії, Японії, масові розстріли та депортації, Друга світова (Велика Вітчизняна) війна, голод 1947 року, запровадження інститут “психушок” та знищення з їх допомогою еліти наро-

ду (прикладом може бути киянин Віталій Миколайович Адамович), освоєння цілини, будівництво БАМу, перебудова, розвал колишнього СРСР, злочинна приватизація, знищення народу в незалежній Україні різними методами (смертність нині в Україні перевищує народжуваність) та ін.

Результати злочинної етнічної війни проти слов'янських народів вражаючі: лише за XX ст. було знищено 200 млн різних слов'янських народів, причому, як показав Григорій Мусієнко, в Україні за 74 роки так званої радянської влади (якої насправді ніколи не було, була лише сіоністська влада) було знищено близько 100 млн українців [12].

Уся ця жахлива правда про злочини світового сіонізму перед людством і людяністю старанно утаємничується, як від громадян України, так і всього світу. При цьому робиться велика та недолуга спроба — вселенський злочин світового сіонізму — організацію у XX ст. на теренах України трьох голодоморів перекласти на самих українців. Тут, звичайно, замовчується той факт, що у 1917 р. за завданням світового сіонізму в Росії був здійснений руками представників народу-боговбивці заколот, у результаті якого вони прийшли до влади, творили й продовжують творити беззаконня на слов'янських теренах [6–9; 13–16].

Прикладом такої геббельсівської неправди щодо історичної правди про страдницьке буття українців можуть бути антиукраїнські дописи Олександра Турчинова — колишнього начальника Служби безпеки України в "помаранчевому уряді" Віктора Ющенка [17; 18] та якогось Олександра Васильєва в антиукраїнській газетці "2000. Аспекти" [19].

Обидва автори вдалися до неправди і наклепів, що притаманно посланцям світового сіонізму — представникам народу-боговбивці. Більше того, Турчинов звинуватив українців у тому, що вони нібито самі винні — не чинили супротиву голоду-33 та іншим голодоморам. Васильєв обґрунтовує голод-33 як державну необхідність для виходу з того стану, в якому був колишній СРСР на початку 30-х років XX ст. При цьому по-шулерськи замовчує той факт, що на чолі тієї злочинної держави стовідсотково були лише затяті вороги слов'янських народів — посланці світового сіонізму, представники народу-боговбивці [6; 7; 13–16].

Варто відзначити, що звірина ворожість посланців світового сіонізму до всіх народів світу взагалі та українців зокрема освячена святими книгами юдаїзму, зокрема Торою (п'ятикнижжям Мойсея), Талмудом і Шулхан-Арухом. На людиноненависницьких настановах цих джерел виховувалися та і нині виховуються всі керманичі світового сіонізму.

Для прикладу наведемо заповіт масона високого ступеня утаємниченості — представника народу-боговбивці Карла Маркса (Мордехая) стосовно долі слов'янства від 1848 р. (коли в Європі зазнали провалу заколоти-революції — черговий етап світової бійні) [20]:

> "...ми знаємо тепер, де скупчилися вороги революції — в Росії і слов'янських землях Австрії, і жодні фрази, жодні вказівки на невиразну демократичну будучність цих народів не стримають нас від поводження зі своїми ворогами, як з ворогами... Боротися не на життя, а на смерть із зраджуючим справі революції слов'янством, виповідаючи йому в інтересах революції повну винищування боротьбу і безпощадний терроризм" (!).

Ця людиноненависницька думка ката-фашиста слов'янських народів є провідною у Протоколах сіонських старшин Ашера Гінцберга та Катехізисі єврея в СРСР [1; 21]. У документі № 3 даються наступні настанови щодо використання голоду з метою поневолення неєврейських народів [1].

> "Ми з'являємося на сцені як сповідні спасителі робітника від тієї опресії і пропонуємо йому вступити в лави наших бойових сил — соціалістів, анархістів, комуністів (українцям пропонували вступити у колгосп. — *Г. О.*), котрих ми завжди підтримуємо згідно з мнимим братерським правилом (солідарності всього людства) нашого соціального масонства. Аристократія (еліта цієї нації. — *Г. О.*), яка користала з праці робітника на підставі законів, звертала увагу, щоб той робітник був добре відживлюваний, здоровий і сильний. Ми заінтересовані якраз у противному — в заниканні, у вигубленні гоїв. Наша сила є в хронічній недостачі поживи й у фізичній слабості робітників, бо лише в цей спосіб ми зробимо його рабом нашої волі; голод створює право капіталові панувати над робітником певніше, аніж це було дано аристократії легальним авторитетом королів".

Достойними продовжувачами цих звіриних порад у XX ст. були їхні єдинокровці — "вождь світового пролетаріату" Бланк-Ленін і творець концтабору Бабин Яр у Києві, він же архітектор і виконавець чергового етапу геноциду (холокосту, етнічної війни) українців — голоду 1921–1923 рр. в Україні, Лейба Троцький (Бронштейн). Він склав для своїх кривавих поплічників наступний звіриний заповіт щодо долі слов'янських народів Російської імперії, поневолених світовим сіонізмом після заколоту 1917 року [22]:

> "Ми повинні перетворити Росію в пустелю, населену білими неграми, яким ми дамо таку тиранію, яка не снилася ніколи найстрашнішим деспотам Сходу. Різниця лише в тім, що тиранія ця буде не праворуч, а ліворуч, не біла, а червона. У буквальному значенні цього слова червона, тому що ми проллємо такі потоки крові, перед якими здригнуться й сполотніють усі людські втрати капіталістичних воєн. Найбільші банкіри через океан будуть працювати в найтіснішому контакті з нами. Якщо ми виграємо революцію, роздавимо Росію, то на похоронних уламках її зміцнимо владу сіонізму, і станемо такою силою, перед якою увесь світ опуститься на коліна. Ми покажемо, що таке дійсна влада. Шляхом терору, кривавих лазень ми доведемо російську інтелігенцію до повного отупіння, до ідіотизму, до тваринного стану... А поки наші юнаки в шкіряних куртках — сини майстрів-годинникарів з Одеси й Орші, Гомеля й Вінниці вміють ненавидіти все російське! З якою насолодою вони фізично знищують російську інтелігенцію — офіцерів, академіків, письменників!..."[1].

Зловіщу справу представників народу-боговбивці Маркса і Троцького продовжили у 1925 р. в Нью-Йорку їхні єдинокровці — письменник С. Рот і політичний діяч І. Зангвіль у своєму людиноненависницькому опусі "Ныне и навсегда". Ю. М. Канигін повідомляє про наступне зловіще "пророцтво" цих людиноненависників [23, 214–215].

[1] Наводиться за "Спогадами" Арона Сімановича, ювеліра Двору Його Імператорської величності (газета "Російське слово", № 1).

Мов би за багатовікову наругу єврейства в Європі, особливо в Росії, з'явиться месник. Він знищить Європу. Будуть помилувані лише грудні діти та неписьменні. Спеціально говориться про Україну: "центр слов'янського світу" Україну Він (месник) перетворить у виючу пустелю. Усі молоді жінки-українки будуть зґвалтовані, перш ніж їх уб'ють, у пам'ять того, що колись тут було зроблено проти беззахисного єврейства".

Людство є свідком того, як влада, створена переважно із представників єврейства, інтенсивно, починаючи з початку XX ст., намагається перетворити Україну "... у виючу пустелю". Але ще у 1847 р. духовні провідники українського народу Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш і Микола Костомаров пророче передбачили той факт, що всякий чужинець, який прийде на наші терени із загарбницькою метою, поламає свій плуг об цю "благодатну землю", що "наріжним каменем стала" [24].

Представники народу-боговбивці не приховують того факту, що три голодомори, влаштовані у XX ст. на теренах України, є злочином світового сіонізму з метою покарати наш народ. Про це сповістив радник Президента України, громадянин Росії та Ізраїлю Моше Кантор. Він з цинічною відвертістю повідомив, що голодомор-33 в Україні — то всього-на-всього є "розплата українців за антисемітизм у різних формах" [25]. Відомо, що за міфічний антисемітизм карає лише світовий сіонізм, котрому XXX сесія Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй 10 листопада 1975 р., не володіючи інформацією про справжні злочини, дала наступне визначення: "Світовий сіонізм є формою расизму та расової дискримінації". У дійсності світовий сіонізм виступає на світовій арені у трьох іпостасях: він "...є формою фашизму, расизму та расової дискримінації".

Вагомий удар по турчиново-васильєвських нісенітницях завдав Володимир Уляничсвоєю ґрунтовною, своєчасною та вкрай необхідною працею під назвою "Терор голодом і повстанська боротьба проти геноциду українців у 1921–1933 роках" [26]. Цій же благородній меті служать і праці Асоціації дослідників голодоморів в Україні [27; 28]. Заслугою авторів праць [26–28] є те, що в них стверджується, що голодомори, які творилися проти українського народу, є геноцидом (холокостом чи етнічною війною). Але геноцид завжди хтось творить — про це якраз Володимир Уляничта Андрій Куліш не сповіщають. Цей недолік відсутній у праці [29] — геноцид на наших землях творив світовий сіонізм руками своїх посланців — масонів із представників народу-боговбивці та запроданців із власного народу — масонів-гоїв.

Подальшим підтвердженням фактів, висвітлених Володимиром Уляничем [17], є героїчний подвиг директора школи с. Дударкова Бориспільського району Київської області Василя Яковича Івчука (21 липня 1902 р. — 2 жовтня 1938 р.), уродженця с. Яблунівка Березdовського району Житомирської (нині Хмельницької) області. Сьогодні документально встановлено, що у цьому селі під час голоду-33 померло майже 155 осіб (у автора в цьому селі голод-33 забрав 7-місячну сестру Федосію та 10-річного брата Павла, а також три двоюрідні сестри по батьковій лінії). Але серед цих жертв, на щастя, немає дітей, які відвідували у 1933 р. школу. Це є великою заслугою директора В. Я. Івчука.

Василь Якович викладав історію у школі і був справжнім господарем, що притаманно українцям. Директор утримував у школі дві корови та двоє коней. Орендував велику земельну ділянку у колгоспі "Правда" (у той час у селі було три колгоспи), який був розташований з боку с. Требухів Броварського району. На цій землі силами учнів і колективу школи вирощували для шкільних потреб фрукти та овочі, заготовляли на зиму сіно для корів і коней.

Коли у село прийшов голод, В. Я. Івчук організував у школі одноразове харчування для дітей усіх п'яти класів, що були в той час. Але дитині мало поїсти раз у день. Директор із цієї ситуації вийшов так. З боку с. Княжичі (теж Броварського району) були засіяні сільськогосподарськими культурами поля комбінату, що розташувався неподалік с. Дударкова та спеціалізувався на вирощуванні й відгодівлі свиней для Дарницького м'ясного заводу. В. Я. Івчук домовився з керівництвом комбінату про те, щоб діти після уроків виходили на поля та робили прополку сільськогосподарських культур. Платою для дітей за виконану роботу був черпак супу. В такий спосіб завдячуючи керівництву м'ясокомбінату Василь Якович врятував у 1933 р. всіх дітей шкільного віку с. Дударкова від голодної смерті. На жаль, нам не відомі прізвища керівників м'ясокомбінату, які разом із В. Я. Івчуком зробили благородну справу і заслужили вічну шану нашого народу.

Фотографію[1] до цього допису, зроблену весною 1937 р., надав Микола Петрович Карпець (1921 р. н., учасник бойових дій, колишній будівничий і директор нині діючого двоповерхового приміщення школи у с. Дударково), який нині проживає у с. Велика Олександрівка Бориспільського району. На фото зображено дев'ятикласників, які у 1933 р. були найстаршими у школі — п'ятикласниками. Директор школи Василь Якович Івчук сидить зліва другий у світлій сорочці. Живий також Іван Іванович Степанець, нині житель м. Києва, котрий присів навшпиньки крайнім справа у першому ряду.

На жаль, такі героїчні люди, як В. Я. Івчук, дуже заважали більшовицькому режиму здійснювати тотальну війну проти українців. Не минула лиха доля В. Я. Івчука та його родини. В якості покарання жителів села Дударківська середня школа у 1937 р. була переведена у статус початкової.

Звичайно, дирекція та учні школи не погоджувалися з таким протиправним рішенням. Від імені дирекції були підготовлені у відповідні інстанції клопотання відмінити злочинне рішення. З дев'ятикласників була створена спеціальна представницька група, яка мала завдання звертатись до освітянських установ із проханням від імені колективу школи відмінити несправедливе рішення. Ця група була на прийомі у районному та обласному відділеннях народної освіти, а також у тодішнього міністра освіти УРСР. Але все було марно. Глухий мур тодішньої влади зруйнувати проханнями чи клопотаннями було неможливо. Очолював цю групу Микола Петрович Карпець. Активними членами групи також були Михайло Іванович Карпець та Іван Дмитрович Сидоренко. Учні, які зображені на фото, вимушені були закінчувати 10-й клас у сусідніх селах Броварського району Гоголеві (оспіваному Тарасом Шевченком як "Оглав") і Требухові.

1 На жаль, через погану якість фото довелося вилучити (Ред.).

Так жорстоко чужинецька влада позбиткувалася над жителями с. Дударкова та дітьми, які вижили під час голоду завдяки героїчному та гуманному вчинку директора школи Василя Яковича Івчука. Але, на жаль, на цьому біди не скінчилися.

17 травня 1938 р., напередодні 77-ї річниці перепоховання Тараса Григоровича Шевченка, був заарештований Василь Якович Івчук. Постанову про його арешт та утримання у київській в'язниці підписав начальник Бориспільського районного відділення НКВС Ковтунюк.

У постанові на арешт зазначалося, що В. Я. Івчук ніби активно займався агітацією, спрямованою проти існуючого ладу, Партії (так з великої літери написано у постанові) та радянської влади на селі. Постанова вбачала у міфічних діях В. Я. Івчука наявність злочину за статтею 54-10 Кримінального кодексу УРСР. Постанову також було надано Бориспільському районному прокурору Якубовичу.

Ордер на арешт від 17 травня 1938 р. за № 82 (дійсний упродовж двох діб) надав право інспектору Бориспільського районного відділення НКВС Ярмоленкові заарештувати в цей же день патріота В. Я.Івчука. Під час обшуку був присутній житель с. Дударкова Петро Іванович Овдієнко. При цьому у В. Я. Івчука було вилучено паспорт серії ЗН № 578112, військовий квиток і профспілкову книжку № 204773.

Із анкети заарештованого, складеної в день арешту, видно, що В. Я. Івчук мав сім'ю у такому складі.

- дружина — Тетяна Матвіївна тридцяти років;
- дочка — Євгенія Василівна дев'яти років;
- син — Іван Васильович чотирьох років (у 2002 р. пішов із життя, не довідавшись правди про долю батька; його син Юрій Іванович мешкає у м. Шепетівка Хмельницької області).

В. Я. Івчука утримували в Бориспільській камері попереднього (досудового) ув'язнення. Постановою від 21 травня 1938 р., підписаною згадуваним Ковтунюком, стверджується, що В. Я. Івчук був активним учасником контрреволюційної повстанської організації, яка ставила за мету відірвати Україну від колишнього СРСР та приєднати до Польщі. В. Я. Івчука безпідставно було звинувачено у скоєнні злочинів за статтями 54-2 та 54-11 Кримінального кодексу УРСР.

За результатами бездоказового, упередженого, із застосуванням тортур слідства патріотові було висунуто звинувачення 21 липня 1938 р., з яким він після його побиття був змушений погодитися. Звинувачення стверджувало, що В. Я. Івчук був учасником польської диверсійної шпигунської контрреволюційно-повстанської організації, яка існувала в Бориспільському районі з 1936 р. У зв'язку з цим В. Я. Івчука було визнано кримінальним злочинцем, який підпадає під дію наступних статей Кримінального кодексу колишньої УРСР: 54-2; 54-6 та 54-11. Документи слідства стосовно В. Я. Івчука та ще восьми жителів Бориспільського району, які проходили по цій сфальшованій більшовицьким правосуддям справі, були подані на розгляд трійки при Київському обласному управлінні НКВС.

28 вересня 1938 р. трійка при Київському обласному управлінні НКВС розглянула матеріали слідства всіх дев'яти підсудних. Для восьми осіб, у тому числі В. Я. Івчукові, була оголошена вища міра покарання — розстріл. Про це повідомляється у виписці із протоколу № 294, бо оригінал

протоколу зберігався в архіві НКВС у Москві. Про оскарження рішення цього вироку немає жодного слова.

У судовій справі є виписка з акта про те, що 2 жовтня 1938 р. В. Я. Івчук був розстріляний відповідно до Протоколу (у справі з великої літери) № 294 від 28 вересня 1938 р. Виписку з акта підписав начальник першого спецвідділу Київського обласного управління НКВС лейтенант держбезпеки Шлепченко. Місце поховання В. Я. Івчука невідоме[1].

Про героїчний вчинок В. Я. Івчука повідомили колишні жителі с. Дударкова, нині пенсіонери Галина Олександрівна Трикоз, Микола Петрович Карпець, Іван Іванович Степанець, Іван Михайлович Сидоренко, блаженної пам'яті Ольга Євдокимівна та Василь Демидович Сидоренки.

Красивий і благородний подвиг вчинив В. Я. Івчук, врятувавши життя багатьох дітей с. Дударкова під час штучно влаштованого більшовиками голоду-33, злочинно спрямованого на винищення генофонду нашого народу. Цей подвиг буде жити вічно в серцях вдячних співвітчизників. Більшовицький режим жорстоко помстився великому гуманісту за його благородний вчинок: на 36-му році життя відправив його у Вічність та по-звірячому скалічив долю його сім'ї.

Микола Петрович Карпець ще у 2003 р. пропонував поставити Героєві пам'ятник, про що сповіщали газети "Ідеаліст" і "Трудова слава" Бориспільщини. Але колишня команда губернатора Київщини Засухи проігнорувала цю пропозицію.

З приходом до влади нової команди Київська організація Шевченкового братства України запропонувала Президентові України Вікторові Ющенку відзначити благородний подвиг Василя Яковича Івчука найвищою нагородою України — присвоєнням звання Героя України (посмертно). На жаль, Президент В Ющенко не прислухався до слушної думки громадськості [30–32] і не скористався своїм винятковим правом вчинити справедливу дію у справі справжнього Героя України.

Література

1. Протоколи зі зборів Старшин Сіону. — Виннипег (Ман., Канада), 1959. — 61 с.
2. Як і ким та коли були створені "Протоколи сіонських мудреців (за матеріалами експертної комісії, що дослідила історію написання цієї книги)". — Б. м. в.: б. в., 1993. — 18 с.
3. Шмаков А. С. Свобода и евреи. — М.: Моск. гор. тип., 1906. Перевид. в Україні: К.: Сталкер-Прес, 2003. — 761 с.
4. Шмаков А. С. Международное тайное правительство. — М.: Гор. тип., 1912. — 607 с. Перевид. в Україні: К.: Сталкер-Прес, 2003. — 682 с.
5. Дуглас Рид. Спор о Сионе. — М.: Твердь, 1993. — 639 с.
6. Емельянов В. Десионизация. — М.: Рус. правда, 2001. — 274 с.
7. Емельянов В. Еврейский нацизм и азиатский способ производства. — М.: Рус. правда, 2001. — 126 с.
8. Дичев Тодор. Зловещий заговор. — М.: Витязь. 1994. — 198 с.
9. Кей Л. Н. Мировой заговор. — Нью-Йорк, 1975. — 94 с.
10. Островский Н. Храм химеры. Сорок веков порознь. — М.: ООО "ФЭРИ-В", 2001. — 368 с.
11. Гомза Я. "Амбівалентність" пана Вайса // Вітчизна-Отечество. — 1994. — № 1(2). — С. 7.

[1] Кримінальна справа знаходиться у Державному архіві громадських організацій України за адресою: м. Київ, вул. Кутузова, № 8. Для її пошуку: Івчук Василь Якович — Фонд 263, оп. 1, справа № 48162, коробка 871.

12. Мусієнко Г. Україна для українців: хто за і проти? — К.; Біла Церква, 2003. — 432 с.
13. Дикий А. Евреи в России и в СССР: Ист. очерк. — Новосибирск: Благовест, 1994. — 528 с.
14. Дикий А. Русско-еврейский диалог. — М.: Витязь, 1995. — 148 с.
15. Форд Г. Международное еврейство: В 2 кн. — Краснодар: ООО "Пересвет" (Золотая б-ка "Пересвет"), 2003.
16. Родзаевский К. Завещание русского фашиста. — М.: ООО "ФЭРИ-В", 2001. — 510 с.
17. Уляніч В. Незнищене хамство та фарисейство // Персонал плюс. — 2005. — № 40(139). — 5–11 жовт.
18. Плачинда С. Під знаком україно-фобії // Персонал плюс. — 2005. — № 44(143). — 2–8 листоп.
19. Васильев А. Голод-33: прошлое и настоящее // "2000. Аспекти". — 2005. — № 43(291), 28 окт. — 3 нояб.
20. Тереля Й. 2000. — Буенос-Айрес. 1990.
21. Катехизис еврея в СССР. — Б. м. в., б. р. в. — 25 с.
22. Миронов Б. Иго иудейское. — Краснодар: ООО "Пересвет", 2002. — 317 с. — (Золотая б-ка "Пересвет").
23. Каныгин Ю. М. Вехи священной истории. Русь-Украина. — К.: Украина, 1999. — 350 с.
24. Костомаров М. "Закон Божий". Книга буття українського народу. — К.: Либідь, 1991. — 39 с.
25. Хто підставив Ющенка? // Сільські вісті. — 2005. — № 53(17731). — 11 трав.
26. Уляніч В. Терор голодом і повстанська боротьба проти геноциду українців у 1921–1933 роках. — К.: МАУП, 2004. — 84 с.
27. Куліш А. Геноцид. Голодомор 1932–1933. Причини, жертви, злочинці. — Полтава; Луцьк, 2000. — 112 с.
28. Куліш А. Голодомор 1921–1923 років в Руси-Україні як продовження етнічної війни 1917–1921 років. — Х.: Харків. обл. об'єднання Всеукр. товариства "Просвіта" ім. Т. Г. Шевченка, 2003. — 121 с.
29. Три голодомори в Україні у XX столітті — злочини світового сіонізму // Ідеаліст. — 2001. — № 12(63), груд.
30. Охріменко Г. Врятовані школярі // За вільну Україну плюс. — 2005. — № 27(47). — 30 черв.
31. Охріменко Г. Директор школи рятував дітей від голодної смерті // Українське слово. — 2005. — № 29(3229), 20–26 лип.
32. Лисиця Ю. Подвиг дударківського директора школи житиме вічно // Трудова слава (Бориспіль). — 2005. — № 91, 28 лип.

В. СУХЕНКО
учень Фастівської ЗОШ № 2 Київської області

ГОЛОДОМОР 1932–1933 РОКІВ НА ФАСТІВЩИНІ ЗА СВІДЧЕННЯМИ ОЧЕВИДЦІВ

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 179–192

"Ні труни, ні хрестів і не тризни!
Прямо в яму на віки віків!
Чорна сповідь моєї Вітчизни
І її затамований гнів..."
О. О. Онищенко[1]

Голодомор українців 1932–1933 рр. є найтяжчим злочином за всю історію людства. Без війни, без епідемій, без стихійного лиха, без іноземного нашестя страшною голодною смертю загинули мільйони ні в чому не винних людей.

Як все те могло відбутися у хліборобній Україні, яка ще недавно була житницею Європи?

Розміри катастрофи впродовж десятиріч замовчувалися. Робилося все, аби приховати правду, щоб світова громадськість не дізналася про справжні масштаби трагедії, а вимуштровані владою пропагандисти діяли досить успішно: багато людей на Заході так і не могли збагнути, що воно там сталося, у тій екзотичній Україні?

Нині ми чітко знаємо, що то був голод. Штучно зорганізований голод, свідомо спрямований на винищення українського народу, такого ненависного диктатурі, яка в усьому вбачала опір і потайний сепаратизм. Безпрецедентний за своїм катівним розмахом злочин сталінщини завдав Україні найтяжчих утрат, він коштував нації мільйони людських життів, у тому числі материнських, дитячих.

Голодомор 1932–1933 рр. — одна з найтрагічніших сторінок в історії українського народу. Про нього навіть ще вчора згадувати було небезпечно. Державна влада намагалася знищити пам'ять про ті страшні роки. Щоб нічим не затьмарити "успіхів соціалістичного будівництва", сталінське керівництво наклало табу на цю тему. Про страшне лихо не дозволялося відкрито говорити, бодай навіть згадувати в газетах, офіційних документах. Згодом категорична заборона перетворилася на політичну установку, ідеологічну догму і набагато пережила своїх творців. Не зруйнувала її і пора "хрущовської відлиги". Лише перебудова, гласність владно поставили питання про ліквідацію цієї "білої плями" історії, навколо якої не раз розпалювались пристрасті.

Час від часу інтерес до цієї болючої проблеми то згасав, то виникав з новою силою, досягши апогею на почат-

[1] Ольга Опанасівна Онищенко — місцева поетеса, яка пройшла через горнила історичних подій Фастівщини.

ку 80-х років, коли широка зарубіжна громадськість широко відзначала піввікову дату голоду в Україні.

У грудні 1987 р. в Україні офіційно було визнано, що наприкінці 1932 і на початку 1933 р. були серйозні продовольчі труднощі, голод. Відтоді вчені, публіцисти зробили чимало для висвітлення цієї складної теми, відродження історичної пам'яті.

Перші публікації, підготовлені на державному рівні, дають підстави для висновку, що голод 1932–1933 рр. — це злочин Сталіна та його оточення.

Про голодомор написано багато книг, понад 10 тис. статей, зібрано безліч свідчень і документів, проведено багато досліджень науковців.

За різними оцінками, від голодомору в страшних муках відійшли у вічність від 7 до 10 млн людей, так і не погодившись з більшовицьким режимом, який нищив церкви, грабував селянські родини, силоміць загаяв людей у колгоспи, а "самостійників" виховував терором.

Встановлено, що кількість жертв у справжній війні проти селянства перевищувала загальну кількість загиблих у всіх країнах під час Першої світової війни[1].

У січні 1990 р. ЦК Компартії України прийняв постанову "Про голод 1932–1933 років на Україні та публікацію пов'язаних з ним архівних матеріалів"[2]. Уперше були оприлюднені унікальні, щойно розсекречені архівні матеріали, які викривають справжні причини, подають хронологічний перебіг і наслідки трагедії. Світ дізнався про жахливі факти масової голодної загибелі людей в Україні, про випадки людоїдства, про репресії так званих "куркулів", депортацію українців до Сибіру.

Можливо, хтось скаже, що тема голоду в Україні стала модною. Мене це не відлякує, бо я керуюсь не кваплівим почуттям дрібної злободенності, а болем і любов'ю до землі, на якій народився. Хочу тільки ще раз нагадати про ті трагічні події, які пережив мій край, щоб усі люди знали про це, пам'ятали про загиблих і вшановували їх.

На превеликий жаль, матеріалів цього періоду дуже мало збереглося як в архівах, так і в державному краєзнавчому музеї міста Фастова. Це й покликало мене зібрати місцевий матеріал того періоду, зустрітися з очевидцями тих подій, записати їхні спогади і дати відповідь на запитання: "Чому голодомор пройшовся теренами України?".

Радянська влада розпочала свою діяльність з Декрету про землю. Селяни повірили в обіцянку вільного, заможного життя. Так безземельні мешканці Фастова отримали 347 десятин землі[3]. Але надії виявилися марними. Вже у 1920–1921 рр. в умовах широкої партизанської війни проти більшовицького режиму в Україні був випробуваний голод як метод боротьби з "непокірним" населенням. До нього призвела запроваджена продрозкладка: у землеробів силою забирали хліб, спецзагони під охороною військових реквізували у селян не залишки, а весь хліб, до зернини. У ті роки від голоду загинули десятки тисяч людей.

Про важкий стан із продовольством на Київщині справедливо відзначалося в телеграмі 1 лютого 1921 р.:

---

[1] Голод 1932–1933 років на Україні. — К.: Політвидав України, 1990. — С. 370.

[2] Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів / Упоряд. Р. Я. Пиріг та ін. — К.: Політвидав України, 1990.

[3] Історія міст і сіл Української РСР. Київська область. — К., 1971. — С. 687.

"...своевременное выполнение государственной разверстки является величайшим революционным подвигом... все уезды, выполнившие раннее установленного срока государственную разверстку, занести на Красную доску и наградить Красным знаменем".

Протокол засідання президії київського губернського виконавчого комітету від 8 серпня 1923 р., на якому розглядалося питання організації Комісії з ліквідації суперечок щодо "розкуркулення"[1], та протоколи засідання комісії з вирішення питання ввозу хліба на Київщину (1925 р.) свідчать про важкий стан з продовольством на Київщині і в наступні роки[2].

Особливо у скрутному становищі селяни опинилися на початку 1932 р. У багатьох сільських районах розпочався справжній голод.

Згадаймо, що голод 1933 року був і на Дону, і на Кубані, і на Південному Поволжі, який забрав мільйони радянських людей. Він був викликаний, як пояснює відомий політолог Володимир Малинкович (у радянський період він емігрував і, перебуваючи в Німеччині, займався проблемою голодомору), сталінською політикою форсування індустріалізації країни[3]. У той час Радянському Союзу, як стверджує політолог, необхідна була європейська та американська техніка для будівництва нових заводів та електростанцій, яку можна було купити за валюту. Її одержували від продажу за кордон пшениці, жита та ячменю, що вирощували в Україні. У селян радянська влада купляла хліб, який вивозили в міста для харчування робітників промислових підприємств і для експорту. Проте 1932 р., як відомо, був неврожайний, "товарного хліба" було обмаль у селян, які були не задоволені колективізацією (до 1 березня 1930 р. в Україні було колективізовано 62,8 % селянських господарств).

Безумовно, селяни не хотіли віддавати останнє — хліб для сім'ї, як правило, багатодітної. Їх було позбавлено своєї землі і свого врожаю. Вони не були зацікавлені у результатах своєї праці, тому вдавалися до знищення врожаю, забою худоби, підпалювання господарських будівель.

Основним методом насильницької колективізації було обрано "ліквідацію куркульства як класу". На 1 червня 1930 р. розкуркулення було здійснено в 450 із 580 районів УРСР. На Київщині на цей час було розкуркулено майже 2 тис. господарств[4].

У моєму краї, мабуть, як ніде, віддзеркалилося все, що діялося в масштабі України. Обговорюючи доповідь про колективізацію та весняну посівну кампанію, XII з'їзд рад Фастівщини у лютому 1931 р. відзначав[5]:

"Реконструкція сільського господарства на основі колективізації й ліквідації куркуля як класу відбувається в районі в умовах жорстокої класової боротьби".

Станом на 1933 р. тут було організовано 48 колгоспів[6]. Численні документи свідчать, що селяни чинили опір цьому процесу. Так, 28 січня 1930 р. під час зборів сільського активу пострілом з обрізу було вбито ор-

[1] Державний архів Київської області (ДАКО). — Ф. Р-102. — Оп. 1. — Спр. 160. — Арк. 8.

[2] ДАКО. — Ф. Р-112. — Оп. 1. — Спр. 5. — Арк. 35; ДАКО. — Ф. Р-353. — Оп. 3. — Спр. 1. — Арк. 188.

[3] Газ. "Сегодня". — 2005. — 29 листоп.

[4] ДАКО. — Ф. Р-353. — Оп. 1. — Спр. 3576. — Арк. 112.

[5] ЦДАКО України. — Ф. 1. — Оп. 7. — Спр. 1738. — Арк. 58.

[6] ДАКО. — Ф. Р-353. — Оп. 1. — Спр. 2713. — Арк. 4.

ганізатора колгоспів у Трилісах (наприкінці 1930 р. тут було вже 5 колгоспів) комуніста Г. М. Сніцера, колишнього наймита, а за радянської влади — директора спиртзаводу[1].

Розкуркулення на Фастівщині — це теж одна із трагічних сторінок історії краю. Наведу лише кілька прикладів. У краєзнавчих замітках з історії Мотовилівки знаходжу таке:

> "...Серед наших селян були досить далекоглядні, які завчасно здали у колгоспи землю, коней, корів, реманент, і тим самим уникали розкуркулення. Це Дубчак Г. Т., Головко А. А., Голомизий С. П. А от Мегедя Н. П., Малюка І. М., Кондратенка М., Царенка Н. розкуркулили. Чи сильно відрізнялися їхні долі? Так, Іван Матвійович Малюк мав міцне господарство: коні, корови, свині, клуню, сарай та інше. Піднімав дітей. Розкуркулили його 1928 року: хату перетворили в їдальню, двір розламали, худобу забрали в колгосп. Сім'я перейшла на квартиру в Борову..."

А от кілька рядків про долю селянина, який добровільно пішов у колгосп, — Семена Пантелеймоновича Голомозого. Він свого часу служив у пана Тарновського управителем. Згадує його онука Г. Н. Конош[2]:

> "Двометрового росту, богатир. Прослужив у царській армії 12 років. Дослужився до звання унтерофіцера, повний кавалер георгіївських орденів... Мав 11 дітей. Одержав від тестя 3 десятини землі, коні, віз, корови...
>
> В 1928 році Семен здав у колгосп землю, троє коней, плуга, борону, решето і, навіть, мішки, щоб уникнути розкуркулення. Пішов працювати на конюшню сторожем. В 1933 році прийшли уповноважені і вигребли все їстівне з хати. Прийшлося старому шукати їжі. Одного разу його до смерті побили за скибку хліба, що він ніс додому. Його доньку Ганну ледве не зварила одна жінка для їжі. У цієї жінки у льоху пізніше знайшли сім людських голів".

Помер С. П. Голомизий у 1935 р.

Розкуркулення селян здійснювали безпосередні виконавці партійної лінії. Складали списки, кого розкуркулювати. До них вносили селян за словами "активістів" влади на селі, яким було надано право робити з людьми, що завгодно.

У квітні 1934 р. у Фастівському районі було створене Бюро скарг при Комісії радянського контролю при РНК СРСР по Київській області. Лише за 1934 р. в Бюро надійшла 31 скарга від червоноармійців. Чимало з них пов'язані із розкуркуленням. Червоноармієць Мотковський, зокрема, скаржився у Фастівську прокуратуру про погрози його сім'ї з боку Снігурівської сільради розкуркуленням і відміною пільг щодо сільгоспподатку[3].

Любов Пилипівна Костецька із с. Веприка згадує[4]:

> "Забрали корову. Батько завів коня до колгоспу, другого коня зарізав, щоб було чим годувати сім'ю, але нічого не вийшло... Прийшли із сільської ради і те м'ясо забрали, а батька засудили на півтора року".

А це пригадує невідома жителька с. Кищенці[5]:

> "Все забрали, що було в хаті. Ми залишилися без нічого. Мати пішла

---

[1] Історія міст і сіл Української РСР. Київська область. — С. 698.

[2] Фонди Фастівського державного краєзнавчого музею.

[3] ДАКО. — Ф. Р-293. — Оп. 1. — Спр. 1265. — Арк. 2.

[4] Фонди Фастівського державного краєзнавчого музею.

[5] Там само.

на роботу в колгосп. Там, для тих, що працювали, готували "баланду", а мати не їла її, несла додому, нам, дітлахам, щоб не померли з голоду. Мати ще варила суп з лободи. Страшні, пухлі були, голодували".

Крім колективізації та розкуркулення партія більшовиків енергійно переймалася проблемами хлібозаготівлі. У липні 1932 р. Сталін вимагав від України 7,7 млн тонн зерна з урожаю 7 млн тонн. Керівництву республіки вдалося скоротити план хлібозаготівлі до 6,6 млн тонн, який також був нереальним.

Але сталінське керівництво посилює тиск на партійні і державні органи з метою збільшення поставок зерна. Впроваджується примусова, з широким застосуванням репресій згубна для селянства хлібозаготівельна політика. На село головами колгоспів направлено 25 тис. комуністів. Мобілізація охопила комсомол, профспілки і, звичайно, ГПУ.

Влада свідомо створювала такі умови життя, що призводили до масової смерті селян. Зокрема, постанова Раднаркому УРСР "Про заходи підсилення хлібозаготівлі", яку було ухвалено 20 листопада 1932 р., за своїм змістом нагадувала смертний вирок:

"З оголошенням цієї постанови припинити видачу будь-яких натуральних авансів по всіх колгоспах, що незадовільно виконували плани заготівель".

У колгоспників, які одержали хліб до прийняття цієї постанови, масово його вилучали.

Отак згадує історію свого виживання селянин Данило Журба із с. Кищенці[1]:

"На господарство мого батька, який не мав багато землі, але служив титарем у церкві, безугаву накладали плани здачі зерна. Було так: виконав один, через день-два доводять інший: робочому класу Росії, кажуть, хліба не вистачає, а коли не стало чим виконувати, то організовані компартією комнезами (комітети незаможних селян) під керівництвом уповноважених від райкомів партії (у Кищенцях були такі, як Кушніренко та Ковальов) стали застосовувати так звану "викачку" хліба, бо плани стали доводити не тільки до селянських господарств, як раніше — куркульських, підкуркульських, середняцьких, а й до села взагалі. Комнезами забирали не тільки зерно, але й квасолю, буряки і часто-густо навіть варену їжу. Не дай боже, попасти в "чорний" список..."

Тут на увазі мається "чорна дошка сіл", яка була запроваджена згідно з постановою, підписаною головою РНК УРСР В. Чубарем 6 грудня 1932 р. "Про занесення на чорну дошку сіл, які злісно саботують хлібозаготівлі". У такі села припиняли будь-яке постачання продовольства, завезення навіть мила, солі, гасу. Магазини закривались, а з колгоспів вивозили все наявне зерно. Така доля спіткала господарства 85 районів України.

Відвертому фізичному винищенню селян, а також масовому терору проти них сприяла постанова ЦВК і РНК СРСР "Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперації і зміцнення громадянської (соціалістичної) власності" від 7 серпня 1932 р.

Судовим органам дозволялося застосовувати найвищу форму "соціального захисту" — розстріл, а як виняток — 10 років ув'язнення з конфіскацією майна. Постанова, яку народ назвав постановою про "п'ять колос-

[1] Газ. "Перемога". — 2003. — № 93(9107), 22 листоп.

ків", виправдовувала свавілля та злочини різних уповноважених, тобто представників радянської влади.

Очевидець тих подій Мотрона Лазаренко із с. Великої Снітинки пригадує[1]:

> "Думали, що ми господарі на своїй землі. — Де там? За жменю зерна з колгоспного поля, принесеного голодним дітям, сподіваючись в такий спосіб врятувати конаючих дітей, селян ув'язнювали.
>
> ...Прислали нам нового голову, і він почав "закручувати гайки". Хлібозаготівлі в нашому селі почалися ще з початку осені 1931 року і тривали всю зиму. У нас все забрали ще весною 1932 року, і ми почали голодувати..."

За словами очевидця голодомору Віри Бабенко із с. Кожанки, кілька разів із Фастова в село приїздили активісти, забрали майже все зерно. Шукаючи "куркулів" та "підкуркульників", вони заарештували колгоспного бухгалтера і бригадира. Але хліба в селі не було. І план хлібозаготівлі не було виконано[2].

У листі секретаря Київського обкому КП(б)У М. М. Демченка до ЦК КП(б)У про стан хлібозаготівель в області від 27 листопада 1932 р. серед районів, що відстають у виконанні річного плану, названо Фастівський район, який виконав річний план лише на 67 %, а місячний — на 28 %[3].

27 грудня 1932 р. Сталін на засіданні Політбюро пояснював складності із заготівлею хліба "проникновением антисоветских элементов, которые организовывали саботаж и срывы".

Коли трагедію голодомору приховати стало неможливо, адже за лютий і першу декаду березня 1933 р. голод охопив 738 населених пунктів, 139 районів республіки, померло 2487 людей, 17308 мали тяжкі захворювання, було зареєстровано 28 фактів канібалізму[4], партійне керівництво країни, як завжди, вирішило перекласти вину на "ворогів народу", вдатися до "аналізу" причин "труднощів", виявлення "винуватців" цієї ситуації.

5 березня 1933 р. газета "Правда" опублікувала "Повідомлення ОДПУ". В ньому зазначалося, що останнім часом органами державної безпеки розкрита і ліквідована "контрреволюційна шкідницька організація в деяких органах Наркомзему і Наркомрадгоспів, головним чином у сільськогосподарських районах України, Північного Кавказу, Білорусії".

Більшість заарештованих визнала свою вину:

1) у навмисному псуванні сільськогосподарської техніки;

2) у навмисному засмічуванні полів і зменшуванні врожайності;

3) у підпалах МТС і льонозаводів;

4) у дезорганізації сівби і збирання хліба;

5) у знищенні поголів'я робочої і продуктивної худоби.

Усе це, як повідомлялося, робилося "заарештованими шкідниками", щоб "підірвати селянське господарство і викликати голод у країні". Звернімо увагу, що ці понад 70 "шкідників" "винні" не в організації голоду, а в намаганні "викликати голод".

Що стосується України, то Й. Сталін і В. Молотов у листі С. Косіору і В. Чубарю від 27 червня 1933 р. вбачали основну причину зриву хлібозаготівель у республіці в хижацькій і хаотичній, безладній, рвацькій вида-

---

[1] Фонди Фастівського державного краєзнавчого музею.

[2] Там само.

[3] Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. — С. 266.

[4] Там само. — С. 141.

чі авансів, у витратах хліба на так зване громадське харчування. Цим, на думку Й. Сталіна і В. Молотова, пояснювався і той "прорив", у який потрапило сільське господарство України, її селянство. Але основна причина, на яку вказували Й. Сталін, В. Молотов і Л. Каганович, а в Україні їхні погляди поділяв П. Постишев, полягала у діяльності "контрреволюційних елементів", що пролізли до колгоспів, а також "саботажників хлібозаготівель з партквитком у кишені"[1].

П. Постишев очолив кампанію репресій проти тих комуністів, які не знаходили в собі достатньо сил для ролі катів власного народу. Впродовж року, починаючи з 1933-го, з рядів КП(б)У виключили 100 тис. осіб. Вони були розстріляні або вислані за межі України.

Впроваджувалась практика натуральних штрафів м'ясом, картоплею та іншими продуктами, якщо не виконується план здачі зерна.

На січневому (1933 р.) Пленумі ЦК ВКП(б) Сталін заявив на всю країну:

> "Ми, безперечно, добилися того, що матеріальне становище робітників і селян поліпшується у нас з року в рік. У цьому можуть сумніватися хіба тільки закляті вороги Радянської влади".

Після цієї заяви мало хто міг наважитися висловлювати іншу точку зору, хоч становище в країні було катастрофічним. Адже, починаючи з жовтня 1932 р., з метою викачування зерна, відібравши в людини не лише їжу, а й сенс самого існування, сенс народження, Й. Сталін відрядив в Україну В. Молотова. І вже з 30 жовтня надзвичайні комісії під керівництвом найближчих співробітників генсека — Кагановича, Молотова, Постишева — викачали із селян шляхом репресій додатково 89,5 млн пудів зерна. Ключовим серед репресивних заходів був дозвіл райвиконкомам — перерахувати в хлібозаготівлю всі створені в колгоспах натуральні фонди — насіннєвий, продовольчий і фуражний.

До цієї роботи залучались роз'їзні судові сесії, спеціальні комісії — так звані "четвірки", органи юстиції, прокуратури, державної безпеки. А представники місцевої влади організовували спеціальні бригади, які проводили у селян подвірні обшуки з конфіскацією всіх запасів їжі. Це було карою за нібито куркульський саботаж хлібозаготівель.

У тому ж таки 1932 р. здійснювалась чистка лав КП(б)У і парторганізацій. Понад 30 тис. українських комуністів були репресовані. Арештовували зовсім безневинних людей. Лише за листопад і 5 днів грудня 1932 р. в Україні було ув'язнено 340 голів колгоспів, 750 членів правлінь, 140 рахівників і комірників, 195 інших працівників колгоспів.

Починаючи з осені 1932 р. смертність від голоду стає масовою. Найстрашнішої сили він набрав на початку 1933 р., коли призвів до жахливих втрат населення. Очевидним він став і на Фастівщині. Про тяжкий продовольчий стан, недоїдання, випадки голодної смерті у 16 районах області, у тому числі в м. Фастові і Фастівському районі, свідчить доповідна записка Київського облвиконкому Раднаркому УРСР, а також повідомлення ДПУ УРСР Центральному комітету КП(б)У[2].

Із січня і до середини квітня 1933 р. лише у шести районах Київ-

[1] ПА ПП при ЦК Компартії України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 2271. — Арх. 163.

[2] Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. — С. 377, 379.

щини померло 27809 людей, зокрема з 25 березня по 15 квітня — 13261 особа[1].

У повідомленні ДПУ УРСР ЦК КП(б)У від 16 лютого 1933 р. наводяться такі факти, що мали місце в Фастівському районі[2]:

> "Проверкой райаппаратом ГПУ в с. Зубарях установлено: Колхозник Лещенко и его семья из трех человек опухли от недоедания. Колхозница Терещенко, имеющая 3 детей, также от голода опухла. Единоличник — бедняк Левищенко, его семья питается картофельной шелухой и сильно истощена".

Голоду сприяли також певні викривлення у розрахунках виплати колгоспникам натуравансу. Так, у довідці інформаційно-посівної групи ЦК КП(б)У про факти голодування та смертності населення (лютий 1933 р.) наведено як приклад розподіл хліба за трудодні у с. Кожанка Фастівського району:

Сещенко Петро	за 252 трудодні отримав 48 кг хліба;
Миколаєнко Микола	за 210 трудоднів отримав 93 кг хліба;
Зуєнко	за 243 трудоднів отримав 33 кг хліба;
Андрищенко	за 300 трудоднів отримав 74 кг хліба;
Куценко	за 329 трудоднів отримав 74 кг хліба;
Бабенко Антось	за 305 трудоднів отримав 70 кг хліба.

Треба зазначити, що тільки у м. Фастові у 1932–1933 рр. померло 1,5 тис. безвинних людей. Зокрема, у с. Веприку Фастівського району померло від голоду 380 людей[3].

Скільки взагалі було жертв голодомору? Важко сказати. В Україні щодня помирало 25 тис. людей, щогодини — 1000, щохвилини — 17. І все це впродовж лише двох зим.

Можна стверджувати, що це був результат дії тієї сліпої машини терору і нищення, з допомогою якої сталінський режим намагався нав'язати примусову "колективізацію", необхідну нібито для того, щоб озброїти країну супроти фашистської загрози. Однак правда була набагато трагічнішою, і лише проект знищення життєдайного демографічного, національного та економічного джерела нації може пояснити садистську і планомірну жорстокість, з якою діяла ця машина.

Проте ознаки голоду були цілком очевидні ще в 1932 р. Свідчення цьому — стенографічний звіт Третьої конференції КП(б)У, що відбулася у липні 1932 р. На обговорення учасників конференції було винесене одне питання — доповідь С. Косіора "Про підсумки весняної, посівної кампанії, про хлібозаготівельну та збиральну кампанію і завдання організаційно-господарського зміцнення колгоспів". Участь в її роботі, звичайно ж, не без відома Й. Сталіна, відразу двох членів Політбюро ЦК ВКП(б) — Л. Кагановича і В. Молотова — не тільки свідчила про незвичайність і гостроту ситуації, а й живила якісь надії учасників та й усіх трудящих республіки якщо не на докорінне поліпшення справ, то бодай на порятунок. Певно тому делегати "тривалими оплесками" зустріли появу в президії Л. Кагановича і В. Молотова. Як зазначається у стенограмі, їх зуст-

---

[1] ПА ПП при ЦК Компартії України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 2130. — Арх. 41–47.

[2] Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. — С. 379.

[3] Косовський В. Порвалися струни на кобзі // Зона. — 1996. — № 11.

ріли "під бурхливі оплески, що переходили у тривалу овацію".

Однак конференція не змогла дати реальну оцінку ситуації та відвернути катастрофу, що наближалася. І не бажала цього зробити. Адже саме поняття "голод", що адекватно відображало стан справ у багатьох районах, довго обминалось.

Сталін знав про голод, але не було вжито ніяких заходів, щоб врятувати селянство від загибелі. Донесення про жертви голодомору, про факти канібалізму надходили із районів і областей, від місцевих партійних керівників до ЦК КП(б)У. Зверталися й особисто окремі громадяни.

Так, в анонімному листі т. Сталіну із Снігурівки (Фастівський район) йшлося[1]:

> "З самого початку ми стояли за Радянську владу і зараз не хочемо, щоб вона втрачала авторитет, але ми вже не в силах терпіти і просимо — зверніть увагу: у нас уже опухлі від голоду діти. Нас 284 чоловіки, щоб поодиночки нас не брали у ГПУ, ми не підписуємо".

Ще один документ — анонімний лист із Фастова до ЦК ВКП(б)[2]:

> "Наши рабочие колхозники не имеют ни куска хлеба и даже есть такие, что не имея ничего, с голода пухнут. Лошади в колхозах дохнут, а люди делят и едят, что и приводит к массовому заболеванию. Спрашивается, почему у Воронеже, Анновке, Москве, Кубани, Тифлисе, Крыму — есть хлеб дешевый, сколько угодно и какой угодно, а на Украине нет.
>
> В настоящее время невозможно проводить на деревнях действительную политику Ленинской партии большевиков. Целый ряд районов засыпались с финансовой частью (мобилизация внутренних ресурсов. Оплата взносов, займа, а также реализация, налоги и т. д.). Политическое настроение крестьян — невозможное, а это угрожает крепости сплоченности тыла в случае войны".

Ось що писав генеральному секретарю ЦК КП(б)У С. Косіору учень київського рибоводного технікуму Г. Ткаченко 18 червня 1932 р.:

> "...Ви уявляєте, що зараз діється на Білоцерківщині, Уманщині, Київщині і т. ін. Великі площі незасіяної землі... Людство страшно голодає... В Києві, скільки завгодно попід вуглами сидять цілими сім'ями і просять-плачуть кусок хліба, вже попухли з голоду. І хто це? Колгоспники, що мають сотні трудоднів..."

Незважаючи на всі ці сигнали з різних місць, система сталінського режиму активно продовжувала діяти на селі. Селяни голодували. Вони опинились віч-на-віч перед голодною смертю, не маючи ніякої надії на виживання. Катастрофічно бракувало хліба.

В анонімному листі з Фастова до ЦК ВКП(б) наводяться й такі аргументи[3]:

> "Я бачив, що в Росії пуд хліба 10 крб., а на Україні — 80 крб. — і немає, і всі ідуть в Росію. У нас, коли в колгоспника буде 10 фунтів, так забрали. Зараз колгоспники мають поганий погляд на колгоспне будівництво. Коли я робив у колгоспі рік на тракторі і маю 250 трудоднів, я одержав 12 пудів хліба і більше нічого, як можна прожити, я обірваний, голодний, мені навіть соромно про це Вам

[1] Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГОУ). — Ф-1. — Оп. 20. — Спр. 5254. — Арх. 3.

[2] ЦДАГОУ. — Ф-1. — Оп. 20. — Спр. 5254. — Арх. 2.

[3] Фонди Фастівського державного краєзнавчого музею.

писати, бо я людина молода, маю 19 років".

Доведені до відчаю, селяни намагалися врятуватися від смерті. Їли мишей, щурів, горобців, траву, кору дерев тощо. Тисячі селян йшли в міста з надією знайти роботу. Але і там на них чатувала смерть. Пригадує свідок голодомору Надія Миколаївна Ночник з Фастова[1]:

"Це був десь квітень — кінець травня 1933 року. На залізничній станції зупинився ешелон, двері відкрили люди в червоних картузах. З відкритих вагонів виповзали люди — це були чоловіки і молоді хлопці, жінки і діти. Вони ледве йшли вулицею Фастівською (тепер Якубовського), але вони знали, куди йшли. Вони йшли в радгосп "Червоний Гвардеєць", туди йшли, бо їм сказали, що там дадуть роботу і їжу. Звідки були ці люди, ніхто не знав. Вони були голодні, їли все, що могли: листки з дерев, клей на деревах, навіть траву, яка тільки починала проростати. Підійшли до нашого двору два чоловіки. Один з них просив їсти. Я зайшла в хату, мати для нього насипала в тарілку супу, я взяла ложку і понесла. Я тільки наблизилась, як він схватив цю тарілку і за хвилину випив його, йому, навіть, не потрібна була ложка. Але люди, які їли і ті, що навіть не їли, всі померли через півгодини. Вони лежали, напевне, дня три мертві... Викопали яму і скидали туди трупи. Коли вони їх закопали, то земля ще ворушилася, бо не всі люди повмирали".

У Фастові міське населення спромоглось уникнути голоду. Були введені, як і в інших містах, мізерні пайки. Люди харчувалися бідно. Євгеній Миколайович Каленський пригадує[2]:

"У місті працювали промислові підприємства, там були наймані працівники. Їх хоч і годували в їдальні якоюсь "баландою", проте вони час від часу вмирали від голоду. А наша сім'я вижила: батько працював на залізничній станції і приносив додому у вузлику якогось зерна".

Багато жителів Фастова, рятуючись від голоду, йшли на станцію з надією сісти у потяг і добратися до будь-якого міста або міста Києва. Так трапилось з Ященко Марією, яка була врятована від голодної смерті єврейкою, що прилаштувала її в Києві служницею, — знаходимо у спогадах очевидця голодомору Ольги Опанасівни Онищенко[3].

Навесні скасували хлібні картки, і тисячі селян потяглися до міст. Здається, там можна було купити хліба, але вивезти його у своє село було неможливо. Сільським жителям хліб не продавали (в той час ще діяли постанови від 22 серпня 1932 р. та 2 грудня 1932 р., якими заборонялась торгівля зерном і хлібом).

Також українським селянам не дозволяли їхати за продуктами до Росії. Відомі документи НКВС забороняли продавати їм білети на потяги і випускати їх за межі України. Так, згідно з постановою Політбюро ЦК ВКП(б) від 22 січня 1933 р., підписаною Сталіним і Молотовим, на кордонах УРСР були розміщені "загороджувальні загони", аби запобігти проникненню селян у регіони, де можна було роздобути продукти харчування, та й дороги, що вели до міст, були блоковані. Проте селяни все ж пробиралися туди, але, не знаходячи порятунку, вмирали прямо на вулицях.

Це підтверджують спогади Данила Журби із с. Кищенці[4]:

[1] Там само.
[2] Там само.
[3] Там само.
[4] Там само.

"Двічі добирався за хлібом до Білорусії. За другим разом добув там два пуди гороху і віз додому. Але по дорозі його відібрали, мене побили, і я повернувся голодний, почав пухнути".

Про ті страшні часи згадує Федір Миронович Ткаченко із с. Пилипівки[1]:

"Я розвозив хліб кіньми по Фастову, куди пошлють. За таку працю мені давали одну хлібину і миску супу. Суп я з'їдав, а хліб, заховавши далеко під полу, приносив додому і цим рятував від голоду маму і двох сестричок".

Зовсім зашморгнулася петля на шиї селянина, адже впроваджена система внутрішніх паспортів не давала можливості селянам кидати колгоспи в пошуках їжі.

Третій пункт цієї постанови наказував (мовою оригіналу):

"ЦК ВКП и Совнарком предписывают ПП ОГПУ Московской обл., ЦЧО, Западной обл., Белоруссии, Нижней Волги и Средней Волги арестовать пробравшихся на север "крестьян" Украины и Северного Кавказа и после того, как будут отобраны контрреволюционные элементы, выдворять остальных в места их жительства".

За директивою ЦК ВКП (б) та РНК СРСР "у зв'язку з масовим виїздом селян за межі України" від 23 січня 1933 р., наказувалося:

"...предложить уполнаркомпути (т. Лаврищеву) и ЮЖ ОК ТО ГПУ немедленно дать указания всем железнодорожным станциям о прекращении продажи билетов за пределы Украины крестьянам, не имеющим удостоверения РИКов о праве выезда или промышленных и строительных государственных организаций о том, что они завербованы на те или другие работы за пределами Украины".

Московська влада, володіючи інформацією про жахливі наслідки голодомору, відмовлялася від допомоги, організованої для українців сусідніми державами, зупиняючи на західних кордонах СРСР гуманітарні вантажі. Вона утримувалась від надання будь-якої допомоги до весни 1933 р. А в цей час на експорт відправлялося тисячі тонн м'яса, масла, риби і зерна.

У Фастівському районі, довідуємось із "Записки по прямому проводу Київського обласного відділу ДПУ голові ДПУ УРСР про кількість голодуючих районів та населених пунктів області і надання продовольчої допомоги населенню на 1 березня 1933 року", було охоплено голодом 21 населений пункт, 950 голодних сімей, голодували 1391 доросла людина, 2649 дітей, 103 хворих, 22 опухлих, 60 померлих, навіть зафіксований один випадок трупоїдства[2].

Очевидці тих подій сьогодні вже не пам'ятають, чи була взагалі того 1933 року весна? Чи прилітали до людських осель лелеки? Чи співали солов'ї? Туга, сум і печаль огорнули їхні душі. Не забувається їм те пекло, коли тихо помирали старі і хворі. Трупи померлих залишалися лежати між живими, байдужими вже до всього.

Спогади очевидця голодомору А. Р. Грибінюк із с. Пилипівки[3]:

"Моторошно було дивитися, як помирали маленькі діти. Висохлі, як у скелета, дитячі кінцівки, великий роздутий живіт. Голод стер з їх облич усі сліди дитинства, перетворивши на

[1] Там само.

[2] Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. — Ст. 399.

[3] Фонди Фастівського державного краєзнавчого музею.

змордованих примар. Хіба можна таке забути?"

Розповідає Є. М. Бондар із с. Королівки[1]:

"В наш комсомольський осередок повідомили, що в односельчанки ніде не видно дитини, а вона сама сидить в хаті і співає. Пішли ми до неї. Тільки відчинили двері, а звідти запах вареного м'яса. До печі — а в горщику вариться бульйон, і з кутка за нами слідкують божевільні очі. Повели ми її у Фастів, але по дорозі вона впала і померла".

Важко читати сьогодні спогади очевидці тих страшних часів В. Бабенко із с. Кожанка[2]:

"Щоденно на дорозі, під тинами валялись мертві тіла. Їх не встигали ховати. Небіжчиків звозили на підводі до однієї спільної ями і кидали туди по 5–8 чоловік".

Розповідає Л. К. Гергніч із с. Червона Мотовилівка[3]:

"Коли все те було, а я і сьогодні плачу за своїм татом, братами, сестрами. Із 8 душ вижили чудом мама, старший брат і я, всього троє. І от кому було на руку зробити цю голодовку? Я згадую — лежать дітки на тротуарі пухлі, простягають рученята, благають — дайте що-небудь закропити душу...

Люди підкидали своїх діточок мешканцям міст з надією, що вони якось виживуть. Мама сказала старшому брату: "Одвези їх у Київ, може, заберуть у приют, там виживуть, а ні — хай умирають, щоб мені вже не бачить того своїми очима".

От старший брат відвіз нас у Київ, одяг у материну одежину, покинув, сказав: "Ви тут посидьте, а я піду куплю хліба". Довго ми його ждали. Я на очі не дивилася, бо була вся пухла, як колода. Як розтулю пальчиком — дивлюсь, сонце має зайти за обрій, а брата нема. Ми здогадались, що він нас покинув, і давай плакать. Зібралися біля нас люди, от під'їхала полуторка, забрали нас у приют".

Це лише окремі спогади людей, які дивом уціліли від смерті. Звісно, що вони не можуть цілком характеризувати цей голодомор як геноцид без з'ясування причин і наслідків голоду. За нормами міжнародного права геноцид означає повне або часткове винищення національної, етнічної, расової чи релігійної групи.

Запитаймо себе: що відбувається з людиною, на очах якої вмирають діти, яким вона не в силах допомогти? Що відбувається з матір'ю, яка мусить вибирати, кому із дітей дати останній шматок хліба, аби вижила хоч ця єдина її дитина, прирікаючи таким чином інших дітей на смерть? І що взагалі відбувається із суспільством, якому відмовлено навіть у праві оплакати своїх мертвих?

Можна стверджувати, що геноцид був спрямований передусім проти українських селян, аби вирвати з коренем осердя нації, а потім заселити цей же живий цвинтар ордою руйнаторів.

Зрештою, їм це вдалося. Звезені в такі українські села російські селяни (читайте роман Василія Гроссмана "Все течет"), згрібши і спаливши рештки людей, не витримували цього рознесеного над чорноземом запаху смерті й поверталися додому. Їм вчувався плач жінок, які збожеволіли від голоду, змішаний з криком і сміхом, стогін вимерлих сіл.

1 Там само.
2 Фонди Фастівського державного краєзнавчого музею.
3 33-й: голод. Народна книга-меморіал.

Зрозуміло, що загальну статистику смертей від голоду ніхто не вів. Дані, зібрані по областях, в загальні відомості не зводилися. Тому розрахунки робилися за відомостями смертності та народжуваності тих років.

Звісно, сталінський режим відхрестився від штучно створеного голодомору в Україні. Проте фактично вина компартії за цей злочин була підтверджена вже під час наступного перепису населення.

До трагедії статистики оперували даними перепису 1926 р. Черговий перепис відбувся у 1937 р. Його результати засвідчили: за 11 років населення СРСР зменшилося майже на 15 млн людей. ЦК партії і особисто Сталін дали вказівку "підкоригувати" незручні дані. Цим зайнялися інші вчені, оскільки попередніх розстріляли. Для кожної республіки СРСР був введений свій відсоток поправки. Згідно з архівними матеріалами, результати перепису в Україні коригувалися на 25–27 %. Це майже втричі більше, ніж в інших республіках.

Міжнародна комісія з вивчення голодомору 1932–1933 рр., сформована з висококваліфікованих юристів різних держав світу, створила у 1988 р. порівняльну таблицю приросту і втрат населення СРСР, Росії, Білорусії та України за даними переписів 1926 і 1939 р., що подавались у радянських джерелах. Виявилося, що в Росії та Білорусі за ці роки спостерігався приріст населення (відповідно +28,0 та +11,2 %), а в Україні — значне зменшення (–9,9 %).

Тоталітарний режим намагався якнайшвидше перегорнути цю трагічну сторінку в історії українського народу і забути про неї. Але таке не забудеться ніколи.

Висновки

Завдяки зібраним документальним матеріалам Фастівщини вдалося відтворити страшні сторінки історії голодомору 1932–1933 рр. і з'ясувати причини його виникнення. Мільйони людей, які загинули голодною смертю, не розчинилися ні в часі, ні в просторі. Багато імен стали відомими. Власне, стіна, що приховувала від поколінь правду про жахи Великого голоду, стає все тоншою.

Перед нами — документальні спогади очевидців, яким немає ціни. У селах і містах, селищах і хуторах йшла "війна" безкровна, нерівна проти мого народу. В 1932–1933 рр. загинув кожен четвертий український селянин на території, що входила до складу СРСР[1].

Це був сталінський масовий геноцид, спрямований на фізичне і духовне винищення селянства. Саме ця системна жорстокість — до тріумфуючого садизму — цілковито спростовує будь-які спроби пояснити голодомор нібито раціональними потребами держави.

Тому я категорично не погоджуюся з висловлюванням політолога В. Малиновича, що "голодомор був викликаний сталінською політикою форсування індустріалізації. Якби не вона, трагедії не було б"[2]. До того ж слово "геноцид", за його словами, тут не підходить. Це була війна багатонаціональної тоталітарної держави проти багатонаціонального селянства УРСР, мотивуючи тим, що голодомор був спрямований не проти українців як етносу, а тільки проти селян як українських, так і російських, і казахських тваринників, у яких забрали худобу, прирікаючи їх на голодну смерть.

---

[1] Газ. "Україна молода". — 2005. — № 222(2763), 26 листоп.

[2] Газ. "Сегодня". — 2005. — 29 листоп.

Зауважу, багато країн, як пояснюють політологи, теж не поспішають підтримати визнання українського геноциду, адже й проти них тоді можуть висунути звинувачення у геноциді стосовно якогось іншого народу. Тому й ООН поки обмежилася заявою співчуття до українського народу. У ході 58-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН делегації США, Канади, Аргентини, Боснії й Герцеговини, Грузії, Молдови, Єгипту та інших країн — членів ООН виступили із спільною заявою про Голодомор 1932–1933 років в Україні, де штучний голод визнано "трагедією, викликаною діями тоталітарного режиму". Документ також підтримали делегації Італії (від імені Євросоюзу) та Австралії. Визнав геноцид сейм Литви.

Але кожен факт, кожне свідчення людей, які нині живуть в Україні і пережили голодомор, дають право зробити висновок: голодомор 1932–1933 рр. є сталінським геноцидом. Тоталітарна система підірвала коріння нації, зруйнувала засади усталеної віками народної моралі, витруїла в душах людяність (в роки голодомору люди вбивали та їли один одного, викопували мертвих та їли їх — в Україні було зареєстровано 10 тис. судів над людоїдами), натомість насаджуючи всюди режим терору, сіючи страх підозри, розпалюючи ненависть і жорстокість таку, що й досі суспільству дається взнаки.

І ще. Тоталітарному режиму вдалося на багато наступних десятиліть через пережитий жах, приниження, нестатки зробити велику частину населення не здатною до обурення, такою, що звикла до порушень громадянських прав людини з боку влади.

І все ж мій народ восени 2004 року вийшов на головний майдан в Києві та на майдани багатьох міст України, щоб захистити демократичні цінності, протестуючи проти фальсифікацій на президентських виборах і проти корумпованого режиму — це був той народ, який зберіг духовний спадок мучеників сталінського режиму.

Так звана Помаранчева революція стала щонайкращою терапією "історичної травми", ліками для пораненої пам'яті, вона стала своєрідним ланцюжком, що об'єднує сьогодення з минулим.

На жаль, в Україні до сьогодні не було можливості поставити пам'ятник жертвам українського голодомору. Одне з перших рішень Президента України Віктора Ющенка стосувалося, власне, увічнення пам'яті жертв голодомору. Йдеться не про пам'ятник із каменю, а про пам'ятник — калиновий гай.

На схилах в пам'ять про мільйони померлих неподалік Аскольдової могили керівники держави, громадські й культурні діячі посадили кілька сотень кущів калини. З часом у цьому меморіальному гаю, де постане також Музей Голодомору, буде висаджено 10 тис. кущів, кожен з яких символізуватиме конкретне село, що постраждало від голоду.

Калина в снігу — здалеку здаватиметься, що це земля моя сходить кров'ю. А навесні хвиля білого цвіту заполонить простір — пам'ять про невинних людей.

У день пам'яті жертв голодомору 1932–1933 рр. завжди будуть запалені свічки у вікнах наших осель, засвітяться свічки пам'яті в містах, селах, селищах України, ляжуть до підніжжя могил вінки і квіти. Тихо пролунають молитви за душі тих, хто пішов з життя мученицькою смертю. Неодмолені, непоховані. Вони не зникнуть в небутті, бо будуть жити вічно в пам'яті прийдешніх поколінь.

Г. Т. КАПУСТЯН
д-р іст. наук, проф.
А. А. ЛАБУНЕЦЬ
Кременчуцький державний політехнічний університет

РЕПРЕСІЇ МИНУЛОГО, або БОРОТЬБА ІЗ "САБОТАЖЕМ" ХЛІБОЗАГОТІВЕЛЬ ПО-СТАЛІНСЬКИ

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 193–197

Реалізація державної політики Совєтів на селі не змогла бути успішною хоча б з тієї причини, що засоби її досягнення побудовані на командно-репресивних методах управління і політичному контролі. Інституції сільськогосподарського сектору до початку масової колективізації залишались особливо незручними для регулювання та управління. Для радянської держави важливо було створити форми і виробничі одиниці, пристосовані для контролю, управління і керівництва зверху.

Політично малоактивне вільне сільське товариство повинно бути підпорядковане Центру. З цією метою і зорганізовувалися великі господарства, над якими розгалужувалися ієрархічні управлінські структури радянської держави. Схеми управління і контролю завідомо створювалися у Центрі. Надумана аморальна політико-господарська система позбавляла не одне покоління радянських колгоспників елементарних людських прав. Дж. Скотт констатує [3, 333]:

> "...трудові закони, режим власності і порядок поселення (паспортний режим. — *Авт.*) насправді нагадували дещо середнє між плантацією чи помісним сільським господарством, з одного боку, і феодальним рабством — з іншого".

Історії минулого повинні стати повчальними моментами у розбудові демократії в Україні, яка потерпає від закликів із позаминулого з боку антидемократичних політичних сил. Пропоноване дослідження, з одного боку, спроба звернути увагу суспільства до уроків минулого з приводу побудови української правової держави, а з іншого — на конкретному епізоді примусового збору хліба, нав'язаного більшовицьким керівництвом українському селу, простежити засоби і методи їх реалізації в загальній більшовицькій концепції стосовно України.

Більшовицька модель суспільного розвитку потребувала спотвореного ідеологічного обґрунтування. Штучно витворені схеми суспільного розвитку та його герої (так званий "червоний сількор" Григорій Малиновський [1], стахановці, молодогвардійці та ін.) вкладали суспільство у визначені зверху рамки і правила радянської поведінки. Ігнорувалися індиві-

дуалізм, здоровий прагматизм, свобода творчості. У разі протесту, чи хоча б прагнення проаналізувати ситуацію, — антинародні репресії.

Уособленням міфічної "справедливості" і "революційної законності" залишався генсек Сталін. Йому, а не закону належало виняткове право на покарання і помилування. Подібні думки випливають із аналізу справи "Следственные материалы по саботажу хлебозаготовок в Ореховском районе Украины" (1932 р.), яка знаходиться у РДАСПІ (Російський державний архів соціально-політичної історії). Слідчі матеріали були надіслані до ЦК ВКП(б) головою ДПУ України Реденсом 27 листопада 1932 р. [2]. Суть документа полягає у здійсненні примусових хлібозаготівель, реакції місцевого (районного) керівництва щодо нереальності планових хлібозаготівельних завдань, пошуків "ворогів" і "саботажників", у створенні Сталіним чергового прецеденту перестороги всесоюзного масштабу, "дабы другим не повадно было" чинити інакше.

Хронологічні рамки документа містять інформацію про події одного з найтрагічніших для селянства України періоду — голодомору 1932–1933 років. Реалізація практично нездійсненних хлібозаготівельних планів проводилась на основі продрозкладки із застосуванням безпрецедентних за своєю жорстокістю каральних заходів до "саботажників". 7 серпня 1932 р. ЦВК і РНК СРСР прийняли постанову "Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації і зміцнення суспільної (соціалістичної) власності". Сталін був основним автором цього антигуманного акта: "мінімум десять років ув'язнення", а зазвичай — "смертна кара" без права на амністію за розкрадання соціалістичної власності (великої чи малої) [4, 453, 454]. На об'єднаному засіданні Політбюро ЦК і Президії ЦКК ВКП(б) 27 листопада 1932 р. Сталін теоретично обґрунтовує необхідність репресій і викладає програму дій: "відповісти нищівним ударом" [4, 559].

Командно-репресивна система справно діяла при наявності тотального контролю і доносительства. Строге дотримання ієрархії політичного контролю сприяло глибокій поінформованості осіб вищого політичного керівництва СРСР, а Сталіна в першу чергу, про стан справ на місцях. Залежно від політичної кон'юнктури і суспільно-політичної ситуації висмикувався із більшовицьких схоронів вигідний інцидент, виносився першою особою на порядок денний, розігрувався сценарій, вигідний для втілення чергових накреслень більшовицької партії. Сталінські настанови зверху сприймалися як істина в останній інстанції, їх відправляли на місця як обов'язкові до виконання.

27 листопада 1932 р. голова ДПУ України Реденс інформує генсека ЦК КП(б)У Косіора про те, що в Оріхівському районі на Дніпропетровщині проводиться розслідування протидій хлібозаготівлям з боку правлінь окремих колгоспів [2]:

> "Слідством установлюється, що районне керівництво в особі секретаря РПК Головіна, голови РВК Паламарчука, голови РСС Пригоди, зав. Райзу Луценка, голови КК Орделяна і ін. надавали настанови сільським партійним організаціям і колгоспам щодо невиконання районних планових хлібозаготівель".

Інформація містила протоколи допитів свідків і звинувачуваних. У той скрутний час знаходились на місцях моральні керівники, які спробували

послабити скруту у житті хлібороба, намагалися протистояти більшовицькій державі. Вони усвідомлювали неминучість катастрофи внаслідок насадження нереальних хлібозаготівельних планів і забезпечення їх виконання. Це з одного боку. З іншого — прояв ницих почуттів, тих, які виховувала більшовицька політична система: зневага власної позиції, приниження перед посадовою особою, підлабузництво, страх, доносительство та ін.

Щодо моральності, то в протоколі допиту голови комуни "Авангард" Новокарлівської сільради Оріхівського району засвідчено, що секретар РКП Головін визнавав нереальність хлібозаготівельних планів і намагався пом'якшити скруту внаслідок реквізиційних хлібозаготівель, звертаючись до членів партійної організації комуни "Авангард" [2, арк. 1 зв.]:

> "плани потрібно приймати... і виконати на 30 %. Ми заявимо про нереальність планів. Невже ми працівники району не знаємо, що плани нереальні".

Подібної позиції дотримувався і голова Райколгоспсоюзу Пригода [2, арк. 2 зв.]:

> "Нам необхідно скласти зведення про потреби для скоту, свиней, а також на ферму, збільшуючи кількість худоби, передбачити плани розвитку скотарства у нашому районі".

Однак у протоколі є коментарі тих інших, які хотіла б чути влада [2, арк. 2]:

> "Ця політика райкерівництва почала проводитися не тільки з моменту прийняття планів.., а й з самої весняної посівної кампанії. По району гастролювали комісія за комісією, які встановлювали урожайність і види на посів з метою зменшення плану... Артілі "Колос" було списано за актом 160 га пшениці, яка нібито пропала. З цієї площі артіль намолотила приблизно по 3 центнера з гектару".

Радянська командно-репресивна система жорстко розправлялася з "неугодними". Останніх зміщували, а їхні місця займали більш поступливі, які забезпечували дотримання "генеральної лінії". Отак свідчив голова комуни Г. А. Маслюк [2, арк. 2]:

> "Комуна "Авангард" до зміни керівництва виконала план на 60 %, а після зміни керівництва районного партійного і радянського апарату за два з половиною дні план був виконаний на 100 %".

Співробітники СПО (секретно-политический отдел), допитуючи свідків, завідомо шукали ворогів. Так, свідок С. Г. Костенко, голова комуни "Свобода", заявляв [2, арк. 2 зв.]:

> "З метою здійснення власної політики щодо зриву виконання планів, районне керівництво в особі секретаря РПК Головіна, голови РВКа Паламарчука, голови райколгоспспілки Пригоди і директора МТС Медвідя ще до урожаю розпочало свою роботу... Основним принципом їх роботи було встановити найнижчу урожайність і загибель посівів... Такими заходами і діями, а також різними підрахунками вони скеровували голів колгоспів, голів партосередків і всю колгоспну масу на зрив державних завдань у справі виконання хлібозаготівельних планів".

Як випливає з протоколу допиту, керівництво району усвідомлювало наслідки виконання завищених планів хлібозаготівель. Секретар РПК Головін, перебуваючи у комуні "Свобода", заявляв [2, арк. 2 зв.]:

"по нашому району дали нереальний план, але нічого, виконаємо відсотків на 65, а далі — на нет и суда нет".

Така позиція знаходила відгук у середовищі місцевих керівників. Так, голова артілі "Згода" Пелешко заявив [2, арк. 2 зв.]:

"Я виконувати план не буду, мені необхідно раніше забезпечити повністю себе".

Далі свідок С. Г. Костенко продовжував [2, арк. 2 зв.]:

"Такі "вказівки і поради", а заодно і "постанови" районного керівництва, дуже легко прищеплювались низовому керівництву партосередків, головам колгоспів, головам сільських рад, які і здійснили таку катастрофу щодо виконання планових завдань".

Керівники колгоспів, сільських рад і партосередків, скориставшись підтримкою керівників району, погоджувались, що "у нас плани нереальні" (голова артілі "Тирса"), подібні думки висловлювало керівництво артілей "Сигнал", "Червона" [2, арк. 2 зв.].

Допитувані викладали аргументовані висновки, що вписувались у загальну концепцію більшовицької партії щодо пошуку ворогів і боротьби з ними.

Із протоколу допиту С. Г. Костенка, голови комуни "Свобода" [2, арк. 3]:

"Вищезазначені факти є яскравим показником і підтвердженням того, що в першу чергу настанови районного керівництва сприймалися куркулями і антирадянськими елементами, які скористалися цим і здійснювали свою шкідницьку політику".

Із протоколу допиту громадянина В. П. Мороза [2, арк. 4]:

"Керівництво Райколгоспспілкою в особі голови правління Пригоди і Райзу Луценка було спрямоване явно на здійснення шкідництва у питанні успішного просування хлібозаготівель шляхом створення дутих фондів".

Слідчі матеріали так званого "саботажу" хлібозаготівель були направлені Сталіну. Реакція вождя була відповідною. Слідча (вже у котрий раз українська) історія була використана Сталіним для чергового пафосного виступу з метою пошуку "ворогів", "саботажників", "куркулів", які окупували місцеві колгоспи, партосередки, сільські ради. Матеріал виявився вигідним для оприлюднення чергової сталінської класики, яка виключала будь-які спроби індивідуального підходу щодо вирішення важливих господарсько-політичних проблем суспільства.

7 грудня 1932 р. за підписом Сталіна надійшов лист "Усім членам і кандидатам ЦК, секретарям РКП, головам РВК, членам партії, до НКЗему" [2, арк. 1]:

"Матеріали ці характерні для значної частини СРСР... Матеріали зайвий раз показують, що організаторами саботажу переважно є комуністи... Це ті самі обманщики партії, які вишукано проводять куркульську політику під прапором власної згоди з генеральною лінією партії... Оскільки ворог з партквитком у кишені має бути покараний суворіше, ніж ворог без партквитка, то важливо людей, подібних до Головіна, Паламарчука, Луценка, Орделяна, Пригоди та ін., негайно заарештувати і нагородити їх за заслугами, тобто дати їм від 5 до 10 років в'язниці кожному".

14 грудня 1932 р. українські слідчі матеріали стали основою постанови ЦК ВКП(б) і РНК СРСР "Про хлібоза-

готівлі на Україні, Північному Кавказі і в Західних областях" [4, 576, 577]:

"5. Особливо злісними ворогами партії, робітничого класу і колгоспного селянства є саботажники хлібозаготівель з партквитком у кишені, які організовують обман держави, ...провал завдань партії й уряду на догоду куркулям та іншим антирадянським елементам. Стосовно цих переродженців і ворогів радянської влади і колгоспів, які все ще мають партквиток у кишені, ЦК і РНК зобов'язують застосовувати суворі репресії — засудити на 5–10 років концтаборів, а при відомих подіях — розстріл...

7. б) Арештованих зрадників партії на Україні, як організаторів саботажу хлібозаготівель, колишніх секретарів районів, голів виконкому, завідувачів райзу, голів райколгоспспілок, а саме: Оріхівський район Головіна, Пригоду, Паламарчука, Орделяна, Луценка; Балаклiївський район — Хорешка, Уса, Фішмана; Носівський район — Яременка; Кобеляцький район — Ляшенка; Велико-Токмацький район — Ленського, Косяченка, Дворника, Зика, Долгова віддати до суду та ув'язнити на 5–10 років в концентраційних таборах".

Сталінський документ (партійно-радянського походження і далеко не судового) підміняв собою функції слідчих і судових органів та прокуратури. Зміст директиви свідчить про абсолютне попрання прав і свобод громадян, водночас у самому суспільстві процвітала комадно-репресивна система управління. Для останньої було притаманне перебирання функцій слідства, суду, прокуратури органами (ДПУ, радянськими, партійними), для яких ці функції не були характерними. Більшовицьке керівництво своїми комадно-репресивними діями остаточно поховало суспільні надії на побудову правової держави.

Починаючи з 1928 р. офіційна політика впровадження надзвичайних заходів спрямувала більшовицьку державу на протистояння із селянством. Дж. Скотт стверджує [3, 339]:

"При існуючому режимі власності держава у кожному новому році могла очікувати тільки кровопролитну битву за зерно без усілякої гарантії на успіх".

Література

1. Капустян Г. Т. "Димівська справа" в системі радянського тоталітаризму // Україна XX століття: історія та право: Зб. наук. пр. — Вип. 1. — Запоріжжя, 1998. — С. 108–117.
2. Российский государственный архив социально-политической истории. — Ф. 17. — Оп. 85. — Д. 379.
3. Скотт Дж. Благие намерения государства. Почему и как провалились проекты улучшения условий человеческой жизни / Пер. с англ. Э. Н. Гусинского, Ю. И. Турчаниновой. — М.: Университет. книга, 2005. — 576 с.
4. Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. 1927–1939: В 5 т. / В. Данилов (отв. ред.), В. Виноградов, Л. Виола и др. — М.: Изд-во РОССПЭН, 1999. — Т. 1.

Ю. М. ДМИТРЕНКО-ДУМИЧ
письменник
с. Дмитренки Новосанжарського району Полтавської області

ЧИ БУТИ В УКРАЇНІ ТРЕТІЙ ХАЗАРІЇ, АБО ГОЛОДОМОР 1932–1933 РОКІВ ЯК ОДНА З БАГАТЬОХ СПРОБ ВИНИЩЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ БІЛЬШОВИЦЬКО-ЄВРЕЙСЬКИМ РЕЖИМОМ

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 198–207

ЗАСТОРОГА

Попри всю трагічну значущість голодомору 1932–1933 рр. в Україні, його не варто виокремлювати з продуманої "сіонськими мудрецями" системи винищення українського народу, яку намагалися реалізувати в нашій країні єврейські більшовики-бланківці і яку наполегливо продовжують дотепер реалізовувати іудеонацисти та їхні ідеологічні близнюки — космополітичні сіоно-масони. Ця трагедія є лише однією з багатьох у досить довгому ланцюгові злочинів іудеїв-екстремістів проти людства взагалі й проти українського народу зокрема.

ПЕРШИЙ КАГАНАТ — ХАЗАРІЯ

З другої половини VII ст. і до середини X ст., приблизно впродовж трьох століть, на території Східної Європи існувала перша в її історії держава — Хазарський каганат, в якій співіснували різні народи та релігії.

Держава утворилася в результаті об'єднання багатьох племен і союзів племен кочівників і напівкочівників. Із середини X ст. Хазарію називали іноді іудейською державою. Саме в цей час придворний мордовського халіфа Абдурахмана III єврей Хасдай Ібн-Шафрут, зацікавившись Хазарією, надіслав царю хазар через Албанію листа, в якому просив докладно розповісти про державу іудеїв.

До наших днів збереглася відповідь допитливому єврею кагана Іосіфа. Звичайно ж, правитель Хазарії розумів, що його країною зацікавився халіф, а його наближений був простим посередником. Для нас же відповідь глави каганату цікава тим, що в ній певною мірою подана історія держави й описано, як Хазарія при кагані Булані у 809 р. прийняла іудаїзм.

За даними арабських джерел, іудейська релігія стала державною в каганаті за часів халіфа Харун-ар-Рашида по смерті останнього язичницького кагана Хазарії, який помер у 790 р. Цікаво зазначити, що у 737 р., волею обставин, язичницька Хазарія вимушено прийняла іслам.

Після прийняття іудаїзму каганом Обадьєю та його оточенням "стали стікатися до нього іудеї з різних му-

сульманських країн та з Риму", свідчить арабський історик Масуді. Але вже "при Булані, який спробував насадити іудаїзм в Хазарії, багато євреїв переселилися у Східне Передкавказзя з Ірану під тиском мусульман. Новоприбулі євреї, гнані з християнських і мусульманських країн, швидко заселяли цілі квартали хазарських міст, особливо кримських. Велика їх кількість осіла в Ітілі. Вони міцним кільцем оточили трон Обадьї".

Згадуваний вище Іосіф писав:

> "...після багатьох воєн, які вели діти і внуки Булана, воцарився із синів його цар на ймення Обадья. Він поправив царство та утвердив віру належним чином і за правилом. Він вибудував синагоги і будинки навчання й зібрав мудреців ізраїльських, дав їм серебро й золото, і вони пояснили йому 24 книги священного писания Мішну, Талмуд і збірники святкових молитв..."

Як би там не було, очевидним є одне: каган Обадья, звернувшись до іудаїзму, намагався використати його в боротьбі за владу як проти сусідніх Візантійської (християнської) імперії та Халіфату (мусульманської держави), так і проти язичництва одноплемінників (сакралізації).

Володар Хазарії, мабуть, дуже поверхово був ознайомлений з іудаїзмом, бо не знав того, що "відповідно до догм іудаїзму — вузької, винятково національної релігії іноплемінники не можуть бути істинними іудеями. Відповідно нова релігія не об'єднала, а навпаки, роз'єднала й без того неміцне державне утворення, очолюване хазарами".

Російський совєтський історик Світлана Плетньова, яка досліджувала історію Хазарії, зазначає:

> "Прийняття іудаїзму каганом, царем і всією ітільською знаттю, відірвало їх від іншої хазарської аристократії, яка проживала в далеких провінціях, мало зв'язаних зі столицею, яка користувалася вельми значним впливом у своїх кочев'ях і аулах, де вона відігравала роль старійшин.
>
> Між ітільською і провінційною аристократією розпочалася боротьба за владу і вплив у каганаті. Провінціали і всі ті, хто не сприйняв іудаїзму, в тому числі християни, мусульмани, об'єдналися проти уряду..."

У результаті міжусобиці чи, як би її назвали совєтські історики, громадянської війни, загинули не тільки відомі представники іудейської знаті, а й сам каган Обадья та його сини Езеклий і Манассія. Влада перейшла до брата кагана — Ханукки.

Хазарія ослабла, почала втрачати територію. Першим відколовся Крим, його приєднала до себе Візантія. Міжусобні війни тривали кілька років. Врешті-решт, територію Хазарії почали завойовувати сусідні народи й держави.

У 965 р. давньоукраїнський князь Святослав Ігоревич взяв Ітіль і Маркелу — головні міста Хазарії. Через 11 років уже Хорезм захопив Ітіль і повернув хазар у мусульманство.

У 1083 р. те, що лишилося від Хазарії, остаточно розгромив давньоукраїнський князь Олег.

З цього короткого екскурсу в минуле зробимо поки що один висновок. Прихід іудеїв до влади в Хазарії спричинив її загибель як держави, що проіснувала 300 років. Іудаїзм при цьому воював з язичництвом і мусульманством за право бути єдиною державною релігією, привнесеною ззовні.

ДРУГИЙ КАГАНАТ: Совєтський Союз

Як відомо, Російська імперія, як свого часу Великий хазарський кага-

нат, проіснувала 300 років. Це теж була могутня і загалом процвітаюча держава, в якій сповідували християнські цінності.

Іудейські екстремісти в 1905 і 1917 р. здійснили дві спроби захопити владу в Росії. Російські сіоно-масони у двох війнах, що вела Росія, виступили фактично проти своєї батьківщини, фінансуючи та організовуючи заворушення у країні, які з другої спроби призвели таки до повалення спочатку царського самодержавства, а потім і демократичного Тимчасового уряду.

Давно відомо, і нині переконливо доведено, що жовтневий 1917 року більшовицький переворот у Росії організували єврейські екстремісти (так звані соціал-демократи і більшовики) на гроші багатих євреїв США через Льва Бронштейна (Троцького) та германського Генштабу, передані більшовикам через Гельфанда (Парвуса). Владу вони отримали майже безкровно, а от утримували її виключно за допомогою терору проти всіх і вся.

Знову ж таки, як і в давній Хазарії, іудеї проникли на всі, без винятку, щаблі державної влади, насильницьки, вогнем і шаблею нав'язавши християнській імперії нову, вигадану для упокорених релігію — комунізм.

1921 року на теренах колишньої Російської імперії іудейські екстремісти спробували винищити корінне населення, штучно організувавши у країні голод. Наміри були цинічно очевидними: розчистити життєвий простір від корінного населення для іудейської держави. У завойованій і призначеній для тотального розпродажу, відданій на розграбування державі корінне населення не потрібне. Тому спочатку воно, від колись багатого до найбіднішого, було обібране до нитки, а потім його почали просто планомірно й послідовно винищувати.

Спочатку злодійськи розстріляли царя, який добровільно зрікся престолу, його родину і прислугу, потім розстрілювали й вирубали дворянство, знищили духовенство й офіцерство, ліквідували банкірів, купців і промисловців, руками робітників і солдатів знищили козацтво й хазяйновите селянство... "Виручка" накопичувалася на рахунках неукраїнських вождів у зарубіжних банках...

Тих, хто залишився в цій кривавій людорубці, вирішили зжити зі світу голодом. Якби вдалося докорінно виморити селян голодом у 1921 р., то робітники й солдати вимерли б потім з голоду самі. Та, на щастя, єврейська більшовицька влада в Російській імперії, а особливо в Україні, утрималася тільки на залізницях, у великих містах і містечках. Українські повстанці не дали землякам у 1921 р. померти голодною смертю, вирубуючи продзагони й повертаючи селянам ними награбоване.

Задум звільнити від корінного населення територію колишньої Російської імперії не вдався. Більше того, Йосиф Джугашвілі (Сталін), грузинський єврей, що прийшов до влади після Владіміра Ульянова-Бланка, вирішив царювати сам і не дозволив пізніше іудеям створити автономію навіть в облюбованому ними ще з часів Першого каганату Криму, хоча на цю мету й охоче взяв гроші у зарубіжних євреїв.

І все ж Лейба Бронштейн (Троцький) не полишив планів побудови другого єврейського каганату на теренах України, яку він ще у 1919 р. прокляв і пообіцяв "спалити дотла й заселити "рускімі". Тому він під приводом боротьби за встановлення в Україні совєтської влади ще з часу пер-

шої єврейсько-більшовицької війни проти України, розпочатої у грудні 1917 р., розгорнув тотальний "червоний" терор, коли червоноармійці Міхаїла Муравйова вбивали на місці або організовано розстрілювали всіх, хто потрапив до їхніх рук і говорив українською мовою.

Кривавий терор проти українців в Україні тривав протягом усієї історії єврейсько-більшовицької імперії.

Після короткого розквіту Другого каганату, в період непу іудеї-екстремісти від ленінізму знову взялися за своє й відновили наміри та дії з винищення корінного населення колишньої імперії. Україна як найбільш цінна територія імперії страждала найбільше.

У 1932 р., прагнучи остаточно поставити на коліна українське селянство і перетворити його фактично на колгоспних рабів, іудейські екстремісти вдруге спробували винищити українців голодом.

Цього разу вони підготувалися краще, ніж у 1921 р. Весь вирощений урожай було відібрано в селян, а що не вивезли, то перетворили на гній у зерносховищах. Селян уже не було кому захищати, оскільки більшість українських повстанців загинули в боях, частина вирвалася за кордон, частина була закатована в тюрмах... На кордонах України стояли війська, які повертали біженців помирати вдома.

Житель містечка Кобеляки Полтавської області, водій за професією, Валентин Гольник зібрав спогади очевидців подій 1932–1933 рр. у Кобелякському районі, склав списки людей, як він правильно пише, "убитих голодомором".

Цю книгу, як й інші подібні, страшно читати. Ось спогади Михайла Черевка, 1918 року народження, жителя с. Перегонівка:

> "Особливо страшні спогади за 1933 рік. Як ніч пройде, ранком знову везуть людей на кладовище. А я жив у 10 метрах від нього. Піду, подивлюся, кого привезли. Трудно було впізнати: людина висихала, одна шкіра та кістки залишалися. Спочатку людей ховали кожного окремо, а згодом не встигали, народ знесилився. Сільрада змушувала копати ями загальні. Накладуть ряд, загорнуть землею, а собаки то руки вигребуть, то ноги обгризуть. Але і собак було мало. Люди і собак їли: голод примушував".

Зі спогадів Марії Яковенко, 1935 року народження:

> "Мама розповідала, як помер мій старший брат, сиділа вона з ним на печі роздягнута, тому що весь одяг проміняла на їжу. Прийшли два активіста: свій і чужий і стали шукати зерно. Коли не знайшли, чужий заглянув ще й за коминок: "І тут немає". "А ти подивись у жінки під спідницею", — поправив свій".

Згадує сусідка Оксана Г.:

> "...понесла одного разу одній жінці молока. Зайшовши в хату, побачила під піччю кістки. Запитала: "Звідки?" Та сказала, що з'їла доню Марійку..."

У 1921 р. втрати України від голоду були значно менші через збройний опір окупантам. Через 12 років опиратися більшовицьким зайдам було практично нікому. Сильних духом винищили та тримали у в'язницях. Зломлені й залякані опору вже не чинили.

До того ж за цей час більшовики зуміли розколоти українців, наділивши одну незначну їх частину владою над іншими і дозволивши за рахунок цього не тільки виживати, а й збагачуватися. Знайшлося чимало зрадників, які пішли на службу окупантам.

Четверта спроба виморити голодом українців і звільнити нарешті від них територію для Землі обітованої зробили у 1946–1947 рр. Після невдалої третьої спроби іудеї-екстремісти вмовили Сталіна виселити всіх українців до Сибіру нібито за те, що вони, "проживаючи на окупованій території, співпрацювали з окупантами". Було навіть віддано відповідний наказ. Але кажуть, що військові побоялися здійснити таку операцію через неможливість швидко вивезти всіх. Бракувало вагонів. А розтягувати виселення на невизначений час боялися. Знали, що в населення після війни зброя лишалася, та й УПА могло втрутитися.

Голод 1947 р. спровокували майже за тим самим сценарієм, що й попередній. Правда, виправдання знайшлося: тяжкі повоєнні роки. Навіть у роки окупації в Україні не було голоду, а прийшли "свої" — відразу його організували.

Отже, врахувавши уроки Першого каганату, іудеї-екстремісти відмовилися від захоплення держав за допомогою насаджування в них іудаїзму як державної релігії. Вони спробували зробити це за допомогою проголошення демагогічних закликів до свободи, рівності і братерства та об'єднання іновірців довкола вигаданої нової релігії — комунізму. Вони вирішили спочатку пограбувати, а потім винищити корінне населення. Для цього використано як провокування міжусобиць, збройного терор, так і винищення неєвреїв голодом.

Можна з великою достовірністю стверджувати, що метою збройного винищення українців, штучно створених голодоморів на теренах нашої держави в описуваний період було і залишається тотальне пограбування населення й розчищення території для побудови іудейської держави.

ТРЕТІЙ КАГАНАТ

Боротьба за розбудову на території України Третього іудейського каганату розпочалася від дня проголошення незалежності України й успішно триває й дотепер. Цього разу іудеї-екстремісти за допомогою того ж всесвітнього єврейського капіталу прийшли до влади в Україні (в Росії, до речі, теж, як і в інших країнах Америки та Європи) так званим "демократичним шляхом".

Спочатку вони розробили винятково під себе відповідні космополітичні виборчі закони, розпорошилися по партіях і масово пробилися до Верховної Ради, в уряд, у президентське оточення. Методи ті самі, що й за часів Першого каганату. Потім поставили президента-соціаліста і спробували поставити свого президента. Однак Леонід I виявився надто хитрим і обережним, а Леонід II — упертим і хитрим. Довелося через соціалістів просувати конституційну реформу і паралельно брати владу в королівстві через королеву.

Кетрін Клер чудово впоралась з цим завданням. Тепер український президент перебуває під контролем міжнародного сіоно-глобалізму та оточений любими друзями неукраїнської національності.

Гра йде по-крупному, тому варто зупинитися на формах і методах, новітніх засобах винищення українців.

Якщо при утвердженні Першого та Другого Великих іудейських каганаті неіудеїв фізично винищували відверто зброєю чи голодом, то зачистка території України під Третій каганат відбувається значно хитрішими, осучасненими методами. Розглянемо серед них основні.

Серед новітніх способів ліквідації українців перше місце поки що посідає організація вибуху на Чорнобиль-

ській атомній електростанції, що дорівнює вибуху 500 атомних бомб, скинутих на Хіросиму. Окрім повільного знищення ураженого радіацією населення, завдано величезного удару по економіці України. Якщо вірити єврейському публіцисту Едуарду Ходосу, а не вірити йому в мене підстав немає, вибух в Чорнобилі був результатом спровокованого агентами впливу Мосаду і проплаченого сіоністами "експерименту".

На другому місці може бути масова наркотизація колишнього простору СРСР, у тому числі України; на третьому — СНІД і сексуальне розкріпачення молоді; на четвертому — пташиний грип та інші привнесені в Україну смертельні хвороби; на п'ятому — активна алкоголізація дорослого населення, передусім молоді, на хвилі розвитку "фемінізації" та рівних прав жінки палити й пиячити на рівні з чоловіками.

Це далеко не всі новітні технології масового знищення українців. Замість голодоморів нам нав'язано доларову окупацію країни, розвал економіки, фінансові піраміди, знищення села, здирницькі кредити, дебіліацію молоді через "культурні надбання Заходу", дику приватизацію всього і вся неукраїнцями.

Усі перелічені технології — це просто урізноманітнена зміна способів винищення ослабленого космополітизацією генофонду українського народу з однією метою: розчищення території під Третій іудейський каганат.

Роздробленість українських національно-демократичних сил, відстоювання ними своїх партійних, кланових інтересів, невміння та небажання об'єднатися довкола української національної ідеї та величезний спротив будь-яким демократичним перетворенням в Україні чужинських, так званих проросійських, проамериканських, а насправді всесвітніх масоно-глобалістських, сіоно-олігархічних окупаційних сил уже шістнадцятий рік не дають можливості Україні стати незалежною Українською державою.

Більше того, українців як корінну націю, її історичну пам'ять, традиції, мову, генофонд планомірно й наполегливо винищують. Україна сьогодні у величезній небезпеці.

В українського народу вже майже відібрано свободу визвольного духу, руйнується воля до життя, вкрадено всі національні матеріальні цінності, відбирають під третю Хазарію не лише територію, а й найкращі у світі чорноземи, українців позбавили національності (подивіться у свої "українські" паспорти, видані окупаційною російською владою!), позбавляють рідної мови... А народ без території, національних традицій і мови — гине, зникає з лиця землі.

Треба дивитися правді у вічі і називати, врешті-решт, речі своїми іменами. Три століття знемагали наші пращури під гнітом Хазарського каганату, ще триста років розбудовувалася на кістках українців Російська імперія, потім нас винищували будівничі другої, вже сіоно-більшовицької Хазарії. Сьогодні на теренах України при нашому пасивному споглядданні успішно розбудовується Третій сіоно-олігархічний масонський каганат.

Загальний висновок з історії двох каганатів напрошується такий: якщо в управління могутньої держави проникають іудеї-екстремісти, держава гине. Отже, нинішнє засилля чужинців при владі всіх рівнів в Україні призведе до загибелі Української держави.

От і виходить, що нам, українцям, необхідно невідкладно все починати спочатку. Знову боротися за свою сво-

боду і незалежність проти нашого традиційного одвічного ворога, котрий нині вирядився у лжедемократичні шати з погано прихованим звіриним ликом олігархічного сіоно-глобалізму.

Це — надзвичайно тяжко, тому що таку боротьбу вже програло чимало держав у світі, у тому числі США, Росія та країни Західної Європи, розчинившись як не в НАТО чи Євросоюзі, так в іншій структурі, вимурованій масонами.

ЩО РОБИТИ?

І все ж існує досить простий та ефективний спосіб знову зробити Україну українською державою. Для цього треба лише (навіть в межах діючого антиукраїнського законодавства!) відновити українське національне самоврядування.

Треба зібратись і зреалізувати слова Гімну України, довести всьому світу й самим собі, що ми браття, козацького роду. А розпочати можна з випробуваного віками козацького самоврядування. Усі передумови для цього є.

15 листопада 2001 р. Президент України своїм указом схвалив Національну програму відродження та розвитку Українського козацтва. 4 червня 2005 р. Указом Президента України № 916 створено Раду Українського козацтва та затверджено Положення про Раду Українського козацтва. 23 квітня 2005 р. 12 керівників козацьких організацій України підписали "Меморандум козацьких організацій України", в якому ухвалили "...об'єднатися навколо Президента України задля кращого майбутнього своїх родин, нації та держави". 22 січня 2005 р. на Софіївському майдані Києва біля пам'ятника Богдану Хмельницькому за рішенням Великої ради Українського козацтва та ради представників козацьких громад України Гетьманом України проголошено нащадка старовинного козацького роду Президента України Віктора Ющенка. Отже, маємо Гетьмана-Президента. То чому ж не розбудовуємо козацьку Україну? Хто заважає? Хто гальмує цей процес?

Розроблена навіть "Національна програма розвитку українського козацтва". Та біда в тім, що розробляли її не українці, козаки, а наші закляті друзі-чужинці. Тому-то суттєвим її недоліком є історико-військово-патріотична замкненість. У зв'язку з цим певна обмеженість основ і заходів Програми.

Програма, підготовлена любими друзями некозацького походження, зі зрозумілих нам причин перебуває в полоні харизматичних, книжкових, козацьких переважно військово-спортивно-краєзнавчо-патріотичних, значною мірою обмежених просвітництвом традицій і, по суті, довершує розгром Козацтва як форми державного самоуправління, розпочатий ленінсько-сталінськими окупантами України, котрі перетворили сучасних, чудом уцілілих після повального винищення, українських козаків на таких собі любителів і хранителів деяких козацьких традицій, які, щоправда, таки мають право створювати Центр господарсько-комерційних проектів Українського козацтва, організовувати фермерські підприємства, кооперативи, городницько-садівницькі товариства і промисли та ще там займатись чимось лояльним до влади.

Вилущено один з головних стрижнів козацтва: козацьке (цивільне, громадське, виборне) самоврядування. Адже Козацька Україна, хоч і дуже часто воювала, проте мала й свій козацький цивільний адміністративно-територіальний устрій і добре

розвинену систему самоуправління від хутора до гетьманської столиці.

Необхідно чітко розділяти козацькі цивільні (державні, самоврядні, виборні) та військово-патріотичні структури. Особливо на сучасному етапі розвитку української державності, коли Україна поки що не веде національно-визвольних воєн.

Відроджуючи козацтво, не можна забувати й доволі чітку, гнучку систему Козацького самоврядування, як не можна ростити й плекати лише одну гілку дерева. А козаччина і є тим розлогим деревом, гілки якого відображають усі сфери існування держави, у тому числі адміністративно-владні, управлінські, що регулювали цивільне життя не тільки козаків, а й усіх українців.

Водночас сліпо копіювати чи наслідувати самоврядні та державні органи управління князівства Україна-Русь, Запорозької Січі, Гетьманської держави Богдана Хмельницького, Української Народної Республіки та Гетьманату Павла Скоропадського аж ніяк не варто. Але взяти краще з тих традицій ми просто зобов'язані. Бо коріння наше в Січі, Козаччині, Козацькій Україні, Гетьманській державі...

І даремно ми сьогодні приміряємо затісний для України фрак західних демократій, парламентських і президентських республік, а віднедавна завдяки Алєксандру Морозу втретє влізли у драну свитку парвусовсько-троцькістських Совєтов усяких депутатів петроградського покрою 1905 року...

Це все не для України. Тому виникає об'єктивна необхідність розбудови всеукраїнської системи цивільного українського козацького самоврядування (самоуправління).

Оскільки саме Полтавщина, територія якої здавна заселена козаками Запорозької Січі, в період 1648–1782 рр. була центром Гетьманської України, тобто першого Гетьманату, а в 1918 р. саме полтавці були серед організаторів Гетьманату і на ключових постах гетьманської адміністрації Павла Скоропадського, тобто другого Гетьманату, то нам і на роду написано стати біля витоків третього Гетьманату Віктора Ющенка чи іншого обраного козацьким народом гетьмана.

Вочевидь, що відродитися Цивільне козацьке самоуправління має поки що спочатку в козацьких регіонах — селах і хуторах України. Хоч їх і лишилося небагато, бо дуже вже заповзято винищували окупанти українське козацтво, зносили з лиця землі хутори й села, однак всіх винищити не вдалося. Вціліло чимало прадавніх козацьких родів. Нехай малочисельних, але з діда-прадіда козацьких. Тому мова може йти спочатку про відновлення цивільного козацького самоврядування в певних регіонах. Насамперед ідеться про Запорізьку, Полтавську, Черкаську, Вінницьку, Кіровоградську, Чернігівську, Дніпропетровську, Донецьку області... Хоч острівки козацьких поселень є по всій Україні та поза її межами.

СТРУКТУРА КОЗАЦЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Сучасна структура місцевого козацького самоврядування не має потреби сліпо копіювати воєнізовану структуру управління часів Запорозької Січі, Хмельниччини чи Гетьманщини, адже нині Українська держава не є повністю козацькою і не перебуває у постійному стані війни. Водночас вона має бути зручною для управління життям і діяльністю української козацької громади в епоху складного становлення українців як нації.

Важливим об'єднавчим фактором Цивільної української козацької адміністрації є те, що на управлінські посади отаманів у системі українського місцевого козацького самоуправління можна і треба призначати козаків усіх без винятку козацьких організацій України та незважаючи на будь-яку партійну приналежність. Критерій має бути єдиним: відданість ідеї розбудови Української незалежної держави. У цьому потужна об'єднавча ідея козацького самоврядування.

Цивільна українська козацька адміністрація від села до міста може мати у своїй структурі або власні воєнізовані козацькі курені, сотні, коші, полки громадського козацького формування "Воля" або козацькі структури будь-яких інших козацьких громадських організацій, що зареєстровані на терені тієї чи іншої адміністративної одиниці.

У містах і селах, де немає козаків за походженням, можна на тих же засадах створювати Українські громади, котрі мають створювати свої органи місцевого українського самоврядування, працювати на українську національну ідею.

Сучасну українську козацьку громаду (УКГ) можна структурувати на кілька рівнів самоуправління.

Найменшою, але найзручнішою для управління адміністративно-територіальною одиницею УКГ є хутір, тобто поселення або частина вулиці до 5 хат (садиб), що об'єднує кілька козацьких (селянських) сімей. Вони обирають з-поміж себе старшого — хутірського отамана, який бере на себе обов'язки представляти інтереси цих сімей перед Козацькою (Українською) громадою.

Далі за тим же виборним принципом і з тими ж правами та обов'язками отаманів відповідних рангів йдуть: козацькі (селянські) десятихатки (рій), інтереси яких захищає і представляє ройовий отаман; козацькі (селянські) вулиці (чоти), села, інтереси сімей, що тут живуть, представляє і захищає чотовий отаман; козацькі села (місця компактного проживання в селі козаків за походженням), інтереси яких представляє і захищає сільська козацька управа, очолювана сільським отаманом; козацькі селища, керовані селищними козацькими управами на чолі із селищним отаманом; райцентри (повіти), керовані районними козацькими адміністраціями, очолювані главою районної козацької адміністрації; козацькі регіони, керовані козацькою адміністрацією регіону, на чолі зі старшим полковим отаманом; козацька область, керована головним отаманом, главою обласної козацької адміністрації; гетьманство (козацька держава), керована гетьманською адміністрацією, яку очолює радник Гетьмана України, Президента України з козацтва.

Відповідно у структурі козацького самоврядування, як адміністративні управлінські структури, діють: хутірські козацькі управи; сільські козацькі управи; районні (міжрайонні) козацькі адміністрації; регіональні козацькі адміністрації; обласні козацькі адміністрації; гетьманська державна адміністрація.

У цивільних козацьких (сільських українських) управах та адміністраціях усіх рівнів можуть і повинні працювати козаки всіх вікових груп і жінки-козачки, що є важливим для кількісної та якісної розбудови козаччини зокрема й України взагалі.

Керівник (отаман) кожної козацької (сільської української) управи, адміністрації, канцелярії обирається козацькою радою (колом, збором, віче) і займає громадську виборну по-

саду відповідно: хутірського отамана; ройового отамана (десятника); чотового (вуличного) отамана; сільського отамана; селищного отамана; повітового (районного) отамана; курінного (міжрайонного) отамана; регіонального отамана; обласного (головного) отамана.

Рада хутірських, ройових, чотових отаманів обирає сільського, селищного отамана. Рада сільських, селищних отаманів обирає районного (регіонального) отамана; Рада районних, регіональних, міських отаманів обирає головного отамана, главу обласної козацької адміністрації; Рада головних отаманів обирає Гетьмана.

Гетьманом у сучасній Україні козацтво визнає Президента України. Керівником козацької Гетьманської управи (адміністрації) може бути радник Президента з козацтва або голова Секретаріату Президента України.

В організаційний період отаманів усіх рівнів в області своїм наказом може призначати обраний ініціативною групою засновників відповідної обласної Української козацької громади виконуючий обов'язки глави Обласної козацької адміністрації з наступним затвердженням глав обласних, районних, міських, регіональних адміністрацій Гетьманом України, глав селищних, сільських управ, головним Козацьким збором представників Козацьких громад або Головною радою отаманів обласної козацької громади чи Гетьманом України.

Проекти Законів "Про козацьке самоуправління України", "Про місцеві козацькі управи" через народних депутатів подано у відповідний комітет Верховної Ради. Підготовлені відповідні Універсали Гетьмана України знаходяться нині в Адміністрації Президента України та передані Всеукраїнській козацькій раді. Та, схоже, там вони благополучно і починуть.

Тому давайте не будемо чекати чийогось благословення. Починаймо самоорганізовуватися з низів.

Розбудова Козацької української держави має розпочатися з гинучого в обіймах дикого капіталізму хутора, села, селища.

У кожному селі треба створити й зареєструвати Українську козацьку (сільську) громаду. Обрати хутірських, сільських, міських, районних отаманів. Створити відповідні управи, Каси козацької (селянської) взаємодопомоги і починати наводити порядок власними силами з хутора, з вулиці, з найменшого українського села й до столиці.

Паралельно треба наполегливо відсторонювати зайдів і нащадків окупантів, колишніх керівників комуністів і комсомольців, працівників колишніх силових структур і управлінців брежнєвського типу від влади на всіх рівнях, дбаючи, аби представництво національних меншин у владі було пропорційне їх чисельності.

Іншого виходу у нас сьогодні просто немає.

Л. Г. РИБАЛКА
військовий інженер-механік

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ УРОКІВ ІСТОРІЇ. РЕПРЕСІЇ ТА ГОЛОДОМОР В УКРАЇНІ — РЕЗУЛЬТАТ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІЛЬШОВИКІВ

Голодомор 1932–1933 років в Україні — V, с. 208–211

Оцінити події, що сталися після Жовтневої революції, бо саме так її подавали у підручниках з історії, можна лише за допомогою системного аналізу, яким володіють сучасні кваліфіковані фахівці. Для системного аналізу потрібно використати систему природи життя, тобто систему, до розуміння якої завжди прагнули люди. Мені ця система добре відома через мою практичну діяльністю в авіапромисловості. Пізніше я розібрався, що ця система універсальна, тобто вона практично широко задіяна у природі, а люди навіть використали її функції у своїй практичній діяльності, створивши аналогічні системи.

Такі системи створені практично в усіх машинах, вони функціонують в діяльності людей, функції природної системи закладені і в системі конструювання на основі міжнародних стандартів. Досить сказати, що цю систему можна символічно зображати такими символами, як Хрест, Зірка, навіть Тризуб. Мені вдалося переглянути з цього питання багато літератури, але інформацію про природну систему мені вдалося одержати лише з літератури, в якій показано, як природна система використовувалась в Китаї для діагностування захворювань і лікування людей — у так званій тибетській медицині. Вона використовується і тепер в багатьох інших видах діяльності, наприклад в авіапромисловості, але поки що несвідомо, тому що вона невірно описана в перекладах навіть тибетської медицини. Тепер мені відомо і те, що ця система не вивчається такою, якою вона є, в жодному навчальному закладі.

Суть системи полягає в тому, що завдяки знанням про неї людина може попереджати небажані результати, що, власне, використовується при створенні сучасних літаків, а також космічних кораблів. Зміни у природі, дякуючи системі, також попереджують людину, щоб вона пристосовувалась до цих змін. До змін у житті суспільства теж потрібно пристосовуватись, але лише з використанням системи, що діє в природі. Якщо люди практично й створюють якісь системи, то можна їх оцінити і переконатися, що кращої системи ніж та, що діє у природі, просто не існує.

Знання природної системи дають можливість узгоджувати діяльність окремих людей, об'єднувати їхню діяльність, роз'єднувати так само, як узгоджується літальний апарат з оточуючим середовищем. Розуміючи природну систему, можна однозначно зрозуміти такі терміни, як "воля", "демократія" та ін., трактування яких поки що має різне тлумачення.

Такі знання дають можливість робити системний аналіз будь-яких подій минулого і подій сьогодення.

Передусім можна дійти висновку, що здебільшого інформація подається недостовірна, з викривленням реальних подій, тобто наводяться лише факти, з яких неможливо зробити висновок, чому не була попереджена небажана ситуація. Судити дії людей лише за фактами, як показує системний аналіз, теж невірно. Якщо людина виконує свої обов'язки за природною системою, достовірно знає правила і методику, як поступити в тій чи іншій ситуації, але порушує ці правила, то лише в такому випадку можна її судити. Можна, не володіючи системним аналізом, судити лише одного організатора, чи навіть групу організаторів, що допустили таку ситуацію, аби розібратися у ситуації.

На всі питання люди можуть знайти відповіді лише на підставі системного аналізу. Передусім потрібно зрозуміти, чи була створена вірна, природна система діяльності. Якийсь член більшовицької партії, не розуміючи суті, може стверджувати, що в цій партії діяла саме природна система, зображена п'ятикутною зіркою. Але ставиться просте запитання, чому ця зірка зображена не в колі, як це характерно для природної системи. Чому більшовики не розуміли, що символ "Хрест з двома перехрестями" є принципом зображення системи у вигляді символу "Зірки в колі"? Тризубом в колі можна теж зобразити та пояснити систему природи життя. Чому українці прагнуть створити на території України самостійну державу, а фактично її не створюють?

А причина тут одна: вони просто не розуміють, що "Держава" у природній системі — це нижня частина Хреста, яка має дві християнські трійці, що поєднуються в систему у вигляді символу Зірки чи Тризуба в колі.

Уже тепер можна відповісти, чому так склалося на території колишньої царської Росії, що більшовики, захопивши владу, не змогли розпорядитися цією владою. На території України теж можна було створити незалежну країну ще тоді, під час революції, але влада повинна була передусім створити систему об'єднаного захисту всіх людей, а потім налагодити і господарську систему, таку ж саму, як і в системі захисту. От чого не зрозуміли більшовики ще до захоплення влади. Цього не зрозуміли і українські політичні лідери. Між іншим, у цьому була розбіжність в поглядах на події між Леніним і Плехановим, лідерами Соціал-демократичної партії, адже Ленін не зміг відповісти на питання, що ж будуть робити більшовики, коли прийдуть до влади. Лише потім стало зрозуміло, що їм не допомогли навіть відомі всім гасла.

А розплата була жорстока, адже пролилося море крові під час Першої світової війни, потім Громадянської та Великої Вітчизняної війни. Люди не задумуються над тим, скільки ж загинуло в цих війнах хороших, здібних людей. Можна їх називати білогвардійцями, червоноармійцями, чорносотенцями, НКВдистами, бандерівцями, але це ж були люди, які не змогли створити узгоджувальну сис-

тему дій, а ідеологи — організатори цієї бойні не змогли допомогти людям у пошуках виходу з цієї ситуації. Це відбувається й тепер, тому що сучасні політики теж не знають, що ж далі робити, прийшовши до влади. А починати потрібно все-таки зі створення природної системи, з Держави.

Аналіз подій, що відбувалися після Жовтневої революції та Громадянської війни, показує, що більшовики, захопивши владу, справді не знали фактично природної системи, тому і діяли політичними, експериментальними методами, щоб побудувати незрозумілий нікому "комунізм". Не зумівши побудувати "комунізм", почали будувати теж нікому незрозумілий "соціалізм". Людей переконували різною інформацією та гаслами, що у найближчому майбутньому все буде добре. Люди вірили більшовикам, потім комуністам, вірили у майбутнє, йшли на самопожертвування заради майбутнього своїх дітей, а що вийшло?

Що ж сталося у 30-х роках, перед "голодомором"? Більшовики не змогли після Громадянської війни у країні створити систему об'єднаного захисту, тобто Державу, яка б підтримувала господарів, і не створили самої системи господарювання. Хазяї, які знали на півсвідомому рівні систему господарювання, були фактично репресовані, оскільки не сприймали нав'язувану їм зверху політику, водночас більшовики, створивши насильно "колгоспи", не створили загальної раціональної системи господарювання.

Одночасно армія, яку називали Радянською, від гасла "Вся влада Радам" виявилася незахищеною, безквартирною, голодною, роздягнутою... Таким чином, нова "більшовицька" влада не створила не лише об'єднаного захисту для всіх людей, а й сама армія, частини якої знаходились на території Української Республіки, виявилась соціально незахищеною. А основною постачальницею хліба була все-таки Україна. За такої ситуації створювалась загроза виникнення нової революції, адже армію не було чим годувати, а закуплений владою хліб був проданий за кордон. От тут і надійшов наказ влади — зібрати прихований хліб. Створилися продзагони з військових, з людей, що підтримували владу, які практично витрясли у селян всі продукти харчування, особливо зерно, зі слів очевидців.

Така ситуація й створила "голодомор". Людям, які добровільно здали зерно, обіцяли його повернути хоч на посівну, а тих, хто приховував зерно, репресували. Але зерно на посівну, як обіцяли, дали не всім, а хліба як основного продукту харчування у продажу не було. Сталося так, що в багатьох сільських, бідних сім'ях тривалий час не було хліба, та й взагалі не було що їсти. Таким чином, без належного захисту людей, штучно склалася ситуація, яка призвела до вимирання цілих сімей, цілих сел, що й отримало назву "голодомор". Мені це відомо теж зі слів очевидців, які чудом вижили. Люди пам'ятають ці страшні події, але сьогодні потрібно говорити про те, яким чином можна було виправити ситуацію, про те, чому цього не зробили організатори влади.

Одразу зазначимо, що виправити ситуацію після того, як у селян забрали зерно, практично було неможливо, її можна було попередити шляхом організації правильної системи, якої ніхто не знав. Тепер наша, нова влада, хоче засудити когось, але за невірно створену систему нікого не засудиш. Потрібно було б засудити тих людей, які були при владі, але лише в тому, що вони не створили системи,

яка б попереджала небажані результати. А як їх судити, коли вони теж не знали природної системи? Цієї системи не знають і сучасні політики, яким народ дав владу.

Важливо зробити правильні висновки з тих подій. Адже, засуджуючи ту владу, ту "радянську" систему, сучасні політики роблять ті самі помилки. У сучасній Верховній Раді України також не створена конструктивна система діяльності, водночас політичні діячі переконують людей, що у них "конструктивний підхід" у вирішенні питань. Хіба в Україні створена об'єднана система захисту з конструктивним підходом? Хіба цілком захищена наша армія? Це вже було у 30-х роках, а чого можна чекати тепер? А скільки людей уже померло в часи створення незалежної України, хто за це відповість, чому не попередили такої ситуації, коли взяли владу?

Сьогодні потрібно говорити про те, чи враховані помилки минулого, щоб не повторився новий голодомор або щось подібне.

Декілька слів про політичні репресії, які відбувалися після голодомору, особливо в 1937 р. Політики, що були при владі, звичайно шукали винних, не розуміючи своєї вини як вини організаторів невірно побудованої системи. Таких "винних" серед керівників нижчого рангу легко було знайти, особливо серед військових. У роки репресій була фізично знищена вся військова еліта: командувачі Громадянської війни, політпрацівники, відомі політичні діячі. А скільки простих людей було репресовано, знищено фізично! Яка сталася біда в Західній Україні після довгоочікуваного об'єднання перед війною. Ті масові репресії дали можливість фашистській Німеччині впевнено почати нову війну для знищення Радянської влади. Репресії породили і боротьбу в Західній Україні за самостійність і незалежність — це теж факт.

Усі ці події потрібно, звичайно, осудити, тому що винних конкретно немає, адже винні всі, хто був при владі, особливо були винні невмілі організатори. Очевидно, що ні Сталін, ні члени ЦК більшовицької партії не знали природної системи. А чи знали цю систему Петлюра, Бандера, Грушевський? Так кого ж судити?

Потрібно також зробити висновки на підставі системного аналізу щодо того, як не допустити повторення аналогічної ситуації. Невідомо, чи не почнуться з боку влади нові репресії, як це було в минулому? А складається саме така ситуація.

Сьогодні необхідно освоїти та створити в усіх видах діяльності природну, конструктивну систему, яка може попередити небажаний розвиток негативних подій, які вже набувають широкомасштабного розвитку.

Треба завжди пам'ятати, що для країни кожна людина цінна, а тому її потрібно берегти.

У пропонованому збірнику подано доповіді учасників V Міжнародної наукової конференції — відомих учених, істориків, громадських і політичних діячів України та колишніх республік СРСР. На форумі розглянуто низку питань, серед яких основним є з'ясування причин, що призвели до застосування органами більшовицького режиму каральних заходів проти беззахисного населення України.

ГОЛОДОМОР 1932–1933 РОКІВ В УКРАЇНІ:
каральні органи більшовицького режиму

Матеріали V Міжнародної наукової конференції
Київ, МАУП, 24 листопада 2006 р.

Редактор З. П. Чиркова
Коректори Т. К. Валицька
Комп'ютерне верстання С. В. Бичков
Художнє оформлення Н. І. Нечипоренко

Підп. до друку 22.11.07. Формат 70×100$^{1}/_{16}$. Папір офсетний.
Друк ротаційний трафаретний. Ум. друк. арк. 18,5.
Обл.-вид. арк. 19,7. Тираж 300 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 8 від 23.02.2000